54
645

Pesrha

IVRIS OPTICE;

QVAM

INSTITVTRICE

IVSTITIA.

Publicè proponit

NOBILITAS ERVDITA;

Propugnatque in Collegio
Nobilium Soc. Iesu.

D. IOSEPH

PICCOLOMINEVS

Eiusdem Collegij Conu.

Sub Auspicijs R. D. Francisci Verde
S.T.D. & Regij Iuris interpretis.

Illustriss. ac Reuerendiss.

DOMINO AMBROSIO
PICCOLOMINEO
EPISCOPO
TRIVENTINO

DICATA.

NEAP. ANNO D.M.DC.LXXII.

Apud Nouellum de Bonis Tip. Arch.

Superiorum facultate.

ILLVSTRISSIMO,
Ac Reuer. Domino
AMBROSIO PICCOLOMINEO
Epiſcopo Triuentino
Auunculo Amantiſſimo
Ioſeph Piccolomineus *Conu. Collegij*
Nobilium felicitatem.

Ximium laboris litterarij pretium fero, Illuſtr. Præſul, dùm ampliſſimæ tibi facultatis epitomen ſiſto, haùd modicis planè ſplendoribus illuſtrandum, nam tuis. Tribuet id quidem nonnemo arctiſſimo illi, quo tibi deuincior nexu conſanguinitatis, at temerè; cum vel innumera penè compulerint, vt quas ſum expiſcatus in legum Oceano gemmas, thyaræ potiſſimum tuæ deuouerem. Hæc tamèn, vt fulgeat, aliena non indiget luce. An non enim, quas animi dotes oſtentas, excitatior quędam lux ambit, quam gem-
mas?

mas? Nepos hæc ſcilicet ſentio: quin tuis hoc nomine laudibus parco, quod nepos. Vtinam quę ſuo te olim lacte Religioſiſſimorum Virum, familia enutriuit, eandem hìc ſineres tuis liberiùs laudibus velificari. Equidem ſuis illa candidior in niuibus, quæcunque aggrederetur ampliſſima laudum argumenta; fateretur tandem impar ſibi opus molitam hęſiſſe dumtaxat in minimis. Quod enim illi decus abs te non acceſſit? Quo illa plauſu ſupremas explanantem diſciplinas audiuit? Quàm officioſa, quàm memor ſacris te infulis ab Summo terrarum Antiſtite inſignitum, hoc eſt pares tibi titulos nactum veneratur? Quæ cum ità ſint, vniones tuo apici accerſire, eo tantùm conſilio nitar, vt quod ijs ab apice pretium inſit, innoteſcat. Quot autem id agam nominibus, vnum te noſſe ſat eſt; ipſe vix vnum, alterumque ſubijciā,

cum

cum ire non vacet per singula.
Et in altero quidem vix immoror: quàm enim sis optimè de me hactenus meritus, nulla cōplectatur oratio. Agendis imparem gratijs effecisti, vt amori penitissimè tuo manciparer. Quod superest alterum; debere me fateor tibi, quod porrigo. An non enim Authore te litteris animum, cum tua Puerum aula detineret, adieci? Profectò; cum litteris te tàm enixè vacātem suspicerem, ijsdem cœpi flammis calescere, haùd modicam ratus voluptatem, quam tātus, tot vndiquè curis affluētibus Vir deperires. Itaquè tuis ipse coloribus imbui, lubens audire docentem, fingentis manum cereus quodammodò sequi, nec sine præstantissimæ facultatis, qua mens primò dedolatur, compendio. Cæterùm quo intèrim studio meum in eiusmodi opes amorem fouebas? Certè si pietas gratiora

mu-

musarum commercia efficit. probè memini, tuæ me pietatis aspergine delibutum. Et verò ad huius instituta erudiri percommodum fuit; quoties enim oculis obuersabaris, pelliciebat ad optima quæquæ frons ipsa, virtutum pennicillo exarata, quare cum tuis potissimum fōtibus meus in literas amor defluxerit, vni potissimum tibi, quæ hactenus cumque compararim, & ferre accepta, & velle dicata, par est. Excipe igitur, Illustriss. Præsul, ea qua soles humanitate, perexiguū istud animi gratioris obsequium; quo quidem, si quid magnificentiùs possem, haìd possem amantiùs. E Neap. Collegio Nobiliū Societate Iesu die mense Anno 1672.

EX TITVLIS SELECTIORIBVS

Iustitiæ vniuersæ quidditatem indagaturi propugnaturi selectam Opticam hanc parauimus perquirendis introspiciendis exenterandis iuribus aditum facientem.

DE LEGIBVS.

1 LEx, vel à luce, Prouerb.6.n.23.ibi *Mãdatum lucerna est, & lux lex*; vel à ligando dicta l.Leges, C.de legib. Est *recta*
2 *solemnis regula operationum creaturæ rationalis commune bonum respicìens*.l.1. D. de legib. Exigit actum intellectus, & volũtatis Superioris, sic prudenter operantis. l.
3 1. D.de Constit. Debetquè l. essentialiter
4 respicere *publicum* bonum l. vn. C. de nouo Cod confir. l. Ius autem 7. ibi, *Propter vtilitatem publicam*.D. de iust. & iur. l.2. D.de leg. Arist.4. Polit.c.7. Et sic, vt plurimum rem futuram, non præteritam respi-
5 cit; nam illa, non hæc conducit ad bonum publicum.l.Leges, & constitutiones 7.C.de legi.c.fin.de constit. II. debet esse *clara*, vt possit ab omnibus intelligi; vndè nequit esse dubia; secus non esset regula l.Leges
6 sacratissimæ 9.C. de legi. l.Et ideò 21. ibi, *Certa*, D. eod. Et *probabilis* obligat iuxtà

ſuam naturam,vt etiã lex naturalis. Sanch. 6.Decal.cap.3. III. debet eſſe rationabilis; nam ab homine hominibus fertur; licèt
7 ad rarò, non ad perrarò accidentia ſe poſſit extendere l. Antiqui.D.ſi pars hęred.'petat.l.Si Pater D.de ſolut l.Ea, quæ rarò 65. D.de reg.iur.l.nã ad ea 5.D. de legi.IV.debet eſſe iuxtà mores Patrię c.erit.diſt.4.V. debet eſſe de re poſſibili humanę fragilitati.d. c.erit. Vnde nõ obligat cũ valdè gra-
8 ui onere l-nimis graue. C.de T eſtib.Difficilè enim inter impoſſibilia adnumerari ſolet l.Continuus,§ cùm quis, D.de verb. obligat. VI.debet eſſe iuſta *formaliter*,ſcilicet, vt neminem excipiat ſine cauſa l.2.
9 ibi,*Omnes*. D.de legi. Priuilegia enim ſinè cauſa non ſunt concedenda l.1.ibi,*Ob merita* D.de conſtit.Et *materialiter*, vt ſit de materia non indifferenti, præter bonum obedientiæ,ſed conducenti ad bonum publicum.Vndè lex ciuilis occulta non præ-
10 cipit; Canonica verò, ipſa Eccleſia fatente,occulta,non interna pręcipit. 1.Reg 16. c.Erubeſcant diſt.32. c.Chriſtiana 32 q.5. Et *materia leuis* nequit præcipi ſub graui; grauis poteſt ſub leui, ne effectus excedat
11 cauſæ intentionem,vt pro re parua nequit grauis pœna imponi l.Sancimus 22. C. de pœn. VII. debet eſſe promulgata iuridicè Auth. Vt factæ nouæ conſtitutiones,Collat. 5. Eo modo,quo innoteſcat illis, quos conſtringit l Leges 3.ibi, *Diuulgari*, C.de legi. l. Regula 9. D. de iur. & fac. ignor. VIII. tenetur Popolus illam acceptare,
nàm

12 nàm vi iustitiæ legalis tenetur ad bonum publicum commune à lege intentum; qua ratione nō est lex turbationem, ac seditionem mouens; in dubio autem an sit vsu recepta pronunciamus pro possessore.

Lex diuiditur in *Naturalem, Gentium, Ciuilem, Canonicam.*

NATVRALIS, vt *inclinatio*, est, quod natura omnia animalia docuit, vt *est regula* à
13 Deo natura naturāte hominibus promulgata. Triplex *Specialis, Generalis, & Indiuidualis*. Ex quo iure naturali debentur alimenta omnibus Filijs, & Parentibus aliundè non habentibus l. si quis à liberis 5 D. de liber. agnosc. & in pari causa po-
14 tius tenetur Filius Patri, à quo plura beneficia, à quo potest pro alimentis vendi. tit. C. de Patr. qui Fil su. distr. à quo magis diligitur l. nàm etsi 15 D. de inoff. testam. Et quōdam occidi poterat; quàm Filio, à quo nulla beneficia, à quo nequit pro alimentis vendi, & minus diligitur, & nunquam occidi permissum. Nec alimenta regulantur à successione debita Filio non Patri; cum Filio diuiti succeſſio non alimenta
15 debeantur; & spurio non successio, sed alimenta, c. cum haberet 5. de eo, qui dux. in matr.

Ex eadem lege naturali est defensio c. Ius naturale. dist. 1. Quæ est iustà cum *moderamine inculpatæ tutelæ*; scilicet eo modo,
16 quo nisi fiat res auferatur ab iniusto Aggressore l. Scientiam 46. §. qui cum aliter, D. ad l. Aquil. & licet pro omni re; ne de-

tur ansa ad delinquendum, & ne quis duplici ignominia afficiatur spretus rei etiã
17 paruæ, se præsente, violenta ablatione l. si ex plagis 53 §. Tabernarius D.cod. et cum liceat vis etiam pro defensione libertatis l. vim vi. D. de iust. & iur. licet sine fuga se ipsum tueri occisione iniusti aggressoris;
18 secus daretur ansa delictis, & inermibus aggrediendi Fortes cogendo illos fugere, ne occidant Aggressores, quod risu excipiendum.

GENTIVM, quæ seruatur ferè inter omnes homines, ex quo iure est bellum l. ex hoc iure 5. D. de iust. & iur. quod est actus iu-
19 stitiæ, quo quis sua defendit, vel recuperat, iniuriam arcet, vel vindicat D. Aug 22. contra Faust. licitum habenti *authoritatẽ*, *causam, rectam intentionem*. Vi cuius, bona capta in bello, *mobilia* sunt capiẽtium, nisi aliud iure fuerit dispositum l. si quid 28. D. de captiu. & Postlim. *Stabilia*, Regis indicentis bellum l. si captiuus 10. D. cod. Homines, serui capientium, nisi sint Christiani l. Hostes 24. D. cod. Sed si habeant postliminium, hoc est, fingãtur non capta,
20 quæ recuperantur l. Postliminij 5. D. cod. debentur recapta primis Dominis; tales sunt *Homines* l. si quid 28. 29. 30. D. cod.
21 Bona *Stabilia* l si captiuus 20. §. expulsis. D. cod. Et *Mobilia seruientia* ad vsum belli l. 2. D. cod. in quibus omnibus currit Postliminium. Regens Capyc. Galeota ref. Fisc. 13. n. 26. Cum in reliquis non currat, nisi recuperentur illicò, antequam ducantur

intra

intra præsidia; nàm capta non dicuntur, illicò recapta. Galeota l.c. Franc: dec. 268.

CIVILIS, quam vnaquæque Ciuitas sibi cōstituit l. Ius ciuile D. de iust. & iur.

Insuper lex diuiditur in *Præceptiuam*, quæ obligat in conscientia etiam ad mortale, si id exprimat Superior dicēdo *districtè præ-*
22 *cipimus*, &c. *Pœnalem*, quæ obligat tātum ad pœnam. *Mixtam*, quæ ad vtrumque. Et pœna imposita ipso iure, debetur, exceptis censuris, post sententiam c. Vergentis 10. de Hæret. c. cum secundum leges 19.
23 de Hæret. in 6. Et sic ante sententiam declaratoriam nemo tenetur se priuare electione, beneficio, &c.

Causa effectiua legis est superior supremus, seù alius ab illo ad id specialiter delegatus, cum sit res specialis c. fin. in fi. de offic. deleg. An autem sacra Congregatio possit condere leges? & affirma; non ex se, sed si
24 habeat specialem concessionem à Summo Pontifice.

Cessante autem Legislatoris fine adæquato in casu particulari non solùm motiuè, cōtrariè, sed etiam negatiuè cessat lex l. 1. D.
25 Quot. legat. l. si quis à liberis 5. D. de liber. agnos. vt currente fine lex currit c. secūdò requiris 41. de appellat. Nec officit legem ferri pro bono communi non cessante, quandò in particulari finis cessat; Nàm, nec per hoc exempti comprehendūtur lege ad bonum publicum; vt enim stāte bono communi à lege intento, voluntas Legislatoris cessat in casu particulari excè-

 pti,

pti,ita in illo,in quo finis cessat; Vtrobiq; ergo, vel neutrobique debet lex cessare. Nec officit 2.l.Prospexit. D.qui,& à quib. *Nàm* ibi probatur nostra sententia,scilicet non posse torqueri existens extra Prouinciam,quia cessat finis torturę. Finis autem ieiunij non cessat, qui est exercere virtutẽ temperantiæ; nec licet Clandestinum matrimonium, quia nũquam cessat finis prohibitionis,qui est ne possit vnam ducere relicta alia,& vt ducens puniri valeat.

Subditus tenetur legibus; Et sic Legislator non tenetur vi suarum legum nec coa-
26 ctiuè,nec directiuè l.ille,à quo 13.§.Tempestiuum D.ad Trebell.tenetur tamen se conformare toti,cuius est pars, quia pars debet bonum totius velle, & ita intelligitur l.digna vox, C.de legib. c.cum omnes 6 §.cum igitur de constit.c. pro illarum. De Præbend.c.Iustum 2.dist.9.

Subditus existens extra territorium legibus non obligatur,quia lex loco circumscribi-
27 tur.c,2.de constit.in 6.l.2. D. de legi. ibi, *Qui in Ciuitate sunt* l extra territorium 20.D de iurisd.omn.Iudic. Et existens in loco exempto est, ac si existeret extra ter-
28 ritorium Glos.in Clem.1.ver. Vt tamen de foro compet.

Peregrinus non ligatur legibus loci suæ Patriæ; quia est extrà c.2.de constit.in 6.Nèc
29 legibus loci vbi est,nisi fiat pars illius, & sic Ciuis c.à nobis 21. dę sent. excom. Ecclesiasticus verò non subditur legibus laicis,quia non est Subditus, nisi iuxtà Tex.

in

30 in c. 1. & 2 de noui oper.enunc.non enim lex laica obligat personam, aut bona Ecclesiastica c. si diligenti De foro compet.

Vnica actione potest quandoquè satisfieri
31 multiplici præcepto, putà vnica eleemosyna data exeremè indigēti potest satisfieri voto, & præcepto.

A lege excusat ignorantia inuincibilis, siue
32 iuris, siue facti c. vt animarum 2. de const. in 6

Interpratatio legis potest fieri. I. authenticè à Legislatore l. 1. C. de legi. II. per consue-
33 dinem l. de quibus 31. l. diuturna 33. 34. 36. D. de legi. III. à Iudice, diciturque Iudicialis l. non possunt 12. D. de legi. IV. doctrinalis, quæ fit à Doctoribus, quę potest esse *extensiua extendendo* de loco ad locū; *Comprehensiua*, & *Restrictiua*, scilicet per *Epijchiam* interpraetando scilicet secundū æquitatem, & voluntatem Legislatoris, quod hic, & nunc decerneret. l. 1. C. de legi. Arist. 5. Nicomachiæ c. 10.

DE IVSTITIA.

IVstitia *Virtus*, vndè inuendibiliter, sua cuique distribuens c. cum ab omni 10. de vita, & honest. Cler est *constans*, *ac perpetua voluntas ius suum cuique tribuendi* l.
34 Iustitia 10. D. de iust. & iur. Est enim qualitas permanens difficilè mobilis voluntati inhærens inter ius, & debitum æqualitatem respiciēs; ita vt nemo volens patiatur iniustum l. item apud Labeonem 15. D. de

35 iniur. Triplex I. *Legalis*, quâ partes tenẽtur toti succurrere D.Tho. 2.2. q.58. art.6.
II. *Distributiua*, qua præmia, & pœnæ distribuuntur merentibus, & demerentibus.
36 III. *Commutatiua*, qua respicitur æqualitas inter rem, & rem, ex cuius læsione oritur debitum restituendi, tollẽdi scilicet læsionem Arist. 5. Ethi. c.2. Debita tamen ex contractu de re turpi, tanquam de re im-
37 possibili non sunt danda l. Generaliter 26. D. de verb. oblig. vt nec promissa ex metu iniusto l. si mulier 11. §. dos D. de eo quod met. cau.

Est iustitia I. etiam inter *Patremf. & Filium*;
38 nàm varij contractus inter Patrem, & Filium probantur à lege, qui iustitiæ obligationem important; & est Fur Filius accipiens à Patre l. Serui 17. l si quis 53. *D* de furt. Et tenetur restituere, non in Peculio profectitio, quod est Patris in totum, nec in Aduentitio cuius vsusfructus est Patris durante Patria potestate totus, illa soluta medius, sed in Castrensi, & quasi d. l. si quis 53. Quæ diuisio peculij non competit non Filiof. nec dicas, furare quà homo. nõ quà Filius; Nàm, nec quà homo, & sic quà est animal rationale, nec quà filius, quà ratione respicit Patrem, sed Filius
39 simpliciter est Fur iniustus. II. Est inter Ciuitatem, & Ciuem eisdem rationibus.

III. Inter *Deum*, *& Creaturas* ratione pacti, quod multoties initum à Deo cum creaturis demonstrant Sacræ literæ: & sicuti
40 dedit homini dominium rerum, vt fides do-

docet, ita de illa re tanquam sua potest cū omni, etiam cum Deo contrahere, Deo liberè se obligante, licet alijs titulis posset rem exigere, non obstante altissimo diuino dominio; res enim remanens sub dominio Dei alto potest etiam sub dominio hominis, cuius pedibus omnia inferiora SANCTISSIMA TRINITAS subijecit. Apost. ad Hæbreos, ibi *nō est iniustus Deus,*
4 *ut obliuiscatur operis vestri,* ad Roman. 2. ibi, *Reddet vnicuique iuxta opera sua.* 1. ad Chorinth. 3. ibi, *Vnusquisque mercedem accipiet secundūm suum laborem.* Trident. Sess. 6. c. 16. ibi, *Corona iustitiæ.* Suar. opusc. de iust. disp. 2. sect. 2. nec D. Tho. p. 1. q. 21. art. 1. Est in oppositum; nām ait non esse iustitiam independenter à promissione, ac pacto: cum tamen supposito pacto iustitiā nasci asserat 2. 2. q. 61. art. 4. ad 1. ibi, *Forma diuini iudicij attenditur secundum rationem commutatiuæ iustitiæ.*

DE TVTELIS.

TVtela à defendendo dicta l. 1. ibi, *Defensores* D. de tutelis. *Vis, & potestas in capite libero ad tuendum eum, qui propter*
42 *ætatem se defendere nequit iure ciuili data, atque permissa* d. l. 1. Tò *Vis* denotat Tutorem inuitum etiam inuito dari l. nec non 6. D. de Tutor. & Curator. quod naturale non essentiale tutelæ est; cum mater
43 inuita non sit Tuttrix Auth. matri; & Auiç. C. Quando mul. tut. offic. vbi Bart. Tò *ad*

tuendum eum indigitat tutorem per ſe
dari Perſonæ impuberi.ſcilicet ante 14. in
maſculo.12.in Fæmina,concomitanter re-
bus;Tutor enim propriè perſonæ l.Quia
44 perſonæ 14. D.de teſtam.tut. Rebus verò
impropriè datur l.Si tamen 15. D.eod.

Triplex *Teſtamentaria,Legitima,* & *Datiua,*
ſiue Attiliana. TESTAMENTARIA, quæ
dicitur à lege permiſsa à defuncto purè
45 ſub conditione, ad tempus, inſtructiuè,
honorariè, adminiſtratiuè conſtitui valet
l.8.l.ſi quis 11. D.eod. in omni vltima vo-
luntate d. l. 8. ibi,*In Codicillis*;& etiam
in actibus inter viuos, vt de fideicommiſſis
etiam dicitur.

Quiuis teſtator poteſt dare Tutorem vnum,
vel plures impuberi l.ſi plures 24. D. de
teſtam. tut. ſed *Pat*erf. Filijs etiam exhæ-
46 redatis, cæteri tantùm inſtitutis impube-
ribus,etiam extraneis.l.Pater 4. D.eod.l. 1.
D de confirm.tut.

Poteſt eſſe Tutor in teſtamento I. Filiusfam.
qui in hoc, vt in alijs muneribus publicis
cenſetur,vt Paterf. l.ſi quis 18. D de excu-
47 ſat.tut.II.Seruus proprius purè, eique cē-
ſetur illicò data libertas; alienus ſub con-
ditione,ſi erit liber,§. ſed tutela inſtit.de
48 tutel.III Furioſus,& minor;licet nō exer-
ceant durante furore, & minori ætate l.
Furioſus 11.D de tutel.

LEGITIMA à lege datur deficiente teſtamē-
taria:qua ad tutelæ onus vocantur,qui ſuc-
cederent ab inteſtato Pupillo decedenti, vt
ſuccedat ad onus,qui ad lucrum. Quatru-

plex.

plex I. *Legitima Agnatorum*, qua Agnati,
49 scilicet ex linea masculina, & Cognati, scilicet ex linea fœminina, successuri ad bona, ad tutelam vocantur exclusis impeditis, minoribus, existentibus apud Hostes, fæminis excepta matre, & Auia l. Fæminæ. D. de tutel. tit. C quando mul. tut. offic. fun. Exclusis etiam passis maximam, vel mediã capitis diminutionem; minima enim non officit. Et capitis diminutio est mutatio status secundum libertatem, Ciuitatem, &
50 Familiam. *Maxima* omnia comprehendit, *Media* Ciuitatem non libertatem, vt interdictum ignis, & aquę quo vt excommunicato omnia Reo denegabantur auxilia humana; *Minima* tantùm familiæ caput amittebat, vt emancipatione, vel adrogatione.

II. Legitima *Patronorum*, qua Patroni cogebantur impuberis liberti tutelam suscipe-
51 re, excepta fæmina, quæ nequibat liberti sui esse Tutrix l. 3. D. de legit. Tutor.

III. Legitima *Parentum*, qua Pater, & Mater impuberis emancipati filij tutelam exercebant l. meminimus 15. C. de legit. hæred.
52 Sed Pater etiam transiens ad secundas nuptias matri præfertur; nolente autem Patre, mater dummodò honestè viuat, renunciet Velleiano, & secundis nuptijs l. 2. Auth. Sacramentum, C. Quando mul. tut. nisi Filio secundæ nuptiæ non officiant l.
53 vtilitatem 10. D. de confirm. tutor. vel tutela fuerit Testamentaria. Boer. dec. 124. Tapp. d. 51.

IV *Fiduciaria*, qua maior impuberis fratris tutelam suscipit l.fin.C.de legit.tut.

DATIVA, siue Attiliana à lege permissa datur hodiè, deficiente testamentaria, & legi-
54 tima à Iudice habente merum, & mixtum imperium, cum tutela sit ad bonum publicum, & priuatum l. Ius 3. D. de tutor. & cur. Qui nequit se ipsum tutorem dare l. Prætor 4.D.eod. A quo Iudice debent petere, deficiente Testamentario, & Legitimo, vt detur Pupillo Tutor administrans, qui Pupillo succederent, etiam si sit mater
55 intra annum à morte Patris, sub pœna non succedendi, si maior sit, decedenti impuberi l. 1.2.3.D.qui petant tutor. l.2. §.si mater, D.ad Tertyll. l. matris l. fin. C.qui pet.tutor. Quibus deficientibus creditor, & quiuis petit Tutorem dari; imò ipse Iudex ex officio dat.l.1. D.de Iurisd. omn. Iud.l. Quod dicis 6.C.qui dare tutor.

Authoritas Tutoris est *interuentus personalis Tutoris consiliumque in negotijs Pupilli* l.
56 etiam 3.D.de author.tutor. Requiriturq; vbi non est euidens Pupilli vtilitas, & vbi est timor litium, etiam in hæreditate lucrosa.§.neque instit.de author.tutor.

Administratio Tutoris consistit in educatione Personæ cui, præbere alimenta tenetur, & bonorum defensione, quæ ab ipso augenda, non donanda, etiam cum decreto
57 Iudicis; nàm esset perdere l. Tutor 14.§. fin.D.de administ.Tutor. l. Non omni 16. C.eod. nequit enim bona stabilia, aut mobilia, quæ seruari possunt alienare absque

decreto Iudicis l. 5 §. si ius l. magis 5. D. de reb. eor. l. Lex, quæ 22. C. de admin. tutor. Tenetur verò distrahere inutilia, damnosa, & quę seruari nequeũt l. Tutor 8. §. si tu-
58 tor D. eod. nequit tamen Tutor sibi rem Pupilli emere l. si in emptione 34. § fin. D. de contrah. emp. l. 5. §. Item, D. de author. tutor.

Pro administratione sunt hypothecata bona Tutoris, & gerentis se, vt Tutor l. pro officio 20. C. de adminis. tutor. l. dabimus 4. D.
59 de priuil. creditor. Quæ hypotheca non prodest hæredibus Pupilli d. l. dabimus. l. ex pluribus 43. D. de admin. tutor. Et hypotheca in solidum obligat plures Tutores l. tres tutores 56. D. eod. & administrationis rationes reddendæ l. 1. D. de tutel., & ration. distr. Intra triginta annos l. ad-
60 uersus, C. de negot. gest. l. Tutorem 8. C. arbitr. tut.

DE RESTITVTIONIBVS IN INTEGRVM.

Restitutio in integrum competens minoribus læsis *repositio læsi in pristinum sta-*
61 *tum* l. quod si 25. §. Restitutio, D. de minor. Est remedium impediens etiam executionem sententiæ l. 1. C. si sæpius in integrum. Subsidiarium competens etiam læsis vltrà medietatem; quia pinguius re-
62 medium; quam lex 2. C. de rescind. vend. Franc. dec. 248. Exigit I. vt læsus sit minor; scilicet iure communi ante annum 25. Ib-

re Regni ante 18.l.fin. C.de tempor.in integr.Vel vtatur iure minorum, vt Eccle-
63 sia, Vniuersitas c.1.de Restit.in integrum: II. vt sit grauis in ipso actu læsio fragilitate minoris, vel dolo Aduersarij l. minoribus 5.C.de restit.in integr.l.1.C.qui,& aduer. quos. III. vt petatur saltem intra quatriennium immediatum minori ætati in
64 minoribus; In alijs à tempore quo cessat impedimentũ ad agendũ.l.fin.C.de tẽp.in integ.quod quatriennium datur ad peten-
65 dam, & finiendam restitutionem d l.fin. IV Contractus debet esse validus; nàm, si sit nullus, non est petenda restitutio, cum adsit remedium ordinarium nullitatis l.
66 in causæ 17.D.de minor. Non verò cessat restitutio ratione iuramenti in contractu, cum iuramentum læsionem non tollat,
67 nec reddat circumspectum minorem l.siquidem 11. §.si verò, C.de præd. minor.V. ne maior factus ratificauerit comproban-
68 do actum anteà à se factum l. denique 3. § 1.l.si Filius 31.D.de minor.VI.ne ipse deceperit contrahentes dicens se maiorem
69 l.2.3.C.si minor se maiorem.
Competit restitutio nomine proprio omnibus vtriusque sexus infra minorem ætatẽ
70 etiam Posthumis l.6.7. D.de minor.l.1.2. C. de Filiof. minore. Excepto seruo d. l. denique, §. seruus. Competit etiam Socio
71 minoris in re indiuidua l.si communem 10.D quemad.seru.amitt. & competit etiã absentibus causa Reip. ex clausula generali *Si qua mihi iusta causa* l. 1. 2. C.de re-

restit. Milit. l. fin. D. ex quibus cau. mai.
Nomine minorum I. hæres petit restitutionē in integrum intra quatriennium l. minor
72 19. §. non solùm l. interdum D. de minor. Etiam contra hæredem læđētis. II. Tutor, Curator, Pater nomine Pupilli, minoris Filij l. 3. §. sed vtrum l. Patri 28. D. eod. Etiam Procurator ipsorum cum speciali manda-
73 to l illud 16 § si talis, D. eod. non tamen Fideiussor minoris l. 1. C. de Fideiuss. minor.
Datur restitutio pro omni læsione graui reparanda, siuè in actibus inter viuos l. ait
74 Prætor 7. D. de minor. siue in vltimis voluntatibus tit. C. si minor ab hæred. se abstin. Et in omnibus iudicialibus, l. 10. D. de minor. tit. C. si aduer. rem iudic. Etiam aduersus propriam confessionem l. 1. C. si aduer. delict. Exceptis matrimonio c. ex parte
75 de restit. in integr. Professione Religiosa, delictis, pœnis d. l. 1. C. si aduer. delic. l. Auxilium 38. D. de minor.

DE ACQVIRENDA POSSESSIONE.

POssessio insistentia in re corporali animo sibi dominandi; l. *Quemadmodum*. 8. D.
76 *de acq poss.* acquiritur corpore, & animo; scilicet voluntate acquirendi l possideri 3. §. in amittenda. D. eod. l. licet 4 ibi, *Animo*, C. eod. vndè Furiosi non inchoant, sed inchoatam in sana mente continuant possessionem l. 1. §. adipiscimur, D. de acq. poss. Et licet dicatur à pedum, vel sedium

posi-

positione l.possessio 1. D.eod. Quouis tamen corporis ministerio acquiritur d. l.
77 Possideri 3. d. l. 8. *Domino* autem ignoranti per seruum acquiritur possessio ex peculio l.quod seruus 4.D.eod.

Possessio est facti in se ratione insistentiæ,& animi, tamen habet plures Iuris effectus, ac plura Priuilegia,vsucapiendi,ne in dubio contra Possessorem pronuncietur, vt
78 possessor spoliatus restituatur ante omnia c.super literis.de restit.spoliat.Et interdicta possessoria *Retinendæ*, *Recuperandæ*,
79 *Adipisc. Possess* §.sequens diuisio 4 Inst.de interd.Adipiscendę,l.*Quorum Bonorum*. II. *Saluianum*. *III. Legis* fin. Cod. de interdict. D.. Adr.toll.Retinendæ, siue *Vti* datum in rebus mobilibus, siue *Vtrobi* in rebus stabilibus l.vn. D.Vtrobi. l.ait prætor 1.D.vti possid.Et iudicium manutentionis est Summarium, non retardabile ab exceptione altioris indaginis. l. constat 3. C.quor.bonor. & à decreto manutensionis
80 (see line above)
81 summarijssimo denegatur appellatio. l. vn.C.si de moment. possess. Recuperandæ *Vndè vi*.l.prætor 1.§. deijcitur D.de vi,& viarm. Vndè dicitur Facti,& Iuris.*Facti* in
82 se l.possessionem 29. ibi, *Facti est*. D.de acq. poss. & sic ad hæredes non transit. l. cum hæredes 23. *D.*eod. Nec postliminio recuperatur l. denique 19. *D.* ex quibus cau.mai.Quoad *Iuris* Priuilegia,Iuris est. l.possessio 49.ibi, *sed, & Iuris est*. *D.* de acq.poss.

Diuiditur I. in iustam competentem iusto pos-

possessori, puta authoritate Prætoris l. iuste 17. D. eod. & iniustam competentem
83 etiam Furi l. clam possidere 6. D. eod. & etiam prædo non notorius in possessione manutenendus c. licet de prœbend. in 6.
II. *Analogicè* in illam, quæ competit rebus
84 corporalibus; & simpliciter dicitur possessio l. possideri 3. D. de acq. poss. Et, in cõpetentem rebus incorporalibus, & dicitur quasi possessio l. sequitur 4 §. si viam. D. de vsucap.
III. *In* ciuilem competentem Domino proprietatis. l. interdum 21. §. quod ex naufragio, D. de acq. poss. naturalem competentem Domino vtili l. naturaliter 12. D. eod.
85 corporalem competentem rem iustè detinentibus, vt Commodatarijs, conductoribus l. rei commodatæ 8. D. commod.

DE ACQVIRENDO RERVM DOMINIO.

DOminium, non *Iurisdictionis*, quod *est ius gubernandi Subditos*, sed *dispoticũ*
86 genericè *est Ius perfectè disponendi de re, nisi lege, aut vi prohibeatur.* Ly *perfectè disponere* est posse defendere, conseruare, destruere. Tò *nisi lege, aut vi prohibeatur,*
87 exprimit non carere dominio prohibitos disponere vi, vel lege, vt Infans, Furiosus, detentus ab inimicis.
Dominium I. Vnum *plenum* comprehendens proprietatem, & vtilitatem rei. Alterum
89 *semiplenum*. Directum soliùs proprietatis

Vti-

Vtile soliùs vtilitatis rei. l. omnium 3. l. vsufructus 4. D. de vsufr. *II. Dominium* dicimus *rerum corporalium*; *incorporalium, quasi dominium*, & Tò *quasi*, diuersum dominium ob rerum diuersitatem, exprimit.

Occupans rem nullius dominium acquirit l. quod 3. D. de acq. rer. dom. nisi aliud sit iu-
90 re dispositum, vt in thesauris §. Thesauros instit de rer. diu.

Iure positiuo, vt dominium acquiratur regulariter requiritur *I. Titulus*, qui est causa dominij, vt rerum accessio, confusio, speci-
91 ficatio, emptio l. nunquam 31. D. de acq. rer. dom. *II. Traditio vera*, vel *ficta* l. res 59. D. eod l. traditionibus 20. C. de pact. & res missa non dicitur tradita, nisi perueniat ad illum, ad quem mittitur l. si Epi-
92 stola 65. D. de acq. rer. dom. quæ traditio non currit in rebus incorporalibus, quæ quasi traditione, scilicet patientia transfe-
93 runtur l. seruus 43. D. eod. l. 1. ibi. *Patientia D* de seruit. rust. præd. *III. Vt transferens sit Dominus*, & *velit dominium trãsferre*, & *seruentur pacta* l. qua ratione 9. §. literæ v Hæ quoque D. de acq. rer. dom. Nemo enim transferre potest, quod non
94 habet, & sicuti non habet. l. traditio 20. D. eod. nec officit. creditorem posse vendere pignus, cuius non est Dominus l non est 46. D. eod. Tunc enim censetur factum debitoris nomine.

Domino inuito per seruum acquiri valet l. etiam inuitis 32. D. eod. & quis potest re-

tento

tento dominio amittere possessionem l.
95 Pomponius 13.l.naturaliter 12.§.nihil.D. de acq.poss. Et potest quis in alium dominium,& possessionem transferre *Constituto*,& *Precario*, quo constituit se possidere nomine alterius.l.quod meo 18. D.de acq. poss.

DE VSVFRVCTV.

INter seruitutes mixtas hæc præcipua à nobiliori denominata Personalis *est ius*
96 *vtendi fruendi rebus alienis salua rerum substantia l.1.2 D. de vsuf.* est *seruitus*, & sic in rebus alienis *l.in re communi* 25. *D. de seruit. Vrban. præd.* Vndè tantùm propriè est vsusfructus formalis, reiecto causali in rebus proprijs; quia abusiuè vsusfructus *l.si cum* 21. § *si Fundum D. de except.rei iudic.*

Differt *vsusfructus*, qui est seruitus inalienabilis *l.non vtitur* 45. *D. de vsufr.à commo-*
99 *ditate*,quæ potest esse in rebus proprijs,& est alienabilis, qua ratione vsusfructus supponens pro commoditate alienari va-
98 let *l.cui vsusfructus* 74. *D.de vsufr.l.si is* 11.§.*vsusfructus,D de pignor.*

Constituitur vsus fructus à *Lege*, à *Iudice*, ab *Homine*. à *lege* constituitur Patri in bonis
99 aduentitijs,Filii,totus durante, medietas soluta Patria potestate *l.cum oportet* 6. *C. de bon. quæ lib.* In peculio verò Castrensi, scilicet quæsito intuitu belli, & quasi Castrensi,scilicet ex artibus liberalibus,à Re-

ge, à dignitatibus, in statu Clericatus *l. Castrense 11. D. de Castren. pecul. l. sacrosancta 32 C de Episc. & Cler.* Nihil Patri, nec quoad commoditatem est constitutum. *l. cum oportet C. de bon. qua lib. l. Patri 15. & l. 18. D de castr. pecul. l. cum multa 7. D. de bon qua lib. Verde Panton. 1. nu. 180. & 2. n. 819.* A *Iudice* ex bono, & æquo in
100 bonis Patris pro alimentis debitis Filio *l si cuius 15. D. de vsufr.* Ab *Homine inter* viuos, & vltimis voluntatibus.

Potest constitui in omnibus, & singulis rebus etiã vsu consumptibilibus. *l. vxori 37. D. de*
101 *vsufr. leg l. omnium 3. D. de vsufr.*

Debet vsufructuarius rerum stabilium illas conseruare, vt accepit, vt bonus Paterf. Et
102 expensas necessarias facere pro conseruatione proprietatis, quas in restitutione repetit à proprietario. *l. vsufructu 7. in fin. l. cum fructuarius 71 D. de vsufru. l. quaro 28. D. de vsu, & vsufr leg.* soluit onera pu-
103 ta collectas, census *l. hactenus 8. l. vsufructu 59. D de vsufr. l cum possessor 5. in fi. D. de censib.* Dat cautionem in stabilibus de re conseruanda, & restituenda finito vsufructu *l. vsufructu 4. C. de vsufr. l. 1. D. vsufructuar. quemad. cau.* In re vsu con-
104 sumptibili cauet de restituendo tantundem in specie. *l. si tibi 6. D. de vsufr. ear. rer. quæ vsu consum.*

Perit vsusfructus I. *Morte naturali. l si Patri 3. l si Domine 10. C. de vsufr.* Et relictus
105 Ecclesiæ, Ciuitati per centum annos durat, ne proprietas semper sit inutilis *l. omnium*

xium 3.*l. an vsufructus* 61. *D.de vsufr.* II. *Morte Ciuili* media scilicet, vel maxima capitis diminutione *l. corruptionem* 16 *C.*
106 *eod.* Et sic professione Patris extinguitur vsusfructus in bonis aduentitijs Filij, nam professio est maxima capitis diminutio tollens libertatem ratione voti obedientiæ, & Ciuitatem cum sint mortui sæculo. *cap. Placuit.* 8. 16.*q.*1. Et nequit remanere pe-
107 nes professum ob eius paupertatem, nec transire in Monasterium; quia est seruitus Personalis, quæ non transit ad alium. *l. vel si seruo* 15.*D. Famil.Ercisc.* Et in Monasterium transeunt, quæ remanent, non quæ morte extinguuntur. *Auth ingressi, C.de*
108 *sacrosanct.Eccl.* III. Extinguitur *non vsu l.corruptionem* 16 *C.de vsufr.*IV.lapsu tẽporis præfixi.*l.Ambiguitatem* 12.*C.eod.*V. desitione rei *l seruitutes* 19 § *si sublatum, D.de seruit.Vrb præd.*VI.Confusione vsusfructus cũ proprietate, *l.si tibi* 17.*D.quib. mod.vsufr.* VII. Cessione facta ab vsufru-
109 ctuario proprietario, non extraneo *l. si vsusfructus* 67.*D.de iur.dot.*

DE PRÆSCRIPTIONIBVS.

PRæscriptio idem, ac vsucapio *l vn. C.de vsucap. transfor Est modus ciuilis trans-*
110 *latiuus dominij titulo, possessione, &c. l.* 3. *D. de vsucap.* Reddit verè Dominum etiam in conscientia *c.* 3.*de præscrip.*

Exigit *I. Possessionem legitimam c. sine possessione* 3.*de reg.iur.in* 6.*Continuatam. l.lon-*

gi 2.ibi, *sine interpellatione, C.de long tēp. præscrip.l.31.§.1.D.de vsucap.* Poteſtque
111 ſucceſſor volens vti poſſeſſione anteceſſoris *l poſſeſſio* 20. *D. eod. l. Pomponius, §. quæsitum,D.de acq.vel amitt.poſſeſſ.*
Exigit *II.* Tempus *Iure præfixum*; triennii in quibuslibet mobilibus *l. vn. C de vsucap.*
112 *transf. In* ſtabilibus laicorum inter præſentes 10. inter abſentes 20. annorum *l 9. l.fin.auth.malæfidei,C. de præſcr.lon.temp.* In Eccleſiaſticis 40. niſi ſit Eccleſia Romana, gaudenſuè eius priuilegio, Bonauè Principis,Ciuitatis, vel incorporata Fiſco
113 præſcribenda per 100 *l.21. Auth. quas actiones, C.de ſacroſ Eccleſ* In Feudalibus 30.§ *ſi quis tit.26.lib 2. feud. In* actione Ciuili reali ſupponēti dominium,vel qua-
114 ſi,tempus, quo ipſa res præſcribitur *l.ſuper l.fin.C.de præſcrip.* 30. *vel* 40. *In* actione *Ciuili perſonali* 30. annorum præſcriptio currit *In Hypothecaria* contra tertiū Poſseſsorem 30. Contra debitorem eiuſue hæredem, vel poſteriorem creditorem 40.
115 *l.cum notiſſimi* 7 *C.eod. In Prætoria* anni *l.in honorarijs* 34.*D.de condit. & demonſ.* Prętoria verò *ex cōſtituta pecunia* per 30. *l.Receptitia* 2. *D.de conſtit.pecun.* Et tempus currit à conditione verificata, ſi obligatio ſit conditionalis.*d.l.cum notiſſimi §. illud*. Criminales verò per 20.*l Quærela*
116 12.*C. ad l. Corn. de falſ.* Sed iniuria per annum.*l ſi nō* 5.*C.de iniur.* Dolus,& adulterium per quinquennium *l fin.C.de dolo, malo.l.Adulter* 5.*C. ad l. Iul. de adul.* In

an-

annuis censibus sufficit vnica præscriptio sortis principalis *l.eos,qui 26.C.de usur.* Si verò sors principalis non adsit, vel sit imprescriptibilis,tot sunt prescriptiones suc-
117 cessiuæ,quot annui census *d.l cum notissimi 7 §.in his ,vbi Salycet*

Exigit *III.*Titulum.*l.Diutina 4.l.nec petentē*
118 *5.C.de præscr lon.tem.* Cuius vices gerit tempus immemorabile , & in seruitutibus patientia Domini.*l.si quis diuturno. l si à te emero,D.si seruit.vindic.l.1. C de ser.& aqua.* Succesor particularis Bonæ fidei præscribit, quod antecessor malæ fidei nō poterat.*l.Quare 38.l si aliena 10.§ Sceuola D.de vsucap.* Vt etiam successor vniuersalis,si incipiat à sua possessione *l. cum*
119 *hæres 11.D.de diuers.& tempor.* vbi ideò hæres nequit præscribere,quod defunctus non poterat;quia exordium rei bonæ fidei ratio non tuetur , & quia iura defuncti transeunt in hæredem ; sed quando quis incipit à sua possessione exordium rei bonæ fidei ratio tuetur,nec vtitur iure defūcti; ergo. Et,sicut particularis potest præscribere vtendo sua possessione bonæ fidei *l an vitium 5.D.de diuer.& tempor* Ita etiam poterit successor vniuersalis , cum quod dicitur de Emptore,dicitur de hære. de *l.Pompon. 11 § quæsitum, D.de acq possess.* Nec malafides defuncti transit in hæredem,cum sit vitium consistens in cognitione personale , vt nec bona fides defuncti transit in hæredem malæ fidei. Nec ob-
120 ficit iura defuncti transire in hæredem.

d.l.

d.l.cum hæres; nàm hoc est verum in iure transmissibili; non in intransmissibili; sic Ius præscribendi bonæ fidei possessoris est intransmissibile in eius hæredem malæ fidei, qui nequit præscribere, quod defunctus bonæ fidei poterat.

Exigit *IV.bonam fidem continuam.l.2.10 C. de præscr.lon.tem. c Possessor de reg.iur in* 6. Etiam in præscriptione immemorabili.

121 *c fin.de præscrip.d.c.Possessor.* Correctis iuribus requirentibus tantùm bonam fidem in principio, nec requirentibus bonam fidem in præscriptione 30. vel 40 annorũ

Et Possessor bonæ fidei posteà dubitans

122 facta diligentia præscribit; cum in dubio sit melior conditio possidentis, *§ retinendæ instit.de interd.*

Quilibet valet vsucapere, qui per se, vel per alium possidere potest; vndè pupillus, &

123 infans per Tutorem vsucapiunt, & Furiosus vsucapit, quod cœpit possidere ante Furorem *l sequitur 4 D .de vsucap.*

Quæuis res, quæ est in commercio hominũ, vsucapi potest; siue corporalis, siue incor-

124 poralis.*l.4.9.10.D.de vsucap.l si quis 10. D.si seru.vindic.l.2.C de seruit.* Et sic non præscribatur res sacra, Religiosa, reliquiæ mortuorum, publica, libertas *l.9.D.de vsucap.* Et bona pupilli.*l.2.§.quæ, C.de præscr. 30 vel 40.l.3.C.quib non obijc. long temp.* Nec res dotalis; quia alienari nequit. *l. si*

125 *fundum,D.de fundo dotali*; vt nec bona affecta vitio reali, vt furtiuæ, donec tale vitium purgetur per 30.annos in bonæ fi-

fidei

126 fidei Possessore. *Auth malafidei*, *C. de præscrip. lon. temp.*

DE DONATIONIBVS.

Donatio doni datio *l. Senatus* 35. *D. de donat. cau mor. Est actus liberalis, quo*
127 *res promittitur à volente acceptanti. l.* 1. *D. de donat.* Dicitur *Liberalis*; quia nemo cogitur donare. *l. Donari* 29. *D. eod.* Subditur *in acceptantem*, quia nolenti non acquiritur. *l. hoc iure* 19. §. *non potest. D. eod.*
. Donatio est contractus. *l. contractus* 17 *C.*
128 *de fide instrum. l. cum* 12. *D. de donat.* Cũ sit plurium consensus in idem. *l. qui ex* 12. *l. qui id* 34. *D. eod* Et contractus nominatus. *Bart. in l* 7. *D. de pac.* Stricti Iuris pro
129 Donatario. *l eum* 22. *D. eod.* Bonæfidei pro Donante. *l. & habet* 15. *D. de precario.* Perficiturque re, vt effectus. *l. quisquis* 28. *C. de donat.* Nec requiritur in donatione, vt sit vltrò, citròque obligatio; cum sit cõtractus lucratiuus, non onerosus.

Omnes, qui habent rerum suarum plenam administrationem, plenumque dominium donare possunt. *l.* 9. § *donari. l. Filiusf.* 7. *D.*
130 *de donat.* Hinc carens vsu rationis non donat. *l.* 17. *D. eod.* Vt Furiosus, Pupillus, minor, qui nec decreto *Iudicis*, & consensu Tutoris, vel Curatoris donant; cum authoritas Iudicis sit ad-tuendum, non ad perdẽdum *d. l. Filiusf.*

Cuilibet potest fieri donatio, qui per se, vel
131 per alium acceptare valet. *l.* 5. *D. de don.*

Vndè poteſt donari abſenti acceptanti per Nuncium,aut Epiſtolam.*l.4.l. Abſenti* 10. *D eod.l nec ambigi 6.l ſi aliquid* 13. *C.eod.* Et cum ſit de eius eſſentia acceptatio, poteſt donatio ante acceptationem reuocari *d.l.abſenti*,niſi Notarius iam Abſentis nomine acceptauerit.*l.ſi Pupillus.*2.*D.rem*
132 *Pupilli ſalu for.* Aut is,qui ſub poteſtate donatarij eſt.*d. l.ſi Pupillus.* §.*ſi quis alij. inſtit.de inut.ſtipul.* Nàm alijs regulariter nomine alterius acceptare non licet. *l.Stipulatio* 38.§.*alteri. D. de verbor.oblig.* Acceptatio autem probatur in foro fori per
133 vnum Teſtem, & per taciturnitatem. *c. qui tacet.de reg iur.in 6.*

Donatio Triplex.*Cauſa Mortis. Inter Viuos, & Anomala.*

CAVSA MORTIS donatio,qua res promittitur acceptanti reuocabiliter mortis ſuſpi-
134 cione. *l.Senatus* 35. *l.Mortis* 16. *l. non videtur.*32. *D.de donat. cau. mor.* Exigit quinque Teſtes.*l fin.C.eod.* Contemplationem mortis,ſiue fiat à moribundo,ſiue nō. *l.Seia* 42.§.*cum Pater.D.eod. Ceſſat* ſuperuentu liberorum.*l.ſi vnquam* 8.*C.de reuo.*
135 *donat.* ſi Donatarius præmoriatur *d. l. Senatus*,§.*Mortis cauſa*,pœnitētia expreſſa,vel tacita Donantis. *l.Mortis cauſa* 16. *l.ſi alienam* 13.*l.illud* 37.*D.eod.*Talis donatio eſt contractus quoad conſtitutionē;
136 cum ſit duorum conſenſus in idem; quoad verò effectus,& ſolemnitatem vltimam voluntatem ſapit *l fin.C.eod.* Ideoque
137 omnes, qui teſtamenta facere, donare

cau-

causa mortis possunt. *l. Marcellus* 15. *l. tàm is* 25. *D. de mort. cau. donat.* Præter quos etiam Filiusf. de aduentitijs Patris consensu, licèt nequeat testari. *d. l. Marcellus. d. l. tàm is.* Cum non valeat negatiuè, *Non po-*
138 *test testari; ergo nequit donare*; licèt sit verum affirmatiuè. *d. l. tàm is.* Et Pater suo consensu potest dare, quod est Iuris priuati, vt est talis donatio; cum sit contractus; non verò, quæ sunt Iuris publici, vt Testamentum *l. 3. D. qui test fac.*

INTER VIVOS donatio actus liberalis ex se irreuocabilis sine mortis suspicione. *l. 1.*
139 *D. de donat.* Si excedat 500. solidos requirit insinuationem; scilicet declarationem coram Iudice competente factam summæ, & voluntatis Donantis. *l. data. l. in hac. l. in donationibus. l. Sancimus* 34. *l. pen. C. de donat.*

Et tenet etiam si sit omnium bonorum præ-
140 sentium, & futurorum, &c. *l. si vnquam C. de reuoc donat.* I. quia non tollit facultatem testandi; nàm presſus ære alieno in toto patrimonio potest testari. *l. fin. C de iu. delib.* Donans omnia bona est presſus ære alieno in toto Patrimonio; ergo potest testari; nec donando omnia, omnium dominium transfert. II. quia est contra bonos
141 mores pactum futuræ successionis. *l. stipulatio hoc modo. D de verb. oblig. l. fin. C. de pactis.* Non verò spontè à se tollere facultatem testandi, vt patet in Professo, in Arrogato.

Potest reuocari I. Per *causas ingratitudinis*

non alias, quàm expressas *in l. fin. C. de reuocan. donat.* vbi *Bart.* Nàm pœnalia coar-
142 ctanda *l. fin. C. qui bon. cedere.* II. *Superuentu* liberorum facta non tantùm *Liberto*, sed etiam *Extraneo* reuocatur tota; fa-
143 cta vni ex filijs in quantum est inofficiosa. *l. si totas* 5. *C. de inoff. donat. l. si vnquā C. de reuoc. don.* Nec donatio reuocata reconualescit, deindè Filio mortuo; quia est extincta actio, & consensus. *Bart. in l. Titia, D. de leg.* 2. III. reuocatur donatio euē-
144 tu, vel consilio *inofficiosa*, (scilicet lędēs legitimam) facta Filio, vel extraneo; sed facta *Filio* reuocatur pro rata legitimæ læsæ. *l. si totas* 5. *l. si liqueat* 8. *C. de inoff. donat* Facta *Extraneo* euentu inofficiosa pro rata læsionis, consilio reuocatur tota, si nihil Filio sit relictum; pro rata, si aliquid relictum fuerit *d. l. si. totas. l. si mater* 7. *C. eod.* IV. reuocatur, si sit *in fraudem Creditorum*, non obstante bona fide Donatarij.
145 *l. etsi debitor* 17. *D. de mort. cau donat.* V. variato notabiliter statu Personarum; quo
146 præuiso non donasset: & facta metu est nulla.

ANOMALA donatio, hoc est, quæ nec est inter viuos, quia reuocabilis, nec causa mortis, quia sinè mortis suspicione, vt est l. in-
147 ter *Patrem, & Filium*, quæ est reuocabilis; licèt non fiat mortis suspicione, & morte confirmatur *l. Donationes, quas* 25. *C. de donat. inter l. si Pater* 2. *C. de inoff. donat. l. cum de bonis* 11. *C. de donat.* Nisi sit ob
148 causam, ad suscipiendos ordines *l Cum*

opor-

oportet 6.*C de bonis,quæ liber. l.cum Pater* 79.§.*Rogo. D. de leg.*2. Vel ob cauſam ſtudiorum,&c.*l.de bonis* 6.§ *qui pupillo.D.de carbon.Edic.* quæ nec compenſatur,nec cōfertur *l.quæ pater,D.famil.erciſc.*

II.*Inter Virum,& Vxorem*,quæ eſt ipſo Iure nulla.*l.* 1.*&* 2. *& tot. tit. D. de donat.int.* Sed confirmatur morte naturali, & Ciuili,
149 ad excludendum Fiſcum. *l.* 1. 2. 3.*l.Res Vxoris* 24.*C.eod.* Tenet autem, ſi ceſſet finis prohibitionis.*l.Maritus* 22. *C.eod.* vel ſi ſit ob cauſam.*l.*1.*vbi DD.D.de donat.*vel ſi donans, ſeù vterque ſciat matrimonium eſse nullum ; quia tunc donatio eſt inter concubinas,quæ tenet. *l. Donationes in cōcubinam collatas non poſſe reuocari conuenit.*32.*D.de donat.*

Donatio autem propter Nuptias, quæ datur ex parte Viri Vxori ad dotis exequationē
150 tenet *l.ſi conſtante* 19.*Auth. ſed iam neceſſe, C. de ante nupt. donat.* Quæ imbibit tacitam conditionem ; ſi nuptiæ ſequantur.

DE TESTAMENTIS.

Teſtamentum mentis teſtatio definitur voluntatis noſtræ, &c. vel *legitima hæredis inſtitutio. l. illa inſtitutio* 32. *D. de hæred. inſtit.* Eſt vltimum iudicium morte confirmatum.*l neminem* 27. *D. de acquir.*
152 *hæred.* Itaut nequeat reddi irreuocabile etiam iurata Teſtatoris voluntate *l.ſi quis* 22.*D.de leg.*3.

Duplex in *ſcriptis*, & *nuncupatiuum. l. hac*
conſultiſſima 21.*C.de teſtam.* Vtrumque
requirit 7. Teſtes Maſculos, Puberes, Ro-
153 gatos, qui non habeant defectum intel-
lectus, ſenſus, loquelæ, oculi; nec crimen
Maieſtatis legis Iuliæ,&c.*l.qui teſtamento*
20.§.*nec Furioſus,D.de teſtam. Auth. cre-*
dentes.C de hæret. Nec eſt Teſtis exiſtens
in Poteſtate Teſtatoris, qui habet Teſta-
torem in Poteſtate, & qui ſimul cum Te-
154 ſtatore eſt in Poteſtate alterius: nec *hæres*
aut qui eſt in Poteſtate hæredis, aut qui ſi-
mul cum hærede eſt in Poteſtate alterius,
aut qui habet hæredem in Poteſtate. *l. Pa-*
rentes.C.de Teſtib. nec *Domeſtici* Teſtato-
ris.*d.l.qui teſtamento* 20.

Teſtamentum priuilegiatum non requirit 7.
Teſtes, & tale non eſt Teſtamentum *tem-*
155 *pore Peſtis*, ſed ad *pias cauſas* requirens
duos.*c.cum eſſes* 10. *c.Relatum* 11. *de Te-*
*ſtam.Inter liberos,*ad quod ſufficiunt duo,
& etiam tenent ibi relicta extraneis. *l.hac*
conſultiſſima 21.§ *ex imperfecto, C.de Te-*
156 *ſtam.*§.*nos igitur Auth.de imperf.teſtam.*
quod Teſtamentum, quia ſpeciale non re-
157 uocatur ſequenti teſtamento; niſi id ex-
primatur.*d.l.hac conſultiſſima.*Priuilegia-
tum etiam eſt *Militare*, in conflictu nullũ,
extra conflictum duos exigens Teſtes etiã
non rogatos.*l.*1.*D.de milit.teſtam.l.mili-*
158 *tes* 15.*C. de teſtam milit.* Et durat hoc
priuilegium per annum poſt iuſtam miſ-
ſionem.*l.ſi certarum* 18.§.*fin.D.de teſtam.*
milit.

Ne-

Nequeunt condere Testamentum I. habentes
defectum intellectus, vt Ebrij, Amētes. *l. Fu-*
159 *riosi* 41. *D. de reg iur.* Prodigi, quibus est
interdicta administratio. *l.1. D. de curat.*
Fur.
II. Habentes defectum sensus, auditus, visus,
loquelæ. *l. discretis* 10. *C. qui testam fac.*
160 At surdus, & mutus sciens scribere po-
test condere testamentum, in scriptis; sicuti
surdus non mutus potest testari nuncupa-
tiuè. *d. l. discretis*; imò etiam *Cæcus*, si hic
adhibeat octo Testes. *l. hac consultissima*
8. *C. qui testam fac.*
161 *III.* Defectu ætatis impubes non condit
Testamentum. *l. qua ætate.* 5. *D de testam.*
IV. *Defectu* potestatis, vt Religiosus, Seruus.
162 *Auth. ingressi. C. de sacros. Eccles.* Et Fi-
liusf. *l. Senium.* 3. *C. qui testam. fac.* Etiam si
163 Pater careat vsufructu illorum bonorum.
l. fin. §. *Filijs, C. de bon. quæ liber.* Nisi de
164 peculio Castrensi, & quasi. *l. fin. C. qui te-*
stam. fac. Et, cum consensu Patris ad pias
165 causas de peculio etiam Aduentitio. *c. li-*
cet. 4. § *fin. de sepult. in* 6. Idquè, quia spe-
ciale, vt est Testamentum ad pias causas,
non includitur in generali prohibitione
166 testandi. *l. item apud Labeonem, D. de*
iniur. Nec *Ius* positiuū impedit actus pie-
167 tatis, quos semper promouere intendit.
§. *si quis ex prædictis, il 2. Auth. vt cum de*
appell. cognos.
V. Defectu Pœnæ, qui est deportatus. *l. eius*
168 *qui.* 8. §. 1. *D. de testam.* Vt est Bannitus,
occidens se ipsum metu pœnæ, Vsurarius

publicus, vsuris non restitutis. *c. quamquā 1. de vsur. in 6.* Reus Maiestatis; dubius de suo statu. *l. de statu 15. D. de Testam.* Damnatus ob carmen famosum. *l. 18. § si quis ob carmen. D. qui testam. fac.* Damnatus verò ad mortem de consuetudine, non verò de Iure testamentum condit. *d. l. eius, qui 8.*
169

Exharedatio

EST *exclusio Personarum à tota hæreditate eis debita in Testamento legitimè*
170 *facta. Bart. in. l in suis. n. 7. D. de liber. & Posth.* dicitur *Exclusio* ad differētiam *Abdicationis*, qua quis spontè non vult hæreditatem; & *Repudiationis*, qua acquisita hæreditas deponitur.

Præteritio est non nominare liberum in Testamento; & nomine liberi veniunt descēdentes, vsque ad 6. gradum; Et nomine Pa-
171 rentum, vsque ad Tritauum. *l. Iuris, §. Parentes in princip. D. de gradib.*

Præteritione Testamentum est nullum *Tex. hic, ibi, Inutiliter testabitur:* Et ius dicen-
172 di nullum Testamentum competit *Præterito* intra 30. annos; quo non instante; Iudici. *l. scimus, C. de inoff. testam. Exhæredato* intra quinque, quo non instante Iudex non annullat. *l. prolatam 4. C. de sent. & interlo.*

Testamētum exhæredatione iniusta corruit:
173 stant verò cætera capitula; putá subscriptiones; Legata, Libertates. *§. siue igitur*

Auth.

Auth. Vt cum de appell. collat. 8.

Exhæredatio debet esse *Certa*, Absoluta, cum
174 causa expressa, probanda, à tota hæreditate, & vt institutus adeat, quo nō adeunte exhæredatus ab intestato succedit. *d. Auth* §. *aliud quoque. Auth. non licet.* C. *de liber. præter.*

Causæ autem exhæredationis Filij sunt 14. expressæ in *d. Auth. vt cum de appell.* §. *causas:* nèc ex alijs causis; licèt maioribus
175 valet exhæredatio; cum simus in pœnis non extendendis. *l. interpretatione* 42. *D. de pœn. d. Auth.* ibi, *nominatim.* §. *aliud quoque.*

Nepos viuo Patre f. non est instituendus, nec exhæredandus; vndè Patre iustè exhæredato nepos non rumpit Testamentum. *l. si quis* 6 *D. de iniust. rup. l. si quis* 9. §. *si Fi-*
176 *lium.* D. *de liber. & Posth.* Nec obstat *l.* 1. § *si Pater, D. de coniungen. cum emancip. liber.* Nam ista loquitur de emancipato.

Posthumus, licet olim, *vt hic in* §. *Posthumi*, modò non potest amplius exhæredari; Nā leges aliàs essent iniquæ excipientes sine
177 causa Personas: & leges correctoriæ extendendæ quòusque iniquitas tollatur; sic licèt expressè non loquantur de Posthumo, illum comprehendunt, ne illum iniquè excludant. *l. si quis testamento* 33. §. *legis autem*, C. *de inoff. testam.* §. *aliud quoque Auth. Vt cum de appell.*

Parentes, cum sint instituendi à Filio carente legitimis descendentibus, ex octo iustis
178 causis in *d. Auth*, §. *Iustum*, §. *Sancimus*,

expressis non ex alijs exhæredari queunt :
Frater non aliàs, quam si velit instituere turpem personam debet exhæredare Fratrem vna ex triplici non ex alia causa. *Auth. de nupt. §. ingratitudinem. collat.* 4 *l. Fratres*
179 27. *l. Fratris* 21. *C. de inoff. testam.*
Sublata est differentia inter Fæminas, Masculos, natos, Posthumos, instituendos pa.
180 riter, aut exhæredandos. *l maximum* 15. *§. cum igitur. C. de legit. hæred.*
Adoptatus ab *Ascendente* transit in eius potestatem, §. *sed hodie lib.* 1. *de Adoption.*
181 Qua durante instituendus adoptatus, aut exhæredandus ab Adoptante, qua soluta à legitimo, & naturali patre. §. *sed hi, Instit. de hæredit qua ab intest. defer. l. in contra, § si ex tribus, D. de bonor. possess. con. tabul.*
Adoptatus ab *Extraneo*, cum non transeat in
182 eius Potestatem; licèt ab intestato ei succederet; instituendus tamen, aut exhæredandus à Patre legitimo, & naturali. *d. §. sed hi, lib.* 3.

Institutio

Exhæredationi affinis; est statuere sibi successorem *Vniuersalem* Iuris hæredi-
183 tarij, *Particularem* Fũdi. *Vniuersalis* dupliciter; *Expressè, & Tacitè: Expressè* verbis expressè. *Tacitè* verbis, tacitè exprimẽtibus. *l. Hæredes palàm*, 21. *D. de testam l. si ita scriptum* 13. *D. de liber. & Posth.* Institutus Particularis omnia capit, si nullus sit
Vni-

Vniuersalis, vel institutus desinit. *l. si testatur. 1. §. si ex fundo. D. de hæred. inst.* Quod, si plures sint Particulares, accepta re particulari iure prælegati, æqualiter ad hæredi-
185 tatem veniunt. *l. ex facto 35. l. quoties 9. § si duo sint. D. eod.*

Hæres est successor in vniuersum Ius Defun-
186 cti. Hæreditas vniuersum Ius Defuncti. *l. Hæreditas 119. l. cum hæredes 23. D. de acq. possess.* Quæ repræsentat Defunctum,
187 ex testaméto, ab intestato, & iacens. *l. non minus 31. D. de hæred. instit. l. Hæres 22. D. de vsucap.*

Hęredis appellatione venit omnis in infinitũ
188 *l. Hæred. 170. D. de verb. signif.* Vndè nõ nominatim grauatus hęres cēsetur grauatus
189 hęres Hęredis, qui est hæres Testatoris. *l. Pactuleius, vlt D. de hæred. inst.*

Hæres pro parte, totum capit, exclusis venientibus ab intestato: cum nemo, excepto
190 Milite, & Clerico Filicf. testante de bonis tantùm quæsitis tempore Clericatus, Ciue Neap., qui pro medietate antiquorũ, & fæmina, quę pro decima parte dotis in Ciuitate disponit; Possit pro parte Testatus, pro parte intestatus decedere. *l. Ius nostrum 7. D de reg. iur.*

Institutio ad interrogationem, non ad suggestionem alterius valet, & remissa in al-
191 terius voluntatem expressam non tenet; licèt in tacitam, puta sub conditione Potestatiua remissa, teneat. *l. illa 32. l. si quis 68. D de hæred. inst.* Sicuti, & exhæredatio sub conditione non tenet. *l. etsi 31. D. de liber. & Posth.*

Pactum de futura ſucceſſione,aut inſtitutio-
ne non tenet, etiam inter deſcendentes. *l.*
Pactum 3 C.de collat.l.ſtipulatio 41.D.de
192 *verb oblig.*Nec valet,ſicuti nec Teſtamē-
tum,Iuramento firmari. *l. cum hic 32. §.*
Pœnitentiam,D.de donat.int.
Error in Nomine, Pronomine, Demonſtra-
tione,ſi conſtet de Perſona, de re, non vi-
193 tiat inſtitutionem; ſecus ſi non conſtet.
l.his verbis 48..§.ſi in parte, D. de hared.
inſtit.
Inſtitui poteſt, tùm ſeruus, tùm liber quili-
bet certus, Dominij capax, licèt ignotus
194 Teſtatori,aut ſuo, aut Patrio Iuri ſubdi-
tus.*l.non minus 31.l.in tempus 72. §. quo-*
ties,D.de hared. inſtit. Criminoſus alteru-
trius læſæ Maieſtatis nequit inſtitui, nec
Spurius à Patre, nec Filius naturalis, niſi
195 deficientibus deſcendentibus.*Auth.licet*
C.de naturalib.liber.l.quiſquis,C.ad l.Iul.
Maieſt.
Hæreditas Iure determinatas duodecim
partes,ſeu vncias admittit; niſi aliter Te-
ſtator diuidat.
Quarum vna Pars, dicitur *Vncia: Duæ*
vnciæ dicitur *Sextans*: Tres vnciæ, *Qua-*
drans: Quatuor vnciæ, *Triens*: Quinque
196 vnciæ,*Quincuns*:Sex vnciæ,*Aſſis:* Septē
vnciæ,*Septuns:*Octo vnciæ,*Bes:* Nouem
vnciæ,*Dodrans:* Decem vnciæ, *Dextans*:
Vndecim vnciæ,*Deuns:*Duodecim vnciæ,
As,ſeu tota hæreditas.*l.ſeruum 50.§.hære-*
*ditas,D.eod.*Non diuiſa hæreditate,æqua-
lis datur ſucceſſio, *§.ſi plures 10.hoc tit* Et,
di-

diuisa tota inter duos, instituto Tertio sinè partis assignatione, debetur Tertio me-
197 dietas hæreditatis; & alia medietas duobus. *d.§.10.l.quo loco 20. §.fin. D. de hæred. instit.* Et, duobus coniunctis inter se, alteroque simpliciter instituto, vna medietas datur coniunctis, altera simpliciter instituto. *l.item 17 v nam, etsi, D.eod.* Et pars à tali coniuncto repudiata, non simpliciter
198 instituto, sed coniuncto accrescit. *l.Hæredes 63.l.liber.homo § cum quis, D.eod.*

Posthumo stãte, Nato potest dari, tùm Quarta, tùm Sexta: cum possit esse, vt nascantur,
199 Tres, aut quinque. *Et l.Antiqui 3. D.si pars hæred.petat.* disponens dari Quartam, non excludit Sextam, vt disponitur in *l. Vtrum 8.D.de reb.dub.*

Institutio *Pura* vna, alia *Conditionalis*, alia *ad diem* incertum, ex *certo tempore, ad cer-*
100 *tum tempus. l.Legatis 1. D. de condit.& demonstr.*

Conditio altera *Resolutiua* contractum resoluens. *l.1.D.de donat.* altera *suspensiua* actum in futurum suspendens euentum. *l.*
201 *1.D.de condit.& demon.* Alia de *Præsenti*; alia *de Præterito*, quæ non habent conditionis essentiam: alia de futuro verè suspẽdens actum; Rursus vna *Impossibilis* verificari nequiens; alia *Necessaria* verificanda omninò; alia *Contingens* potens esse, & nõ esse. *l.Impossibilis 7 D.de verbor.oblig.* Contingens alia *Casualis* pendens à casu; alia *Potestatiua* pendens à voluntate illius, à quo implenda; alia *Mixta* ab vtroque; alia

Ta-

Tacita.*l. Legatis* 1.*D.de condit.& demonst.* *Impossibilis* vna ob *Perplexitatem*, vt *Instituo aium*, *si Seius hæres erit*; & *Institue Seium si Caius hæres erit l si Titius* 16.*D. de condit. instit.* alia *secundùm mores*, *vt. instituo te*, *si Patrem occidas*: Alia *secundùm naturam*, vt *Instituo*, *si Hircocervus nascatur.*

Conditio per Perplexitatem destruit institutionem *d.l.si Titius* 16.Conditio impossi-
203 bilis secundùm mores, aut naturam reijcitur, retenta vltima voluntate. *l. si media* 45.*D.de hered.inst.l.obtinuit* 3. *D.de condit. & demon.* Excepta Filij, non nepotis institutione ipso iure nulla.*l.Filius* 15.*D. eod.* Conditio contingens quælibet in
204 qualibet, excepta Filij institutione, apponi valet. *l.suus* 4.*D.de hared.inst.*

Conditio *Potestatiua* habetur pro verificata, si non verificetur sinè culpa illius fauore cuius res relicta est. *l. si ita hæres* 3. *l. sub impossibili*,§ 1.*D.de condit.instit.* Idem dè *Mixta*, quę habetur, vt impleta, si non im-
205 pleatur ex defectu alterius; qui debet concurrere ad conditionem implendam. *l. in Testamento.la* 2.*D.de condit.& demonst.*

Casuali conditione verificata res debetur etiam ab hærede grauato impediente euentum.*l si Titius* 14.*D.eod.* Dies incer-
206 ta conditionem facit. *l. Dies* 74.*l. Legatis* 1.*D.eod.* Vndè ij sdem regulis, ac conditio procedit.

Institutio ad diem certam, & ex die certa pura est; Nàm dies reijcitur. *l. Hæreditas*

34.D.*de hæred. instit.* Institutis verò duo-
207 bus vno ad diem A.alio deindè: Primus tenetur restituere hæreditatem iure Fideicommissi adueniente die debitam secundo instituto.*arg.l.Peto* 71. *D de leg.*2. Idquè
208 in testamento Pagani;nàm Miles potest vnum directè;deindè nullum, aut alterum etiam directè instituere. *l. Miles ita* 42.*D. de Milit.testam.*

Testamentum corruit

I. SI *Nullum* ex defectu essentiali.*l.Testamentum* 1.D.*de iniust.rup.* II. Si validū ab initio *Rumpatur* mutato statu rerum ;
209 vt Posthumo,vel secto ventre nascente; qui licèt illicò moriatur. *l. Vxoris* 2. *de Posthum.hæred.l.quod dicitur* 12. *D.de liber. & Posthum.* vt etiam 8. & 7. mense
210 natus,excluso Abortiuo , rumpit Testamentum.*l.Septimo* 2.*D.de statu hominum d.l.Vxoris.* Vt rumpitur etiam Agnatione sui hæredis.*l.Certum* 8 *l. Testamentum* 1. *D.de iniust.rup.* III.si *Irritum* valens nul-
211 los tamen producens effectus , vt si hæres non adeat hæreditatem. *d.l.Testamentum.*

Secundum Testamentum solemne infirmat
212 primum,si hæreditas possit adiri,etiam si non adeatur.*l si quis* 19.*D.ad Trebell.*

Inofficiosum Testamētum dicitur si contineat exhæredationem cum causa Iure probata, quæ re uera non extat: Quod si adsit causa
213 non Iure probata Testamentum dicitur

nul-

nullum. *Auth.de Triente, & Semiſ. lib.2. inſtit.de inoff.Teſtam.*

Legitima

EST quota portio illius, quod quis ab *Inteſtato* habiturus eſt. *Auth.nouiſſima*
214 C.*de inoff.Teſtam.* Computanda deducto
215 ære alieno. *Auth.de Triente, & ſemiſſe. l.Princeps 21.D.de verb.ſignif.*

Debita *Filijs* eſt tertia pars illius, quod deberetur ab Inteſtato, ſi Filij ſint quatuor, aut
216 infrà; medietas, ſi ſupra quatuor. *Auth. de Trien.& Semiſ.d. Auth nouiſſima.*

Debita *Parentibus* eſt Tertia pars etiam quandò adſunt Fratres Defuncti; nam inter Patrem, & Filium eſt mutua ſucceſſio;
217 & quod de Patre reſpectu Filij dicitur, dicendum de Filio reſpectu Patris, etiam in correctorijs; ne ſequatur iniquitas. *Aut. vt cum de appellat.cognoſ. d. Auth.nouiſſima.*

Debita verò *Tranſuerſalibus* eſt quarta pars
218 *Gloſ.in d.Auth.nouiſſima.* Ne ſinè iure nouo corrigatur ius antiquum contra *l. vn. C.de inoff.dotib.*

Legitima non recipit onus, *l. Quoniam 32. C.de inoff.Teſtam.* Et approbato Teſtamē-
219 to non intelligitur approbatum onus ſcriptum; quod habetur pro nō ſcripto. *d.l. 32 l ſi quando 35.§.& generaliter, C. eod.* Vndè nequit grauari Fideicommiſſo. *l.ex tribus 26.d.l.32. C.de inoff. teſtam.* Exce-
220 ptis aliquibus caſibus; vt ſi Filius excludatur

datur à tota hæreditate, nisi in legitima onus consentiat, quod onus esset voluntarium. *d.l.35.§generaliter,&c.*

221 Detrahitur impropriè, vt æs alienum respectu Legatorum,& Fideicommissi, vt sic ante ista detrahatur. Nec bona Patris dicuntur tacitè hypothecata, cum nullo iure hypotheca hæc sit expressa; & sic non in-
222 ducenda *l.ante omnia 13.D.de probatio.* Nec augetur bonis futuris contingētibus, puta, fructuum abundantia, sed solùm bonis futuris habentibus originem à Testatore,quæ retrotractione finguntur habita à
223 Testatore.*l.veniunt 9. D.Famil.Ercisc.l. si Patronum,§.fin.D.de bon libert.*

Tempore mortis Testatoris debetur legitima *Auth. nouissima. l.cum quæritur 6. C. de*
224 *inoff testam.* Quam nec Filij possunt petere viuo Patre, cum illo mortuo habeant Ius.§.1. *in fin. Auth. de Trien. & Semis.* Mortuo tamen Patre ciuiliter per Professionem statim est danda legitima Filijs ve-
225 ris;cum statim debeatur Filio ficto;scilicet Monasterio;& Filius Fictus non debet præferri vero,cui Pater debet dare alimenta,quæ non dat; cum iam non sit Dominus sequuta Professione; ergo debet dare legitimam.

Filijs legitimis, & naturalibus, non naturalibus tantùm debetur legitima. *Glos. in l.1.*
226 *D.de bonor.possess.contra Tabul.* Arrogatis etiam debetur.§.2.*instit.de inoff.testam.*

Habemus Filios mortuos ante Patrem,superstites Patris, renunciantes, incapaces, Filias dotatas,

Su-

Superstites Patri, non mortui ante Patrem cō-
putantur in numero Filiorum ad augendā
227 inter se legitimam. *l. cum quæritur 6. C. de inoff. testam. Bald. in l. non pro numero, D. ad Orfician.*

Incapaces viuo Patre contrahentes incapaci-
tatem, vt Banniti mortui iure ciuili. *l. actio-*
228 *ne 66. §. publicatione D pro soc.* Monachi
incapaces viuo Patre profitentes non com-
putantur, nec transmittunt Ius suum in
Monasterium incapax; nàm non esse, & in-
capacem esse, quoad hoc paria sunt. *l. non*
229 *putauit §. nō quauis. D. de bonor. poss. con. tabul. l. si se 4. §. condemnatum. D. de re iudic.*

Renunciantes bonis Paternis computantur, si
aliquid accipiant, cum ob acceptam illam
portionem succedere videantur Patri: Et
230 renunciantes ad fauorem Tertij, etiam
numerantur; sicuti, & Monasterium capax.
Auth. ingressi. C. de sacrosan. Eccl.

Dotata Filia computatur. *l. Filiæ 12. Auth. ex testamento. C. de collation. l. quoniam 29.*
231 C. *de inoff. testam.* Nàm dos succedit lo-
co legitimæ. *l. Titio centum 70. §. Titio genero. D. de condit. & demonstr.* Et nisi Filia
renunciauerit legitimæ, aut eius supple-
mento in specie cum iuramento. *l. 35. § & generaliter. C. de inoff. testam.* Auctis bonis
Paternis augenda dos, quà legitima. *l. cum quæritur. 6. C. de inoff. testam.* Non quà
dos, quæ ex se debet esse congrua, nec au-
232 genda. *l. si voluntate 8. C. de rescind. vendit. l. Titia 63. D. de Iur. dot.* Et quo ad hoc,
& mul-

& multa alia differt dos à Legitima: Dos enim viuo Patre, ad sustinenda onera
233 Matrimonij, non titulo institutionis, sub conditione, si nubat debetur. *l. fin. C. de dot. promiss. l. vn. C. de rei Vxor. action.* Non sic Legitima, vt ex dictis patet.

Habemus *Querelam*, & *Actionem* ad *petendã Legitimam*, vel *eius supplementum*: quæ
234 differunt; nàm Querela quinquennio durat. *l. Papinianus* 8. *§ fin. l. si autem* 9. *D. de inoff. test.* Actio verò ad petendam Legitimam, aut eius supplementum durat 30. annis, cum sit Actio Personalis, scilicèt cõ-
235 dictio ex lege. *l. 1. C. de condic. ex lege*, vel petitionis hæreditatis, quæ durat 30. annis. *l. sicut* 3. *C. de prascrip. 30. annorum.* Nec refert, actionem esse substitutam querelæ; & sic illius sapere naturam quinquẽnalem. Nàm id nõ currit, vbi substitutio est extinctiua, sed vbi transmissiua; et hic
236 abrogatur Querela noua legis conditione. *II.* Querela destruit Testamentum. *l. 2. D. de inoff. Test.* Actio verò ad supplementum petit, quod legitimæ deest. *l. Omnimodo* 30. *C. de inoff. test.*

Omnibus, quibus debetur Legitima, competit hæc Querela. *l. Liberorum* 220. *D. de verb.*
237 *signif* Quæ cessat. I. Approbatione Testamenti *l. si pars* 10. *§. illud. D. de inoff. test. l. Parentibus* 8. *§ qui autem, C. de inoff. testa.* II Legitimæ renunciando *l. si quis* 34. *in*
238 *fi C. eod.* III. Silendo per 5. annos incipiẽtes à die aditæ hæreditatis. *d. l. si quis, l.* 36. *§. Illud præterea, C. eod.*

HÆ-

HÆredes alij *necessarij*, qui coguntur adire hæreditatem, vt Serui à Domino instituti. *l. si alienum* 49. *D. de hæred. instit.*
239 *Isti* debent esse habiles tempore mortis Testatoris, vel existentis conditionis. *l. Filius*, §. *quis, l. sub* 20. D. *de liber.* & *Posth.* Alij *Sui*, & *Necessarij*, vt sunt omnes im-
240 mediatiores Patriæ Potestati. *l. necessarijs* 57. *D. de acq. hæred.* Debēt esse habiles tempore mortis Testatoris, & facti Testamenti. *lib.* 3. *instit. de hæred. quæ ab intest.* Alij *Extranei*, vt sunt omnes extra Potestatem Testatoris. *l. illud* 4. *D. de bonor. poss. con. ta-*
241 *bul.* Qui debent esse habiles tempore mortis Testatoris, & factionis testamenti, & aditionis. *l. si alienum* 49. §. *in extraneis*, *D de hæred. instit.*

Hæres *Suus* continuat dominium cum Defuncto, eiquè succedit necessariò. *l. in suis*,
242 *D. de liber.* & *Posth.* Licèt hodiè non cogatur adire. *tit. C. si ab hæred. se abst.* Vnā gerit Personam cum Defuncto, & succedit in bonis, quasi suis continuando dominiū, non possessionem; quia hæc est facti. *l. Possessio* 1. §. *Furiosus, D. de acq possess. l. Pen. C. de Imp.* & *alijs.*

Suitas requirit immediatiorem Patriam potestatem. *l. Lege Cornelia* 12. *D. de testam.*
243 Vera, & Ficta: Vera in Filijsf. legitimis respectu Patrisf. *l. Gallus* 19 *D. de liber.* & *Posth.* Ficta, quæ fingitur à lege, vt in ad-

rogato, in Monasterio. *l.Deo nobis* 54. C.*de Episc.& Cler.*

Ius deliberandi

EST potestas consulendi de hæreditate adeunda intra legitima tempora taxata *l si seruus* 1. *D de iur. delib* Competit
244 hæredibus ab inteſtato,& ex Testamento. *l.cum in antiquioribus* 19. *C.de iur delib.* Fideicommissario vniuersali. *Bart in d. l.si seruus:* Domino pro hæreditate Seruo delata. *l.cum Filio* 11. *D.de leg.* 1. Non tamen Procuratori pro Furioso, cum hęredi-
245 tas nequeat per Procuratorem acquiri. *l. per Procuratorem* 89. *l.*47.48. *D. de acquir. hæred.*

Annus Parentibus, & liberis datur ad deliberandum. *l.fin. l.*19. §. *Et hæc quidem* C.*de*
256 *iur delib.* Si à culmine Imperiali; nouem menses, si ab alio Magistratu concedatur. Extraneo centum dies *l.Itaquè* 2. *D de iur. delib.* Filijs ad deliberandum de Patria hæreditate triplex annus; vnus, vt Filij, alter, vt legitimi, alter, vt proximiores agna-
247 ti *l.*1 § *sed viuendum*, *D. de success.edic.* Quod tempus nequit contrahi, aut prorogari. *l.itaque* 2. *D.de iur.delib.*

Petitio Hæreditatis

SEquitur Ius deliberandi; *estque actio mixta data Successori pro petenda hære-*
248 *ditate vnà cum damnis, interesse, emolu-*

men,

mentis.l.omnium 19.*C.de testam.*Competit hæredibus ex Testamento, & ab Intestato, contra quemlibet Possidentem, vel detinentem hæreditatem titulo pro Hærede, vel pro Possessore. *l. Hæreditatis* 7.*l. Cogi* 11.*C.de petit.hæred.*

Præambulum

EST *decretum legitimum declarans aliquem esse Hæredem Defuncti.Franc.de-*
249 *cis.* 204 Expediri debet coram Iudice competente: Vndè in Curia Ecclesiastica nequeunt expediri Præambula; etiam si hæres, vel Defunctus sit Ecclesiasticus, vt in nostro Regno praxis obtinuit. *Guid. Pap.dec.*261.

Institutus in Codicillis, cum re ipsa non sit
250 hæres *l.Hæreditatem* 2.*C.de Codicill.*Nõ vtitur Præambulo,*Franc.dec.*294.*n.*5.

Inuentarium

EST *legitima descriptio bonorum pro tẽpore mortis defuncti ab Hærede facta. l. fin.§ sin autem dubius,C.de iur.delib.* In
251 bonis præsentibus incipere debet intra 30 dies;& intra alios 60.compleri. In Absentibus intra annum currentem, ab aditione hæreditatis, non dilata dolosè. *d. §. sin autem dubius*; vbi *Bart l Statu liberos* 3.*§ si quis hæredi D.de statu liber.*

Faciendum est Inuentarium authoritate Iudicis, & vbi maior pars bonorum sita est. *Bald.*

252 *Bald. in l.fin. C.de adoption*. In nostro Regno seruatur Inuentarium factum à Partibus confirmari à M.C.V. Citandi sũt in confectione Inuentarij Legatarij, Cre-
253 ditores;& omnes alij,quibus interest; ne dolosè afferant factum inuentarium. *c.* 1. *§ si verò absunt.Nouella* 1 *.l.nam ita* 39 *.D. de adopt*, Quibus præsentibus requiruntur
254 duo Testes *d.c.*2. Absentibus verò dictis quinque Testes;etiam Fœmina, cum nullo Iure id inhibeatur. *l.*1.§.1.D. *de Testib.* Faciendum est subscriptione hæredis, aut alterius loco illius; Notario scribente,fir-
255 mante. *d.l.*22. *§ sin autem*, C. *de iur.delib.*

Sunt scribenda in Inuentario coram dictis bona omnia, Iura, Debita, Credita Testatoris. *d.l.*12.Et fit protestatio de apponen-
256 dis non appositis, & de tollendis appositis; ita vt ita sit factum, vt habeatur pro non facto. *Bald. in d.l.scimus* 22. Quod si aliqua non scribantur, Inuentarij beneficium amittitur, & hæres punitur pœna
257 dupli. *d.l.scimus* 22. *§. licentia.* Et remisso Inuentario à Testatore, vt remitti potest; adhuc est faciendum; licèt non
258 adeò exactè. *l qui plures* 42 *D.de admin. Tutor.l.si seruus vetitus* 112. *D de leg.*1.

Inuentarij confectione pendente Hæres potest debitores hæreditarios conuenire, &
259 ipse nequit à Creditoribus conueniri, vt Hæres *d. l.* 22. Licèt, vt Possessor possit actione rei vindicationis, hypothecaria conueniri. *d. l.scimus* 22. *§ in cõputatione, & §.*

260 & § *donec*. Conficiens Inuentarium non tenetur ex proprijs. *d.l.* 22. §. *cum igitur.* Sicuti, nec tenetur, si certum sit non adesse bona hæreditaria, etiam non confecto Inuentario; nam Lex fundatur in præsumptione; scilicet Hæredem non omnia bona hæreditaria scripsisse. *d.l.* 22. *C.de Iur. delib.*

Acquisitio Hæreditatis

EST *actus acquisitionis bonorum defuncti legitimus diem, & conditionem non*
261 *recipiens. l. arem qui* 91. §. *sed, & si.* D. *de acq. hæred.* Fit solo animo. *l. pro hærede* 20. ibi, *Animo hæredis.* D. *eod.* Voluntariè nisi cogatur, vt adeat, & restituat Fideicom-
262 missario vniuersali. *l. cogi, l. qui totam* 45. D. *ad Trebell.*

Requirit, vt hæres sit certus cum repræsentet personam certam Testatoris. *l nec is. l.*
263 *Hæres in fin.* D. *de acq. hæred.* Vt cognoscat ex Testamento, an ab Intestato sit delata sibi hæreditas; an sit necessarius, an voluntarius hæres. *l. Pater* 92. *l. ex semisse* 64. D. *eod.* Et cum se obliget ex quasi contractu Legatarijs. *l. Viam* 10. *C. locato.* Hinc ille nequit adire, qui nequit se obligare, cũ adeundo quasi contrahat. *l. iubemus* 5. C.
264 *de emancip. liber.* Talis est Infans, cuius nomine adit Pater, Iudex. *l. si Infanti* 18. *C. de iur. delib.* Tutor adit nomine Pupilli; non tamen Curator nomine furiosi; quia
265 Tutor datus Personæ supplet defectus

per-

perſonales Pupilli: Non ſic Curator, qui datur Bonis.*l. Pupillus ſi fari* 9. *D. de acq. hæred.l ſi infanti* 18 *C. de iur.delib.*

Seruus ſine iuſſu Domini non adit; nec Dominus ſine ſeruo, cum aditio ſit affixa
266 Perſonæ inſtitutæ.*l ſi quis hæres* 13.*l. qui in aliena* 6.*D.eod.* Filius poteſt adire ſine iuſſu Patris aduentitiam hæreditatem, nō verò Profectitiam.*l. ſi quis* 25.§ *iuſſum,D. eod.* Pater verò inuito Filio, non tamen
267 ipſo mortuo Profectitiam, & Aduentitiã Adire poteſt.*l ſi qui*,§ *fin. D.eod. l fin. C de iur.delib.*

DE SVBSTITVTIONIBVS.

Svbſtitutio eſt *ſubrogatio vnius loco alterius deficientis ad hæreditatem. l quamuis* 4.ibi.*in locum eorum, C. de impub l. ſi dolo* 1.§.*ante*;ibi,*in locum deficientis, D. ſi*
268 *quis teſtam.* Et ſubſtitutus venit,ſiue alius deficiens ſit inſtitutus, ſiue exhæredatus, vt in Pupillari.*l.* 1. ibi,*Tam inſtitutis,quã exhæredatis.l.* 2.ibi *inſtituti,vel exhæredati.D de vulg.*

Duplex vna *Directa*,qua ſubſtitutus venit ex immediata voluntate Teſtatoris. *l.item ſciendum* 20. § *fin.D.de pet.hæred.* Et hæc
269 tantùm teſtamento fieri valet. *l.* 2.§.*Hæreditatem,C.de Codic.* Et corruente inſtitutione teſtamentum à ſubſtitutione incipit.*l. ex facto* 43.§.*Lucius.* ibi, *Ex teſtamento eos hæredes. D. de vulg.* Et prædile-
270 ctus in inſtitutione eſt prædilectus in

substitutione. *l.14.D.ibid l.1.C.de impub.* Habetque substitutus repudiata ab institutis. *l.cum ex filio 39. §. quidam. D. de vulg.*

Altera *obliqua, indirecta*, qua substitutus venit non immediatè ex immediata volun-
271 tate Testatoris. *l. precibus C. de impub. l. Lucius 78. §. Pater.* ibi, *Restitueret. D. ad Trebell.* Et hæc extrà testamentum fieri valet; etiam inter viuos, præciso voto captandæ mortis. Verde alleg. pro Ecc. DD. Petro ab Aragonia Prorege huius Regni. *§. vltimis elogijs, & inter uiuos, ex l. quoties 3. C. de donat quæ sub modo l. fin. C. famil. erciſc. l. de fideicommiſſo 11. C. de trāſact l. quotiēs 11. C. de fideic.* vbi fideicommissum pacto tolli, ergo etiam iniri pacto valet. *Ant. Faber. 5. Cod. tit. 9 def. 6. & 7.*

Directa diuiditur in Vulgarem, Pupillarem, Exemplarem, Militarem, Compendiosam, ac Reciprocam.

VVLGARIS est *qua vocatur substitutus instituto non adeunte ex voluntate Testatoris. l. 1. D. de vulg.* Triplex, Expressa, Taci-
272 ta, Mixta. *Expressa* suis verbis (*si hæres non erit*) specificis, vel communibus exprimitur. *l. cum proponas 3. C de hæred instit.* *Tacita* comprehenditur sub Pupillari, & Exemplari expressa (istæ enim tres ita inter se catenatæ sunt, vt vna aliam com-
273 prehendat. *l. iam hoc iure 4. l. ex facto,* vbi *Bart. n. 23. D de vulg.*) Comprehendēs expressa, comprehēsa Tacita est. Et remanet Tacita vulgaris corruente, vel nulla

Ex-

Expresſa Pupillari, Exemplari, morte, Pu-
274 bertate, Emancipatione, ſana mente in-
ſtituti; vna enim non ab alia, nec in fieri,
nec in conſeruari, ſed à voluntate Teſta-
275 toris pendet. *l. iam hoc iure* 4. *D. de vulg.*
Mixta vnum caſum exprimit, puta, *ſi hæ-
res voluerit eſſe*; alterum comprehendit ta-
citè, puta, *ſi hæres non potuerit eſſe*: idquè
quia Teſtator præſumitur in omni caſu
ſibi conſuluiſſe de hærede, ſiue tacitè, ſiue
expreſsè. *d. l. iam hoc iure*, ibi, *in vtrum-
que caſum. l. quamuis* 4. ibi, *Voluntatem. C.*
276 *de impub.* Niſi id impoſſibile ſit; vt ſi bre-
ue tempus deberet comprehendere lon-
gius. *l. commodiſſimè* 10. *D. de liber. &
Poſth.*

Subſtitutus ergo vulgaris excludit venien-
277 tes purè ab inteſtato; quia, cauſa teſtati
præfertur cauſæ inteſtati.

At hæredis ſui Tranſmiſſarius excludit ſub-
278 ſtitutum; nàm ob dominij continuatio-
nem. *l. in ſuis. D. de liber. & Poſth.* ſemper
verificatur ſuum eſſe hæredem, quo exclu-
ditur vulgaris ſubſtitutus.

Imò tranſmiſſarius hæredis non ſui, qualis
eſt deſcendens, etiam excludit ſubſtitutum
279 *l. cum Auus* 101. *D. de condit. & demon.*
Intrigl. de ſubſtit. cent. 1. *q.* 27. *n.* 16.

Idemque de tranſmiſſario iuris deliberandi
ſpeciali iure introducto. *l. cum in anti-
quiorib.* 19 *C de iur. delib.* & Mater in bo-
280 nis Filij excluditur ab iſto ſubſtituto; qui
non excludit hæredem repudiantem à
prælegatis ei ex illo teſtamento debitis. *l.*

Sextiam 31. D.*de leg.*3. *l.Miles* 77. §. *pro parte*.D.*de leg.*2.

PVPILLARIS est *directa facta à Patre Filijsf.*
281 *impuberibus institutis,vel exhæredatis,si in pupillari ætate decesserint.l.*1.*&* 2. D.*de vulg.l si testamento* 7.C *de impub.*Diuiditur in *Expressam,Tacitam*, & *Mixtam*,vt de vulgari dictum:vt,Filiof.fieri valeat,nō debet reincidere in alterius potestatem. *l.*2.ibi, *Recasuri non sunt*.D.*de vulg.*Et de-
282 bet Pater sibi,& Filiof. testamentum cōdere.*l.*2.§.*Prius*.D.*eod.* Substitutus est hæres Patris,& Filij.*l.sed si* 10. § *si ex asse.D.*
283 *de vulg.* Et, succedens per *Expressam* non per *Tacitam* etiam matrem Pupilli decedentis excludit: per *Expressam* excludit; quia certū à Testatore esse exclusam; cum nequeat succedere,nec sola,nec simul cum substituto: non sola;ne causa intestati excludat causam testati: non simul cum substituto, ne Testator decedat partim te-
284 status,partim intestatus;testatus ex parte Substituti;intestatus ex parte matris, contra.*l.Ius nostrum.D.de reg.iur.*Est enim tunc exclusa, nisi sit inops, etiam à legitima.*l.Lucius* 45.ibi,*non ad matrem*, *sed ad*
285 *substitutum.D.de vulg. l.precibus*, C.*de impub. c.si Pater*. §. *licet.de Testam. in* 6. Nam ei tantùm debetur in testamento facto à Filio. *Tacita* Matrem non excludit.*l.fin.* C. *de instit. & subst.* Quia non est certum Testatorem voluisse illam excludere in casu à se non expresso,&,si voluisset, expressisset. *c. non ne. de præsumpt.*

Ad

Ad minus ergo dubia est Testatoris mens,
286 in quo dubio Mater non est priuāda iure certo successionis; nisi aliunde certò cōstet illam voluisse excludere; vt si sit Filio, & Testatori inimica, inhonestè viuat, vel sit substitutus Testatori, & Filio dilectissi-
287 mus eius Frater. *l. Lucius Titius la 2. §. Lucius Titius il 2. D. de leg. 2.*

Excluditur etiam substitutus Pupillaris, si in tali ætate institutus Filios generet: nàm in omni substitutione facta à Patre, vel Matre Filijs, subintelligitur conditio, *si institutus sine Filijs moriatur*, etiam natura-
288 libus natis, vel nasciturís: ne videatur alienas proprijs successionibus præponere. *Lex facto 43. §. igitur D de vulg. l. cū Auus 101. D. de condit. & demon. l. cum acutissimi 30. ibi. si sine Filijs, vel Filiabus, C. de Fideicom.* Etiam, si Filij sint naturales. *l. generaliter 6. ibi, & hæc in naturales Filios, C. de inst. & subst.*

Extinguitur Pupillaris pubertate, emancipa-
289 tione Pupilli viuente Patre, si Pater fiat intestabilis; si conditio non verificetur. *l. in pupillari 14. l. ex facto 43. D. de vulg.*

EXEMPLARIS est *directa facta testari impotentibus, aliundè quam ob defectum ætatis in potestate patria, si decedant in tali*
290 *impedimento. l. Humanitatis 9. C. de impub.* Triplex, vt in Superioribus *Expressa, Tacita, Mixta*: ad exemplum Pupillaris. Expressa, nō Tacita Matrem excludit. *Bar. in l. ex facto n. 35. D. de vulg.*

Impuberi Furioso, nisi sit emancipatus fit

291 Pupillaris; quia naturalior exemplari. Et potest hæc fieri etiam à Matre ob pietatis intuitum. *dic. l. Humanitatis*, ibi, *Parenti-*
292 *bus liceat*; nō tamen à Filio Patri, vel matri furiosæ, nàm tunc recederet ab exemplo Pupillaris *Bald. in dic. l. Humanitatis*.
Substituendi instituto venientes ab intesta-
293 to iuxtà gradus prerogatiuam. *dic. l. Humanitatis 9.*

Deficit I. deficiente impedimento. *dic. l. Humanitatis* §. *ita tamen*, ibi, *si resipuerit ces-*
294 *set. II.* si institutus liberos suscipiat. *l. ex facto* § *igitur etiam. D. de vulg.* III. deficiēte conditione, si euanuit testamentum, sine quo directa non subsistit.

COMPENDIOSA est, *quæ tractu temporis alias substitutiones habiles comprehendit. l. verbis 7. l. centurio 15. D. de vulg.* Vt in-
295 stituo *A.* & quandocumque decesserit substituo *B.* & comprehensæ omnes sunt expressæ verbis communibus generalibus
296 *l semper 199. D. de reg. iur.* Si tamen mater est in medio, non excludenda in dubio à certo iure succedendi Filijs. *l. qui duos 10. D. de reb. dub.* Et sic præsumenda
297 non Pupillaris; sed Fideicommissaria substitutio, vt Filio Mater quoad quartas succedat. *Glos. in l. Centurio D. de vulg.*

Facta verbis directis, vel communibus euadit Fideicommissaria veniente instituti pubertate. *l. Precibus. C. de impub. c. si Pater. de testam. in 6.* Nàm Tò *quandocumq; decesserit* ex natura sua habet omnes
298 comprehendere substitutiones; cui na-

turæ verba obsequi debent, vt mens Testatoris seruetur. *l. 3. C. de liber. prater.*

Substitutus, concurrentibus pluribus substitutionibus, potest eligere, ex qua velit succedere; quod non verificatur pro eodem tempore in vulgari, & Pupillari. *l. post aditam. C. de impub.* Dummodò non diuidat
299 bona Testatoris contra. *l. sed si plures 10. §. Filio. D. de vulg.*

RECIPROCA est, *qua plures instituti ad inuicem substituuntur. l. 2. C. de impub.* Et
300 includit omnes, quæ includi valent, dūmodò æqualiter mutuò verificabiles sīt. *l. iā hoc Iure 4. l. Lucius 45. D. de vulg. l. Quamuis. C. de impub.* Remanet tamen Reciproca Pupillaris facta duobus Pupillis, licèt
301 vnus citiùs pubescat inspecto tantùm initio. *l. 2. C. de impub.*

Sed facta verbis directis in testamento non includit Fideicōmissariam verbis directis
302 incomprehensam, *l. 2. C. de impub.* Quā tamen includeret facta in Codicillis, obliquam ex se comprehendentibus. *l. Sceuola. D. ad Trebell. l. si Frater tuus. C. de fideicom.*

In Reciproca fideicommissaria facta inter pares Filios cessat deductio legitimæ. *l. si Pater 12. C de inoff. test.* quia nemo graua-
303 retur mutua spe lucri; & sic non obstat, *l. quoniam 32. C. de inoff. testam.*

De substitutione fideicommissaria.

304 EST *qua substitutus vocatur ad bona Testatoris mediante hærede instituto, & illo nolente Iudicis, vel le-*

gis dispositione; siuè sit vniuersalis, siue particularis. In vniuersali, de qua hic, vocatur ad hæreditatem, vel eius quotam. *l. sed etsi 9. l. ita tamen 27. §. Trebellianum*, ibi, *Totam, vel pro parte D. ad Trebell.*

Diuiditur Fideicōmissū preter ceteras diuisiones, puri, conditionalis, &c. In restitutoriū, prohibitoriū, pœnale; in Reale rē, familiā
305 respiciens: & personale intuitu personæ; puta pro solis Filijs: sed personale transit in reale, si ratio, & finis sit realis; puta, bonum perpetuum Familiæ: & potest Fideicommisso grauare, etiam venientes ab intestato. *l. & sine č. C. ad Trebell.*

Ad valorem Fideicommissi requiritur causa
307 rationabilis, scilicet bonum Familiæ, vel alterius personæ. *l. Filiusf. 117. §. Diui verus il 2. D. de leg. 2* Potest in tacitam. *l. non nunquam 51. D. de cond. & demonst.* Non in alterius voluntatem expresſsam Testa-
308 tor remittere Fideicommissum. *l. Senatus 45. §. legatum. D. de leg. 1. l. illa institutio 32. D. de hered. instit.* Sed valet remittere eligendum ex Familia vocati in alterius volūtatem. *l. vnum 69. § si de falcidia, D. de leg. 2.* Et illo non determinato, omnes
309 æquè de Familia admittuntur. *dic. l. vnū. §. Rogo* ibi, *Petant omnes l. cum quadam 24. D. de leg. 2.* Et potest etiam Testator vocare Titium, si videbitur Petro, tanquam ad arbitrium boni Viri. *l. si sic 78. D. de leg. 1.*

Vocatis Filijs ad Fideicommissum, etiam Fæminæ veniunt. *l. qui duo 60. D. de leg. 3.*

l. quis-

310 *l.quisquis.l.iusta* 201. *D.de verb signif.* Etiam nepotes.*l.Vxorem* 39. §.*Concubinæ. D.de leg.3.* Et conditio, si *sine liberis decesserit* deficientibus legitimis, & naturalibus intelligitur de illis, quos grauatus habere potest.*l.Hæredibus* 77. §. *Titius.l. ex facto* 17.§.*si quis rogatus il* 1.*D.ad Tre-*
311 *bell.* Non tamen veniunt adoptiui ad auferendas fraudes. *l.Fideicommissum* 75. *D.de condit.& demon.* Conditio autem, si sine hæredibus decesserit, intelligitur, si sine liberis. *dic. l. ex facto* § *si quis ita* vbi *Imol.* Intelligas prout excludit hæredes
312 ab intestato, sine quibus nequit decedere; nam conditio debet esse indifferens ad esse,& non esse.*l in conditionibus* 19.*D.de condit. & demon.* Non vero de hærede ex testamento.*l.in annalibus* 22.*C.de leg.*

Vocata Familia veniunt omnes descenden-
313 tes,& transuersales,etiam Fæminæ. *l.voluntas* 4.*C.de Fideicom.* Iuxtà gradus successionis.*l.suggestioni* 5. *C.de verb.signif.l. cum ita* 33.§.*in fideicommisso,D.de leg.*2.

Vocatis descendentibus generatione,posteri-
314 tate venit vterque sexus in infinitum. *Auth.in successione.C.de suis, & legit.lib. l.Liberorum* 220 *D.de verb.signif.*

Hæres autem grauatus Fideicommisso in tota hæreditate, si est extraneus detrahit solam Trebellianicam,pro cuius rata substinet æs alienum.*l.quia* 4.*l.Hæredibus* 77.*D.ad Trebell.*in quam imputantur alienata liberè ab hærede,cætera prælegata,& fructus percepti iudicio Testatoris.*l.Mar-*

cel-

cellus 3. § *res l. deducta* 58. § *ante diem*, *D. ibid.*

Si verò Filius sit grauatus, tunc, singulari fauore ad nepotes non extendendo, fructus
316 non imputantur in Trebellianicam. *l. iubemus* 9. ibi, *Non per imputationem redditum. C. ad Trebell.* Et sic potest detrahere etiam legitimam, Trebellianicã, & fructus; pluribus causis lucratiuis simul non concurrentibus, nec vt rigorosè creditori-
317 bus Filijs se habentibus in fideicommisso non puro iure Canonico. *c. si Pater. De testam. in* 6. Iure autem ciuili vnam portionem, siue legitimam, siue Trebellianicã pro sua electione siue sit purum, siue conditionale. *dic. l. iubemus.*

318 Et Testator licèt possit prohibere Falcidiã. § *si verò expressim. Auth. de Hered. & Falc. collat.* 1. Nequit tamen prohibere detractionem Trebellianicæ detrahendæ, etiam contra eius voluntatem; Idque ma-
319 ximè in primo gradu *c. Raynaldus.* § *cæterum. De Testam.* ibi, *contra voluntatem Testatoris.* §. *hinc nobis. Eod. Auth. l. si vt allegat* 11 *C. ad l. Falc.*

Restituitur Fideicommissum ab Hærede, eoquè deficiente ipso Iure. *l. penult.* §. *cum*
320 *autem.* ibi, *Ipso iure transferantur. C. ad. Trebell.* restituuntur habita ab Herede iudicio Testatoris; non legitima Testatore etiam inuito detrahenda. *Auth. de triente,*
321 *& semisse collat.* 3. *l. quoniam in prioribus* 32. *C. de inoff. testam.* Nec insignia, dignitates, honores, prærogatiuæ. *l. sed, & si* 5. *D. ad Trebell.*

Et

Et grauatus restituere, quod etiam superest
321 ex hæreditate debet quartam restituere. *Auth. contra C. ad Trebell.*

Et hæres purè grauatus Fideicommisso sibi facit fructus, donec à Fideicommissario
323 petantur. *l. Postulante* 44. § *sed*, *& D ad Trebell.* Et multò minus restituuntur fructus percepti ab hæreditate sub conditione fideicommissi, donec conditio purifice-
324 tur. *l deduct.* 58. §. *qui post l. ex asse* 78. ibi, *Non esse eos præstandos. l mulier* 22 § *si hæres D. eod.*

Alienari autem valet res fideicommisso su-
325 biecta ex necessitate I *Fortuita*; puta, incidendo in Latrones; non verò culpabili. *l. Diuus*. §. *Causa. D. de petit. hæred* II pro
326 necessitate *naturali*; puta, pro alimentis necessarijs. *Auth. contra. C ad Trebell.* III. pro necessitate *legali*; puta, pro dote constituenda descendenti, vel restituenda alijs bonis deficientibus. *Auth. de restit. & ea, quæ parit.* § *quamobrem collat* 4. *Auth. de restit* § *si verò.* ibi, *Aut dotem dare. collat.* 8. Ita vt ab ascendente nequeat prohiberi fideicommissum alienari pro dote. *l. fin. C. de dot. promis.* Ita vt hæc soluto matrimo-
328 nio, nec Fideicommissario restituenda sit. § *Sancimus. Auth. de restit. & ea, quæ par. collat.* 4.

DE LEGATIS.

LEgatum à mittendo dictum. *Est donatio quædam à Defuncto relicta ab He-*

rede præstanda.l.Legatum est 37. *D.de leg.*
329 2.Admittit communes diuisiones, & *Dono* cum acceptatione Donatarij in Testamento exprimit donationem inter viuos. *l.Seia* 42.*D.de donat.cau.mor.*

Legatarius nequit propria authoritate sibi præaccipere legatum sub pœna amissionis
330 illius. *l.non est dubium* 5. *C. de lega.* Si hæres debeat aliquid ex legato detrahere, nec data sit à Testatore facultas propria authoritate capiendi.*l.*1.§.*si quis. D.quor.*
331 *legat.*Si verò ei legatum sit in genere, eligit,dummodò mediocre accipiat. *l.Lucio* 23. *D. de leg.* 2. *l.si seruus* 3. §.*cum homo.D.de leg.*1.

Tenetur Legatarius soluere onera rei legatæ decurrenda post mortem Testatoris. *l. idē*
332 *Iulianus* 41.§.*Hæres.D.de leg.* 1. Et si legatarius præmoriatur Testatori, vel conditioni,nequit disponere de re legata. *l.*
333 *quod purè* 6.D.*quando dies leg..ced.* In dubio verò quis præmortuus sit,præsumitur præmortuus Legatarius.*l.sed,& in illo* 19. D.*de reb.dub.* Sed quando moritur si-
334 mul Pater, & Filius, si mater est in medio; tunc præsumitur mortuus Pater ante Filium fauore Matris non excludendæ à
335 successione Filij.*l.qui duos* 10. §. *cum in bello.*D.*de reb.dub.*

Nequit Legatarius accipere vnam repudiata, altera parte legati, vna oratione sibi relicti.*l.Legatarius* 38. *D. de leg.*1. *l.si cui* 60. *D.de leg.*2. Nàm ex indiuiduo actu volun-
336 tatis totum, vel nihil debet accipere.

l.cum

qui. 18 §.*Pro parte.* D.*de his, quibus, vt indig.* Ex relictis verò multiplici oratione potest vnam, non alteram rem acceptare. *l.planè.* 34.*in fi.D.de leg.*1.

Legatum soluendum est ab Hærede; idque secundùm naturam non essentiam legati.
337 *l Legatum est.* 37.*D.de leg.*2. Et relictum ab instituto nominatim non soluitur à substituto vulgari *l.Celsus.*29.*in fi. D. eod l.si plures.*96 *D.de leg* 3 Relictum verò innominatim soluitur à substituto vulgari.*l.licet Imperator.*77 *D.de leg.*1.

Substitutus verò Pupillariter debet soluere legata à Pupillo relicta, siue nominatim, siue innominatim; siue in bonis Testatoris, siue in bonis Pupilli; nàm cum vtriusque
338 sit Hæres, vtriusque onera subire debet. *l.*1.§.*interdum.l.in ratione* 15.§ *quod vulgò.D.ad l.Falcid.l.si Titio.*95.*D.de leg.*1.

Res Legata

Vel est *Testatoris*, vel *Hæredis*, vel *Legatarij*, vel *Tertij*, vel *Nullius.Testatoris* bona legari posse testatissimum. Et legatis mobilibus domi non veniunt mobilia causa mercaturæ *l.Generali* 32. §. *Vxori.D.de*
339 *vsu, vel vsufr.leg.* Nec venit pecunia proximè destinata pro emptione stabilium, quia hæc stabilis censetur. *l.Fundi* 18. §. 1.*D.de action emp.l.*1.§ *cœpisse.D.de pollicit.* Nec veniunt libri Bibliothecæ, arma
340 Armariæ; nam inter stabilia affixa statui annumerantur.*l.suppellectile.*3. *D.de suppellect.leg.*

Si verò Testator rem legatam alienet neces-

sariò remanet legatum; non verò si alienatio sit voluntaria. *l.Fideicommissa.* 11. *§.si rem suam. D.de leg.* 3. *l. rem legatam.* 18.

341 *D.de adim.leg.* Si verò Testator rem legatam confundat cum re non legata; ita vt transferatur in aliam speciem, censetur reuocatum legatum. *l. Cætera.* 43. *§.fin.l. seruum.*46.*§.si pocula.D.de leg.*1. Nàm, cēsetur mutata voluntas, nisi constet cum rei mutatione Testatorem non mutasse voluntatem.*l.Seia 6.D.de auro, & argent. leg.*

Destructa re legata principali, non verò accessoria, corruit legatum, vt quandò res legata non extat.*l si domus* 74. *l.quod* 14.§.

342 *si quis.D.de leg.*1. Vndè si Testator liberationem legatam exigat à debitore, censetur extinctum legatum; quia solutione debitum extinguitur. *l. non solū*.8.§. *liberatio.D.de liberat leg.*

Libertas impropriè dicitur, dari, legari; cum propriè consistat in actu interno indiffe-

343 rentiæ voluntatis, qui à Testatore in alterum transferri nequit.*l.verbis legis* 120. *D de verb.signif.l.*1. *l. in fideicommissarijs.* 5.*D.de Fideicom.libert.*

Res hæredis legari valet.*l.cū Filius.*78. *§.Dominus.D.de leg.*2. Non tamen potest ma-

344 gis grauari, quàm hæreditate releuetur. *l.Imperator.*71.*§. cum quidam.l.cum Pater.*79.*§.Titio.D.de leg.*2.

Res legatarij eidem legari nequit; nisi cum aliqua vtilitate.*l.proprias.*13. *C. de leg.* Et sic censetur legatum Ius, quod habet Te-

stator

345 stator in illa re, vel citatior solutio, vt in dote à Marito legata Vxori. *l. Africanus.* 40. §. *si Titius.D de leg.1.l.vn §.cum autē. C.de rei Vxor.act.*

Si Legatarius consequatur rem legatam alio titulo oneroso, petit extimationem rei legatæ.

346 Non verò, si illam consequatur titulo lucratiuo vi eiusdem dispositionis. *l.planè* 34. §. *quod si l.si à substituto.* 47. *D. de leg.* 1. §. *si res aliena.instit.de leg.*

Et si Testator debitor leget Creditori aliquid, censetur compensare cum credito; si creditum est necessarium. *l. cum Pater* 79.

347 §. *qui dotale. D. de leg.2. l.si cum dotem.* 23. §. *si Pater.D.solut.matrim. Auth. Præterea C.undè vir, & vxor.* Si verò debitum sit liberum, scilicet descendens ex libera contrahentis voluntate non computatur. *l.Creditorem* 87. *D.de leg.2. l. creditor* 16. *C.de leg.* Et sic, vita, & militia, vestes lugu-

348 bres; cum sint debitum necessarium, cōpensantur cum legato. *Franc. dec.* 413. & hæres Neap. compensat institutionem cū medietate bonorum antiquorum iure consuetudinis sibi debita. Idem *Verde Panton. lib.2.à n.*2248. dans plures.

Res Tertij legari potest *l.non dubium.* 14. *D. de leg.3.* Et tenet legatum talis rei *scienter* factum, etiam ad fauorem extranei; & hæres cogitur iusto pretio illam redimere, &

349 dare Legatario; & si nequeat iusto pretio redimere dat valorem. *d l.non dubium.* Si verò Testator *ignoret* rem esse alienam,

tunc legatum non tenet; nisi Legatarius
sit talis, cui etiam si sciuisset, Testator reli-
350 quisset, vt pro anima, consanguineo, intimo amico. *l. cum rem alienam* 10. *C. de lega.*

Res nullius inalienabilis, vt res sacra, legata, nec quoad extimationem debetur. *l. idem Iulianus*. 41. §. *constet. D. de leg.* 1. Potest ta-
351 men rei inalienabilis, vt Feudi, valor legari; nam valor est alia pecunia Testatoris, quæ liberè legari potest.

Decrementum, & Augmentum

REI legatæ à Testatore promanans legatario obest, & prodest, si vt pars rei
352 legatæ augmentum fiat. *l. si seruus*. 8. §. *si quis. D. de leg.* 2. *l. si statuam*. 15. *D. de auro, & argento leg.* Non verò, si quod additur
354 aliud totum confingat. *l. medico*. 42. *D. eod.*

Coniunctio in legatis

PLurium vnio; potest esse *Realis, Verbalis, & Mixta*. Verbalis, vnica oratione. Realis, vnica re. Mixta unica re, & oratione
355 exprimitur. *l. re coniuncti*. 87. *D. de leg.* 3. *l. Triplici*. 141. *D. de verb. sign.* Mixta præualet cæteris. *d. l. re coniuncti*; Verbalis Reali præfertur. *d. l. re coniuncti*; vbi dicitur Quæstionis esse an verbalis præferatur; sed non respectu coniunctionis mixtę,
356 quam constat cæteris potiorem; ergo respectu coniunctionis Realis; patet etiam ex *l. vn.* §. *his ita*, ibi, *Praeoccupant. C. de caduc. toll.* Vbi, verbis coniuncti *praeoccupāt*; sed non respectù mixtim coniuncti; ergo re-

respectu re coniuncti; & quidèm Iure optimo; nàm verbis coniunctus cum onere Iure accrescendi sumit partem coniuncti; Re verò coniunctus Iure non decrescendi sine onere admittitur. *l. un. C. de cad. toll.* & sic magis seruatur uoluntas Testatoris in verbis coniuncto sustinente onera, quã in re coniuncto reijciente onera à Testatore adiecta.

Ex quo satisfit argumento; coniunctum re,
357 qui agit de damno uitando ob *Ius non decrescendi* debere præferri cõiuncto uerbis agenti de lucro per *Ius accrescendi. l. qui autem 6. §. Prætereà. l. fin. § si à socero. D. quæ in fraud. cred.* Enim uerò agens de damno præfertur agenti de lucro; quando *cætera* sunt *paria*; non verò, quando *cætera* sunt *disparia*, vt in re nostra, in qua verbis, non re coniunctus seruat uolunta-
358 tem Testatoris; secus debitor præferretur creditori, Hæres Legatario; quia Legatarius de lucro captando; Hæres de damno vitando; creditor de acquirendo, debitor de non amittendo agit.

Portio autem deficientis, licèt accrescat hæredi acceptanti inuito, ne decedat Testator partim intestatus. *l. Ius nostrum. 7. D. de reg. iur.* Non tamen accrescit Legatario
359 inuito. *l. vn. § his ità C. de cad. toll.*

Ius accrescendi non transit in singularem
360 successorem; quia debetur titulo hæreditario possidenti. *d. l. vn.*

Legatum Conditionale

EST, siue sub conditione possibili, siue ad diem incertum relinquatur. *l. si post 5. D. quando dies leg. ced. l. si in diem. 46. D. de condit. & demonst* Et non retrotrahitur ad
361 tempus mortis purificata conditione, nec transmittitur conditione non purificata: & sic mortuo *Legatario* ante conditionem consolidatur cum hæreditate. *l. si ita scriptum 46. §. si sub. D. de leg. 2.* Condiditionale est legatum dotis: quia continet diem incertum nuptiarum; Et totum est conditionale si relinquatur ab extraneo. *l. Titio centum. 70. §. Titio Genero. D. de condit. & demon.* Nec purificatur tempore ha-
362 bili, sed ipso nuptiarum contractu. *l. Sancimus 25. C. de nupt.* Si uerò relinquatur à Patre est tantùm conditionale pro excessu legitimæ; nàm pro legitima non recipiente onus purum est. *l. quoniam nouella 29. l. quoniam in prioribus 32. C. de inoff. test.*
Si mentio nuptiarum fiat in executione dotis, adhuc est conditionale: quia dies incerta in executione legatum reddit con-
363 ditionale *l. quibus diebus 40. § quidam Titio. l. hac conditio 10. D. de condit. & demon. l. si dies 21. D. quando dies leg. ced.*

Legatum relictum donec nubat tenet prospiciens indigentiam Viduæ, vel Virginis:
364 Estque Conditionale, amittendum, si nubat. *l. Filia mea 22. l. Legatum ità 17. D. de ann. leg. l.* Titio *95. §. serui. D. de condit. & demons.*

Legatum verò, si non nupserit factum Viduę te-

tenet. §. *qua verò Auth de nupt.* Factum
365 nunquam aliàs nuptæ, non tenet sub illa conditione, sed fit purum reiecta, tanquam turpi conditione inducente perpetuam viduitatem. *l quoties* 22. *l. cum tale* 71. §. *mania D. de condit. & demon.*

Legata, *si nubat mille, si monachabitur centum*; debentur ambo si *monachabitur*; quia
366 paret conditioni; & quia conditio, si nubat habetur pro non adiecta § *sed hoc præsenti.* ibi. *Tales conditiones inualidas, & pro non scriptis esse. Auth. de sanct. Episc.*

Dominium rei certę purè legatæ Testatoris recta via transit à Testatore in Legatarium reuocabiliter; scilicet nisi repudia-
367 uerit *l. à Titio* 66. *D. de furt.* Licèt quoad effectum petatur adita hæreditate *l. Haredis* 7 *l. cum legato* 17. *D. quando dies leg. ced. l. si tibi* 88. § *cum seruus. D. de leg.* 1.

Actiones pro Legato.

PRæter viam executiuam, qua legatum petitur. *l. cum Filius* 78. §. *varijs. D. de leg.* 2. § *illud.* vbi, *Glos. Auth. de Hared. &*
368 *Falcid. Capyc. lib.* 1. *dec.* 11. *n.* 12. Datur Actio personalis orta ex quasi contractu. §. *Hares inst. de oblig. ex qua. contr.* II. datur Actio hypothecaria in bonis Testatoris obligatis pro soluendo legato. *l.* 1. *C.*
369 *commun. de leg.* Quæ incipit in legato puro à morte Testatoris, in conditionali à die purificatæ conditionis, nec retrotra-
370 hitur ad tempus mortis testatoris. *l. nec semel.* 12. *D. quan di. leg. ced.* & sic si pendēte conditione res legata alienetur in ter-

tium.

tium possessorem, legatarius nequit possessorem molestare; non *actione personali*, quæ sequitur hæredem. *l. quædam.* §. *nihil interest. D. de eden. l. eum qui* 5. *D. de contrah. emp. l.* 1. §. *si hæres. D. ad* Treb. Nec *Reali hypothecaria*, quæ nõ adest; nã ante alienationem nequit incipere, cum inueniatur res aliena, scilicet tertij possessoris. *l. sed quod* 9. *l.* 13. §. 1. *l.* 16. *D. de pignor.* III. Rei vindicatio, quæ datur Legatario rei certæ Testatoris puræ legatæ. *l. in rem* 24. *D. de rei vind.* IV. Datur interdictum Saluianum, & quorum Legatorum. *l.* 1. *D. quorum legat. Durand. dec.* 185. *n.* 2.

371 Istis deficientibus, imploratur officium Iudicis pro solutione legati. *l. Hæreditas* 53. *D. de petit. hæred. Bart. in l. Ciuitatibus. n.* 1. *D de leg.* 1.

372 Hæres negans legatum priuatur hæreditate. *l fin. C. de fideicomm.* Licèt Filius sibi retineat legitimam. *Auth. hoc amplius. C. eod.*

Reuocatur legatum

I. Expressè, purè, vel sub conditione ab ipsomet Testatore. *l. si legatum* 10 *D. de adim. leg.* Et in generali reuocatione legatorum non veniunt legata pia. *Affl. dec* 3. *n.* 11.

373

II. *Tacitè*, si superueniat inimicitia grauis. *l. ex parte* 22. *D. de adim. leg.* si liberè Testator alienet rem legatam. *l. rem legatam* 18. *D. eod.* Si liberationem legatam exigat. *l. Filio* 31. §. *fin. D. eod.* Si Legatarius dolo abscondat testamentum Testato-

374

toris. *l. si Legatarius* 25. *C. de leg.* Si nolit
375 exercere Tutelā Pupilli Testatoris *d. l. si Legatarius. l. necessarius* 35. *D. de excusat. Tutor.*

Codicilli

VOluntatis nostræ sententia de eo, quod quis post mortem suam fieri vult hæ-
376 rede directè nō instituto. *l. Hæreditatem* 2. *l. si idem.* 7. *C. de Codicill.* Requirunt quinque Testes etiam nō rogatos. *l. fin.* §. *fin. C. eod.* Possunt fieri in scriptis, & nūcu-
377 patiuè. *d. l. fin.* § *fin.* In testamento, & ab intestato; ab *Intestato*; vt, *Quisquis mihi hæres erit restituat hæreditatem Caio*; ex Testamento, siue ante, siue in, siue post Testamentum *l. Conficiuntur.* 8. §. *si post. D. de iur. Codicill. l. non idcirco.* 4. *C. de co-*
378 *dicil. Galeota consult.* 410. Si fiant in Testamento, Hæres potest eligere, an velit agere Iure Codicillorum, an Iure Testamenti, & una uia electa, altera tollitur. *l. fin. in princ. C. de codicill.*

Clausula verò codicillaris omissa non cense-
379 tur apposita. *d. l. fin.* §. *illud. quoque.*

DE SVCCESSIONIBVS AB INTESTATO.

SVccessio *ab Intestato est Ius succedendi in vniuersum Patrimonium Defuncti præter eius voluntatem*; siue Testamentum
380 non condat, siue nulliter condat, siue validum rumpatur natiuitate Posthumi, siue irritetur instituto nolente adire.

l. Le-

I. *Legitimi*, *descendentes* vtriusque sexus, siue existentes, siue Posthumi, siue sui, siue emancipati, siue legitimi, & naturales, siue legitimati per subsequens matrimonium succedunt exclusis omnibus
381 alijs; *ad Galat.* 4. *Gen.* 15. *c Raynaldus* 18. *de testamen. l. intestati.* 1. *D. de suis, & legit.* §. *si quis. Auth. de hæred. ab intest. c. Tanta.* 6. *qui filij sint legit.* Sed, in capita succedunt in proprium locum immediatè, vt fi-
382 lius Patri; in stirpes, in alterius locum, vt nepos auo: *l. Nepotes* 2. *C. de suis, & legit.* siue succedatur in stirpes trānsmissiuè, vt in hærede suo trāsmittente etiam non aditā hæreditatem. §. *sui autem. de hæred. quæ ab intest.* siue priuatiuè; puta in locum deficientis Patris Banniti. *d. l. nepotes* 2.

II. Deficiente linea legitima descendentium admittitur *linea Ascendentium* cum Fra-
383 tribus vtrinque Defuncto coniunctis in capita ad bona Defuncti. *Auth. defuncto. C. ad Tertull.* Ità ut mater excludat in bonis Filij Auum Paternum. *Nouella* 109. *de hæred quæ ab intest.*

III. Cessantibus prædictis lineis ingreditur *Transuersalis*; ita ut Fratres utrinque cōiuncti defuncto, excludant fratres ex vno
384 latere coniunctos. *d. Auth. defuncto.* Nepotes autem ex Fratre vtrinque coniuncto succedunt in stirpes. siue succedant cū Patruo. §. *si autem Defuncto. Auth. de hæred. ab intes.* Siue succedant Nepotes cum
385 Nepotibus. §. *si vero neq; Fratres Auth. eod.* vbi post Filios Fratrum succeditur in

capita. *d.§. si autem Defuncto.* vbi dicitur succedere, sed non dicitur *tantùm* succedere in stirpes, quando succedunt cum Patruo; ergo etiam succedunt in stirpes quãdo succedunt cum Nepotibus; secus confunderetur propositio simplex, & modalis, & esset idem dicere *Homo currit, & Homo tantùm currit.* Insuper per hoc tollitur inuidia inter successores, ratione cuius etiã leges correctoriæ, ne sint iniquæ, extendẽdæ sunt quòusque iniquitas tollatur.

IV. Post istos admittuntur Agnati, & Cognati iuxtà gradus prærogatiuam, usquè ad decimum gradum; & attenditur proximitas eo tempore, quo acquiritur Ius suc-
386 cedẽdi ab intestato, & sic non facto Testamento, à morte, facto Testamento, à tẽpore instituti Testamenti: Nàm ex tunc
387 venientes ab intestato possunt Ius petere. *§. proximus. Instit. de legit. Agnat. succeß.*

V. Istis deficientibus Vxor, vel Vir mortuo succedit, nisi sit Pauper; nam tunc succedit simul cum Filio, nisi ei fuerint relicta alimenta. *Auth. prætereà. C. vnde vir, & vxor.* Et istis etiam cessantibus Fiscus actiuè, & passiuè. *l. 1. C. de bon. vacant. lib.* 10.

DE

DE OBLIGATIONIBVS.

EX gestis in vltimis,ad inter viuos actus
se inflectat oratio.
OBLIGATIO *Iuris vinculum, quo necessitate adstringimur ad aliquid*; si na-
turalis à Iure naturæ; ut inter Patrem, &
389 Filiumf.cui actio non exceptio denega-
tur.*l. Iuris gentiũ.7.§ sed cum nulla.D de
pact.*Eiquè potest pignus,& Fideiussor ac-
cedere.*l.Fideiussor.17.§.Fideiussor. D. de
Fideiussor l.Quæsitum.24 D.de pignor.*si ci-
uilis à Iure Ciuili; si mixta ab vtroque Iu-
re descendens.

Sub hac obligatione militat contractus, qui
*est Duorum consensus in idem obligans ex
Iustitia commutatiua*, siue sit reciprocus
390 onerosus, qui est vltro citròque obliga-
tio.*l.Labeo.19.D. de verb. signif.* Siue sim-
plex lucratiuus ex una parte obligans. *l.
contractus.17 C.de fide instrum.* siuè nomi-
natus *Re,Verbis,Literis, Consensu.* siue in-
nominatus *Facio, vt Facias. Facio, vt des.
Do,vt facias.Do,vt des.*Siue nudus sola,
391 scilicet conditione pacti sine veste stipu-
lationis,Traditionis, Caloris Iudicij, Scri-
pturæ,Iuramenti,&c *d.l.Iuris gentium 7.*
siue stricti Iuris,siue Bonæ fidei. *l.Placuit.
8. C. de Iudic.* Siue quasi contractus, qui
nascitur ex causa sine pacto, vt Tutela,ne-
gotiorũ gestio.*§.Tutores instit.de oblig.qua
ex qua contr.*

Habet obligatio suas genericas diuisiones. I.
In

392 In *Purum* statim obligantem cum aliquo æquitatis commodo temperamento; inter homines enim obligatio humana debet esse. *l. quod dicimus* 105. *D. de solut.*

II. Ad *diem certum*, & statim nascitur obliga-
393 tio die attento pro solutione. *l. centesimis* 46. *D. de verb. oblig.*

III. Ad *diem incertam*, vt *quando morietur*, &
394 conditionem facit. *l. si cum hares* 4. *l. huiusmodi* 13. *in fin. D. quando dies leg. ced.* vbi rectè promissum, siue venerit, siue non
395 venerit in tali die est conditionale; licèt absolutè ob omnimodam certitudinem esset purum. *l. necessario* 8. *D. de pericul. & comm. rei vend.*

IV. In *conditionalem*, quæ est duplex; vna *Re-*
396 *solutiua* nō suspendens, sed tollens obligationem iam existentem, antequàm verificatur; vt, est modus. *l.* 1. *D. de donat.* altera *suspensiua* obligationis, si sit *Contingens*, *Casualis*, *Potestatiua*, aut *Mixta* voluntate hominis intercedens. *l. cedere diem* 213. *D. de verb. signif.* dūmodo non sit de præsenti, de præterito. *l. cum ad præsens* 37. *D.*
397 *si cert. pet.* vel de futuro necessario, quæ non suspendit. *l. si pupillus.* 9. §. *qui sub D. de nouation.* vel impossibilis de Iure, vel de Facto, quæ obligationem destruit. *l. generaliter* 26. *D de condit. & demon.*

Conditio, nisi sit potestatiua, verificata retro-
398 trahitur ad tempus initi contractus. *l. potior* 12. *D. qui potior. in pign.* licèt in legatis non retrotrahatur. *l. si Sthicum.* 16. *D. de verb. oblig.* Potestatiua *Affirmatiua*; vt, si

Romam petas, implenda statim, ac commo-
399 dè potest. *l. hac conditio* 29. *D de condit. & demon.* Negatiua; vt, si *Romam non ieris*, non censetur impleta, nisi post mortem; sed inter viuos res promissa traditur eius hæredi. *l. publius* 36. §. *Titio. l. sub diuersis* 50. *D. de condit. & demon.* At in vltimis vo-
400 lũtatibus debetur res statim, præstita cautione mutiana de parendo, & de restituendo, si conditioni nõ paruerit *l. mutiana* 7. *l. Is cui* 18. *D. eod.*

V. In *contractum iuratum*, qui, si sit nullus, vi iuramenti tãtùm obligantis ex Religione,
401 non obligat ex Iustitia, nisi lex, quæ abstulit, intuitu iuramenti, restituat obligationem ex Iustitia; Et, in multis non restituit, . vt in matrimonio Clandestino, in Professione ante 16. annum, quæ sunt nul-
402 la etiam iuramẽto adiecto; In illis autem, in quibus restituit certis Iuribus agendũ, *Auth. Sacramenta puberum. C. si aduer. vendit. c. ex rescripto* 9. *de iur. iur.*

Corruit obligatio I. *defectu causæ effectiuæ*; puta si nequeat se obligare naturaliter defectu consensus, vt Amens, furiosus. *l.* 1. *D de action. & oblig.* Ratione cuius nullus contractus initus errore, vel dolo tollente
403 consensum quoad substantiam, vel circumstantias, quę sint obiectum voluntatis. *l. In conditionibus* 9. *l. alioquin* 11. *D. de contrah. empt.* vel, Iure positiuo, vt Pupillus sine Tutoris authoritate. *l. si curatorem* 3. *C de in integr. restit.* Filiusq; de Profectitio, Aduentitio sine licentia Patris. *l. denique.*

§. *sed*

§.*sed vtrum.D.de minor.l.fin.* §.*Filijs autē.*
404 *C.de bonis,quæ liber.* vxor sine licentia viri. *Auth si quæ mulier.C.ad vellei.* Religiosus professus.*c.cum ad Monasterium 6. de statu monach.*

II. Corruit defectu *materiæ* I. si sit impossibilis. *l. si stipuler 35. D.de verb.oblig.* II. Rei
405 suæ, quæ plus sua esse nequit.*l.nemo 82. D. eod.* III. Rei incertæ incertificabilis. *l. stipulationem 74. l.vbi autem.75. D.eod.* IV. Rei, quæ nequit esse alicuius; vt, res sacra. *l.nemo martyres 3. C.de sacros.Eccl.*

III. Defectu *Iustitiæ*; cum enim obligatio essentialiter debeat esse iusta, corruit deficiente iustitia.

Hinc *contractus initus metu* etiā reuerētia-
406 li iniusto cadente in constantem virum, vel importunitate precum, est omni Iure nullus. *l.qui in carcerem 22.l si mulier 21.* § *si dos.D.de eo,quod met.cau.*nam est contra Iustitiam,& cōtra bonos mores;& quia nullo iure subsistere valet, nec naturæ, nec positiuo,cum reprobetur, cum puniatur in
407 quadruplum. *l.metum.9.§ fin. D.eod.* ita vt res tali metu extortæ etiam ante sententiam restituendæ sint, & reiuindicatione
408 aduersus quemlibet possessorem in foro peti possunt.*d.l.metum 9.§.licet*.ergo possidens ex metu incusso nullum Ius acquirit; ergo contractus est nullus;nam si subsisteret contractus nasceretur obligatio, & Ius ad petendum, ac retinendum saltem ante sententiam. Nec officiunt iura dicentia valere. §.*comparata.instit.de exception.*

409 nam intelliguntur decernere validum contractũ metu initum præsumptiuè; nam non præsumitur iniustus metus quòusque
410 probetur metus iniustus; cum quo stat, quod constito de metu, etiam cessat præsumptiua firmitas contractus. *l.* 1. ibi, *Ratũ non habebitur. C. de rescind. vendit. l. venditiones* 12. ibi; *Præcipimus infirmari. C. de ijs, quæ vi.*

Dolus, Culpa in contractu.

DOlus, machinatio ad decipiendum, fallendumque alterum adhibita, cum
411 aliud agitur, aliud simulatur. *l.* 1. §. 1. *D. de dolo malo. l. Iurisgentium.* 7. §. *dolo. D. de pact.* alius *bonus.* 2. *ad Chorin.* 12. ibi, *dolo vos decepi*, vt est ille expressus à *Lucret. lib.* 4.

. . . . . Pueris absinthia tetra medentes
Cum dare conantur, prius oras pocula circum
Cõtingunt mellis dulci, flauoq; liquore,
Vt Puerorũ ætas improuida ludificetur
Labrorũ tenus; interea perpotet amarũ,
Absinti laticem; deceptaq; nõ capiatur,
Sed potius tali facto recreata valescat.

Et noster Poeta idem dixit *cant.* 1. *oct* 3.

Così all'egro Fanciul porgiamo aspersi
Di suaue liquor gli orli del vaso.
Succhi amari ingannato in tãto ei beue,
E dal inganno suo vita riceue.

Alius *malus* iniustè decipiens. *Psalm.* 10.
412 ibi, *Dolosum abominabitur. l. si falsus* 8. *C. ad l. Corn. de fal.* Alius *verus*, quando constat data opera velle decipere. Alius

præ-

præsumptus ex indicijs erutus; sic culpa lata dolus præsumitur. *l. dolum 6. C. de dolo*. Alius in committendo, vt si quis faciat malum. Alius in omittendo, vt nō faciens quod facere debet.

Dolus autem in dubio nō præsumitur. *l. quo-*
413 *ties 18. §. qui dolo. D. de probat. l. quod adhibitus 5.* ibi, *Magis errore, quam malitia. C. de ijs, qui sibi adscr.*

Dolus, qui tollit consensum tollit contractū,
414 vt est error, siue det causam contractui, siue incidat in contractu, vt si pro auro detur auricalcum. *l. in omnibus 56. D. de action. & oblig. l. nec emptio 8. l. si in emptione 34. D. de contrah. empt.*

Culpa, deuiatio ab eo, quod quis tenetur facere. Alia *Theologica* imbibens peccatum. Alia *Legalis* potens esse sine peccato ob ac-
415 tualem inaduertentiam inuincibilem; si verò sit vincibilis, flagitium etiam includit. *l. si vt certo 5. §. 2. D. commod.*

Diuiditur in leuissimam, leuem, latam, & latissimam; prout diligentiam excludit di-
416 ligentissimi est *leuissima*; *leuis* est excludens diligentiam diligentioris; *lata* excludit diligentiam, quam cōmuniter omnes adhibent; *latissima* nec facit diligentiam, quam negligentes adhibent. *l. cedere diem 213. §. fin. l. lata 223. l. magna 226.*
417 *D. de verb. signif.* Et in dubio non præsumitur. *l. 2. D. si quis caution.* Et in contractibus lata culpa æquiparatur dolo. *l. quod nerua 32. D. depos.* non verò in delictis. *l. in lege Cornelia 7. D. ad l. Corn. de sic.*

Res ex *contractu perit* illi, qui est in dolo, nisi alius se obliget ad dolum. *l. contractus.* 24. *D. de reg. iur.* Ex *culpa* verò distinguen-
418 dum; vel contractus est ad commodum dantis; vel accipientis; vel vtriusque. *d. l. contractus.* Si dantis; perit accipienti, ex culpa lata; si ad commodum accipientis; ei perit ex culpa leuissima; si ad commodum vtriusq; perit accipienti ex culpa leui excepto precario. *d. l. contractus. l. si vt certo* 5. *§. nunc videndum. D. commod.*

Si pereat casu fortuito eueniẽte sine alterius culpa, vel mora perit Domino. *l. quæ fortuitis* 6 *C. de pignor. act. l. incendium* 11. *C. si cert. pet.* nisi alius se obliget ad casum fortuitum. *l.* 1. *§. si conuenit. D. depos. l. cum quid* 3. *D. de reb. cred.* Licèt nec tunc sit
420 obligatus ad casum rarissimum; quia specialissima huiusmodi generali locutione non comprehenduntur. *l. obligatione* 6. *l. denique* 8. *D. de pignor.*

Contractus nominati

Diuiduntur in *Re, Verbis, Literis, & Consensu.* Re, scilicet traditione ineuntur,
421 vt I. *Mutuum.* II. *Solutio indebiti.* III. *Commodatum.* VI. *Precarium.* V. *Pignus.* VI. *Depositum.*

Mutuum

Contractus traditionis rei cum translatione dominij animo, vt tantundem gratis non illicò reddatur. Vndè mutuum reconciliatum impropriè; scilicet tantùm quoad actionem certi condictionis, dicitur mutuũ. *l. rogasti* 11. *§. si fugitiuus,* vbi *Glos.*

l. si

422 *l. si & me* 32. *D. de reb. cred.* Exigit, non idem, sed tãtundem ad differentiam commodati. Et tantundem, debet esse in pecunia secundùm valorem, qui tantùm ex ra-
423 tione pecuniæ intenditur. *l.* 1. §. 1. *D. de contrah. empt. Arist.* 5. *Ethic. c.* 5. In alijs rebus secundùm massam, eiusdem qualitatis, & quantitatis, ac fuit recepta; nam in istis massa, non valor inspicitur. *l.* 2. *l. cum qui* 3. *D. si cert. pet.*

Valor in pecunia consideratur pro tempore contractus: *l. eum quis.* 21. *D. de action. &*
424 *oblig.* nam ille cognitus, volitus. *c. cum Canonicis. de censib.* Et, cũ Mutuatarius sit Dominus, ei valor crescit, decrescit, mutatur, desinit. *l. contractus* 24. *D. de regul. iur. l. si vt certo.* §. *nunc videndum* 8. *D. commod.*

In alijs rebus restituitur res, & illa deficiente valor pro tempore solutionis; nam res de-
425 bet restitui, & illa deficiente tãtum pretij, quo ab ipso Mutuatario, vel Mutuante emi valeat. *l. vinum* 22. *D. de reb. cred.*

Mutuum autem nequit temporaneis Magistratibus dari. *l. eos qui.* 3. *C. si cert. pet.* perpetuis verò fieri potest. *l. Præsidis* 34. *D. de reb. cred.*

Filijsf. vtriusque sexus etiam arrogatis mutuum dari nequit. *l.* 1. *l.* 11. *D. ad Macedon.*
427 Nisi in certis casibus, in quibus ipse Pater teneretur, & conueniri posset, vt pro alimentis, studio, legatione, &c. *l. si Filius* 7. § *fin. l. si* 12. *C. ad Maced. l. Macedoniani* 5. *D. eod.* Et est tutus exceptione peremptoria,

ria deindè, etiam soluta Patria potestate.
420 *l. 1. D. eod.* Quam potest opponere etiam post sententiam. *l. tamen si 13. D. eod.* Qua vtuntur etiam Successores, & Fideiussores, *l. 1. in fin. l. sed Iulianus 9. §. non solum; D. ad Maced.* Et, cum sit pœna, ei Filiusf. renunciare nequit: Potestque tuta conscientia mutuum non restituere. *Gomez. 2. var. c. 6.*

Mutuum datum communitati, Ciuitati, locis pijs non restituitur, nisi à mutuante probe-
429 tur versum in illorum euidentem vtilitatem. *Auth. Hoc ius. C. de s. cros. Eccl.*

Solutio indebiti.

EST contractus *Re*, si in solutione adsit pactum, vt restituatur si apparebit indebitum; sine quo pacto, est etiam indebi-
430 tum restituendum ex quasi contractu, & vtrobique repeti valet condictione indebiti. *l. 1. 2. 3. C. de condic. indeb.*

Non transfertur dominium rei indebitæ solutæ; Nam deest titulus, & voluntas transferendi ob errorem. *l. cuius per errorem 54. D. de reg. iur.* Et sic, res extans indebitè
431 soluta rei vindicatione repetitur vnà cũ fructibus. *l. Indebiti 15. l. in summa 65. §. ei, qui indebitum. D. de condic. indeb.*

Commodatum.

COntractus traditionis rei sine trãslatione dominij gratis animo, vt idem red-
432 datur tempore taxato. *l. 1. 5. D. commod.* Per Tò *Gratis* à locatione per Tò *tempore taxato* à precario differt. *l. si vt certo 5. D. eod.*

Pre-

Precarium

Est contractus traditionis rei sine translatione dominij gratis animo, vt idem
433 reddatur tempore non taxato. *l.* 1. *D. de precar.* differt à Precaria, de qua in *c.* 1. *de precarijs*,

Depositum

Contractus traditionis rei sine translatione dominij in manus tertij ad custodiã
434 gratis pro securitate creditoris. *l.* 1. *l. Propriè* 6. *l. Lucius* 24. *D. depos.* Per Tò *in manus tertij* differt à pignore, quod est in manus creditoris; per Tò *gratis* differt à locatione. *l.* 1. §. *si vestimenta.* D. *depos.*
435 Et sic in manus debitoris non sit depositum, estque mutuum palliatum deponere frumentum in manus debitoris, quod debitor petijt vt cõsumat; & debitorem obligare, vt restituat ad instar depositi semper ac creditor petet; hoc tamen pallio, quando plus valebit, petet frumentum restitui; vt hoc anno 1672. accidit in quodam oppido miserè angustiatis debitoribus pro restitutione frumenti restituendi quando pretium summum erant 30. caroleni pro quolibet modio. Ingeniosa sed abs re auiditas lucri.

Diuiditur in *proprium*, quo tantum custoditur res, & diuiditur in *voluntarium* sine necessitate, *necessarium* cum necessitate; puta, vrgente incendio; & *iudiciale* Iudicis mandato factum; siue sit sequestrum,
436 siue non. *l.* 1. *l. Licet* 17. *D. depos.* Et depositarius propriè nequit vti re depositata,

l. 3,

l. 3. *D.depos.* Et depositum habet executionem paratam. *l.* 1. *l. Si quis* 11. *C.depos.* Et *improprium*, quo depositarius vti valet; & est depositum vsque dum incipiat vti, si ab
437 initio facti depositi data sit facultas vtendi. *l. Quod si* 10. *D si cert pet.* Si verò interiecto tempore ab initio depositi, detur deinde facultas vtendi, desinit esse depositum, quando talis facultas datur. *l. Certi condictio* 9. § *deposui.D si cert.pet.*

Pignus

CONtractus traditionis rei in manus creditoris ad securitatem crediti. *l.* 1. *D.de pignor.* Per Tò *in manus creditoris* differt
438 ab hypotheca, qua remanet res penes Debitorem; & est obligatio bonorum ad securitatem crediti. Pignus traditione perficitur. *l. si rem alienam* 9. §. *propriè D.de pign.act.* Nec, in illo apponi valet pactum legis Commissoriæ. *l.* 1. 2. 3 *C de pact.pign.* Debitore non soluente potest alienari monito debitore, qui tenetur de euictione, vt assistat venditioni. *l Quamdiu.* 6. *C.de di-*
439 *strad. pign.* Et pactum ne alienetur, tantùm operatur, vt trina monitione Debitor moneatur; & tunc lapso biennio alienari valet, vel statim secundùm alios. *l. si conuenerit.* 4. *D.de pignor.act. l.Creditor.* 4. *C. de distr. pign.* Et nequit Creditor sibi pignus emere. *l. Et qui sub imagine.* 10. *C.de distr. pign.* Res aliena pignorari nequit. *l. Aliena.* 20. *D.de pign.act.* Nec refert: quod potest vendi potest pignorari. *l. Sed, & quoad.* 9. *D.de pignor.* Sed res aliena potest

vendi.

vendi. *l. Rem alienam.* 19. *D. de contrah. empt.* Ergo res aliena potest pignorari. Nam distinguo maiorem; quod potest vẽdi, transferendo Ius in re, potest pignorari, concedo; quod potest vendi, non transferendo Ius in re, potest pignorari, nego
440 maiorem. Sed; distinguo minorem; Res aliena potest vendi, transferendo Ius in re, nego minorem; non transferendo Ius in re, concedo minorem, & nego conseq. Semper enim, ac quis nequit trãsferre Ius in re, nequit rem pignorare; si verò habeat Ius in re aliena potest subpignorare. *l.* 1. *C. si pign. pign. dat. sit.*

Contractus verbis initi

VErbis perficiuntur, vt est I. *Stipulatio.* II. *Fideiussio*; Licèt de fideiussione sit
441 problema, an sit verbalis contractus, de quo infrà.

Stipulatio

COntractus Ciuilis stricti Iuris, quo quis verbis aptis congruè illicò interrogatus respondet se aliquid daturum, facturũ. *l.* 1. *l. Stipulationum.* 5. §. *Stipulatio. D. de verbor. oblig.* Firmat cæteros contractus. *l.* 1. *D. de verb. oblig.* Diuiditur in *Veram*,
442 quæ continet verba vera; & *Fictam*, quæ à lege fingitur, vt in contractu dotali *l. vn. C. de rei vxor. act.* Admittit communes diuisiones; & in pœnali, si ante tempus præfixum constat rem amplius impleri nõ posse; vel idem, qui tenetur ad factum, tenetur ad pœnam, & pœna non debetur,
443 nisi lapsu totius tẽporis. *l. Insulam.* 124.

D. de

D.de verb.oblig.c.commissa.3.de elect in 6. Si verò vnus ad factum, alter ad pœnam se obligauit, & tunc pœna commissa est, etiam ante lapsum præfixi temporis.*l.cum stipulatus.* 113. *l. Stipulationes.*72. *D. de verb.signif.*

Fideiussio

AN sit contractus verbalis quæstio est; videsis *l.1.§.verbis autem D de action.&*
444 *oblig.* Siue Indicialis, siue extra Iudicialis est contractus, quo quis se obligat Principali non soluente. *l.1.2. l Grecè.9. D. de fideiuss.* Laudans verò alterum non dicitur pro illo fideiubere.*l.si verò* 12.*§.cum quidam.D.mandati.* Et fideiussio, licèt accessoria, potest præcedere, & sequi principalem obligationem. *l.Potest.5.D.de fideiuss.* Potestque esse strictior, maior, nō ad plus,
445 quàm sit principalis obligatio.*l.Grecè.9. §.illud.l.Fideiussor.* 17. *l.hi,qui* 35.*D.eod.* Et si est in plus, tātùm corruit pro excessu,
446 vt patet ex mandato, *l.Si vltra.* 12. *C.de fideiuss.* Et ex constituta pecunia.*l.Hactenus* 11.12.*D.de const.pec.*

Inter multos, qui fideiubere nequeunt, vt qui donare nequeunt solemnis est mulier etiā
447 maior tuta exceptione Velleiani. *l.* 1. *C. ad Velleian.l* 1.2.D.*eod.*Cui fauori instructa renunciare in specie valet .*l.fin. § fin. D.eod.* Vt donare*l.sed si.*4. D.*eod.* & principaliter se obligare potest . *l si fœnebris.* 13.*C.ad vellcian. l.fin.C.quando mul tut. offic.fungi.* Et hoc non vtitur fauore, si pro
448 dote, pro libertate, si recepto pretio,&c.

fide-

fideiubeat. *l.* 2. *l.Si vxor.* 5. *l.Antiqua.* 13. C. *ad velleian.*

Plures Fideiussores, si conueniantur in solidum, habent beneficiũ diuisionis per Epistolam D. Adriani; si ei nõ renunciauerint, vel alij sint soluendo. *l. Reos* 23. C. *de fideiuss. Auth. Hoc ita.* C. *de duobus Reis*; sol-

449 uere autem fideiussor non tenetur, nisi ei cedantur actiones aduersus principalem, & confideiussores. *l. Fideiussor.* 10. C. *de fideiuss l. inter fideiussores.* 27. *l. cum is.* 37. D. *de fideiussor.*

Creditor autem, qui habet pignus, & Fideiussorem, pro libito potest conuenire Fi-

450 deiussorem vel distrahere pignus. *l Inter eas.* 52. §. *creditor pignus* D *eod. l Omissis* 17. C. *eod* Licèt absolutè prius debeat agere contra Principalem, quàm aduersùs

451 Fideiussorem, qui se non obligauit, vt Principalis. *Auth Præsente. C. de fideiuss. Auth. Hoc si debitor.* C. *de pignor.*

Fideiussor autem tenetur ad Principale, & ad vsuras etiã post mortem Debitoris decursas, si se obligauit in omni casu, & cau-

452 sa *l. Fideiussor.* 10. *C. de fideiussor.* Non verò tenetur ad tales vsuras, si se obligauit

453 simpliciter. *l. Fideiussores.* 69. §. 1. *D. de fideiuss*

Contractus litteris initi

QVi sine scriptura euanescunt, vt quando quis scriptura fatetur recepisse, quod non recepit. *Tex. hic.* contra quam scripturam potest oppom exceptio non numeratæ pecuniæ intra biennium inci-

454 piens à data scripturæ. *l. in contractibus.* 14. §. *sed quoniam. l. si quasi.* 7. *l. si intra.* 8. *l. fin. C. de non numer. pec. Argum. l. si mulier. C. ad velleian.* Et tunc Actor debet probare pecuniam numeratam. *Carau. ritu.* 166. *nu.* 47. Si verò opponatur per modum actionis durat per 30. annos, si opponens velit claré probare pecuniam non
455 fuisse numeratam; nam volens claré veritatem ostendere audiendus; sicuti etiam aliæ exceptiones liquidæ, semper possunt opponi. *Arg. l. qui.* 30. *D. de reb. cred. Affl. dec.* 402.

Et hæc exceptio datur debitori, eiusq; hæredi pro residuo durante biennio. *l. si intra.* 8. *C. de non num. pec.* Et datur etiam man-
456 datori, & fideiussori. *l. tam mandatori.* 12. *C. eod.* Aduersus creditorem, eiusque hæredem; nec potest huic exceptioni renunciari; nam daretur causa delictis.

Cessat verò hæc exceptio. I. Si Tabellio in instrumento dicat pecuniam coram se, & Testibus numeratam. II. Nequit opponi
457 à Tutore, Curatore fatente se recepisse mutuum à Pupillo, minore; nam nõ præsumitur confessio spe futuræ numerationis, cum statim Tutor, Curator sibi satisfacere potuerint. *l. Quoties.* 9. §. *non tantùm. D. de admin. & peric. Tutor.*

II. Species obligationis literarum est *Apocha*
458 *Banchalis*, quæ in Regno habet paratam executionem, & debitor non auditur, nisi in vinculis, & facto deposito. *Pragm.* 13. *Franc. dec.* 502.

III. Obli-

III. Obligatio *penes acta*, quæ paratam habet executionē. *l. eum,pro quo.*17. *D.de in Ius vocan. Affl.dec.*387.*n.*1.

IV. *Instrumentum*

Scripturam etiam imbibit prout distinguitur à probatione facta per Testes;estque *Scriptura fidem faciens rei gestæ*. Publica,
459 vel Priuata, *Publica* plenè probat; & Neapoli, si sit liquida habet paratam executionem; itaut quis non audiatur contra, nisi in vinculis, vel facto deposito, & sic admittit probationem in oppositum. *l.Optimam.*14. *§.etsi inter.C.de contrah.stipul.*
460 *l.satis.C.ad l.Cornel.de fal. l.cum precibus.*18.*C.de probation.* Diciturque *Instrumentum Guarantigiatum*,si habeat omnes solemnitates Iuris, sit iuramento, & pœna vallatū coram Iudice ad contractus.*Franc.*
461 *dec.*141. Nequit reassumi defuncto Notario,nisi ex speciali licentia. nec creditur Tabellioni, nisi de gestis inter partes. §.1. 2. *Auth.de Tabellion. Afflic.dec.*58.*nu.*2, Et in antiquis magis creditur Instrumento,quam Testibus;in alijs recentibus æquè probant instrumenta, & testes in litibus
462 exercendis. *l.in exercendis.*15.*C.de fide instrum.l.optimam.*14.*C.de contrah.stipul.* Licèt in nouis, quandoque magis credatur testi, quam scripturæ.

Instrumentum, vt liquidetur debet habere causam, guarantigiam, debitum liquidum, non includere pacta illiquida, nullam con-
463 tinere rasuram. *Galeota.* 1. *controu.* 56. *nu.*23.

Et petita rescissione instrumenti guaranti-
giati censualis tertiæ debentur vsque ad
rescisionem, vt vult *Marcian.tom.1.disp.*
59.nu. 8. Non verò vsque ad contestatio-
464 nem, vt docet *Roccus tom. 2. respons 27.*
nu. 12. Nam quandiù contractus tenet
obligat, & tenet vsque dum rescindatur
quousque tertiæ debentur. *Franc. dec.* 173.

Contractus consensu initi

Exigunt consensum externum, quouis
modo declaratum. *l.2.D.de oblig.* Sunt
multi, vt *Emptio, Venditio, Locatio, Conductio, Societas, Mandatum, &c.*

DE EMPTIONE, ET VENDITIONE.

Emptio est contractus, qui succesit loco
permutationis, quo pretium pro re pro-
mittitur; sicuti in venditione res pro pre-
465 tio. *l. 1. D.de contrah empt.* Non exigit
artam. *l quod sæpe.35. D. eod.* Et perficitur
consensu reciproco ante traditionem. *l. 1.*
in fin. D de pact. l.nec emptio.8. D. de con-
trah empt.

Solent adijci pacta resolutiua huius contra-
ctus. I. *Adiectionis in diem*; scilicet, vt vē-
466 ditio resoluatur, si alius intra certum
tempus melioret venditoris conditionem.
l.1. l.vbi.4. Et *tot.tit. D.de in diem adiec.*

II. Pactum *legis Commissoriæ*, quo si emptor
intra certum tempus non soluat pretium
resoluitur venditio. *l.1 1.D.de lege commiss.*
467 Et restituitur res vnà cum fructibus, ne
emptor reportet lucrum pretij, & rei. *l. lege*
fundo. 5. D. eod. III. Pa-

III. Pactum *de retrouendendo*, quo Venditor reemit rem suam, & sic resoluitur prior
468 venditio; Estque pactum licitum. *Leuit.* 25.*n.*24.*l.si fundū.*2.*C.de pact. inter empt. c.ad nostram.*5.*de empt.& vend.* Non sunt
469 tamen restituendi fructus resoluto contractu; quia alter non restituit fructus pretij accepti. *d. l.si fundum.*
Istis resolutiuis verificatis, dominium reuertitur ad dantem sine traditione; ità ac si
470 contractus nunquam fuisset initus, si pacta fuerint concepta verbis directis, vt *res sit inuendita*, &c. *l.voluntate.* 10.*D. quibus mod.pign. l.mulier.*8.*D.de leg.commiss.* Non
471 verò, si verbis obliquis, vt *restituat rem. d.l.si fundum.*2.
Datur etiam venditio ad corpus, & ad men-
472 suram. Ad corpus, vt, vendo fundum A. Ad mensuram, vt vendo centum iugera fundi A. *l.qui fundum.*45.*D.de euict.*

Pretium.

VAlor rei. Duplex *Pecuniariū*, & est valor pecuniæ; scilicet est res publica forma signata pro exęquando valore alia-
473 rum rerum. *l.* 1. *D. de contrah. empt.* Et hoc pretium est certum à lege taxatum, potestque dici valor legitimus. II. Est valor aliarum rerum exęquandus à pecunia;
474 & hoc diuiditur in *Legitimum*, & *Naturale*. Legitimum lege taxatur. *l.*1.*D.de offic.Praef.Vrb.* Naturale est valor rei in ordine ad humanum conuictum, & hoc diuiditur in *Supremum*, *Mediocre*, & *Infimum*;
475 Nec licet supra supremum, nec infra in-

 fimum.

simum contrahere; sed intra latitudinem huius pretij supremi,& infimi permittitur contrahentibus se decipere. *l. item si pretium.25.§ fin.D.locati. l.si voluntate.8.C.*
476 *de rescind. vendit.* Et intra latitudinem iusti pretij res tanti valet, quãti vendi potest *l. Pretia rerum.63.D ad l.Falcid. l. 1. §.si heres.l.2.D.ad Trebell.*

Iustitia pretij sumitur ex circumstantijs co-
477 piæ, inopiæ rerum, venditorum, emptorum. *c.legimus.dist.97.* Vndè res, pecunia credita, cariùs venditur. *Couar. var. c. 3. nu.6.* Et res vltronea vilescit, quia indicat defectum emptorum vltra tertiam partem
478 secundùm *Caiet.22.q.67.art.1.* Vsque ad medietatem secundùm *Salas de empt. dub.25.nu 3.*

In emptione pretium debet esse pecuniariũ,
479 ac certum, vt est certa res, quæ venditur. *l.1.§.1.D.de contrah.empt. l.certum.6. D.de reb cred* Et pretio nõ soluto, Emptor nõ acquirit dominium rei emptæ sibi traditæ, nisi alia via sit assecuratus venditor.
480 *l.vt res 53. l.quod vendidi.19. D.de contrah. emp.* Et deficiente pretio pro rata deest contractus; qui essentialiter respicit pretium iustum.

Lex 2. C de rescind.vend.

HAc lege statuitur, vt Venditor læsus vltra medietatem iusti pretij possit pete-
481 re supplementum pretij, vel rescindere cõtractum recuperata re;& currit in rebus stabilibus, & mobilibus; nam eadem ratio *Bart.in d.l.2.n.22.*contra *Cuiac.lib.2.c.12.*

Cur-

Currit etiam in Emptore; quia hic necessitate etiam cogitur emere, ne malum habeat
482 vicinum, ne amittat lucrum pecuniæ otiosæ, vt possit cum familia inhabitare ampliato ædificio,& sic currit eadem æquitas in Emptore, & Venditore; eademque Iuris dispositio. *l. cum emptor. 5. D.de rescind vendit. l. si cum dies 25.§.Pen. D.de*
483 *recep.arbitr. Bart. & Bald.in d.l.2.* Sicq; corruunt, nec digna vt hic referantur excogitata aduersus communem, in oppositum à *Cuiac.6.obseruat.c.18. Anton.Fabr. de error.deca.8.err.7.*

Computatur autem læsio vltra medietatem; in Venditore vltra medietatem valoris rei
484 suæ venditæ;in Emptore vltra medietatem pretij pecuniarij traditi; nam quiuis debet lædi in re sua,vt Venditor in re ven-
485 dita; ita emptor in pretio tradito, & sic est læsus ultra medietatem,si amittat ultra medietatem sui pretij,& soluat 21. pro re, quæ valet 10. *Comnan. 17. comment. c.9.* contra *Cagnol.in d.l.2.nu.55.*

Currit *lex.2.* in omni contractu onerofo,etiã in locatione. *l.si merces.28.§.vis maior.D. locati.* In transactioné, extimato dubio
486 euentu litis,& eius læsione ultra medietatem. *l in summa.65. D.de condic.indeb.* Nisi sponte cedat Iuri suo plena voluntate. *l.sub prætextu.19. l.sub prætextu.29.C. de transact*

Et qui vendit etiam si dicat, *si plus valet do-*
487 *no*, læsus ultra medietatem gaudet hoc beneficio.*leg.2.* Quia præsumitur illa ver-

ba sine voluntate protulisse ad occurrendum præsenti necessitati, cui non posset
489 subuenire, nisi diceret, *si plus valet dono*, *Cagnol. in d. l. 2. n. 124.* Id .n. humanum est, & *l. 2.* humanitati innititur. *Boer. dec. 192.*
490 *nu.* 10. Et accedit emptorem huiusmodi præsumi dolosum. *l. si quis. 36.* ibi, *In se dolum. D. de verb. oblig.*

Læsus contra contrahentem utitur actione
491 ex empto, quæ conceditur vi huius legis. ad rescindendam venditionem. *l. ex empto. 11. §. si quis. D. de action. empt.* Et, secundùm alios implorat officium Iudicis. *Cyn. in d. l. 2.* Aduersus. verò tertium possesso-
492 rem agit rei vindicatione pro rata pretij non soluti, pro qua non fuit translatum dominium. *l. quod vendidi. 19. l. ut res. 53. D. de contrah. empt.*

Materia emptionis.

Est merx, & sic omnis res Corporalis, Incorporalis, Stabilis, Se mouens, Mobi-
493 lis, Præsens, Futura. *l. nec emptio. 8. D. de contrah. empt. l. cum hæreditatē. 7. D. de hæredit. & action. vend.* excepta hæreditate
494 futura, quæ vendi nequit ad tollendum votum captandæ mortis. *l. 1. D. eod.* Licèt præsens vendi possit. *l. 2. 7. 8. 11. D. eod.*

Vendita hæreditate, ius accrescendi Vendito-
495 ri, non Emptori competit, quia datur, ne decedatur partim testatus, partim intestatus, quæ ratio currit in hærede venditore, non in emptore.

Res propria emi nequit. *l. sua rei. 16. D. de*
496 *contrah. empt.* Aliena vendi potest. *l. rem*

alie-

alienam. 28. *D. de contrah. empt.* Et tunc venditor tenetur de euictione.

Nemo cogitur rem suam vẽdere, vel alienam
497 emere. *l. nec emere.* 18. *C. de iur. delib. l. nec quasi.* 70. *D. de rei vind.* Præciso fauore
498 publico, pio, &c. *l. Iulianus.* 14. §. *idem Celsus. D. de action. emp. l. venditor.* 14. §. 1. *D commun præd. l. si quis sepulchrum.* 12. *D. de religios. & sumpt.* Non tamen quis
499 potest cogi ad vendendam domum antiquam; nec pro amplianda Ecclesia non necessaria pro diuino cultu, & pro administrandis Sacramentis; fortiùs si amplia-
500 tio sit causa voluptatis; decisũ apud *Gratian. c.* 742. *n* 25. *Merenda. to.* 1. *c.* 30. *n.* 19.
Res Ecclesiæ alienari nequit sine causa, & as-
501 sensu Pontificis. *Extrau. Ambitiosè de rebus Eccl. non alien.* Nisi alienatio sit necessaria lege, vel statuto cogente, vel ex
502 pacto retrouendendi. *Arg. l puto.* §. *prædium. D de leg* 3.

Euictio

EST rem tollere; vndè si res tollatur in iudicio, dans tenetur de euictione, siuè
503 expressa sit, si id pactum sit. *l. non ex eo.* 30. *C. de euiction.* Siue tacita, quæ intelligitur in omnibus contractibus onerosis; nam Iustitia æqualitatem exposcit, ne det rem litigiosam, qui non litigiosam accepit. *l. si in venditione.* 60. *D. de euiction. l. non dubitatur.* 6. *C. eod.* Sic tacitè intelligi-
504 tur in venditione. *d. l. non dubitatur.* In dote. *l. vn. C. de rei vxor. act.* In datione in
505 solutum. *l. si prædium.* 4. *C. de euict.* In

per-

permutatione. *l. si permutationis*. 19. *C. eod.*
506 In transactione. *l. emptorem* 12. §. *fin. D. de*
507 *action. empt.* In locatione, quæ regulatur regulis venditionis. *l. 2. D locati.*

Non tamen currit in contractibus lucratiuis, vt est Donatio, siue incipiat à traditione. *l. Aristo.* 18 §. *fin. D. de donat.* Siue à pro-
508 missione. *l. quoniam.* 1. C. *de euict.* Vtrobique enim ex liberalitate non debet damnum reportari. *d. l. Aristo.* Et donans dat Ius, vt habet. *l. Prædia. C. de præd. & aliis reb. min.*

Requiritur tamen, ut teneatur de euictione,
509 monitio litis motæ tempore, quo possit rem tueri, ut veniat ad eam tuendam. *l. emptor.* 8. *C. de euiction.* Nisi dans eodem
510 iudicio conueniatur, vel contumaciter se absentet, ne moneatur; tunc enim moneri potest domi, vel per edictum. *l. si ideò.* 55. *l. si fundo.* 53. *D. de euict.* Et mortuo venditore denunciatio fit hæredibus, *l. cum successores.* 23. *C. eod.*

DE LOCATIONE, ET CONDVCTIONE.

LOcator dat, Cōductor recipit rem utendam, fruendam soluto pretio. *Inquili-*
511 *nus*, vrbanæ, *Colonus*, rusticæ rei conductor dicitur. *l. sed addes.* 21. *l. item.* 25. *D. locati.*

Locatio, est contractus Iuris Gentium con-
512 sensu initus, quo res alteri traditur vtēda, fruenda sub certa pensione, infra decennium. *l. Et hæc.* 35. *l. Si merces.* 28. §. *Qui*

fun.

*fundam.D.Locati.l.Licet.*8.C.*Locati*.
Idem de conductione proportionaliter, qua
513 soluitur merces pro re vtenda.
Diuiditur Conductio in *Conductionem*, &
Reconductionem, siue Tacitam, siue Expressam. *l.Item quaritur.* 14. §. *Qui impleto*. ibi, *Reconduxisse videbitur.l.*15. *D.Locati.*
514 Et recõductio eisdem qualitatibus censetur inita.*d.l.Item quaritur.*§.*fin.*ibi; *Eãdem locationem renouasse.*

Pretium.

MErces debet esse certa.*l.Si Vir.*53. ibi, *Sine certa mercede contrahi non po-*
515 *test.D.de donat.int.* Debetque consistere in pecunia numerata. *l. Depositum.*1. §. *si quis Seruum.D.Depos.l.Naturalis* 5. §.*at cum do.* ibi, *Pecunia data locatio erit. D.*
516 *De praescript. verb.*Eisdem namque regitur regulis Venditio,& Locatio.*l.*2. *C Locato*. Et in emptione pecunia debet esse numerata.*l.Insulam.*6. D. *De prascr. verb.* Et sic si detur alia res loco pretij est con-
517 tractus Innominatus *Do,vt Des.d.l.* 1. §. *Si quis seruum*. Et impropriè dicitur Locatio.*l.Et hac.*38.*D.Locati.l.Licet.*8.*C.Locati.* Differt tamen à venditione, quæ non
518 est necessaria infra decennium.
Pretium soluitur completo tempore Condu-
519 ctionis.*l.Excepto.*18. *C.Locati.*
Minuitur talis Pensio ob repentinam magnam cladem, Incendium sterilitatem
520 *l.Si merces.*26.§.*Vis maior. l.Ex conducto.*16.§.*Si vis.l.*36.37.*D.Locati.* Nisi sterilitas accidat culpa cõductoris. *l. Si mer-*

*ces.*28.§.*culpa.l.cui insulam.* 33. *D.locati*, Vel sit exigua, aut compensetur abundantia antecedentis, vel subsequentis anni. *l. si*
521 *vno.*17 *D.eod.* Vel nisi cōductor se obliget ad casum fortuitū. *d.l.licet.*8. *l.si quis.* 10. *D locati.*

Dicitur immodica clades, si deductis semine,
522 expensis, non superfit pro soluenda pē- sione, quod si aliquid superfit, loco pensionis erit. *l ex conducto* 16. §. *& si tabes.* ibi, *Ne supra damnū seminis amissi mercedem praestare cogatur. D.locati. c.Propter.* 3.*de locato.*

Auctis verò fructibus fortuitò, pensio non augetur, cum cesset ratio commiserationis
523 coloni quæ operatur diminutionem pē- sionis. *d.l ex conducto.l si merces* 28. §. *vis maior.* ibi, *Immodicum lucrum non auferetur.D.eod.Pinell.l.*2.*p.*1.*c.*3. *n.*57.*C. de rescind.vend.* contra *Gomez* 2. *var.c.*3. *n.*19.

A decreto soluendæ pensionis non appella-
524 tur. *Mastrill dec.*42.*Sāfel.dec.*127.*n.*3.

Conductor

ESt, quicumque contrahere valet, nec præfertur inuito Domino. *l.ne cui.* 32.
525 *C.locat. Franc.decis.*606 *nu.*6. Exceptis Scholaribus, qui eodem pretio præferuntur alijs. *c.* 6. *de locato*; Et iure communi
526 non expelluntur, sed expellunt ad instar causæ piæ. *c.ex rescripto. de locato.*

Locator

NEquit sine causa eijcere inquilinum; ex causa tamen potest, vt si inquilinus
527 abutatur re conducta, vel res conducta

ex casu inopinato sit necessaria locatori; vel sit res reparanda necessaria refectione. *l. Æde.3. C. locati.* Vel si notabiliter damnificet, aut pensionem soluere nequeat. *l. quæro.57.§.inter.D.locati.*

Successor conductoris, vel est vniuersalis, vel particularis. Vniuersalis tenetur locationi
528 factæ ab antecessore assentire. *l. qui fundum.35.D locati.l.viam.*10.ibi,*Ad hæredes transmittatur.C.locati.*

Particularis non tenetur, nisi ad eum res deueniat sub pacto, vt stet conductioni. *l.emptorem.* 9. ibi,*Non est necesse stare Colono. C.locati.d.l.* 35. Similiter stat conductio si
529 pro conductione sit cōductori hypothecata res conducta; vel sit translatum dominium vtile in conductorem; tunc particularis successor non potest expellere Colonum.*l.* 1. *D. de pignor.c.ad audientiam.de reb.Eccl.non alien.*

Dominus successor in administratione tenetur stare locationi *factæ* ab eius Admini-
530 stratore, sic Filius locationi factæ à Patre, vxor factæ à viro, Pupillus factæ à Tutore, Prælatus successor factæ ab antecessore. *Couar.2.var.c.15.n.5.*

Expensæ necessariæ, vel utiles à conductore factæ pro substantia rei conductæ, vel pro
531 necessario eius vsu, repetūtur à Domino. *l.Dominus.*58 *§.in conducto.l.Colonus.*64. ibi, *Expensas consecuturum. D. locati.* Et res perit locatori, nisi pereat dolo, facto,
532 mora, culpa saltem leui conductoris. *l.in iudicio.*28.*C.locati.l in rebus.*18.ibi, *Dili-*

gentia præstanda, qualem quisque diligentissimus. D.commod. Præsumitur tamen
533 perijsse fortuitò; quia nemo præsumitur malus. *c.vn.de scrutin.*

DE CENSIBVS.

Census est ius exigendi redditus ex re frugifera: potest iniri inter viuos, & in vltima voluntate. *Crauetta cons.* 217.*nu.*4.
534 Ideòque non est essentialiter cõtractus, sed materia contractus, & vltimæ voluntatis; sic domus est materia indifferens ad contractus, & vltimas voluntates. Est licitus; & præsumitur assuetus in loco, vbi est celebratus. *c.inspicimus.*45.*de reg.iur.in* 6.
535 Et in dubio ille, quo debitor minùs grauatur, etiam si adsit fauor Ecclesiæ; nam semper fauendum reo; & melior conditio possidentis. §.*retinenda.de interd.* Sibique tribuat potens, & nolens se clariùs explicare. *c.contra.*57. *de reg.iur.in* 6. Præsumi-
536 tur existere, vbi fit exactio. *l.contraxisse.* 20.*ff.de action.& oblig.l.aut ibi.* 3. *D. de bon.auth.Iud.possid.* Et venit appellatione
537 stabilium. *Clem.*1. §.*proindè. v. cumque. de verb.signif.* Vndè confiscatis mobilibus non confiscatur census. *Surd.decis.* 104.*nu.* 8. Et in censu interesse sub certa summa transiens in sortem principalem, producit interesse. *l.socium, qui.* 61.*D.pro socio.l.idẽque.§.denique.D mand.l in negotiatione.* §.1.*in fin.D.de admin.Frãch.dec.*254. *Bald. in l.eos.C.de vsur.Socc.cons.*41.*num.*4. *Reg.*

Ga-

Galeota in add.ad Medicis conſ.86.nu.15. Piſanellus,& Vrſill.ad Affl.dec.291. Anna ſing.261.Lanarius conſ.79. nu.6. Theodorus alleg.40.Trentacinq.lib.1. var.reſol. 1.num.37.Thorus voto 41. nu.23. Criuellus deciſ. Dolana. 103. num.8.de Marinis c.99.Ruynus vol.2.conſ.95. Barboſ. in. l.fin. num.4.C.de vſur. Dicitur autem intereſſe
538 principaliter deberi,quoties debitor nequit cogi ad ſoluendum capitale, ſed liberè poteſt, vel capitale, vel intereſse ſoluere, vt eſt in cenſibus. *Reg. Galeota, Bald. Socc. l. c.* iura verò reprobãtia intereſse ex intereſse, *vt l. fin. C. de vſuris rei iudic. l.cum quidam.§.pupillo.D.de vſuris. l.improbũ fœnus C. in quibus cauſis inſa m. irr.* currunt intereſse debito non, vt principapali,ſed vt quid acceſorium.

Poteſt conſtitui ſine hypotheca, & cum hypotheca bonorum de iure naturæ:Iure ve-
539 rò poſitiuo conſtituitur cum hypotheca. *Extrau.regimini.§.ſanè petitio.de empt.& vẽdit.*Poteſtque hypotheca eſſe regularis; ſcilicet cum obligatione reali,& perſonali remanẽte perſonali ex obligatione extincta re.*l.cum notiſſimo.7.C.de praſcript. 30. vel 40.an.l.ſoluitur.5.§.ſi conuenerit.D.quib.*
540 *mod.pign.* Et irregularis, vbi eſt recepta Bulla Pij V.ſcilicet,vt deſtructa re corruat etiam Perſonalis obligatio; nàm non remanet ſine re obligatio perſonalis ex dicta Bulla.

Quotuplex sit census?

CEnsus potest Iure communi constitui in *Re*, & est Realis: & est *Fructuarius*,
541 si fructibus inhæreat; siuè ad tempus, & est *Temporalis*; siue perpetuus, & est *Perpetuus* census; & in Persona, & est *Personalis* ex industrijs personalibus, vt Regi etiã solet solui.

Realis diuiditur in *Reseruatiuum, Consignatiuum, & Emphyteuticum*. Reseruatiuus est, quo quis dat rem suam alteri quoad
542 dominium vtile, vel directum reseruata in illa sibi annua pensione. Consignatiuus est, quo quis in propria re ad alterius fauorem constituit pensionem certam. *Felician.lib.1.c.4.n.5.*

Emphyteuticus est, quo res ad meliorãdũ traditur alteri translato vtili dominio in em-
543 phyteutam sub annua pensione in recognitionem dominij directi. *l.1.l.in emphyteuticarijs.2.C.de iur.emphyteu.*

Materia Census

EST res frugifera stabilis. *Surd. decis.* 204. Certis finibus designata ex Bulla Pij V. *Galeota.to.1.contr.33.n.7.* Licèt ser-
544 uetur in Regno, non hæc, sed Nicolai V. incipit, *Sollicitudo Pastoralis* inserta in *Pragm.1.de censib.* Vndè diminutis fructibus, minuitur census. *d.Extrau. Regimini*,
545 & fructus dicuntur deductis expensis. *l. quod in fructus.46.D.de vsur.*

Emphyteusis

EST contractus, quo res immobilis datur alteri ad meliorandum vltra decẽ-

nium

546 nium soluto certo canone, translato vtili dominio. *l. 1 C. de Iur. Emphy.* Differt à superficiario contractu, quo tantùm transfertur dominium vtile superficiei; scilicet rei oculis cernibilis. *l. 1. D. de superficieb.*

Diuiditur emphyteusis I. in *Hæreditariā* respicientem hæredes, etiam extraneos; *Gen-*
547 *tilitiam*, siue ex pacto, & prouidentia respicientem Agnationem, & Filios etiam non Hæredes: & *Mixtam* respicientem vtrumque.

Diuiditur II. in *Laicalem*, cuius Dominus directus est Laicus; & *Ecclesiasticam*, cuius Dominus directus est Ecclesia, *c. Potuit. 4. de locato.*

Alienari, compromitti, subemphyteuticari, pignorari, in dotem dari, &c. nequit Domino directo irrequisito sub pœna amit-
548 tendi rem emphyteuticam, & nullitatis contractus; nisi in alienatione fuerit adiecta clausula *saluo consensu Domini impetrando. l. cum dubitatur. in fi. C. de iur. emphyt.* Qui Dominus directus à monitione
549 potest intra sexaginta dies deliberare velit nec ne sibi emere. *l. fin. § sin autem. C. de iur. emphyt.*

Facta valida, non necessaria alienatione à nouo Emphyteuta, aut Possessore consentienti Domino debetur Laude-
550 mium, quod est quinquagesima pars pretij; nisi sit pactum aliter, alijuè mores. *l. fin. § & ne auaritia. C. de iur. emphyt. Affl. dec. 95.* Dicitur autem alienatio voluntaria, si initium à voluntate partium nascatur; li-

eèt fiat datione in ſolutum ſub haſta. *Menoch.de arbit. caſu.*132. Imò etiam debetur, ſi Eccleſia emat; nàm eſt voluntaria, 551 cum ad Iuſtitiam ſeruandam non cogatur vnum ſine altero; ſcilicet vtile ſine directo dominio Dominus alienare. *l.ſi quis ſepulchrum*, 12. *D.de relig.& ſumpt.*

Nec debetur Laudemium in contractu reemptionis, ſi fuit ſolutum in priori cum pacto retrouendendi: iam enim fuit conſen-
552 ſus in illo præſtitus. *Gratian.c.*180.*n.*7.

In commiſſum emphyteuta incidit, I. ſi perceptis fructibus ſciẽs rem emphyteuticam in Laica per tres, in Eccleſiaſtica per
553 duos annos non ſoluat Canonem. *l.fin. ver.cadat.in fin.l.*2. *C.de iur. Emphyteut.* niſi intra duos menſes, vel ad arbitrium Iudicis purget moram. *c.potuit.*4.*de locato.Afflict dec.*174. II. ſi ex culpa leui Emphyteutæ res emphyteutica in ſe deterio-
554 retur grauiter. *Auth.qui res.C.de ſacroſ. Eccl.*III. ſi irrequiſito Domino Emphyteutica res alienetur. *l.in Emphyteuticarijs.*2. *l.*3. *C. eod.* IV. ſi non ſoluat Laudemium, ſi non faciat meliorationes, ad quas tenetur. *Bald.in l.fin.C.commun.de leg.*

DE FEVDIS.

FEudum eſt contractus, quo res ſtabilis datur alteri quoad dominium vtile ob ſeruitium perſonale in bello, & fidelitatem
555 præſtitam, aut præſtandam. *lib.*1.*Feudor. c.vn.tit.quemadmod.feud.ad fil pertin.*ibi,

Pro-

Propter seruitium. Et seruitium debet esse Personale, ex se i. militare; nisi per aliũ seruire permittatur. *lib. 1. Feud. tit. 19. c. vn. de benef. Fratr. c. si quis miles tit. 27. de Feud. sin. culp. non amitt.*

In feudo est essentialis fidelitas cum translatione dominij vtilis in Feudatarium. *tit. de inuest. c. 1. tit. 5.* ibi. *Iurare debet fideli-*
556 *tatem lib. 2. feud.* Cætera sunt naturalia à partibus remissibilia; scilicet vt sit masculus, vt adsit Iuramentum. *lib. 1. Feud. c. vn. tit. quemad. feud. ad fil.* ibi, *Filia non habet beneficium Patris, nisi à Domino redemerit.*

Diuiditur Feudum præter alias diuisiones in
557 Hæreditarium, Gentilitium, & Mixtum. *Hæreditarium* constituitur pro se, & hęredibus. *Gentilium* pro se, & suis descendentibus legitimis. *Mixtum* vtramque conditionem exigit. *Affl. in c. 1. an adgnatus nu. 13.*

Inuestitura Feudum traditur; & Inuestitura
558 est signum translationis dominij vtilis in feudatarium. *cap. 1. tit. 2. lib. 2. Feud.* ibi, *Abusiuo autem modo dicitur inuestitura quando, vel aliquod corporeum porrigitur à Domino Feudi:* & sine inuestitura Feudum non constituitur. *c. 1. tit. 33. lib. 2. Feud.* Et sequens inuestitura non tollit Ius per pri-
559 mam quæsitum; nec valet in præiudiciũ Tertij. *c. vn. tit. 9. lib. 1. Feud.* ibi. *de aliena Feudo non valet inuestitura.*

Inuestitura probatur publica scriptura, vel per duos pares Curiæ. *cap. 1. tit. 33. lib. 2. Feud.* ibi, *Coram paribus Curiæ. lib. 1. Feud.*

c. 1.

560 *c. 1. tit. qui success. Feud. da.* ibi, *Breue testatum*, hoc est publicũ Instrumẽtum; Nõ tamen probatur scriptura priuata. *lib. 2. Feud. tit. 2. c. 1. §. 1.* ibi, *per publicum instrumentum*; Præsumitur tamen inuestitura
561 ex solutione Adhoæ, Releuij. *Affl. tit. ex quib. cau. Feud. amitt. n. 297.*

Feudi alienatio.

NEquit feudum alienari Domino directo non consentiente. *c. 1. de prohib. feud. alien. per Lothar.* Qui assensus est stricti iuris; ita vt concessus pro vna non extendatur ad aliam alienationem. *l. 1. §. permittitur. D. de aqua quotid. l. si ita sti-*
562 *pulatus la 6. §. Chrysogonus. D. de verb. oblig. l si pupillorum. 17. § si Prætor. D. de reb. eor. DD. in c. Imperialem. de prohibit. feud. alien. per Frider.* Intelligitur assensus præstitus *iuribus Curiæ semper saluis. feudi natura non alterata*; & præsumitur assensus lapsu temporis triginta annorum. *c. vn. § si quis per triginta. si de feudo def. conten.* Licèt, in Regno non sufficiat iste consensus præsumptus. *Const. Constitutionem diuæ memoriæ. tit. quæ sint regalia.*

Reuocatur alienatio feudi ex pacto, & pro-
563 uidentia ab agnato vocato in inuestitura, qui alienationi non consensit. I. Iure retractus, etiam viuente alienante soluto pretio infra annum. *c. vn. § si quis decesserit. v. Titius. si de feud. def. cont. cap. 1. de alienat. feud. Pater.* Quod ius etiam Vniuersitatibus conuenit. *d. c. vn.* II. Iure pro-
564 prio inuestituræ mortuo alienante pre-

tio nõ soluto, intra triginta annos à morte alienantis ad instar iuris succedendi. *l.licèt.8. C.de iur. deliber. d.c.vn. c.vn de alien. feud. Pater. c.1.tit.8 § è contrario. c.vn §.si quis per triginta tit.26.lib.2.feud.* Ita vt etiam Filius possit reuocare Feudum alienatum à Patre. *lib. 2.Feud. c. 1. §.sed etiam res.per quos fiat inuestitura*. Ne sit
565 deterioris, cum debeat esse melioris cõditionis, quã cæteri Agnati. *c. 1. de success. Feud.* Hæres tamen alienantis tenetur restituere pretium. *l.Emptorem.11. §.penult. D.de action.emp.l.fin.§.Emptor. C. cõmun. de legat.*

Refutatio Feudi

VT distincta à resignatione Feudi facta in manu Domini directi, est Feudata-
566 rium se tollere de medio, & dare locum proximè successuro, tempore refutationis, non mortis Refutantis. *cap.1. tit.14.lib.2.*
567 *Feud.* Hæc non dicitur alienatio; nec prohibita in *c.Imperialem. lib.2. c.1. tit. 14.l.cum Pater.36.§.quindecim.D.de leg. 3.* Potest tamen fieri Remotiori cum consensu proximioris agnati. *c.1. lib.1. tit.8. de success.Feud.* Et si consensu Primogeniti fiat secundogenito, non requiritur con-
568 sensus Domini directi. *Anna c.1. n.261. de Vasallo decrepita ætatis.Franc.dec.591. n.2. ex c.1 §.etsi libellus.tit.39.lib.2.Feud.* Et mortuo Refutatario redit ad refutantẽ;
569 cum cesset finis refutationis, *c. 1. de eo, qui*

qui finem fecit Agnat. Franc. l. c. n. 1.

Successio.

SVccessor debet Domino directo sub pœna amittendi Feudum denunciare
570 mortem prædecessoris intra annum, & diem. *c. 1. qua fuit pri. cau. benef amitt.* Licèt in Regno pœna sit soluere duplicatum releuium. *Isern. in c. Imperialem.*

Fit iuxtà naturam inuestituræ, & in dubio censetur pro se, & descendentibus. *c. 1. si de*
571 *feud. def. cont. §. naturales.* Et vocatis masculis, & Fœminis veniunt istæ deficienti-
572 bus masculis, vt, quoad potest, natura Feudi seruetur. *c. 1. §. Filia.* ibi, *Succedit filia, filijs non extantibus. De success. feud.* Manutenetur tamen fœmina semel admissa. *c. 1. de eo, qui sibi, vel hæred.*

Iure communi ad Feudum admittuntur nepotes in stirpes vna cum Patruo ad Feudũ
573 à communi ascendente quæsitum. *c. 1. de success. Frat.* vbi tantùm Primogenitus excludit secundogenitum, & filij huius Pri-
574 mogeniti excludunt Patruum; nàm ad ipsos Ius Primogenituræ transit Patris locum, & Personam repræsentando. *l. 1. §. Ante aditam. ver. hac actio. D. si quis testam. c. 1 de succ. Fratr. Auth. vt Frat. Filij:*
575 ibi *Paternũ adingrediẽtes gradum. collat. 9. c. 1. de natur. success. feudi.* Vndè meritò, qui excludebatur à Patre, debet à Filio ex-
576 cludi *d. Auth. vt Fratr. Filij. Auth. de Hæred. ab intes. venien. §. si igitur defunctus il 2. vers vndè consequens.* ibi, *Sicuti eorum Pater præponeretur, si viueret.*

Le;

Legitimatus per subsequens secundum matrimonium præfertur in Feudis ex legitimo primo matrimonio nato; quia est verus
577 Primogenitus naturalis; & legitimatio retrotrahitur ad tempus natiuitatis quoad ius quærendum. *c. Tanta. qui filij sint legit.* Nec obstat præiudicium alterius; nàm, vt non excluditur ob tale præiudicium ab allodialibus; Ita nec à feudalibus, ita ac si ab initio fuisset legitimus; vt loquitur *Text.*
578 *in. § reliqui*; ibi. *damus successiones, quas habent, qui ab initio legitimi sunt. Authen. quib. mod. nat. effic. sui.*

Nec officit *Tex. in lib. 2. c. 1 tit. 26. §. naturales*. Nàm non loquitur de legitimatis per
579 subsequens matrimoninm in iure quærendo.

Vita, & Militia secundogenitis, etiam Clericis quolibet anno debetur in Feudo, cuius
580 est onus, non portio. *Const. Regni Comitibus. Const. de successsion.* Nec trasmittitur ad Hæredes. *Afflict. dec 43. n. 2.* Et re-
581 gulatur iuxtà diuisionem legitimę. *Frãc. dec. 61.*

Releuium est medietas fructuum naturalium Feudi vnius anni in morte Feudatarij debita à successore Domino directo in reco-
582 gnitionem, & pro obtinenda inuestitura. *Const. post mortem*; quod etiam soluunt vniuersitates Demaniales; scilicet quæ se redemerunt quolibet decimoquinto anno.

Adhoa est in locum personalis seruitij in
583 bello a Barone præstanda. *Regens Galeota contr. 4. n. 35.* Est medietas fructuum il-

lius

lius anni, in quo imponitur; à qua excusatur Feudatarius proprijs pecunijs seruiens bello. *Affl dec.* 310. *n.*9. Nec soluitur Adhoa, nec Releuium, si eodem anno con-
584 currant. *Capan. de iure Adhoa. q.* 12. *n.* 7.

DE SOCIETATE.

Societas conuentio plurium ad commune lucrũ & dãnũ pro rata rerũ cõtributarũ. *l.* 1.
585 *l. Societatem.* 4 *l. societas.* 5. *l. si nõ.* 19. *l. cũ duobus.* 52 *§. damna. D. pro socio l. Iuris gẽtium.* 7. § 1. *D. de pact.* Requiritur proportio, & æqualitas in damno, & lucro pro ra-
586 ta rei, vel industriæ; aliàs esset societas Leonina. *l si non fuerit.* 29. *§ fin. D. pro Socio.*

Societas alia *Particularis* de quibusdam, alia *Vniuersalis* de omnibus rebus. *l.* 1. *l. ea verò.* 3 *l Societas.* 5. *l. Actione* 66. *D. eod.* Et societas omnium bonorum facit dominium commune. *l.* 1. § 1 *l. quia.* 2. *D. pro socio* Ex-
587 ceptis incorporalibus, quæ non quærũtur Societati sine cessione. *l. ea verò.* 3. *D. pro socio.*

Societas omnium bonorum potest tacitè induci etiam inter Fratres. *l. societatem.* 4. *D. pro socio.* Dummodò partes sint rationis
588 compotes; nam aliàs non obligantur ex tacito contractu societatis.

Communia sunt omnia lucra, industria, casu, vndecumque quæsita. *l.* 5. 7. 8. *l. cum duobus.* 52. *D. pro socio.* Communia sunt omnia damna, etiam fortuita sine dolo, vel culpa

alte-

alterius ex consocijs orta. *l. cum duobus.*
589 52.§.*damna. l.quod autem.* 54. *D.pro socio.*

Expensę omnes etiam voluntariæ rationabiles pro dote, studio, alimentis vnius ex socijs sunt ex communi massa soluendæ. *l.si fratres.* 53. §.*socium. l.quod autem.* 54. *D. pro socio. Viuius.dec.* 431.*nu.*7.

Non communicantur illa, quorum dominiũ nequit acquiri, vt feudum, emphyteusis,
590 beneficium; licèt communicentur fructus; nec communicantur malè quæsita. *d.l.si fratres* §.*fin.*

DE DOTE.

SOcietati affinis dotis contractus; meritò hic de dotali contractu fit oratio. Dos
591 traditur ex parte vxoris viro ad sustinenda onera matrimonij. *l.cum multa.* 20. *C.de donat.ant.nupt.l.in rebus.* 18. *D.de iur.dot. Formaliter* est contractus societatis. *c.societatis.* 27. *q.* 2.*c.* 2. *de donat.int.* Qua ratione includit Pacta dotalia tanquam causam formalem. *l. in conuentionalibus.* 52. *D.de verb.oblig.* ibi.*contractui formam contrahentes dant.* Quæ Pacta,
592 alia sunt tacita ex natura dotis, vel Iuris dispositione; talis est stipulatio tacita, quæ omissa etiam intelligitur. *l. vnic. C.de rei vxor. act.* Vt matrimonio non contracto pro dote nõ agatur. *l.promittendo.* 41.*l.* 44. *D. de iur.dot.* Vt in promissione dotis subintelligatur conditio, si matrimonium

 scqua-

593 sequatur. *l. dotis.* 3. *l.* 12. & 13. *D. de iur. dot.* Vt fructus consumantur pro oneribus matrimonij. *l. pro oneribus.* 20. C. *de iur. dot.* Alia expressa, quæ ex voluntate hominum apponuntur; & nequeunt apponi Pacta, quæ deteriorem reddunt dotis conditionem; puta, vt dos à marito non exigatur. *l. si pater.* 12. *l. fin.* D. *de pact. dotal.* Aut ne vir teneatur ex dolo, vel lata culpa *l. in rebus.* 18. *D. de iur. dot.*

Dos *materialiter* sumpta est ipsa res, quæ
594 traditur intuitu vxoris viro ad sustinenda onera matrimonij. *l. promittendo.* 41. *D. de iur. dot.*

I. Dos diuiditur in *Profectitiam*, & Aduentitiam. Profectitia ex substantia Patris filiæ
595 existenti in potestate datur. Aduentitia est aliundè habita. *l. Profectitia.* 5. *D. de iur. dot.*

II. Dos alia Æstimata, alia Inæstimata. Inæstimata est si detur res, puta, fundum in dotem. Æstimata est quando valor rei cōsideratur; quæ æstimatio potest esse I. Vt sciatur valor rei dotalis. II. Vt maritus il-
596 lo pretio emat illam rem dotalem. *l. cum dotem.* 10. *C. de iur. dot. l. æstimatis.* 51. 52. *D. solut. matrim.* Et dotis æstimatæ ad faciendam emptionem, maritus fit Dominus; eique augetur, crescit, perit. *l. vn.* §. *cumque ex stipulatu. C. de rei vxor. act.* Et in dubio præsumitur æstimatio ad sciendum valorem; quia id est vxori vtile, nam retinet tunc rei vindicationem; ratione cuius, omnibus omninò creditoribus viri

præ-

præfertur;& in ambiguis fauore dotis respondendum. *l. fin. C. de dot. promiss. l. in ambiguis. 71. D. de iur. dot.*

III. Datur dos Congrua, & Inofficiosa. Inofficiosa, non Congrua lædit legitimam filiorum. *l. vn. C. de inoff. dot.* Et congrua est, quæ secundùm vires Patrimonij qua-
597 litatem mariti, & numerum filiorum datur. *l. cum post diuortium. 70. § . in domum. D. de iur. dot.* Quæ dos Congrua appellatur *de Paragio*, scilicet, vt nubat pari; data exclusæ à successione propter masculos in Regno. *constit. in aliquibus.*

IV. Datur dos Numerata, quæ re ipsa fuit tradita; & dos Cauta, non numerata, quæ
598 scilicet fuit promissa cum suis cautelis, sed non dùm fuit tradita. *l. 1. C. de dot. caut. non numer.* Et hanc, si maritus confessus sit se recepisse, potest excipere de dote cauta non numerata; scilicet confessum se pro spe futuræ numerationis. *l. 1. & 3 C. eod.* Idque si matrimonium durauit biennio, potest opponi intra annum; si vsque ad 10. annos, potest opponi intra tres menses; & lapso decennio, non potest opponi. *Auth. quod locum. C. eod.* Verùm si maritus velit probare se non recepisse dotem confessam, habet 30. annos
599 per viam actionis; actiones namque Ciuiles durant per 30. annos. *l. 4. 7. & 8. C. de præscript. 30. vel 40. ann. Anton. Fab. 5. C. tit. 10. defin. 9.*

Dotis Hypotheca.

PRo soluenda,& restituenda dote, bona Dotantis,& Recipientis dotem sunt hypothecata. *l. vn.* §. *& vt plenius. C. de rei vxor. act. l. in rebus,* 30. *C. de iur. dot.* Quæ
600 hypotheca non incipit, nisi à solutione dotis in illo,qui tenetur dotem restituere; nam ante traditionem dotis non est creditor dotis;ergo nec debitor,nec hypotheca, quæ assumitur pro securitate crediti. *Bald. in. l. assiduis. C. qui potior. l. vn.* §. 5. *C. de rei vxor. act.* Licèt Hypotheca expressa inchoatiuè sit à tempore contractus, in quo interponitur.

Sunt Hypothecata bona etiam minoris viri, vel Dotantis; quia hæc Hypotheca non
601 ab ipso minore,sed à lege,quæ neminem decipit, introducta.

Hypotheca est etiam pro Accessorijs;scilicet bonis Paraphernalibus, & Interesse dotis. *l. si mulier* 14. *D. de iur. dot.*

Sunt etiam hypothecata bona ipsius vxoris,
602 etiam si dotem non promiserit. *d. l. vn.* § *& vt plenius* ibi. *Sine alia pro his persona.*

Prælatio Dotis

EST,vt pro dote recuperanda vxor præferatur omnibus creditoribus mariti;per
603 rei vindicationem bonis dotalibus extantibus. At in bonis viri per hypothecā; etiam si Anteriores habeant expressam hypothecam;ex *l. assiduis.* 12 *C. qui potior. in pign.* l. quia bonum Publicum præfertur bono Particulari. *l. ius publicum.* 38. *D. de*

de pact. l. vtilitas 44. *C. de Primip. l. vn. §. hac autem. C. de cadu. tollen. auth. res quæ. C. commu. de lega.* Hypotheca dotis posterior est ad bonum publicum. *l.* 1. *D. solut. matr.* ibi. *Reipub. interest dotes conseruari.* Hypotheca anterior est ad bonum Priuatum. Ergo posterior hypotheca dotis præfertur anterioribus. II. quia dos præfertur hypothecis anterioribus ad bonum Publicum, vt sunt Tacitæ. Ergo fortiùs ante-
604 rioribus ad bonum Particulare, vt sunt Expressæ. III. Patet; quia quando concurrit Dos cum creditoribus anterioribus expressam habentibus hypothecam, priùs amittunt Ius suum creditores habentes expressam anteriorem, quàm dos. Ergo dos præfertur creditoribus habẽtibus expressam anteriorem. Antecedens patet ex *l. satis notum.* 4. *C. in quib. caus. pign.* IV. probatur. Plenissimè consultum est fœminis hac prælatione in. *l. assiduis.* 12. *C. qui pot. in pign.* Si tamen præferrentur tantùm tacitis non fuisset plenissimè consultum.

Nec I. Officit dotem exæquatam Fisco. *l.* 1. *C. de priuil. Fisc.* Nam *d. l.* correctam per *tex. in l. assiduis.* docet *Donell.* Vel intelli-
605 gitur quando concurrunt inter se; nàm si concurrant cum Tertio, dos præfertur Fisco, vt in ambiguis pro dote contra Fiscum decidamus. *l. non puto.* 10. *D. de iur. Fisc.*

Nec II. refert; Principem nõ tollere Ius Tertio quæsitum. *l. fin. D. de pact. l. si constante.* 19. *C. de donat. ant. nupt.* Et sic nec tollere

PRo soluenda,& restituenda dote, bona Dotantis,& Recipientis dotem sunt hypothecata. *l. vn.* §. *& vt plenius. C. de rei vxor. act. l. in rebus.* 30. *C. de iur. dot.* Quæ
600 hypotheca non incipit, nisi à solutione dotis in illo, qui tenetur dotem restituere; nam ante traditionem dotis non est creditor dotis; ergo nec debitor, nec hypotheca, quæ assumitur pro securitate crediti. *Bald. in. l. assiduis. C. qui potior. l. vn.* §. 5. *C. de rei vxor. act.* Licèt Hypotheca expressa inchoatiuè sit à tempore contractus, in quo interponitur.

Sunt Hypothecata bona etiam minoris viri, vel Dotantis; quia hæc Hypotheca non
601 ab ipso minore, sed à lege, quæ neminem decipit, introducta.

Hypotheca est etiam pro Accessorijs; scilicet bonis Paraphernalibus, & Interesse dotis. *l. si mulier* 14. *D. de iur. dot.*

Sunt etiam hypothecata bona ipsius vxoris,
602 etiam si dotem non promiserit. *d. l. vn.* § *& vt plenius* ibi. *Sine alia pro his persona.*

Prælatio Dotis

ESt, vt pro dote recuperanda vxor præferatur omnibus creditoribus mariti; per
603 rei vindicationem bonis dotalibus extantibus. At in bonis viri per hypothecã; etiam si Anteriores habeant expressam hypothecam; ex *l. assiduis.* 12 *C. qui potior. in pign.* l. quia bonum Publicum præfertur bono Particulari. *l. ius publicum.* 38. *D. de*

de pact. l. vtilitas 44. *C. de Primip. l. vn. §. hac autem. C. de cadu. tollen. auth. res quæ. C. commu. de lega.* Hypotheca dotis posterior est ad bonum publicum. *l.* 1. *D. solut. matr.* ibi. *Reipub. interest dotes conseruari.* Hypotheca anterior est ad bonum priuatum. Ergo posterior hypotheca dotis præfertur anterioribus. II. quia dos præfertur hypothecis anterioribus ad bonum Publicum, vt sunt Tacitæ. Ergo fortiùs ante-
604 rioribus ad bonum Particulare, vt sunt Expressæ. III. Patet; quia quando concurrit Dos cum creditoribus anterioribus expressam habentibus hypothecam, priùs amittunt Ius suum creditores habentes expressam anteriorem, quàm dos. Ergo dos præfertur creditoribus habẽtibus expressam anteriorem. Antecedens patet ex *l. satis notum.* 4. *C. in quib. caus. pign.* IV. probatur. Plenissimè consultum est fœminis hac prælatione in. *l. assiduis.* 12. *C. qui pot. in pign.* Si tamen præferrentur tantùm tacitis non fuisset plenissimè consultum.

Nec I. Officit dotem exæquatam Fisco. *l.* 1. *C. de priuil. Fisc.* Nam *d. l.* correctam per *tex. in l. assiduis.* docet *Donell.* Vel intelli-
605 gitur quando concurrunt inter se; nàm si concurrant cum Tertio, dos præfertur Fisco, vt in ambiguis pro dote contra Fiscum decidamus. *l. non puto.* 10. *D. de iur. Fisc.*

Nec II. refert; Principem nõ tollere Ius Tertio quæsitum. *l. fin. D. de pact. l. si constante.* 19. *C. de donat. ant. nupt.* Et sic nec tollere

quæsitum ius Anterioribus per hypothecam expresſam. Nàm id intelligitur fine
606 cam expresſam. Nàm id intelligitur ſine causa; etenim cum causa ad bonum Publicum, vt eſt cauſa dotis. *l.* 1. *D ſol. matr.* etiam ius quæſitum, licèt antiquiſſimum, tollit; & pecunias à particularibus exigit.

Nèc III. refert vtentem iure communi præferri vtenti iure ſpeciali ſcilicet priuilegio. *l eius.* 34 §. 1. *D. de teſt. milit.* Sed habentes expresſam anteriorem vtuntur iure communi, *Qui prior in tempore.* Ergo præferuntur. Nàm ma. eſt vera quando actus æq; benè poteſt haberi iure cōmuni, & ſpeciali; At ſi ſpeciale eſt pinguius, & ad bonum publicum, ma eſt falſa.

Nèc IV. refert prouiſionem hominis tollere
607 prouiſionem legis. *l. fi. C. de pact. conuen. l. & habet.* 15. §. *cum quis D de precar.* Ergo hypotheca expreſſa, quæ eſt ex facto hominis, facit ceſsare tacitam, quæ eſt à lege. Nàm I. id probaret etiam expresſam poſteriorem præferri doti. II. Antecedens currit ceſsante fauore publico, quo extāte lex tollit diſpoſitionem hominis. *l. nemo.* 55. *D. de leg.* 1. *l. non dubium.* 5. *C. de leg.*

Nec V. refert neminem ſine facto ſuo iure ſuo priuari. *l. fin. D de pact. l. id, quod. l. non debet.* 74. *D. de reg. iur.* Et ſic nec debere priuari iure hypothecæ expresſæ facto proprio quęſitæ. Nàm I. id probaret etiam
608 poſteriorem expreſſam pręferri. II. mai. eſt vera niſi agatur de bono publico fouendo, vt eſt dos. *l.* 1. *D. ſol. matr.*

Hec Priuilegium Prælationis eſt perſonale.

§. *fue-*

§. *fuerat*. ibi. *cuius solius prouidentia*. Et sic tantùm conuenit Personis iure expres-
609 sis, vt est vxor, eiusque Filius; non verò competit creditoribus vxoris, nec hæredibus. *Auth: Vt exactione instante dotis. coll.7.* ibi. *Non damus hoc priuilegium hæredibus, aut creditoribus, sed solis filijs.* Competit tamen (& in hoc non est Personale) nō solùm contra Nouercam, sed etiam contra quoscumque creditores. Patet ex
610 *d. l assiduis*; vbi filius habet Priuilegium ità, ac si Mater viueret; vbi filius habet Priuilegium, quod conceditur Posteriori, scilicèt Nouercæ, quod est expresè dicere verbis æquipollētibus; Præferatur quibus præfertur Nouerca, & præferebatur Mater, quæ omnibus anterioribus præferebātur. Ex quo corruunt cōgesta à *Fabri* de non extendendis correctorijs, nisi iure exprimatur; nàm iure id exprimitur æquipollentibus verbis, quādo dicitur; *Habeat priuilegium Nouercæ*. Insuper correctoria extenduntur ad tollendam iniquitatem: at iniquum esset preferri Nouercæ, quam bono communi interest non esse indota-
611 tā *l. 1. D. sol. matr. auth. res quæ. C. comm. de leg.* Et non præferri alijs anterioribus, qui non habent hypothecam ad bonum commune, & quibus ipsa Nouerca præfertur.

Materia Dotis

Est ipsa res data in dotem, quæ si non consistat in Consumptibilibus, sed in Stabilibus non æstimatis ad faciendam

em-

612 emptionem, remanet sub dominio vxoris, trāslatis in virum, iuris dispositione, quibusdam dominij effectibus, iure administrationis, & consumptionis fructuum; vt res Pupilli administrātur plenè à Tutore, licèt Pupillus remanserit Dominus. Patet ex. *l. in rebus.* 30. ibi. *Naturaliter in eius permanserint dominio.* C. *de iur. dot.*

613 Et quia talis dos est sub periculo vxoris si casu pereat. *l. si inter visum.* 21. *C eod. l plerunque.* 11. *l. cum post.* 70. §. *cum res. D. de iur. dot.*

Nèc l. officit, virum habere rei vindicationem dotis *l. doce ancillam* 9. *C de rei vindicat.* Et sic esse dominum dotis. Nām; habet rei vindicationem; quia iure sunt translati in virum effectus dominij, & rei

614 vindicatio est dominij effectus, vt omittam; gero vt vxoris caput, & sic loco vxoris nō agentis viuente viro nisi per virum. Nèc II. officit *tex* in *l. dotis fructum.* 8. *D. de iure dot.* ibi. *fiunt autem res mariti.* Nām fiunt viri quoad effectus dominij, qua ratione dos dicitur esse mariti iuris subtilitate, non naturæ. *l. in rebus.* 30. *C. de iur. dot.* hoc est vi iuris diuidentis à dominio, & transferentis effectus illius in virum, remanente dominio penes vxorem.

Dotans

Est qui dotem promittit, vel dat; & hic, vel tenetur, vel liberè dotat. Tenetur *Pater* dotare filiam, etiam ipso inuito, nubentem digno intra annum 25. & indi-

615 gno post annum 25. Nām istam exhære-

dare

dare nequit. §. *aliud quoque in fin.* ibi. *Si vero vsque ad 25. annorum ætatem. Auth. Vt cum de appell. cogn.* & *Auth. Sed si post C. de inoff. testam.*

Tenetur dotare etiam filiam diuitem. *l. fin.* ibi. *Si vero, & ipse substantiam idoneam possidet. C. de dot. promiss.* Dos enim non

616 est solùm loco alimentorum, cum sit ad sustinenda onera matrimonij; sed est etiã loco legitimæ, etiam filiæ diuiti debitæ. *l. quoniam in prioribus. C. de inoff. testam.* Et ideò, etiam si filia iam sit maritata, vt legitima, ita & dos ei debetur: Nàm Parentes *coguntur in matrimonium collocare, & dotare*, vt loquitur *text. in l. qui liberos. 19. D. de rit. nupt.* Et sic vno onere collocandi deficiente remanet aliud dotandi. *Ripa in. l. 1. D. sol. matr.*

Mater tenetur dotare in subsidium. *l. neque mater. 14. C. de iur. dot.* Et si sit Hæretica

617 etiam per se. *l. cognouimus. 11. §. sed ne videamur. C. de Hæret.*

Frater ex bonis communibus etiam tenetur. *l. cum plures. 13. §. cum tutor. D. de admin. tutor.*

Tutores, & *Curatores* etiam tenentur dotare; succedunt namque in paternum officium. *l. tutor. 22. D. de admin. tutor.*

Dotare autem liberè potest quilibet habens liberam suarum rerum administrationem:

618 Et ipsa vxor seipsam dotare potest. *l. mulier. 73. 75. D. de iur. dot.* Et secundò nubens, secundo viro censetur dedisse non primam, sed congruam dotem. *l. dotis. 3.*

l. qua-

l. quaro. 61. D. de iur. dot. Vir autem non
619 potest dotare, sicuti nec potest donare suæ vxori intuitu matrimonij. *l. si quis vxori. 60. D. de donat. int. l. quod sponsa. 4. C. de donat ant nupt.* excepta legitima causæ inæqualitatis, iniuriæ illatæ, &c. *c. 1. de adult.*

DE MANDATO.

MAndatum cōtractus, quo quis se obligat ad aliquid exercendum pro alte-
620 ro gratis *l. inter. 26. l. si quis. 27. D. mand.* Debet esse gratis ad differentiam locationis *l. 1. §. mandatum, nisi gratuitum nullum est D. mand.* Non potest inspicere tantùm commodum mandatarij; sed sem-
621 per debet includere cōmodum alterius, vel tertij, vel mandantis. *l. mandati. 2. l. si remunerandi. 6. §. si tibi. D. mand.*

Diuiditur in *Speciale, Generale, & Mixtum.* Speciale aliquam rem particularem respicit. *l. si Procurator. 10. C. de Procurat.* Ge-
622 nerale est ad omnia negotia, vel ad omnes lites *l. si quis pro. 46. D. mand.* Quod non includit specialia. *c. qui ad agendum. 4. de Procur. in 6. l. Iusiurandum. 17. in fin. D. de iur. iur. l. Procurator. 63. D. de Procurat.* Nisi sit cum plena, & libera potestate. *d. l. Iusiurandum.* Mixtum vtrumque complectitur.

Diuiditur etiam in *Expressum, & Tacitum.* Expressum exprimitur aliquo signo; Tacitū ex coniecturis inducitur. *l. 1. D. mand.*

l. si

l. si fideiussor.6.C.mand.

Mandatum implēdum in proprijs terminis;
623 ita vt non excedantur fines mandati. *l. diligenter.5. D.mand.* Et seruanda est forma præscripta mandato *l. 3.l. sed proculus. 4.l. si quis 46.D.mand.* Potest tamen mandatarius meliorare conditionem mandan-
624 tis ex tacito mandato, & potest facere quidquid antecedit, intercedit, sequitur mandatum. *l. cui.1. D de iurisd omn. Iud. l. Ad rem mobilem. 56. l. & legatum. 62. D de Procur.* Et impotens implere man-
625 datum, vt extat, potest implere per æquipollens. *l. fin. § fin. D mand.*

Reuocatur I. Mandatum morte naturali, & Ciuili mandantis, vel mandatarij re integra. *l inter.26 l. si præcedente.58. D.mand. Clem. fin. de Procur. l. si quis.27. §. morte. D.mand.*

Perseuerat tamen mortuo mandante, si transgrediatur natura mandati, vel fauore piæ
626 causæ, dotis, libertatis, pacis. *c. qui exijt. § in eo. de verb sign in 6 l si ego 9 D. de iur. dot.* Vel si mandatum necessariò sit exequendum post mortem; puta de cōstruendo sepulchro *l si verò 12 § fin. D mand.*

II. Reuocatur mandatum ex voluntate expressa vel tacita mādantis notificata Mandatario, qui debet seruari indemnis. *l si quis. 27. §. si seruum D.mand.* Et si sit me-
627 rum mādatum potest re integra, voluntate solius mandantis reuocari; quasi renunciet fauori ei à Mandatario, elargiendo, gratis exequendo mandatum. *l. ante litem,*

litem.16.D.de Procur. l.Si verò.12.§ pen. l.si quis.27.§ si seruum.D.mand.

Quasi contractus

EST obligatio nata ex causa, sine contractu, delicto, quasi delicto; vt est Tutela ex qua pullulat obligatio inter pupil-
628 lum, & tutorem quocumque præciso contractu, delicto, & quasi. §. *Tutores. Instit. de obligat. ex quasi contra.*

Quasi contractus est etiam ex communione bonorum, præciso omni pacto tacito, & expreßo. *l. 5. D. commun. diuid.* Ex quasi contractu etiam inter hæredem, & legatarium, hæres legatarijs obligatur omni semoto pacto; Et indebitũ recipiens obli-
629 gatur restituere ex quasi contractu.

Negotiorum gestor, etiam ex quasi contractu, obligatur illi, cuius negotium suscipit exequi vtiliter remoto mandato; potestq; repetere impensas factas vtilitèr, nè ex of-
630 ficio gratis, & vtilitèr exhibito dãnnificetur. Tenetur ex culpa lata; sed si exclusit diligentiorem, ex culpa etiam leuissima. *l. si pupilli. 6. §. videamus. D. de negot. gestis.*

TOLLITVR OBLIGATIO.

DICTIS, dissoluendæ obligationis modi accedunt. Et. I.

Solutio

EST formalis debiti extinctio solutione eius quod debetur. *l. nulla. 5. C. de so-
631 lution.* Vnum pro alio solui non potest

inuito

inuito creditore. *l.eum à quo.16 C. de solution.* Qua solutione extinguitur debitū acceptante creditore etiam inuito debitore, cum nequeat existere debitor sine creditore. *l.manifesti.17.C.de solut. l.solutionem.23.D de solution.*

Solutio debet fieri creditori principali non
632 carenti administratione. *l.nihil interest.14. l.inuito. 12.C.eod.l.solutam.49.D.de solution.* Sicque nequit fieri Amenti, vel Religioso, sed Curatori, & Monasterio nomine amentis creditoris. *l.si stipulatus.9. D.de solution.*

Creditore principali inuito, potest solutio fie-
633 ri personæ destinatæ tempore initi contractus. *l.si stipulatus.11.l cum quis.38.D. de solution.*

Debitor liquidus nequit soluere partem cre-
634 ditore inuito, quia hoc affert damnum. *l.planè.3.D.famil.ercisc.l.cum fundus.35. §.quod ad.* ibi. *Pretium solidum.D.de reb. credit.l.solutum.11. D de pignorat.action. l.obsignatione.9. C.de solution. l.2.C.debitor.vendit pignor.*

Potest tamen soluere liquidum omisso illi-
635 quido inuito creditore. *l.quidam.21.D. de reb. cred. l. permittendum. 8. D.si pars hæred petat.*

Ex pluribus creditis, in dubio, duriori satis-
636 factum censetur. *l.1. l.3.l.cum ex pluribus. 97. D. de solution.* Et ostendens solutionem vltimi anni, præsumitur anterioribus satisfecisse. *l.quicumq; 3.C.de apoch. publ.lib.10.Grat.cap.716.n.12.*

Datio insolutum est, quando debitor dat suo
637 creditori rem pro eo, quod soluere tenetur; Dicitur *Voluntaria*, si consentiat creditor; si verò dissentiat, dicitur *Necessaria* facta authoritate Iudicis, si res vendi nequeat iusto pretio. *Auth. Hoc nisi. C. de solution.*

DE ACTIONIBVS

Actio ius prosequendi in iudicio, quod sibi debetur. *l. nihil aliud.* 5 o. *D. de act.*
638 *& oblig.* Tò *ius* est idem, ac potestas. *l.* 1. ibi. *Agendi facultas. D. de eo, quod certo loc.* Quæ potestas data est iure Gentium. *l. Ex hoc iure.* 4. *D. de iust. & iur.* vel Ciuili. *l.* 2. §. *deinde. D. de orig. iur.* Quo iure contractus obligationesq; introductæ sunt; aliàs inutilis fuisset obligatio. Ly *Prosequendi* est ad differentiam exceptionis repellentis intentionem Actoris. *l.* 1. *D. de except.* Ly *in iudicio* excludit actus extraiudiciales præcipiendi, exigendi, &c.

Quod sibi debetur, scilicet quoad dominium,
639 possessionem, vsum, interesse in re, vel in persona. *l. pecunia.* 178. *D. de verb. sign.* Vnde euanescit oppositio; rem nostram nobis non deberi. *l. Quintus.* 29. §. *Argento. D. de aur. & arg. leg.* Et tamen res nostra petitur actione reiuindicationis; ergo falsũ est actione peti, quod Actori debetur; *nam* possessor tenetur rem domino restituere quoad possessionem.

Nec dicas Actio popularis non petit, quod sibi

640 ſibi, ſed quod communitati debetur. *l. 1. D. de popular. action.* Nam ei debetur, vt pars communitatis. Similiter actione iniuriarum Actori debetur ſatisfactio, & vt iniurians puniatur. *l. pœnales. 32. D. ad l. falcid. l. auxilium. 38. D. de minor.*

Quadruplex, iuxta quatuor genera cauſarũ. Ratione *materiæ,* alia *perſonalis* oriens ex contractu, & quaſi; ex delicto, & quaſi. *l. actionum genera. 24. D. de act. & obl.* qua
641 per ſe primò perſona obligatur, licèt etiam ad res vt acceſſorias ſe extendat. *l. nemo. 2. C. de exact. trib.* Et eſt *Natiua,* quæ naſcitur ex contractu. *Datiua,* quæ datur à lege, vt in obligatione merè naturali datur actio ex. *l. vn. C. de rei vx. act.* Alia *Realis,* quę naſcitur aliunde. *d. l. actionum genera. 24.* quæ rem ſequitur. *l. 1. D. ſi cert. pet.* Alia *Miſta,* quæ participat ex vtraque, vt actio familiæ erciſcundæ, cõmuni diuidundo; &c.

Ratione cauſæ *Efficientis.* Alia *Prætoria,* alia
642 *Ciuilis,* alia *Iuriſgentium. d. l. actionum genera.* Ratione finis. alia *Perſecutoria rei,* alia *Perſecutoria pœnæ,* alia *Miſta.* Ratione *Formæ.* alia *Bonæ fidei* ſequens æquitatem, alia *Stricti iuris* ſequens rigorem; de quibus in. *§. actionum. Inſtit. de act.* Et plures actiones cumulari ſimul valent in eodem libello. *l. ſi idem. 11. D. de iuriſd. om. iud.* niſi inter ſe opponantur, *l. 1. C. de furt.* quibus poſitis, ſingulas actionum ſpecies percurramus.

Rei vindicatio

ACtio *realis* ciuilis data domino ad petendam rem corporalem à quocunque
643 detentore, possessore, quasi possessore. *l.* 1. *l. officium* 9. *l. quod si.* 23. *l. sin autem,* 28. *D. de rei vind. d. l. actionum genera.* 25. Tò *domino* includit dominium directum, vtilem, superficiarium, feudatarium, emphyteutam &c. Probato tamen dominio. *d. l. actionum genera. l si mancipium.* 23. *l. re tua.* 18. *l. iudicia.* 19. *C. de rei vind. l. superficiario.* 74. *D. eod.* Per Tò *quasi possessore* explicatur, qui dolo desiit possidere. *l. quod si dolo.* 23. *l. is qui.* 26. *l. sin autem.* 28. §. *sed & is D. de rei vind.*

Res hac actione petenda debet esse certa, seu
644 certificabilis, designanda in specie, qualitate, numero, mensura, &c. *l. idem Pomponius.* 5. § *si plures. l. si in rem.* 6. *D. de rei vind.* Et hac actione petuntur fructus, accessiones, expensæ, &c. *l. vtique.* 16. *l. praterea,* 20. *l. idem* 35. *l. fructus.* 45. *D. eod.*

Confessoria

ACtio realis ciuilis competens alicui ad petendam seruitutem sibi, vel fundo suo debitam contra quemlibet impedien-
645 tem eius vsum. *l de seruitutibus.* 1. *l. horum.* 7. *l. egi.* 12. *D. si ser. vind.* Quæ competit pro omni iure incorporali, etiam pro petendis decimis, vna cum damnis, fructibus, & interesse contra quemcumque impedientem, siue possessorem, siue quasi possessorem rei, siue extraneum. *l. si quis.* 10. §. *agi. D. eod. l. vti frui.* 5. §. *vtrum. l. fin.*

D. si

D. si vsufr. pet. Et actor debet probare seruitutem
646 uitutem constitutam, & turbationem factam. *l. altius.* 8. *C. de seruit. & aqua.*
Duplex *Directa* data dominis plenis, vel directis prædiorum. *l.* 1. 2. *D. si seru. vind. Vtilis*, data quasi dominis, vel habentibus dominium vtile. *glos. in. l. hi qui.* 16. *D. de seruit.*

Negatoria

Actio realis ciuilis competens domino directo, vel vtili, eiusque hæredibus contra volentem introducere seruitutem,
647 eiusque hæredes. *l. loci.* 4. §. *competit. D. si seru. vind.* Et Actor debet probare tantùm se dominum prędij, quo probato excluditur seruitus; quia semper prædium præsumitur liberum. *l. Altius.* 8. *l. si in.* 9. *C. de seru. & aqua.* Et intentatur hæc actio, ne introducatur, & introducta seruitus tollatur; petẽdo fructus, expensas, interesse, &c. *d. l. loci* 4.
Ex ciuilibus transeamus ad Prætorias, quæ honorariæ dicuntur. *l. in honorarijs.* 34. *D.*
648 *de action. & oblig.*

Publiciana

A Publicio Prætore inuenta, est actio realis Prætoria data illi, qui cœpit, & non perfecit vsucapionem contra quemcunq; Possessorem, Detentorem, & quasi Possessorem. *l.* 1. 2. 3. *D. de public. in rem act.* Vt enim *rei vindicatio* iure ciuili datur domino contra quemcũque possessorem, &c.
649 ità *Publiciana* iure prætorio datur illi, qui cœpit legitimè, scilicet titulo bonafi-

de, &c. vſucapere, ſi non dum perfecit vſucapionem contra quemcunque poſſeſſorem. *l.1.& to.tit. D de publ.in rem act.*

Reſciſſoria

Est actio Prætoria realis data iuſtè abſenti ad reſcindendam vſucapionem factam pendente tempore legitimæ abſen-
650 tiæ; non enim videbatur æquum pendēte abſentia legitima probabili, vt quis irrecuperabiliter amitteret iura ſua, & ſic poſtquā rediјt hac actione reſcindit vſucapionem, habita prius reſtitutione in integrum intra quatuor annos ex clauſula
651 generali *Si qua mihi iuſta cauſa. l. fin. D.de reſt.in integ.*

Pauliana

Dicta à Paulo eſt actio, qua reuocatur alienatio facta in fraudem creditorū. *l.1.2.3.& tot.tit.D. quæ in fraud.l.1.C.eod.* Et datur creditoribus.*l.1.D.eod.*Duratque per annum vtile. *l.ſi actu.9. C.de reuocan.*
652 *ijs.*

Reuocatur omnis alienatio facta in fraudē, ne fraus patrocinetur. *l.1.D de dolo,malo,* Siue inter viuos, ſiue in vltima voluntate; ſiue titulo oneroſo, ſiue lucratiuo. *l.1.2.3. l.ait.*10.*D.quæ in fraud.*Sed ex titulo oneroſo requiritur fraus ex parte dantis, & accipientis.*l.ait Prætor.*10.§ *quod ait.D.eod.* Ex titulo lucratiuo ſufficit fraus ex parte dantis.*l.ignoti.5.C.de reuocan.ijs.l.qui au-*
653 *tem.6.§.ſciendum.D.quæ in fraud.*Et diſparitas eſt; quia habens titulo lucratiuo; licèt in bonafide debet reſtituere rem ex-

tantem, vel in quo factus est locupletior; at habens titulo oneroso, si est in bonafide non est factus locupletior; meritò non restituit, & vt restituat debet esse in frau-
654 de; scilicet scire rem alienatam in fraudem. *l. qui autem. 6. §. sciendum. D. quæ in fraud.* Vt omittamus dicere, quod præferatur agens de damno vitando agenti de lucro captando. *d. l. qui autem. 6. §. sciendum. l fin §. si à socero. D. quæ in fraud.*

Reuocata alienatione omnia restituuntur in integrum. *l. ait Prætor. 10. §. partum.* ibi. *Restitutionem fieri oportere in pristinum*
655 *statum. D. eod.* Et reuocatur etiam alienatio facta fauore pupilli, dotis. *l. qui autem. 6. § sciendum. l. ait Prætor. 10. §. si cum mulier. l. Hæc in factum. 14. D. eod.* Sed si maritus ignoret fraudem, cum sit titulus
656 onerosus, non molestatur, nisi soluto matrimonio. *d. l fin. §. si à socero.*

Cessat autem reuocatio semper, ac debitor non minuit Patrimonium. *l. quo autem. 6. D. quæ in fraud.*

Seruiana

Dicta à Seruio Prætore, est actio realis Prætoria data domino pro petenda pensione in rebus inuectis in fundum cō-
657 tra Colonum, & Inquilinum. *l. in prædijs 7. D. in quib. cau. pign. l. certi iuris. 5. C. de locato.*

Sunt hypothecata pro pensione, damnis factis in fundo, interesse, &c. omnia bona, etiam aliena inuecta in fūdum perpetuò; hoc est, vt ibi sint toto tempore conductionis.

658 ctionis. *l. certi iuris. §. C. locati.*
In prædio Vrbano sunt hypothecata omnia, etiam ignorante domino prædij inuecta. *d. l. certi iuris.* In prædio verò rustico tantùm sunt hypothecati fructus, & bona inuecta sciente domino. *l. in pradijs. 7. § fin. D. in quib. cau. pign. l. si in lege. 27. l. qui fi-*
659 *deiussor. 56. D. locati.* Idque quia in Rusticis huiusmodi sufficiunt pro soluenda pensione; in Vrbanis, si etiam ignota non essent hypothecata, nota, vt plurimū supellex, quæ non est hypothecata, non sufficerent pro pensione.
An autem inducta in prædium rusticum sint tacitè hypothecata pro pensione; affirmamus. I. *ex §. seruiana. 15. inst. it. de action.* vbi indistinctè loquitur. II *ex l. in pradijs. 7. D. in quib. cau. pign.* vbi loquitur de prædijs rusticis; & ait intra horreum inuecta,
660 vt *perpetuò ibi sint*, esse tacitè hypothecata. *l. si horreum. 3. D. eod.* Vbi inuecta in horreum (quod pro frugibus retinendis, asseruandis construitur, & est prædium rusticum) sunt tacitè hypothecata, & gratis *Harpprec.* suscipit pro prædio Vrbano, cuius impropria acceptio est. *l. 3. D. de off. Praf. vigil. l. 74. D. de contrah. empt.* Verba enim secundùm communem vsum accipi debent. *l. fin. C. in quib. cau. pign.* vbi indistinctè inuecta sunt hypothecata. III. *ex*
661 *l. certi iuris. 5. C. de locat. vbi*, quæ sciente domino in rustico, & quæ etiam ignorāte in Vrbano sunt hypothecata, nec alia diuersitas assignatur, *Salic. in d. l. certi iur.*
contra

contra *Donell. & Harppr. in §. ita seruiana n.12.*

Nec obstat *l. eo iure vtimur, vt quæ in prædia Vrbana inducta, & illata sunt pignori esse credantur, quasi id tacitè conuenerit; in rusticis prædijs contra obseruatur.* 4. *D. in quib. cau. pign. l. item quia. 4. D. de pact.*

Nam respōdetur *cum gl. in d. l. item u. in Vrbanis*. Non esse tacitè hypothecata inuecta in prædium rusticum eo modo, quo hypothecantur inuecta in Vrbanum, scilicet ignorante domino; sed tantùm domino sciente. *d. l. certi iuris. 5. d. l. item. 4. d. l. eo iure.*

Nec obstat II. *cum Happr. loc. cit. l. si non inducta. 5. C. in quib. caus. pign.* cum tantùm ibi dicatur mancipia non inuecta, nec illata in fundum non esse hypothecata, nec posse exigi ex illis pensio; nisi specialiter fuerint hypothecata: ita vt nec sufficeret generalis expressa hypotheca; nec apparet ibi loqui de inuectis

662 animo, vt ibi perpetuò sint.

Hypothecam tacitam currere etiam in bonis subconductoris prędij Vrbani, & Rustici.

Patet *ex l. solutum. 11. §. solutam. D. de pign. act. l. Pomponius. 5. D. in quib. cau. pign.* nec officit *l. si in lege. 27. §. si Colonus locauerit fundum res posterioris conductoris domino non obligantur. D. locati.* Nam ibi non est sermo de bonis inuectis à secundo cō-ductore: & accedit, ibi loqui de rebus conductoris secundi inuectis domino ignorante. *l. certi iuris. 5. C. de locato.* contra

Harppr.

Harp pr. hic. nu. 13. *Menoch. adipis. remed.* 3. *nu.* 99. concedentes in Vrbanis, negantes in Rusticis subconductoris bonorum inuectorum hypothecam.

Quasi seruiana

ACtio realis Prætoria data creditoribus pro petenda re hypothecata à quouis
663 Possessore. *l. si debitor.* 11. *C. de distract. pign.* Et est idem, ac hypothecaria, ac vti-
664 lis seruiana; vbi nobis aperitur via ad delibandum concursum creditorum.

De concursu creditorum.

MOrtuo Debitore, creditores petunt, quod eis à defuncto debetur;& sic instant pro satisfactione in bonis, ad quam
665 hæres non tenetur vltra vires hæreditatis facto inuentario. *l. fin. C. de iur. deliber.* Quod si bona sufficiant, cessat omnis lis; si verò non sufficiant, tunc inter creditores de prelatione contenditur. Creditores alij *Hypothecarij*; alij *Priuilegiati ex causa*; alij *sine omni priuilegio*, quos *Chartularios personales* dicimus. Singulos ex-
666 pendimus.

Hypothecarij

HAbent regulam inter se, *Qui prior in tempore, potior in iure*; hoc est ille, cui bona sunt ante obligata prefertur illi, cui deinde bona fuerunt obligata; idque currit indistinctè in omnibus hypothecarijs Generalibus, Specialibus, Mixtis, Tacitis, Expressis, Absolutis, non solùm pro ca-
667 pitali; sed etiam pro interesse, quod sequitur principalis debiti anterioritatem.

l. si

l.si pignus. 8.§ *l.si & iure.* 10. *l.Potior.* 11. *D.qui pot.in pign.l.Grege.in fin.* 13. *D.de pign.l.quicunque.* 5. §.*non tamen.D. de inst. Act.* Et notaui ad *Gallupp. de priuileg. Credit.n.*4.

Si Creditor anterior habeat hypothecam Generalem, & Specialem, & posterior tā-
668 tùm Generalē, non potest hic ab anteriori molestari, si hypotheca specialis sufficiat pro satisfactione Anterioris ex regula. *l* 2.*C. de pign.* Quia .s. id non nocet Anteriori,& Posteriori prodest.*l.si pignus.* 8.*D.qui potior. in pign.* Nisi in Anteriori
669 Hypotheca mixta adsit clausula, vt *Generi per speciem non derogetur*, scilicèt, ne hypothecæ Generali per Specialem, nec Speciali per Generalem derogetur; tunc enim pro libito Anterior Creditor valet petere satisfactionem in omnibus, & sin-
670 gulis bonis Debitoris generaliter,& specialiter obligatis. *Franc. dec.* 5. *Put. dec.* 38. nec tunc requiritur excussio specialis hipothecæ, quia si ità esset, specialis derogaret Generali *l. Creditoris.* 8.*D.de distr. pig. Ant.Fab.*8.*C.tit.*6.*defin.*8.

Et emptor iuris anterioris Creditoris præfertur posteriori; etiam pro tertijs decur-
671 sis, & decurrendis; quia cessione actionum non censetur extinctum ius; sed trāslatum. *l. si potiores.* 2. 4. *C. de his, qui in prior.cred.loco.* Etiam si pecunia sit data
672 debitori, vt ea tollātur Credita anteriora facta cessione Iurium.*l.Modestinus.*76. *D. de solut.l.si ventri.* 8.*D.de priuil. credit.*

Pe.

Pecunia soluta posteriori creditori bonæ fi-
673 dei, si sit consumpta, non debet restitui Anteriori, nisi posterior factus sit locupletior. *l. Bonæ fidei*. 48. *l. qui bona fide*. 23. *D. de acquir. rer. dom.* Nàm, res consumpta desinit esse hypothecata; cum cesset hypotheca destructa re. *Menoch. lib*. 1. *consil*. 25. *n*. 1.

Si verò sit posterior in mala fide tenetur re-
674 stituere, etiam consumptam. *Afflict. dec*. 190. *Capyc. dec*. 98. Restituta autem pecunia soluta cum fideiussione de restituendo, non restituitur interesse; nàm hoc nō
675 debetur, nisi ex mora culpabili. *Sanfelic. dec*. 8. *de Ponte. lib*. 2. *cons*. 19.

Nunquam verò anterior potest reuocare solutionem factam posteriori Creditori, nisi excussis bonis principalis Debitoris. *Auth hoc si debitor. C. de pignor. de* Marin. *alleg*. 145. Quæ excussio cessat, quando adest clausula Constituti, & Præcarij. *l. fin. C. de acquir. possess.*

Hypothecarij cum prælatione,

QVi præferūtur alijs hypothecarijs anterioribus, licèt sint tēpore posteriores, vt I. Dos. *l. Assiduis*. 12. §. *cum enim C. qui*
676 *potior. in pig*. II. Fiscus *L*. 2. *C. de priuileg. Fisci*. III mutuans ad refectionē domus in illa præfertur §. *his consequens. Auth. de Aequalit. dot. collat*. 8. IV. mutuans ad refectionem, vel emptionem nauis in illa præfertur. *d*. §. *his consequens. l. Interdum*. 5. *l. huius*. 6. *D. qui potior. in pign*. V. Pupil-
677 lus in re empta sua pecunia à Tutore ha-

habet rei vindicationem;ab extraneo, habet hypothecã cum prælatione. *l. Idemq; ait. 7.l quam quis.17.C.de pignor. l.3. D. de reb.eor.*

Priuilegiati ex causa

QVi habent creditum ex titulo ad bonum publicum, vel priuatum condu-
678 cens,vt pro Expensis funerum, Alimẽtis &c. in quibus currit regula *melior causa præfertur*.Isti Creditores priuilegiati,aliqui sunt iure expressi, aliqui non sunt expressi. Qui iure exprimuntur præferuntur iure non expressis; vt sunt I. Expensæ funerum;nàm est ad bonum publicum, &
679 pium cadauera sepeliri. *l. sunt personæ. 43. D. de relig. & sumpt.* II. Creditores ex deposito re consumpta; nam est ad bonum publicum fidem publicam seruare.*l.si ventri.8.D.de priuil.credit. l.quod priuilegiũ. 8.D.depos.* III. Dos data sponsæ de futuro,
680 quæ habet priuilegium causæ, quia est ad bonum publicum mulieres non esse indotatas. *l.1. D.solut.matrim.* IV. Expẽsæ pro valetudine,ferendo,&c. *l.si hominẽ. 7.§.quoties.l.8.in fin. D.depos.*

Deinde veniunt aliæ causæ priuilegiatæ, in
681 quibus Iudex habet arbitrium rationabile, vt videat, quænam causa sit melior,& qui sunt eiusdem causæ simul concurrunt. *l.priuilegia 16.* ibi. *Eiusdem tituli. D.de priuil. credit. d.l si hominẽ.* In dubio verò;
682 quæ causa sit melior diuidatur; cũ vnus creditor non habeat maius ius,quàm alter.

IN istis currit regula *Diligentior præfertur. l.qui autem.6. §.sciendum. l.pupillus.24.*
683 ibi,*Vigilaui,meam cõditionem meliorem feci, ius ciuile vigilantibus scriptum est. D. quæ in fraud.Capyc.dec.194.nu.45.* Et æquè diligentes, æquè admittuntur.

Concursus omnium.

DOmini ante omnes accipiũt bona propria; quia in illis nequit fieri concur-
684 sus, qui fit in bonis debitoris.*l.si ventri. 8.D.de priuil.credit.*

Hinc dominus prædij rustici locati non præfertur pro pensione creditoribus anterio-
585 ribus in fructibus per rei vindicationem, vtpotè in re propria; nam dominus fundi locati non est dominus fructuum; cum habeat in illis hypothecam.*l.qui fideiussor. 56.D.locati. l.in prædijs.7. D.in quib.cau. pign.* Et nemo habet hypothecam in re propria. *l. neque pignus.46. D. de reg.iur.*

Dices I. condictio furtiua datur soli domino rei.*l.in re.1. l.cum qui.14.§.qualis.D.de condic.furt.Verde Panton.lib.4.n.*110. Sed
686 Dño fundi locati datur cõdictio furtiua pro fructibus à fure ablatis.*l.cũ in plures. 63. §. messem. D.locati. l.si quis vxori. 53. §.si sulphurariæ. D. de furt.* Ergo dominus fundi est dominus fructuum.

Respondetur distinguo maiorem; condictio furtiua datur soli domino, vel proprietatis, vel fructuum, concedo; tantùm proprietatis, & fructuum,nego maiorem. Sed distinguo minorem; dominus fundi habet con-

687 condictionem pro fructibus, & est dominus proprietatis, concedo, & est dominus fructuum, nego minorem cum consequentia; cum enim sit dominus proprietatis sufficit, vt fructuum habeat condictionem furtiuam.

Dices II. Obstat. *l. si Apes. 26. §. item constat*
688 *colonum, qui nummis colit cum eo, qui fructus stantes furto surripuerit acturũ furti, quia vt primũ decerpti essent eius esse cœpissent. D. de furt.* Ergo ante perceptionem non erant coloni; Ergo erant domini fundi.

Respondetur quòd, cum posterioribus legi-
689 bus fuerit cõsultũ domino prædij hypotheca pro pensione, fuit ab ipso in illis fructibus sibi hypothecatis ablatum dominiũ. *d. l. neque pignus*. & translatum in colonũ, etiam ante perceptionem, licèt si nõ fuissent domino fundi hypothecati pendentes fructus tanquàm partes fundi fuissent domini, & colonus ipsa perceptione fieret dominus.

Dices III. Dominus fundi locati habet prælationem pro pensione in bonis inuectis in
690 fundum; ergo etiam in fructibus pendẽtibus, qui sunt coloni, & sunt in fundo.

Respondetur concedo antecedens; distinguo consequens; ergo habet prælationem in
691 fructibus per rei vindicationem iure dominij, nego; habet prælationem prout sunt bona coloni, quæ sunt in fundo, transeat consequentia.

II. Loco admittuntur creditores ex causa fu-

nerum, qui præcedunt omnes etiam hypothecarios expressos cum prælatione. *l. impensa. 45. D. de relig. Capyc dec.84.* Et
692 impensa comprehendit quidquid pro defuncto mortuo, & ægro fit vnà cum vestibus lugubribus. *l. legatum. 3. C. de Relig. & sumpt. l. At si quis. 14. §. funeris. D. eod.*

III. Loco veniunt creditores hypothecarij cum prælatione cum regula, *qui prior in tempore, potior in iure. l. creditor. 12. § si primus. D. qui potiores.* IV. Loco admittū-
693 tur omnes hypothecarij cum eadem regula. V. Veniunt priuilegiati ex causa; in quibus *melior causa præfertur*. Et vltimò veniunt Chartularij cum regula, *Diligentior præfertur.*

Ex realibus Prætorijs actionibus ad Præto-
694 rias personales transeamus.

Actio constituta pecunia.

Actio Prætoria personalis data contra illum, qui se ex pacto nudo constituit principaliter soluturum pro debito proprio, vel alterius. *l. 1. l. Receptitia. 2. C. de*
695 *const. pec. l vbi. 28. D. eod.* Quæ prius appellabatur *receptitia*; & est ex speciali legis fauore, cum regulariter ex pacto nudo nō oriatur actio. *l. Iuris gentiū. 7. § sed cū nulla. D. de pact.* Et durat per triginta annos. *d. l Receptitia. 2.*

Differt a fideiussione, constituta pecunia (ipsum, scilicet, pactum nudum, quo quis cōstituit se soluturum), cum constituta pe-
696 cunia possit esse etiam pro proprio debito

bito, & non habet excussionẽ principalis; nam hic principaliter obligatur. Fideiussio verò semper est pro alieno, & habet excussionem principalis.

Non habens administrationem rerum suarũ nõ potest esse constituens; nec potest quis se constituere soluturum plus, quam sit
697 debitum. *l.* 1. §. *debitum. l. quod si.* 3. *D. de const. pec.* Licèt possit ad strictius se obligare. *l. sed etsi.* 4. *l. eum. qui.* 5. *D. eod.*

Actio de peculio.

Actio Personalis Prætoria data contrahentibus eiusque hæredibus contra Dominum, & Patrem eorumque hæredes, ex contractu facto à Filio fam. vel Seruo, pro rata peculij Profectitij, vel Aduenti-
698 tij. *l.* 1. *D. de pecul.* debet tamen contractus redundare in commodum Patris fam: vel Domini non contradicentis; nàm tunc censentur in contractu consentire; & hæc actio durat, quandiù filius, vel Seruus est in potestate Patris, vel Domini, soluta verò potestate durat per Annum. *l.* 1 *D. Quando de pecul. act.*

Si verò Filius, seù Seruus, sit Impubes non conuenitur Pater, vel Dominus, nisi in
699 quantùm factus est locupletior. *l. cum Ancillæ.* 11. *C. quod cum eo.* vbi *Glos. u. locupletius.*

Actio in factum ex iure iurando.

Est Actio Personalis Prætoria, quæ nascitur ex iuramento iurantis se debitorem alicuius. *l. si duo.* 13. §. *si quis.* §. *Marcellus. D. de iur. iur.* & Iuramentum

700 est inuocatio Diuini nominis in testem veritatis. 2. *ad Corinth* 1. *D.Tho.*2.2. *qu.* 83. Et ly *Diuini nominis*, includit etiam Creaturas, quæ respiciunt Creatorem. *D.Tho.l.c.a.6.*

Iuramentum est licitum, si fiat cum *Iudicio*, scilicèt causa rationabili, vt ad tollendas lites, cum *Iustitia*, siuè Legali, siuè distri-
701 butiua, siuè commutatiua, cum *Veritate*, quę si deficiat est Periurium. *Hierem.* 4. ibi; *Iurabis viuet Dominus in Iudicio, in Iustitia, in Veritate*. Quod si deficiat Iudicium; puta si præuidisset non fecisset,
702 vel Iustitia; puta si sit rei illicitæ, vel cōtra leges iuramentum est nullum. *c. veniens.* 16. *c. quintauallis. c. quanto. de iur. iur.*

Iuramentum aliud Iudiciale, quod in Iudicio præstatur; aliud extraiudiciale, seù conuentionale factum inter partes. Insuper aliud Assertorium, quo quis iurat asseren-
703 do rem ità esse, vel non; aliud Promissorium, quo quis iuratè promittit.

Conuentionale, vel est Confirmatorium, quo confirmantur actus cæteròquin infirmi, vt
704 sunt contractus Minoris. *Auth. Sacramenta puberum. C. si aduers. vend.* Aliud Fidelitatis, quod præstatur à Vasallo Domino feudi. *c.* 1. *de nou. for. fid.*

Iudiciale duplex necessarium, quod partibus etiam reluctantibus faciendum; vt iuramentum calumniæ, iuramentum creduli-
705 tatis. &c. *tit. C. de iur. iur. prop. calum. l. de ætate. D. de interrog. act.* Voluntariū, seù

ſeù deciſorium, quod parte petente à Iudice exigitur. *l.1. l.ius iurandum.* 24. *D. de iur.iur.* quod aut Delatum, aut Relatum.

Delatum, quod defertur ab Actore Reo; Relatum Actori à Reo nolente iurare. *d.l.ius iurandum.* 34. §.*ait. l. manifeſtè.* 38. *D. eod.* & Delatum habet vim ſolutionis, & rei iudicatę; plenèq; probat. *l.iuris iurãdi.*
706 27.*l.non erit.5.§.dato.D.eod.* Nec poteſt quis renunciata delatione iuramenti ad illam redire. *l.ſi.quis* 11.*C de reb.cred.* Et ex iuſta rationabili cauſa poteſt Iudex denegare delationem iuramenti. *d.l.ius iurandum.* 34.

Delato iuramento Reus, vel debet iurare, vel iuramentum referre; ſecus ſuccumbit. *d.l.ius iurandum.* §. *ait prætor.* ſicut abſoluitur, ſi iuret de non debere, aut ſi delato
707 iuramento actor iuret ſe non eſse Creditorem; itaſit nequeat appellari à ſententia Iudicis ex tali iuramento delato, vel relato. *l.generaliter.* 129. §.*ſed Iur. C. de reb.cred.*

Et ex hoc iuramento, ſi ſit formiter, ſcilicet exprimens cauſam debiti, *vt iuro Titium debere mihi mille ex mutuo,* oritur duplex actio; I. in factum. II. ex mutuo. *l. ſi duo.* 13. §. *ſi quis.* §.*Marcellus. D.de iur.iur.* Si verò ſit informe, *vt iuro me creditorem,*
708 naſcitur ſolùm ex æquitate prætoria actio in factum ex iure iurando, *l. non erit.* 5. *D.eod.*

Actiones Pratoria Pœnales ;

QVibus pœna exigitur ; tres sunt. I. Albi corrupti, qua corrumpentes, delentes
709 edicta Prætoris 50. aureorũ pœna puniuntur. *l. si quis. 7. D. de iurisd. omn. iud.* & hac actione puniuntur etiam omnes falsarij. *tot. tit. decret. de pœna fal.*

II. Actio de vocante in Ius Patronum, vel Parentem sine venia, quæ datur aduersùs
710 illũ, qui sine venia vocat in Iudiciũ illũ, cui reuerentiam exhibere debet. *l. 1. l. quiq. 4. D. de in ius vocand.* vt est Pater, Dominus, Magister, Consul, Patronus, &c. sub pœna 50. aureorum. *l. si libertus. 12. l. in eũ. 24. D. de in ius vocando.* Cessat
711 verò hæc Actio; si Filius vocet Patrem in Iudicio in peculio Castrensi, & quasi. *l. Adoptiuum. 8. D. eod.* vt etiam cessat in causa Pupilli, in qua si Libertus, vel Filius sit Tutor, possunt Dominum, vel Patrem
712 in Ius vocare. *l. quasitum. 19. D. eod.* & hæc Actio durat per annum. *l. In eum. 24. D. eod.*

III. Actio data aduersùs eximẽtem aliquem iustè in Ius vocatum ; vt soluat quanti
713 Actori interest. *l. 1. l. is qui. 6. D. Ne quis eum, qui in ius.* Et potest etiam eximens criminaliter hac actione arbitrariè puniri. *Fran. dec. 442.*

Actio Praiudicialis,

QVa Actori, vel Reo, quo ad status, præiudicium infertur. Triplex est *In-*

ge-

genuitatis; *Libertinitatis*; *De partu agnoscendo.*

Ingenuitatis, qua quæritur, an quis sit In-
714 genuus; quæ competit constituto in statu Libertinitatis, vt declaretur ingenuus contra Patronum, & Patrono contra Libertum gerentem se, vt Ingenuum. *l. interest. 5. D. de liber. cau. l. fin. D. si liber. ingen. esse dicat*; Non tamen potest à Domino
715 intentari si libertus sit in possessione Ingenuitatis per 50. annos.

Libertinitatis competit Domino aduersùs seruum dicentem se liberum, & libero cō-
716 tra dicentem ipsum seruum. *l. 1. 2. 3. D. de liber. cau.* quæ non intentatur contra quasi possessorem libertatis per 20. annos. *l. 3. C. de præscr. long. temp.*

De partu agnoscendo, qua Pater agit, vt Filius reuocetur ad patriam potestatem, & Fi-
717 lius, vt declaretur suus pater, vt possit ab eo petere alimenta, successionem, &c. debet tamen probari filiatio ex coniecturis, vt, si Filius sit domi educatus; si sit in quasi possessione filiationis; si sit communiter pro filio habitus, &c. *c. per tuas. 10. vbi Abb. de probat.* Nec, ex sola similitudine probatur filiatio, nisi sit alijs coniecturis vnita. *Marta vot. 153.*

Condictio,

QVæ est Actio Personalis multiplex est: I. *Condictio ex lege Ciuili*, cum à iure ciuili habuerit immediatè principiū,
718 qua à satisfacto Creditore potest peti Chirographum. *l. dissolutè, 2. C. de condict. ex leg.* II.

Actiones Praetoria Poenales;

QVibus poena exigitur; tres sunt. I. Albi corrupti, qua corrumpentes, delentes
709 edicta Praetoris 50. aureorũ poena puniuntur. *l. si quis. 7. D. de iurisd. omn. iud.* & hac actione puniuntur etiam omnes falsarij. *tot. tit. decret. de poena fal.*

II. Actio de vocante in Ius Patronum, vel Parentem sine venia, quae datur aduersùs
710 illũ, qui sine venia vocat in Iudiciũ illũ, cui reuerentiam exhibere debet. *l. 1. l. quiq. 4. D. de in ius vocand.* vt est Pater, Dominus, Magister, Consul, Patronus, &c. sub poena 50. aureorum. *l. si libertus. 12. l. in eũ. 24. D. de in ius vocando.* Cessat
711 verò haec Actio; si Filius vocet Patrem in Iudicio in peculio Castrensi, & quasi. *l. Adoptiuum. 8. D. eod.* vt etiam cessat in causa Pupilli, in qua si Libertus, vel Filius sit Tutor, possunt Dominum, vel Patrem
712 in Ius vocare. *l. quaesitum. 19. D. eod.* & haec Actio durat per annum. *l. In eum. 24. D. eod.*

III. Actio data aduersùs eximẽtem aliquem iustè in Ius vocatum; vt soluat quanti
713 Actori interest. *l. 1. l. is qui. 6. D. Ne quis eum, qui in ius.* Et potest etiam eximens criminaliter hac actione arbitrariè puniri. *Fran. dec. 442.*

Actio Praeiudicialis,

QVa Actori, vel Reo, quo ad status, praeiudicium infertur. Triplex est *In-*

ge-

genuitatis; *Libertinitatis*; *De partu agnoscendo.*

Ingenuitatis, qua quæritur, an quis sit In-
714 genuus; quæ competit constituto in statu Libertinitatis, vt declaretur ingenuus contra Patronum, & Patrono contra Libertum gerentem se, vt Ingenuum. *l. interest. 5. D. de liber. cau. l. fin. D. si liber. ingen. esse dicat*; Non tamen potest à Domino
715 intentari si libertus sit in possessione Ingenuitatis per 50. annos.

Libertinitatis competit Domino aduersùs seruum dicentem se liberum, & libero cō-
716 tra dicentem ipsum seruum. *l. 1. 2. 3. D. de liber. cau.* quæ non intentatur contra quasi possessorem libertatis per 20. annos. *l. 3. C. de præscr. long. temp.*

De partu agnoscendo, qua Pater agit, vt Filius reuocetur ad patriam potestatem, & Fi-
717 lius, vt declaretur suus pater, vt possit ab eo petere alimenta, successionem, &c. debet tamen probari filiatio ex coniecturis, vt, si Filius sit domi educatus; si sit in quasi possessione filiationis; si sit communiter pro filio habitus, &c. *c. per tuas. 10. vbi Abb. de probat.* Nec, ex sola similitudine probatur filiatio, nisi sit alijs coniecturis vnita. *Marta vot.* 153.

Condictio,

QVæ est Actio Personalis multiplex est; I. *Condictio ex lege Ciuili*, cum à iure ciuili habuerit immediatè principiū,
718 qua à satisfacto Creditore potest peti Chirographum. *l. dissolutè. 2. C. de condict. ex leg.*

II.

II. *Condictio indebiti*, qua repetitur indebitè solutũ. *l.* 1. *l. si à patre.* 5. *l. fideicommissũ.* 7.
719 *C. de condict. indeb.*

III. *Condictio sine causa*, qua repetitur solutum ex causa; si deindè causa cesset. *l. si*
720 *Fullo.* 2. *l. nihil.* 4. *D. de condict sin. cau.*

IV. *Condictio ob turpem causam*, qua repetitur solutum ex causa turpi, si turpitudo sit ex parte accipientis; puta datum, vt aliquis nõ faciat, quod non debet, vel faciat, quod debet. *l.* 1. 2. 4. 9. *D. de cõdict. ob turp.*
721 *cau.* Si verò turpitudo sit ex parte dantis non repetitur. *d. l. Idem.* 4. Si verò sit ex parte vtriusque, tunc melior est conditio possidentis. *l. si ob turpem.* 8. *D. eod.*

V. *Condictio causa data causa non secuta*, qua repetitur datum pro re aliqua facien-
722 da illa non facta, aut cum constet illam ampliùs fieri non posse. *l.* 1. 3. 4. & *to. tit. D. de condict. cau. da. cau. non sec.*

VI. *Condictio furtiua*, quæ est actio personalis data domino contra Furem, eiusue hæredem ad petendam rem furatam, vel eius
723 æstimationem. *l.* 1. *l. in rem.* 8. *D. de condict. furt.*

VII. *Condictio triticaria* data ad petendam quamlibet rem mobilem, stabilem, corpo-
724 ralem, incorporalem excepta pecunia numerata. *l.* 1. 2. 3. *D. de condic. tritic.*

His expeditis dicendum de actionibus mistis, vt

Actio Familiæ ercifcundæ

Est actio mista data cuilibet Successori, siue titulo hæreditario, siue fideicommis-

725 missario, siue Ciuili, siue Prætorio, &c. Aduersùs consuccessorem pro diuidendis omnibus bonis hæreditarijs à defuncto Patre, nec per imperfectam scripturam diuisis. *l.* 1. 2. *l. qua Pater*. 33. *l. ex parte*. 40. *D. famil. ercisc. l. inter*. 11. *l. inter*. 26. *C. eod.* & dicitur mixta; quia imbibit naturam actionis *Realis*; nam hæres petit partem sibi competentem iure dominij; & natu-
726 ram *Personalis*; nam petit etiam fructus; interesse, & damna à coherede, & sic ex quasi contractu, delicto, vel quasi. *l. item labeo*. 23. *ve. iudicium. l. inter*. 45. §. *si familia. l. ex parte*. 40. *D. famil. ercis.*

Hęc actio duplex *Directa* competens hęredi. *l.* 1. *D. eod. vtilis* competens successoribus
727 de iure Prętorio fideicommissarijs, &c. *l. si ex asse*. 41. *D eod.*

Pater nequit prohibere diuisionem inter filios, nisi in certa re, vel ad tempus. *l. in hoc*. 14. §. *si conueniat. D. comm. diuid.* Et
728 diuisio facta à Patre semper habet vim vltimæ voluntatis reuocabilis. *l. si filia*. 20. § *si Pater. D. famil. ercis.*

Maior diuidit, minor eligit. *Gen.* 13. Sed si di-
729 uisio fiat per expertum, mittuntur sortes. Diuiduntur omnia bona hæreditaria, ad quæ testator habebat Ius in re, vel ad rem. *l. per familiæ*. 2. *D. eod. l. inter* 11. *l. bona*. 8. *C. eod.* Vnde cessat hæc actio familiæ erciscundæ. I. in bonis illicitè quæsitis. *l. cætera*. 4. *D. eod.* II. in bonis alicui conces-
730 sis à Patre, vt pręlegata, data causa studij, &c. *l. item*. 23. *l. si ita*. 43. *l. qua Pater*

51. D. *eod.* III. in bonis, vel à lege, vel à Testatore diuisis. *l. haredes.* 26. D. *eod.* IV. in nominibus. *d. l.* 26.

Collatio

Est bonorum latio in communem hęreditatem introducta, vt seruetur ęqua-
731 litas. *l filia.* 12. *C. de collat.* Et currit, tum ex testamento, tum ab intestato. *Auth ex testamento.* C. *eod.* inter descendentes, quibus debetur legitima. *l. vt liberis.* 17. *C. eod.*

Illa bona conferuntur, quę expresse legis, vel Testatoris dispositione sunt conferenda; vt, soluto matrimonio *dos*, vel *donatio propter nuptias*; nisi aliter sit à Patre di-
732 spositum. *d. Auth.* ex *testamento.* Vel si consistens in mobilibus fuit consumpta sine culpa filiæ. *l. cum,* 2. §. *de illis,* D. *de collat. bonor.*

Donatio ad suscipiendos Ordines non confertur; quia nequit alienari. *Trid. sess* 24.
733 *c.* 2. Vt nec data causa studij. *l. qua Pater.* 51. D. *famil. ercis.*

Computatio

Est retētio illius, q̄ quis præhabuit ex bonis Testatoris titulo propriæ portionis. Et illa computantur in legitimam,
734 quæ replent legitimam, vt sunt omnia bona Defuncti. *l. scimus.* 36. §. *Repletionem. l. quoniam nouella.* 29. *C. de inoff. testam. l. fin. C. de collat.* &, quæ ex dispositione legis, vel hominis sunt cōputanda. *l. Pen. Auth. ex testam. C. de collat. l. si quando.* 35. *in fin. C. de inoff. testam.* Vt disponitur in dote, & Paraphernalibus habitis ex sub-

stan.

ſtantia Patris, quæ computantur in legitimam constante matrimonio. *l. Titio centum.70.§.Titio genero.D.de condit. & demonſt.* Soluto enim matrimonio cõferuntur.*l.ſi Pater.2.d.filia.4.C.de collat.*

Imputantur etiam omnes donationes factæ ex Patris ſubſtantia ſiue propter nuptias, ſiue cauſa mortis, ſiue inter viuos. *d.l.ſcimus.36.d.l.quoniam.29.C.de inoff.teſtam.*

736 Exceptis datis ad ſuſcipiendos ordines, & cauſa ſtudij.*l.quæ Pater.51.D.fam.erciſ.*

Actio communi diuidundo

Est actio mixta data omnibus habẽtibus ius in re communi pro petenda diui-
737 ſione rei communis vnà cum fructibus, &c. à cohabentibus idem ius.*l.in communi.3.l.communi.7.§ inter.D.comm.diuid.* Dicitur *Mixta* cum ſit *Realis*, quatenus res petitur iure dominij.*l.per hoc.4.D.eod.* Et *Perſonalis*, quatenus petuntur fructus, intereſse, damna,&c. paſſa dolo, culpa alterius. *l.ſi maior.4. C.eod.l.3 l.ſi quis.6. § ſiue. D. eod.* Et hæc actio datur ſiue res
738 ſit communis ex ſocietate, ſiue quia fuit pluribus eadem res relicta, ſiue quocunque alio titulo. *l.nihil.2. D.comm.diuid.*

Et datur etiam pluribus pignoratarijs eiuſdem rei.*l.communi.7.§.inter.D.eod.*Vnde duplex eſt, *Directa* data habentibus rem
739 communem, *Vtilis* data pro expenſis, damnis, fructibus,&c. Et pro re deſtructa, & illis, quibus eadem res fuit pignorata. *l.ſi quis.6. l communi. 7. §.inter.ve.ſi duo. D. eod.*

Actio finium regundorum

ACtio mixta data domino prædij rustici, & omnibus quorum interest ad conseruandos, vel restituendos terminos amo-
740 tos cum damnis, expensis, interesse, &c. cõtra quẽ cunq; turbantẽ cõfinia. *l. si cõstiterit.* 4. *C. fin. regund. l. hæc actio.* 2. *l. sed,* & 4. §. *si dicantur.* § *finium. l. si irruptione.* 8.
741 *D. eod.* Dicitur *Mixta*; quia est realis; prout petitur res iure dominij. *d. l. si irruptione*. Personalis prout petitur interesse, damna, &c. *l.* 1. *D. eod.* Duratque per 30. annos à die turbationis finium. *l. cunctis.* 6. *C. eod.*

Ad probandos fines sufficit semiplena pro-
742 batio, & sic sufficit vnus testis. *l. eos.* 12. *D. fin. regund.* Et possunt probari per publica instrumenta, per lapides antiquos, per famam publicam, per depositionem seniorum. *l. in finalibus.* 11. *D. eod. c. cum causa.* 13. *de probat. c. cum Ioannes.* 10. *de fide instr.*

Compensatio

EXceptio iure ipso Actoris tollens intentionem. *l. vlt. C. de compensat.* Est debi-
743 ti, & crediti liquidi inter se contributio. *l.* 1. *D. de compens.* Vna voluntaria, seu extraiudicialis consensu partium; altera necessaria Iudicis mandato, & creditore inuito inita. *l. in ea.* 3. *l. fin. C. eod.*

Petitur à creditoribus, & debitoribus inui-
744 tẽ. *l. vlt. C. eod.* A Procuratore; nã hic potest agere. *l. Inuitus.* §. *cui damus. D. de reg. iur.* A fideiussore, cui competunt actio-

actiones principalis. *l. 4. l. 5. D. de compensat.* Etiam contra fiscum. *l. Aufertur. 46. §. qui compensationem. D. de iur. fisci.*

Liquidum debitum, scilicet quod statim de-
745 betur, aut statim liquidari potest, compensatur cum credito liquido. *l. fin. C. de compens. l. pecuniam. 15. D. de compens.*

Res verò diuersæ rationis, etiam inuito de-
746 bitore occultè, & voluntariè compensari valent; non verò si iudicialiter procedatur. *l. quod in diem. 6. §. si rationem. D. eod. Lugo de iust. to. 1. disp. 16. sect. 5.*

Depositum cum deposito compensatur in foro interno, quando aliter debitum re-
747 cuperari nequit; nam tunc titulo defensionis, retinendo depositum, recuperantur bona, ad quæ ius est. *Nauar. de restit. lib. 3. c. 2. nu. 389.* Non verò in foro externo ex *l. pen.* ibi, *Nullam compensationem opponat. C. depos.* Commodatum autem etiam
748 in foro fori. *Tex. hic.* In quo tantùm depositum excipitur; & ad *l. fin. C. commod.* dicas ibi loqui de illiquido debito, quod nequit cum liquido, quale est commodatum compensari.

Gratuitò datum, quod ex iustitia debebatur
749 compensatur cum debito ex Iustitia; vnusquisque enim præsumitur magis tollere debitum, quam donare. *l. 1. D. de solut.* & rem donatam alteri non acceptatã, aut missam in solutionem debiti; titulo compensationis posse accipi, vult. *Vasq. opusc. de restit. c. 5. §. 1. dub. 8. n. 45.* contra. *Dia. p. 7. tract. 10. resol. 19.* Et iurans se so-

750 luturum, poteſt vti compenſatione; nam intelligitur iurare, vt ſatisfaciat, & compenſatione ſatisfacit. *Sà. u. Iuramentum. n.20.*

Non datur compenſatio in vectigalibus cõtra Fiſcum. *l. in ea. 3. C. de compenſ.* nec contra Sacerdotem petentem decimas.
751 *Gloſ. in c. decimæ. 66. v. Tributa. 16. qu. 1.* Nec contra petentem alimenta. *d. l. 3.*

Debitor ex pluribus cauſis poteſt eligere, quam velit compenſare. *l. quod Labeo. 13. D. de compenſ.* Non tamen debitum tali
752 loco cum alio debito alibi ſoluendo. *l. 3 §. Idem. D. de eo, quod cer. lo. l. 15. D. de compenſ.*

Hæc exceptio opponi debet à parte. *l. 2. D. eod.* etiam poſt ſententiam, quæ tranſit in rem iudicatam, cũ ſit Exceptio moderans,
753 non impugnans ſententiam. *l. Neſennius. 41. §. fin. D. de re iud.*

Ceſſio bonorum

Actus, quo debitor ſoluendi impos cedit Creditoribus bona, vt carceres, & mo-
754 leſtias vitet. *l. 1. l. in omni. 6. C. qui bon. ceder.* Et hoc beneficio gaudet omnis debitor ex contractu, vel quaſi; nàm in pœnis à iure, vel à Iudice inflictis, qui non habet in ære, luit in corpore. *l. fin. D. de in ius vocand.* etiã ſi quis ſua culpa factus eſt inhabilis ad ſoluendum, nam iura indiſtinctè loquuntur; & *Nouella. 135. c. 1.* dicit il-
755 los, qui ſine culpa ſua ſunt impotentes ſoluere, non teneri cedere; ergo ſignum eſt ceſſionem currere in illis, qui ſua culpa

ſunt

sunt Impotentes; & Accedit Cessionem esse pœnã, maximè vbi est cum Ignominia, vt est Neapoli; Et sic sufficit ad puniẽdam culpam. *Menoch. de Arbitrar. casu* 138. Vndè cedens cum Ignominia, nec in conscientia tenetur restituere, si deindè ad
756 meliorem fortunam deuenerit; nàm ignominia cessit loco solutionis. Quod si cessit bonis sine Ignominia tenetur restituere. *l. cum, & filij.* 7. *C. qui bon. ceder. &* *l. qui bonis.* 6. *D. de cess. bono.*

Ecclesia, Minor, Vniuersitas, &c. possunt bonis cedere *l. pen. C. eod.* vt etiam hæres non conficiens inuentarium; nàm, sicut defunctus, ità, & hæres potest bonis cedere. *Nouella.* 1. c. 2. §. 2. hæreditas nanquè
757 transit cum suis iuribus. *l. hæredem.* 60. *D. de Reg. Iur.* Et Principali cedente nõ liberatur fideiussor; nàm fideiussor datur, vt soluat principali non soluente. *l. hæres.* 22. § *quod si. D. de fideiuss.*

Non Gaudet cessione I. occultans bona; nisi retineat pro alimentis. *Amicus. to. 5. de Iust. q. 41. dub. 4. n. 26.* II. Negãs debitũ sine causa, conuictus nequit bonis cedere. *Affl. dec.* 379. III. qui semel cessit nequit
758 amplius cedere. *Boer. dec.* 125. *n.* 6. IV. depositarius non gaudet cessione, nec habet inducias. *l.* 1. *C. depos. Franc. dec.* 151. V. debitor alimentorum non habet nec cessionem, nec inducias. *Ant. Fab. lib.* 1. *tit.* 9. *def.* 2. VI. Clerici nõ cedunt bonis, sed fruũtur beneficio. *c. Odoardus.* 3. *de solut.*

Neapoli verò fit cessio bonorum, cum ignomi-

minitis citatis, & auditis omnibus Credito-
759 ribus, per præconem alta voce publicato nomine cedentis, prout in. *prag.* 1. 2. 3. 4. *de cession.bonor.*

DE EXCEPTIONIBVS.

EX actionibus Actori, ad Exceptiones Reo competentes intuitum conuertamus, nec hic largè pro omni etiam extra-
760 iudiciali defensione, vt sumitur in. *l.exceptio.* 3. *de except.* sed propriè pro iudiciali defensione, quæ à latinis etiam præscriptio nuncupata fuit. *l.qui agnitis.* 11. *l. Pen.D.de except.l.Præscriptionem.* 6. *l.fin. C.eod.* definitur *Iudicialis defēsio aduersus*
761 *Actorē*, siuè *iudicialis defensio actionis exclusiua.Arg. d.l.* 2. *l.Is.qui.* 5. *D. eod. l. defensiones.* 11. *C.eod.* dicitur *defensio iudicialis* ad differentiam extraiudicialis, & actionis iudicialis, quæ caret vi defensionis, nec nomine exceptionis continetur. *l.verbum.* 8. §. 1. *D.de verb. signif.* dicitur actionis exclusiua, vt tradatur per causam, non Per effectum exclusionis, & compre-
762 hendit exclusionem perpetuam per Peremptoriam, & Temporaneam per Dilatoriam exceptionem.

Quam defensionem, & sic æquitatem naturalem imbibentes Prætoriæ actiones dicun-
763 tur semper exceptiones. §. *quarum quadam.* 9. *instit. de except.* Prætore semper æquitatem naturalem spectante. *l. huius edicti.* 1. *D.de pactis. l. hoc edicto.* 1. *D.de*
con-

constit. pec. quæ vt defensiones nequeunt à lege tolli sine causa rationabili; esset enim aperire aditum iniustis inuasionibus, & 764 tollere ius naturale quæsitum, quod est alienum à prudentia Legislatoris. *l. causas 16. C. de transact.*

Negans autem contenta in libello adhuc excludit intentionem Actoris, & sic adhuc 765 dicitur excipere contra *Harppret. hic. nu. 32.*

Pluribus exceptionibus compossibilibus quē vti posse certum est. *l. His qui. 5. l. nemo. 8.* 766 *D. de exception. l. nemo* 4. *D. de reg. iur.* Semel. n. liberatur; in quo differt ab Actionibus pluribus, quibus quis pro eadem re vti nequit. *l. quod in herede. 9. §. eligere. D. de tribut. Act. l. nemo.* 44. *D. de reg. iur.* ne Reus, cuius causa fauorabilior. *l. fauorabiliores.* 125. *D. eod.* vexetur multiplici actio-767 ne, & ne pluries idem petatur; & satis vna actio pro rei consecutione, in qua ratione à iudice seruanda est æqualitas inter Actorem, & Reum; non verò in hoc. *c. prudentiam. 2. de mutuis petit. l. fin. C. de fruct. ib. & lit. expen.*

Exceptio triplex, *Peremptoria*, *Dilatoria*, & *Mixta*.

PEremptoria, quæ etiā perpetua nuncupatur. *l. Exceptiones. 3. D. de except.* Actionē, 768 & intentionem prorsùs extinguit, vt exceptio rei iudicatæ. *l. exceptiones. 3. D. eod. l. contumacia. 53. §. 1. D. de re iudic.* Et hæc diuiditur in *Exceptionem litis finitæ, & requirentem altiorem indaginem.* Litis fini-

finitæ sunt liquidæ, quibus oppositis lis cessat, nec contestatur. Requirentes altiorē indaginem sunt obscuræ, litigiosæ, quæ oppositæ ante contestationem, illam non impediunt, sed dato termino reseruantur
769 discutiendæ in meritis causæ, vt de illis habeatur ratio, quæ de iure habenda erit, in quo iudex habet arbitrium. *Menoch.* 2. *de arbitr. cent.* 1. *casu.* 20.
Dilatoria, quæ temporalis etiam dicitur. §. *Temporalis.* 10. *de except.* retardat ad tem-
770 pus actionis prosecutionem. *l. exceptiones.* 3. §. *temporales. D. de except.* vt exceptio Pacti de non petendo intra annum.
Est duplex vna aduersus Iudicem, & Forum, & est declinatoria suspecti iudicis, vel Fo-
771 ri. *l. fin. C. de except.* de qua cognoscit ipse Iudex, cuius Forum declinatur. *l. consensisse.* 2. § *sed si dubitetur. l. si quis.* 5. *D. de iudic.* Alia, quæ in eodem Foro, & coram eodem Iudice opponitur.
Mista est excommunicatio, quæ irritat excōmunicati electionē; semper opponi potest.
772 vnde vim perēptoriæ habet. *l. peremptorias.* 2. *C. sentent. rescin. non pos.* Et debitum creditoris retardat, non extinguit, & sic vim dilatoriæ habet. *c. piæ.* 1. §. *fin. de excep. in* 6.
Rursus exceptio alia Personalis, alia Realis. Personalis non egreditur personam, cui
773 inhæret, & ad Hæredes, & Fideiussores non transit, vt exceptio *deducto ne egeat, cessionis bonorum. l. exceptiones.* 6. *D. de except. l. sciendum.* 25. *D. de re iudic. l. in-*

omnibus.69.l.priuilegia.157.D.de reg.iur. Realis rem sequitur, & Hæredibus, ac Fideiussoribus competit, vt rei iudicatæ, Metus, Doli, Pacti de non petendo, Velleiani, Macedoniani, non numeratæ pecuniæ, le-
774 gatum liberationis. § *exceptiones. instit. de replicat.l. exceptiones.7.§.1.l.omnes.19. D.de except.* Et fideiussor etiam inuito debitore talibus exceptionibus vti valet. *l.ex persona.33.D.de fideiussor.*

Ratione causæ efficientis, alia data à lege ciuili, & dicitur *ciuilis exceptio*, vt Mace-
775 doniani, Velleiani, Diuisionis, & epistolæ Diui Adriani, Nouationis, Delegationis, Præscriptionis, non Numeratæ pecuniæ. *l. si fideiuss.7. D.qui satisd.cogan. l.omnes.4.*
776 *C.de præscrip.30.vel 40.* Alia data à Prętore, quæ dicitur *Prætoria*, vt Doli, Metus, Iurisiurandi. §. *Prætoria.inst.de except.*

Demum aliquæ ex istis dicuntur *præiudiciales*, cum præiudicent liti, & sunt impedientes litis ingressum, siue Peremptoriæ, siue Dilatoriæ. Quæ verò litis ingressum non retardant, *non præiudiciales* dicuntur;
777 imò & opponuntur in executione sētentiæ, vt Compensationis, Velleiani, Macedoniani, Transactionis. *c.1.2.de litis contest.in 6.*

Peremptoriæ opponi possunt ante litis contestationem, si impediant litis ingressum; & ambiguæ protestantur, reseruando om-
778 nes exceptiones peremptorias suo loco proponendas. *l.Perēptorias.2. C.sent.resc. non pos.* Licèt *Donell.lib.2. cap.595. n.40.* Velit

Velit in ſtricti iuris iudicijs opponendas ante litis conteſtationem. Nam tantùm de conteſtatis in iſtis ſtricti iuris Iudex iudicat. *l. vn. C. de lit. cont. l. præſcriptionem* 8. *C. de except.* At in bonæfidei iudicijs ſem-
779 per opponi poſſe; nam exceptiones per ſe inſunt iudicijs bonæfidei. *l. emptio.* 3. *D. de reſcin. vendit. l. planè.* 41. *l. fin. D. de petit. hæred. l. ſed et ſi.* 21. *in fin. D. ſolut. matrim.*

Exceptiones dilatoriæ ſunt proponendæ, diſcutiendæ ante litis conteſtationem; niſi
780 poſt emergant, vel innoteſcant. *l. pen. & fin. C. de except. l. ſed et ſi.* 52. *D. de iudic.* Dilatoria enim iudicium debet differre; & ſic litis conteſtationem impedire. Nec officit. *l. exceptionem dilatoriam opponi quidem initio; probari verò, poſtquam Actor monſtrauerit, quod aſſeruerat, oportet.* 19. *C. de probat.* Nam (licèt *Tex.* non ſit corrigendus pro *Dilatoriam* legendo *Peremptoriã*,
781 quod effugium excogitauit *Harppr. hic. n.* 17.) Intelligitur, quando Reus opponit negatiuè, dicendo, *nego intenta ab Actore; quod ſi Actor probauerit, ex nunc pro tunc oppono exceptionem excõmunicationis, pacti de non petendo, &c.*

Exceptio declinatoria.

Opponitur contra Iudicem ſuſpectum, vel contra forum incompetentem; & hæc opponitur ante omnes alias dilato-
782 rias, ne videatur conſentire in Iudicem, cõtra quẽ opponitur de inimicitia cũ litigante, vel de amicitia cum aduerſa parte.

c. ſuſpi.

c.suspicio.39.de offic. deleg. similiter quod sit excõmunicatus. *Menoch. de arbitr.cent. 4.casu.*137.*n.*16.

Dilatoriæ

ACtionem non destruunt, talis est I. Exceptio legitimationis personæ; scilicet vt probet se talem, qualem dicit; quæ est
783 fundamentum iudicij *l.si quæramus.*4. *D.de testam.* Et quam Iudex ex officio opponere potest. *Boer.dec.*151.*n.*19.

II. Est exceptio exhibitionis scripturarum
784 originalium in libello mentionatarum. *l.*3.§.*edenda.D.de edendo.*

III. Exceptio cautionis expensarum. *Auth.*
785 *generaliter.la.*1.*C.de Episc & Cler.* IV. Exceptio excussionis bonorũ principalis. *l.quamuis.*2. *C.de pignor. Auth.hoc ita.C. de duob.reis.* V. Exceptio Cedendarum. *l. Modestinus.*76. *D.de solut l.cum alter.*11. *l.sicut.*21.*C.de fideiussor.& mandat.*

Peremptoriæ

PRobatæ intentionẽ Actoris tollunt. Sunt I. Exceptio præscriptionis *l.exceptiones.*
786 3. *D. de except.* II. Exceptio non numeratæ pecuniæ. III. Exceptio iuramenti relati, vel delati. IV. Exceptio pacti nõ petendi perpetuò. V. Exceptio metus in rem scripta, quæ opponitur à passo metum in-
787 iustum grauem; prout enim rei vindicare, & condicere possumus solutum ob metum; ita nõ soluere rem metu promissam. *l. apud celsum* 4. §. *metus. D.de doli mali, & met except. l.si cum exceptione.* 14. §. *in hac actione. D.de eo, quod metus causa.* VI.

VI. Exceptio doli, quæ opponitur à promit-
788 tente iniustè decepto, ne soluat promis-
sa. *l.* 1. §. 1. *D. de doli mali*, *&* *met. excep.*
Ne alterius iniuria damnificetur. *l. ne ex*
dolo. 13. *D. de dolo malo. l. in fundo.* 39. *D.*
789 *de rei vind.* Et soluens repetit, vt inde-
bitum. *l. qui exceptionem.* 40. *D. de condic.*
indeb. contra *Minsinger. hic. n.* 6. nequit
enim, ob reuerentiam, doli exceptio op-
poni aduersùs Patrem, & Patronum, eius-
que hæredem ex persona defuncti. *l. apud*
Celsum. 4. §. *aduersus. D. de dol. mal. ex-*
790 *cep.* Sed ex persona hæredis scientis rem
nulliter, scilicet ex dolo promissam, quem
tunc dicitur dolosè petere, opponi va-
let; nam dolo petit, cum ei constet ex-
ceptio. *l.* 2. §. *&* *generaliter. D. eod. l. hære-*
dibus. 14. *D. de dolo malo.* Quę exceptio est
perpetua; hoc est opponitur, quãdo Actor
791 agit; licèt actio doli biennio euanescat.
l. quæsitum. 1. §. *penul.* D. *de pecul. l. fin. C. de*
dolo malo.

VII. Exceptio in factum, quæ competit ex
errore Promittenti credẽti adesse promit-
792 tendi causam. Dicitur *In factum*; quia
caret proprio nomine; vt sunt replicatio-
nes in factum, quæ nomine carent. *l. cum*
Reus. 15. *D. de fideiussor. l. siue apud.* 28. *C.*
de transact.

VIII. Exceptio rei iudicatæ, quæ opponitur,
793 si lis inter easdem personas de eadem re
repetatur. *l. si deposita.* 4. *in fin. C. depos.*
Nam de re diuersa, vel inter diuersas per-
sonas nequit opponi. *l.* 3. *l.* 5. *l. si mater.* 11.
§. *ean.*

eandem.l.cum de hoc.27.D.de except.& re iudic.

Impedientes executionem sententia

SVnt, quæ non sunt contra sententiam, sed illam moderant; talis est I. Exceptio cō-
794 fectionis inuentarij, qua pendente non molestatur hæres. *l.fin.C.de iur. delib.* II. Insufficientia bonorum. *Mastrill. dec.* 24.
795 *nu.*6. III. Exceptio solutionis, quæ non admittitur aduersùs tres conformes sententias timore calumniæ. *Felin. in. c.cum ex parte. n.*16. *de offic. deleg.* IV. Exceptio
796 Compensationis. *Afflic.dec.*121.*n.*5. V. Exceptio nouæ conuentionis. *l. si se non obtulit.* §.*si ex conuentione. D. de re iudic.* VI. Exceptio Cedendarum. VII. Exceptio deducto ne egeat. VIII. Exceptio meliora-
797 tionis. IX. Executionis in bonis alienis. X. Velleiani, & Macedoniani. XI. Cessionis bonorum. XII. Comparente tertio, de cuius interesse agitur; licèt modò seruetur, præstita cautione de restituendo, exequatur sententia. *Afflic.dec.*235. Tandem restitutione in integrum petita. *l.*1. *C.de*
798 *in integr.restit.* Vel nullitatibus oppositis executio impeditur. *l.* 4. §. *condemnatum.D.de re iudic.*

DE IVDICIIS.

IVdicium sumitur pro actu iudiciali, Actoris, Rei, Iudicis. *c. forus. de verb. signif.*
799 Strictè vero est actus, quo iudex iudicat inter Actorem, & Reum condemnando,

vel absoluendo. Iudex enim secundùm leges ius dicens, debet sententiam proferre.

Iudicium ratione materiæ in Petitorium, in quo de proprietate, & Possessorium, in
800 quo de possessione decernitur. *c. Pastoralis.de caus.poss.& propr.* Ratione formæ in Summarium, & Ordinarium. Ratione finis in Ciuile, Criminale, & Mixtum. Ratione causæ efficientis in Ecclesiasticum, Laicum, & Mixtum diuiditur.

Iudex

Persona publica secundùm leges ius dicens. Diuiditur in Competentem, & in Incompetentem. Incompetens, coram quo
801 quis conuenire aut non debet, aut non potest; qui duplex. Improrogabilis, quando nec consentientibus partibus fieri potest competens.

Prorogabilis, quando ex incompetenti fit cõpetens iurisdictione prorogata de causa
802 ad causam; de casu ad casum; de loco ad locum; de tempore ad tempus; de re ad rẽ; de persona ad personã *l.1.l.de qua re. 74. §.Iudex. D. de iudic.* Illa enim iurisdictio prorogatur, quæ specialiter non prohibetur prorogari à iure, vel ab homine. *l.1.l. 2.§.si & Iudex.D.de Iud.* vera, & putata. *l.Barbarius.D.de off.prat.* Habitualis, quæ de actu primo potest transire in actum secundum, vel consensu licito partium tacito, vel expresso in Iudicem. *c.cum olim*
803 *de off.deleg.l.si conuenerit. 18.D.de iurisdict.omn. iud.* vel impedita exceptione,

eius

eiũs renunciatione. *c. si duobus. de appell.*

Prorogatur iurisdictio à Papa, Imperatore, cæterisque superiore carentibus. *c. nos si*

804 *competenter. 2. q. 7. c. per venerabilem. 13. qui fil. sint leg.* Clerici, Officiales perpetui, & alij, qui sunt priuilegiati fauore status, cui præiudicare nequeunt, & vasalli in præiudicium dominorum prorogare non possunt. *c. significasti. de for. cõp. pragmat. 2. de off. iud. l. fin. C. vbi sen. vel Claris.*

Competens, coram quo quis agere, aut con-

805 ueniri debet, quæ fori competentia multipliciter potest enasci.

I. Ratione domicilij, quis sortitur forum, & iudicem, tùm in criminalibus, tùm

806 in ciuilibus. *l. hæres absens. §. proindè. D. de Iud. cap. licet. de for. comp.* tùm realiter, tùm personaliter. *Seff. dec. 10. nu. 10.* cum alijs foris in criminalibus concurrit. *d. l. hæres absens.* In ciuilibus præfertur illis. *l. libertus. 17. §. descriptio. D. ad*

807 *mun. & incol.* & potest conueniri etiam absens; in quo differt ab alijs. *§. si vero. auth. de exhib. reis.*

II. Ratione Originis, vbi quis, vel eius pater natus est, vel auus (vt volunt alij) dummodò concipiatur eo viuente. *l. assumptio. §. filius. §. libertini. D. ad mun.* qui forus

808 nullimodè amittitur. *l. ordine. 25. §. ius originis. D. ad munic. l. origine. 4. C. de munic.*

III. Ratione rei sitæ, potest conueniri vbi res sita est. *l. sed & si. 32. §. fin. De iud. l. actor,*

809 *C.vbi in rem act.* siue res sit corporalis, siue incorporalis, siue Profana, siue Spiritualis. *l.1.§. quadam. D. de rer. diu.* siue mobilis non transeunter, sed permanenter; nam res sita esse debet. *Bart. in.l.fin. C.vbi in rem act.*

IV. In loco initi contractus, vel quasi, quoad actionem personalem, & realem si ratione eius agatur, potest cōueniri. *d.l.hæres absens Bart. in l.2. C.mand.* si in alio loco,
810 sit destinata solutio, eò conueniendus, nàm ibi censetur contraxisse. *l.contraxisse.D.de act.& obl.* Tempore interiecto inter contractum, & destinationem solutionis in alio loco, tunc datur locus præuentioni. *Barbos.in d.l.hæres absens.§.proindè.*
811 Si confirmatio, solennitates, & accessoria cōtractus sint aliò gesta, semper inspicitur forus contractus. *l.si quis in legatione.8.D.de iud. Abbas in c.1.nu.11.de spons.*

V. Successor conueniendus in foro defuncti, præsens, vbi defunctus præsens, absens, vbi defunctus absens cōueniri poterat. *d.l. hæres absens*. Nàm ad hæredes transeunt
812 omnia iura actiuè, & passiuè. *l.cum hæres.D.de diuer. & temp.* Priuilegiatus lite incepta conuenitur semper in foro defūcti, ex vi quasi contractus. *l. nulli. D. de iud.* quod non currit in clerico, si instantia sit perempta; Nam lis incipit de nouo. Si lis non sit incepta, & est priuilegium
813 proprium, conuenitur, vbi defunctus; nō, si sit priuilegium fauore publico, vel status.

tus *d.l.hæres abſens*, ibi, *nullo ſuo proprio priuilegio excuſatur*. In ſolutione legatorum hæres conuenitur, vbi defunctus deſtinauit, vel incepit ſoluere illa: ſi neutrũ; inſpiciendæ actiones, quibus petuntur,
814 *l.ſi fideicommiſſum.*50.*l. quamuis.*51.*D. de iud.* ſic etiam hæreditas iacens, vt repræſentans perſonam defuncti, ità eius forum ſequitur. *l. non minus*. 32. *D. de hæred. inſt.*

VI. Priuilegiati gaudent proprio foro, vt sũt Clerici, qui ex priuilegio habent annexam immunitatem, quoad perſonam, & bona. *c. ſi diligenti*. *c. ſignificaſti. de for. comp.*
815 & hoc de iure diuino. *c. decernimus de iud.D.Th.opuſ.contra Græcos.c.*32.cui priuilegio, etiam cum iuramento non poſſũt renunciare. *d. c. ſi diligenti.* & clerius delinquens, captus ſine habitu cum tonſura, vel ſine vtroque, dummodò fuerit ſolitus ea ferre; vel ſi deliquit vtrunque fe-
816 rens, & captus vtroque carens; gaudet immunitate. *Trid. ſeſſ.*23.*c.*6. *Sanch.lib.*7. *de matr.diſ.*46.*n.* 10. *Macerat. lib.*3. *reſol.* 48. *num.* 5. Religioſi, exceptis caſibus recenſitis à. *Trid.ſeſſ.*6.*c.*13. Ordines ſacri
817 militiũ, cum ſint veri Religioſi.*c.cum ad monaſterium.de ſtat.mon.* eodem fruuntur priuilegio.

Iudex verò laicus iure defenſionis, non iuriſdictionis poteſt arcere clericum impedientem, vſurpantem ſuam iuriſdictionem, aut perturbantem ſtatum laici; nam defenſio iure naturæ omnibus licet. *l. vt*

818 *vim. D.de iust.& iur.Megal. 3.p.lib. 3. c.11. n.23.*

Forus militis est apud proprium iudicem militiæ. *l.magisteriæ.6.C.de iurisd.om.iud.* tum in causis ciuilibus. *l. 2.D.de re mil.* tũ
819 in criminalibus in materia rei militaris. *l.desertorem.3. D.eod.*

Forum scholares pro libito eligunt, Ordinarij, Magistri, Rectoris studiorum, Episcopi. *l fin. C. de iurisd.omn. iud.* dummodò
820 clericus conueniatur coram Ecclesiastico. *c.si diligenti.de for.comp.*

Forus miserabilium personarum est ad libitũ proprium. *l.vn. C.quan.imper. inter.* Miserabilis persona est pupillus, quo ad
821 actionem actiuam,& passiuam. *Petr.rit. 219.num.27.* Minor, Orphanus, Pauper, Meretrices, Agentes improbè litem, vt viuant. Viduæ cuius nomine venit virgo. *Fran. dec.10.l.maliẽ. 242. §.viduam. D. de ver.sig.* Inter quas etiam Mulier habens virum, qui sit, vel ciuiliter mor-
822 tuus, vel inutilis morbo, aut aliter; nam inutile, & non esse paria sunt. *l. quoties.6. D.qui satisd.cog.* cæterùm arbitrium prudentis iudicis decernat.

Neapolitani habent priuilegium, vt trahant, & non trahantur ab extero; itaùt conueniant,& conueniantur Neapoli. *Regn. c.vt.anno.*1446.*Capyc. dec.59.*& vtuntur hoc priuilegio contra omnes priuilegiatos, etiam eodem priuilegio gaudentes, vt Capuani.*Vrsill.ad Affl.dec.*133. hoc gau-
823 dent habitantes Neapoli, licèt non sint

ciues.

ciues. *Gram.dec.*87. Omnes Curiales, mu-
824 lier nupta viro Neapolitano. *Carauit. rit.* 301.*n.*21.*et.*25. Laudati in Authores. *Petr. ad Capyc. dec.* 19.

Fiscus, siue reus, siue actor apud iudices fiscales conuenitur, & conuenit. *Peregr. lib.*7. *de iur.fisc.tit.*1. *l.ad fiscum.*5. *C. vbi causf. fisc.* vbi trahit debitores suorum debitorũ. *l. si debitum*. 3. *C. quand. fisc. vel pri.* sic emens à fisco, vel fideiussor, qui soluit, &
825 ei facta est cessio à fisco, coram eodem iudice fiscali agit de euictione, *l.fin.C. de adu.fisc.l fin.* C.*de priu.fisc.*

VII. Delinquens, vel quasi eò conueniendus, quò delinquit, vel delictum continuat, ciuiliter, & criminaliter. *l.fin.*D.*de accus.*
826 etiam si sit exemptus. *c* 1. *de priu. in* 6. Si in vno loco delictum inchoetur, in altero compleatur, currit præuentio, cum vtrobiq; dici valeat, deliquisse. Deliquens extra territorium potest puniri à *Iudice* domicilij, siue procedat accusatione partis. *l. relegatorum.* §.*interdict.* D.*de interd.*
827 nàm ibi conuenitur etiam ex contractibus extrà factis. *d.l.hæres absens*. siue via inquisitionis, ne delicta remaneant impunita. *Clar.*§ *fin.q.*33.*n.*4. Baro, nec per se, nec per alium potest punire delinquentem in eius personam, vel familiam, Nam nemo iudex in causa propria. *auth. de defens. ciuit.*§.*si verò. coll.*3. *l.qui iurisdictioni.*10.D.*de iur.omn.iud.Vrsil.ad Afflict.dec.*
828 265.*n.*33. Reus semper remittẽdus in loco debiti saltem in executione

sen-

sententiæ, vt exemplo pœnæ alij discant innocentiam custodire. *l. non est dubium. 11. § illud. D. de cust. reor.*

Concurrentibus pluribus foris competentibus datur præuentio. *Mart. de iurisd. q. 1. c. 2. n. 2. l. si quis postea. 7. D. de Iud.* quæ præuentio alia Verbalis, quando citatur verbaliter. *l. cũ quadã. D. de iurisd. om. iud.*
819 alia Realis, quando reus capitur. *c. dilecti. de appel.* quæ, vt efficacior, præfertur primæ. *Farin. in prax. q. 7. n. 53.*

Inducitur hæc prĕuentio. *I.* oblatione libelli. *Franc. dec. 515. n. 11. II.* Summaria recep-
830 tione testiũ, & inquisitione contra reum. *Rouit. pragm. 1. n. 78. III.* Prĕcepto iudicis, vt reus non discedat ab aliquo loco. *Feder. de sen. conf. 155. n. 3. IV.* Confessione rei in
831 iudicio. *l. si confessus. 5. D. de cust. reor.* V. Accusatione, quæ via ordinaria prĕfertur viĕ inquisitionis extraordinariæ. *Thes. decis. 90. nu. 7.*

Conueniendus coram iudice ecclesiastico tempore executionis, qui post obligationē in actis fit Clericus, vel Monachus. Nàm
832 illi, tempore executionis, est subditus. *Franc. dec. 656.*

Accusator, & Actor.

QVi in criminalibus, Accusator, in Ciuilibus, Actor dicitur. *l. qui prior. 29. D. de Iud.* debent probare, quĕ intentant; secus
833 reus absoluitur. *l. actor. 23 C. de probat.* Non tamen quis tenetur agere, nec accusare; nisi id exigat publicum bonum. *l. vn. C. vt nem. inuit.*

Ac-

Accusator falsus, de iure punitur pœna talionis, qua scilicet erat puniendus reus. *l.* 1. §. *calumniatoribus. D. ad Turpil.* quæ hodie
834 recessit ab vsu, multis non accusantibus timore dictæ pœnæ, & sic est arbitraria.

Semel absolutus definitiuè iterum accusari nequit; at potest iterum accusari absolutus ab obseruatione iudicij, scilicet rebus sic stantibus, quantùm est ex deductis. *l. libellorum.* 3. §. *quod si libelli. D. de accus.*
835 *Franc. dec.* 633. At post biennium ex vi eiusdem instantiæ hic molestari nequit, etiam si superuenient noua indicia, & testes de visu, extincta iam instantia in criminalibus biennio. *l fin. C. vt intra certem.* post quod tempus etiam liberatur fideiussor de in iudicio sisti. *De Marin.* 1. *tom. lib.* 1. *c.* 184. *n.* 9. *&* 10.

Definitiuè absolutus, si deindè fateatur suum delictum iterum accusari valet, quia res
836 iudicata nitebatur præsumptioni, quæ cessat constito de veritate opposita. *Aretin. consil.* 69. *in fin.*

Reus

IN criminalibus à reatu, à re in ciuilibus; non condemnatur, nisi conuictus, vel cō-
837 fessus. *l. fin. C. de prob.*

Et iuridicè interrogatus non tenetur fateri delictum cum graui onere. *Less.* 2. *de iust.*
838 *c.* 3. *n.* 15. *Sanc. dis.* 43. *select. n.* 43. Nam. I. nec lex, nec præceptum cum graui onere obligat. *l. nimis graue. C. de test. l. pen. D. de*

arbitr. l. si quis in graui. D. ad Syll. c. nemo de reg. iur.

II. Quia non tenetur deponere contra sanguine coniunctum. *l. 4. D. de test.* ergo multò minùs contra se ipsum. *III.* quia in dubio pro reo respondendum, & onera nō sunt imponenda; hic autem sumus in ancipiti opinionis, meritò fauore rei respondendum. Non enim rei sunt onere grauandi, nisi ratio sit meridiana luce clarior. vt ait. *Sot. 1. de iust. q. 9. ar. 2. concl. 2.* & li-

839 cèt reo præcipiat iudex; id, vel est ad terrorem, vt vult, *Reginal. tom. 1. lib. 29. c. 3. n. 3.* vel innixus contrariæ opinioni, cui reus se conformare non tenetur, stante probabilitate contrariæ sententiæ.

Reus nequit de consocijs interrogari; nisi adsint indicia, præsumptiones, quod delicta non fuerint sine socijs cōmissa, & in illis, in quibus etiā nō interrogatus tenetur respondere. *c. nemini. 15. q. 3. l. repeti. 6. D. de quæst. Fran. dec. 28. n. 9.* ita vt etiam Iudex

840 peccet interrogando, abusu potestatis, de consocijs, quando reus respondere non tenetur. *Peguer. dec. crim. 5. n. 2.*

Quando autem iudex interrogat reum, non debet suggerere; sed interrogare, an, & qui

841 adfuerint socij. *l. 1. §. qui quæstionem. D. de quæst. Menoch. lib. 2. de arb. cas. 454. n. 53.*

Reus Tortus.

TOrtura subsidiaria nequit inferri, nisi præcedant legitima indicia. *l. 1. 8 9. l. maritus, 20, D. de quæst.* Et indicia debent

esse

841 esse grauia, vrgentia commissi crimini præsūptionem facientia. *l. 1. D. de quæst. l. milites.* 8. §. *oportet. C. eod. Mascard. lib. 3. concl.* 181. *n.* 20. talis est cōfessio rei extraiudicialis adminiculata alijs indicijs; ita vt ex sola fuga, fama non posſit torqueri; sed tantùm inquiri; ne à tortura, quæ sub-
843 sidiaria, iudex inchoet. *l. 1. l. maritus. D. de quæst.* & indicium debet eſse probatum per duos testes exceptione maiores. *Farin. tom. 2. prax.* 57. *n.* 3.

Reus semel tortus iterum torqueri nequit, si in tortura non fuit confessus; nam tunc sunt vacuata indicia. *l. vnius.* 18. § *Reus. D. de quæst.* Si verò fateatur in tortura, et extra torturam non ratificet, iterum tor-
844 queri valet, vsque ad tertiam vicem, non tamen eadem die; præsumitur enim dolore, non veritate fateri. *Farinac. loc. cit. quæst.* 98.

Ab iniusta tortura appellari valet. *l. 2. D. de*
845 *appell. rec. Abbas. in cap. 1. num. 2. de conf.*

Torqueri autem nequit. *I.* impubes. *l. 1. §. impuberi. D. ad syll. II.* Prægnans, & quousque vires ex puerperio resumantur *l. pregnantis. D. de pœn. III.* Senes decrepti. *l. si*
846 *quis in graui.* 3. §. *ignoscitur. D. ad syll.* Valetudinarij, Surdi, Muti, Energumeni, Nobiles, Clerici, Milites. *l. milites. C. de quæst. l. nullus.* 4. *C. ad l. Iul. Maiest.*

Torti quando torqueri non posſunt, confeſsi
847 non puniuntur; quia confeſsio censetur nulla contra iuris dispositionem.

Reus

Reus Confeßus.

COnfeſſio eſt probatio facta ipſo ore rei, quæ per terrorem facta non probat, ſicuti nec facta coram iudice incom-
148 petenti ad condemnandum ſufficit. *c. & ſi clerici. de iud.* vt autem ſufficiat ad condemnandum debet eſse iudicialis circumſtantionata, clara, veriſimilis poſſibilis. maximè in criminalibus. *l. ſciant.* 25. *C. de prob.*

Facta coram iudice extra territorium, vel nō ſedente pro Tribunali, probat ſemiplenè *Maſc. de prob. concl.* 348. *n.* 26. Et confeſſio iſtius non probat plenè contra alium, nec
149 in ciuilibus, nec in criminalibus.

Reus conuictus

TRibus modis dicitur; teſtibus, inſtrumētis, & indicijs indubitatis. *l. ſciant. C. de prob. vbi Bald. & Salicet.* verùm quia non
850 proceditur regulariter ad probationes lite non conteſtata Sit igitur.

Conteſtatio litis

ESt principalis negotij apud competentem Iudicem facta narratio, & ad eam ſecuta reſponſio animo litigandi; quæ in
851 Regno fit per dationem termini. *c.* 1. *de lit. conteſt. in.* 6. requirit priùs legitimationem perſonarum; nàm priùs quærenda perſona, quàm iuris ratio. *l. quidam referūt.* 14. *D. de iur. codicil.* cauſat etiam ſubiectionem partium apud Iudicem, vt nemo à lite poſſit recedere.

Iſtam ſequuntur *Poſitiones*, quæ ſunt propoſitiones contentæ & veræ ſub breui verborum

rum forma, intentionem actoris explican-
852 tes. *c. vlt. de lit. cont.* quæ dicũtur articu-
li, cum probandæ sunt. & ideò

Probatio

Est rei dubiæ, vel occultæ propalatio *tot. tit. de prob.*

Probatio Alia plena, Alia semiplena. Plena, cui nihil deest, & regulariter fit per duos testes omni exceptione maiores. *l. vbi numerus. 12. D. de test.* vel per instrumenta
853 authentica. *l. in exercendis. 15. C. de fid. instr.* Semiplena fit per vnum testem, vnum indicium indubitatum. Nam deinde suppletur defectus per alios testes, alia indicia.

Probatio per Testes.

Hæc, cum sit viuæ vocis, efficacissima est. *c. cum Ioannes. de fid instr.* Qui testes nequeunt produci regulariter ante li-
854 tis contestationem, ante quam non admittuntur probationes. *tit. decr. vt lit. non cont. non proc. ad test recep.* Nisi in quibusdam casibus; vt. I. ne veritatis probatio lapsu temporis deficiat; absentia, infirmitate,
855 senectute testium. *c. 3. & 50. de test.* II. pro infirmanda, vel confirmanda electione. *c. cũ. de eo, qui mit. in poss. caus. rei seru.* III. si agatur de crimine per modum inquisitionis. *c. veritatis. de dol. & cont. c. nouit. de Iud. IIII.* ad perpetuam rei memoriã. *c. quoniam frequenter. §. porro. vt lit. non cõt.* & in probandis exceptionibus declinato-

 rijs

rijs præiudicialibus. *c. veniens.* 10. *de test.*

Dicta receptio testium ante contestationem litis denuncianda est intra annum parti
856 aduersæ; vt sibi prospiciat, & opponat contra. *d. c. quoniam frequenter.*

Contestata ergo lite testes producendi sunt præmissa legitima citatione, ne vltronei
857 sint suspecti; & expensæ à producente sunt faciendæ. *l. quoniam liberi.* 11. C. *de test.*

Numerus testium ad minus est, vt sint duo omni exceptione maiores, nisi iure plures
858 requirantur. *l. vbi numerus.* D. *de test.* & Iudex potest frenare multitudinem. *l.* 1. §. *quanquam.* D. *de test.* inspiciendo fidem, nõ numerum testium. *l. ob carmen.* § *fin.* D. *de test.*

Vni autẽ testi regulariter non creditur, vndè illud; *vox vnius vox nullius. c. licet vni-*
859 *uersis.* 23. *de test. c. admonere.* 33. *quæst.* 2. Sunt 30. casus, in quibus creditur vni, de quibus. *Specul. de test.* §. 4.

Testis debet deponere assignata causa dicti, præmisso iuramento. *l. ius iurandi.* 6. C *de test.* & est examinandus separatim ab alijs
860 contestibus. *c. venerabilis. de test.* citata parte ad videnda iuramenta testium. *c.* 2. *de test.* & potest corrigere suum dictum statim, non ex interuallo, nisi in S. Officio. *c. cum causa. eod. c. accusatus.* §. *licet. de heret. in* 6.

Per-

Persona testium

DEbet esse omni exceptione maior, qua ratione repellitur. I. inimicus capitalis. *c. si quis. eod.* & amicus inimici. II. Pa-
861 rentes. *l. parentes C. cod.* & etiam consanguinei, atque affines vsque ad gradum, in quo non possunt inire nuptias. *l.4. D. eod. l. in legibus. D. eod.* III. repellitur domesticus. *l. testes. l. pen. D. eod.* Excommunicatus. *c. veniens. eod.* IV. omnes Infames, & Vsurarij, Blasphemi, Prodigi, &c. *l. palàm. § non solum. D. de rit. nupt.*

Qui omnes nisi habeant defectum inimicitiæ capitalis, vel vsus rationis admittun-
862 tur in delictis, in quibus veritas aliter haberi nequit. Non enim solennitas testis debet veritatem opprimere, sed fouere.

Testis vacillans, varians nihil probat; & testis de auditu proprio probat, non autem
863 de auditu auditus. *c. licet. 47. de test. l. testium. C. eod.*

Testes singulares non probant plenè; nam sunt ità, ac si esset vnus testis, nisi sint con-
864 testes in vnitate actus successiui. *Farin. de test. q. 64. n. 207.*

Testes contrarij inter se non probant, nec creditur testi vocanti contestem, qui ne-
865 gat. *Farin. l. c.* semper tamen dicta testiũ concordanda, si possint. *cap. cum tu. de test.*

Testis super negatiua vaga reijcitur; sed probat super negatiua coarctata, scilicet non vidisse in tali tempore, in tali loco,
866 &c. *l. asseueratio. C. de non num. pec. l. actor. C. de prob.*

Testis examinatus in iudicio summario, debet reproduci in plenario. *l. fin. C. de test.*
867 & tunc potest se deferre ad primum examen, vel petere, vt legantur primę depositiones, quando est labilis memoriæ, vel factum est valdè antiquum; nisi aliundè suspectus sit.

Testis non tenetur fateri sibi sub naturali sigillo commissum, exceptis delictis deponendis sine interrogatione. *Prouerb.* 11. nā
868 tolleretur commercium; cum nemo consilium peteret timore depositionis contra se. *D. Th.* 2.2 *q.* 70. *ar.* 1. nec tenetur fateri cum graui onere. *l. nimis graue. C. de test. Nauar. c.* 23. *n.* 30.

Probatio per præsumptionem.

PRæsumptio est quodcumque indicium mouens ad aliquid suspicandum. *c. litteris. de præsum.* Quadruplex, *Temeraria*, quę nascitur ex temerarijs, vel leuibus mo-
869 tiuis; & tunc in bonum debet fieri interpretatio. *Probabilis*, inducitur ex coniecturis verisimilibus; facitque semiplenā probationē. *Violēta*, quæ nascitur ex indicijs certis. *d. c. litteris*. quæ dicitur iuris; quia ius præsumit rem ita, & non aliter esse. *auth. si quis ei. C. ad l. Iul. de adul.* & sic vbi scientia non probatur, præsumitur ignorātia. *l. veriùs. C. de probat. Necessaria*,
870 quę est iuris, & de iure plenè probās, nec regulariter admittit probationem in contrarium. Hinc in dubio delictum non pręsumitur. *Boer. dec.* 115. & nisi sint præsumptiones clarissimæ, non deuenitur ad condem-

demnationem. *l. sciant. C. de prob.* si sint plures, quam duæ, verisimiles, probabiles, probant: demum validatur probatio vnius testis de visu, accedente præsumptione vehemēti inimicitiæ, fugæ, &c. *Capyc. d.* 126.

Probatio per indicia.

INdicium dictum ab indicando. Est signū indicans delictum, informans animum Iudicis ad suspicandum. *Farin. to. 1. pract.*
871 *crim.* cum cogit iudicem ad credendum, dicitur plenum, ac indubitatum. *Bar. in. l. fin. C. de prob.* cum verò mouet ad prudenter aliquid credendum, ac iudicādum, dicitur semiplenum, ac dubitatum. *Bart. in l. ea quidem. C. de prob.* alias diuisiones videlis apud. *Orasc. dec.* 19. *n.* 19.

Sententia.

EST iudicialis definitio finem controuersiæ imponens condemnando, vel absoluendo. *capit. 1. de sent. & re iudic.* Alia definitiua decidens negotium principale; alia habens vim definitiuæ, quæ
872 terminat negotium, incidens, vel emergens inter principium, & finem litis, etiam si sit attentatum, ex quo sequitur damnum irreparabile *c. bona.* 51. *de appell.* alia interlocutoria terminans omne aliud incidens, emergens, annexum inter principium, & finem litis. *Guid. Pap. q.* 11.

Sententia ferri debet in scriptis, exceptis iudicijs summarijs. *l. pen. C. de recept. arb. Rot. dec.* 474. à Iudice habente authoritatem pro Tribunali sedēte, causa discussa,
873 legitimatis personis, durante instantia.

*Rot.dec.*121.*n.*2. Parte audita, nec legitimè impedita. *Couar.* 5. *var.c.* 16. *n.* 9. debetque legi à Iudice clara voce, præsente parte, vel contumaciter absente.

Debet etiam esse conformis legibus, constitutionibus, ritibus. *Franc.dec.* 121. *num.* 2. &
874 iuxta formam essentialem à iure præscriptam, cui formæ si sit difformis, est nulla. *l. Iulianus. D. ad exhib.*

Fertur post contestationem litis in Ciuilibus intra triennium, in Criminalibus intra biennium. *Ritu. M. C.* 248. extinguitur instantia istis lapsis terminis. *Tapp. decis.*
875 38. quod spatium instantiæ partes non possunt prorogare; nam nequeunt leges tollere. *Thes. dec.* 10 *Beer. dec.* 283. sententia enim lata, extinguitur officium Iudicis. *l. iudex. D. de re iud.* Et possũt opponi nullitates ex corpore processus, vel per viam exceptionis intrà 6. dies. *pragmat.* 4. §. 16. *de dilato.* vel per viam actionis intra 30. annos. *tit. C. de præscr.* 30. *vel* 40. *ann.* iure Regni intra 10. annos à die mandati de parendo notificati. *d. pragm.* 4.

Quas si nolit opponere, potest appellare à minori ad maiorem Iudicem, vel reclamãdo ad supremum. *Affl. dec.* 231. intra 10. dies continuos à tempore notificationis
876 sententiæ latæ. *auth. hodie. C. de appell.* quod tempus, nec consensu partium prorogari potest. *Gam. dec.* 389. præter quod etiam dantur 50. dies ad præsentandas scripturas, processum. *Petr. rit.* 251. *nu.* 11. quibus elapsis ampliùs non auditur.

Istis fatalibus lapsis transit sententia in rem
877 iudicatam.

Res iudicata

Est; quæ nullo iuris ordinario remedio rescindi potest. *l. cum putarem.* D. *fam. ercisc.* quæ inhærens rebus mutabilibus
878 mutatur. *l. si rem meam. D. de excep. rei iud.*

Transita sententia in rem iudicatam expediuntur litteræ executoriales. *l. minor viginti quinque. D de min.* & in S.R.C. exe-
879 quitur sententia, & expeditur mandatum de parendo. *Rouit. pragm.* 1. *n.* 3. *de off. S.R.C.*

Exequitur sentẽtia in actione Personali post quatrimestre. *l. debitoribus. D. de re iud.* & in S.R.C. statim fit. *pragm.* 4. *de off. S.R.C.*
880 in actione Reali statim, nisi aliqua exceptione retardetur. §. *quarenti. de offic. deleg.*

Executio facienda in rebus, quæ minus lædunt debitorem, & creditori sunt satis. *l. à Diuo Pio.* 15. §. *in venditione. D. de re iudic.* & sic fit in mobilibus, stabilibus, iuribus,
881 & istis insufficientibus persona vinculis mancipatur. *Affl. dec.* 358.

In sequentibus verò casibus fit executio realis, & personalis, non excussis priùs bonis. I. si ita conuentũ sit. II. aduersùs debito-
882 rẽ fisci, vel vniuersitatis. *l. nem. C. de exact. tribut. lib.* 11. *III.* In liquidatione instrumẽti Guarãtigiati, Apochæ bãchi; in obligatione penès acta, Camerali, Cambij, &c, *Franc. dec.* 171. *n.* 5. & 200.

DE

DE DELICTIS, ET EORVM POENIS.

DElictum est, quo quis dolo alterum iniustè lædit. *l. 5. D. de dol. mal. l. 1. l. quadam. 14. D. de pœn.* Duplex priuatum, & publicum. *l. quid sit Fagitiuus. 17. § noxas. D. de ædil. edic. l. statu. 19. D. de priuat. delict.* Priuatum non lędens per se, nisi bonum particularis. *l. 1. D. de priuat.*
883 *delict.* Publicum, communitatis bonum, Commercium, Securitatem lædens. *l. 5. D. de publ. iudic. l. Preuaricationis. 15. 3. D. de Preuaricator.*

Ex vtroq; delicto actiones aduersùs hæredes delinquentis non dantur. *l. 1. D. de priuat. delict. l. Sancimus. 12. C. de pœn.* Pœna enim
884 suum debet tenere Authorem. *l. si pœna. 20. l. crimen. 26. D. de pœn.* Quoad pœnas tamen pecuniarías, & partis interesse conuenitur iuxtà vires hæreditatis. *l. in hæredem. 5. D. de calumniat. l. quod diximus. 16. D. de eo quod met. cau. c. tua nos. de vsur.* Maximè quia restitutio virtutis actus prodest etiam animæ defuncti purganti; Nèc enim purgatorium est figmentum, & studio Satanę introductũ, vt impiè ait *Harppr. to. 4. tit. 5. n. 20.* Sed veritas Catholica mille firmata Scripturis, & Concilijs; Enimuero
885 ipsismet in gratia mutatis purgandum multoties remanet; vt Dauid, qui post remissionem peccati pœnam mortis filij, & dehonorationis subijt.

Nec refert, quod insulsè arguit. *n 22.* duas vitas dari Paradisi, aut inferni. *Daniel. c. 12. n. 2. c. 2. n. 24.* Na m. I. id probaret, neque da-

886 ri vitam, qua hic peregrini viuimus; II. tex. loquitur de vita ęterna Termini; nec per hoc negat vitam aliam mediam Peregrinationis, aut Purgationis.

Nos. I. Agamus de priuatis. II. de publicis delictis.

Delicta priuata

Lædentia particulare bonum per se sunt innumera, & frequentia. Sit. I.

Furtum

Est contrectatio occulta rei Domino rationabiliter inuito animo lucrifaciendi. *l. 1. D. de furt. Deuter. c. 5. nu. 21. Contrectatio* indicat in rei mobilis solo vsu com-
887 mitti furtum, vt qui Pignore vtitur. *l. si pignore. 57. D. de furt.* Nomine *rei* quælibet res, aut rei vsus, possessio vetita. Dicitur *Domino rationabiliter inuito*, vt eximatur à furto creditor liquidus occultè, & sic sine tumultu, & scandalo accipiens sibi debitum alitèr irrecuperabile; vt licet à debitore fugitiuo propria authoritate suum recuperare. *l. ait prætor. 10. §. si debitorem. D. quæ in fraud.* contra. *Harppr.* [*hic. nu. 8.* & pauper in graui necessitate victum sibi
888 accipiens, & qui lege concedente accipit. *Deut. c. 23. in fin.* aut si concessum sit viatoribus ex vuis, spicis, & ex vineis alienis ad Satietatem comedere sine necessitate; non tamen domum asportare; quod modò non licèt, nisi consuetudine probata fuerit introductum. Concluditur *lucri faciendi causa*; quia finis delicta diuersificat, *l. qui*

883 *l. qui iniuria. 55. D. de furt.* Sic est Falsarius, qui veritatis probationes occultat, non vt lucretur, sed ne veritas habeatur. *l. Paulus. 16. D. ad leg Cornel. de fals.*

Materia Furti

EST quæuis res contrectabilis sub alterius extans dominio. *l falsus. 44. §. quod si dominus. l. si socius 46. D. de furt.* Et sic non
890 in re merè incorporali, cum contrectari nequeat. *l. si is qui. 75. D. eod.* Nisi prout corporali inhæret, vt vsus rei. *l. 1. §. Sceuolam. D. si quis testam. lib. iuss. erit.* Hinc in re, cuius non est Dominus non datur furtum. Sic non datur furtum rei suæ, nullius, aut derelictæ. *l. rem mihi. 21. D. Commod. d. l. 44.* Vndè hæreditatis Iacentis, nec propriè datur furtum, cum nec propriè, sed tantùm fictè detur dominus. *l. eum qui. 14. §. si res. d. l. 44. D. de furt. l. hereditas. 61. D. de acqu. rer. dom.* Dicitur tamen Expilatio hæreditatis. *l. 1. D. de effract. & Expil. l. 5. D. de crim. expil. hered.* Quæ di-
891 citur Improbitas non furtum. *l. si te expilasse. 11. C. ex quib. cau. infam. irrog.* Quod crimen expilatæ hæreditatis arbitrariè punitur. *l. 1. & 3. D. ibid.*

Volunt tamen iura dari furtum filijfam. *§. interdum etiam. inst. de furt. l. eum qui 14. §. si filiusfam. l. 38. D. de fur.* quia filiusfam. est sub dominio patris, cum ab ipso possit vindicari. *l. 1. D. de rei vindic.* & hominis liberi non dari furtum, sed propriè Plagiũ
892 delictum publicum extraordinariè puniendum. *l. penult. & fin. D. ad leg. Flau. de Plagiar.*

Sed

Sed adhùc stat difficultas; quia Plagium est species furti; & Plagiaria lex est aduersùs furantem, supprimentem alienum seruum. *l.* 3. §.6. *D. ibid* & re vera Paterfam. non habet dominium filij, vt quondam à *lege.* 12. *tabul.* habebat. Nec dicas esse furtũ li-
893 bertatis, tũ quia nequit cõtrectari; tũ quia non esset furtum, cum fieret non occultè domino præsente dissentiente. Insuper rei sacræ, quæ nullius est, datur furtum Sacrilegum. Id ergo alii decidant: & nobis pla-
894 cet esse furtum quoad effectum; actiones scilicet à lege concessas, & affectum furandi, ita, ac si à vero Domino auferretur.

Causa effectiua furti.

SVnt omnes, qui aliena inuito Domino cõtrectant; etiam filiifam. *l. serui.* 17. *D. de furt.* quorum propriè bona paterna non sunt, sed impropriè viuo patre. *l. in suis.* 11. *D. de liber. & posth.* aliàs pater furtum cõmitteret illa inuito filio accipiens. Non tamen datur vtilis actio furtiua, nisi pecu-
895 lium Castrense, vel quasi, habeat; nàm vna persona iure ciuili censetur Pater, & filius. *l. fin. C. de impub.* & nemo secum agere valet. *l. nemo.* 10. *D. de furt.*

Pœna furti

DVplex: vna Ciuilis, altera Criminalis. Ciuilis parti applicatur; Quadrupli in furto manifesto, quo scilicèt deprehenditur fur cum re furtiua; cum certius sit furtum. Dupli in non manifesto, quo aliter fur deprehenditur. *l. de his.* 11. *l. falsus.* 19.

896 *C.de furt.* Criminalis, qua punitur fur in persona, fama, bonis; & arbitrariè mihi pro qualitate, quantitate, & circumstantiis furti puniendus videtur; & mortis pœnam pro delicti multiplicitate impositam à iure dicas; vt in. *l.capitalium*. 28. §. *solent.D.pœn.l.seruos* 8. *C.ad leg. Iul. de vi publ.*

Actiones pro furto.

I. Actio furtiua pœnalis ad pœnam ciuilem, vel criminalem) tantùm aduersùs furem. §.*furti actio.hoc tit.*& datur cui interest rem non esse furatam. II. Con-
897 dictio furtiua Personalis pro re, & illa consumpta, pro eius valore aduersùs furẽ, eiusque hæredem. *l. Ancillæ.* 12.*l.* 13. *C.de furt.l.si pro fure* 7. *l.in re.* 8. *C. de condict. furt.* & datur domino proprietatis, etiam aduersùs surripientem fructus rei locatæ. III. Est rei vendicatio realis data domino aduersùs quemcunque, etiam bonæ fidei possessorem, vel quasi detentorem rei furtiuæ; puta emptorem bonæ fidei, cui nec pretium solutum sit à domino. *l.inciuilẽ.*
898 2.*l.ciuile.*5.*C.de furt.l.mater.*3.*l.si mancipium.*23. *C.de rei vind.* Licèt hic possit agere aduersùs venditorem pro euictione, qui si scienter emerit, vel insolutum acceperit, fur dicitur.*d.l.*2.*&* 5.

Rapina

II. Delictum priuatum. Est oblatio rei palàm facta inuito domino. Per Tò *palàm* distinguitur à furto, quod fit *clàm. l.*1.*D.de furt.* Non comprehendit raptum fœ-

899 fœminæ, qui eſt deliĉtũ publicũ. *l. vn. C. de rapt. Virg. §. itẽ lex Iulia de vi publ. inſt de publ. iud.* In reliquis regulatur, vt furtũ.

Pœna Rapinæ

ALia Ciuilis, alia Criminalis. Ciuilis intrà annum vtilem in quadruplum; in quo quadruplo ineſt ſimplum: Poſt annũ in ſimplum. *l. 1. l. Prætorait. 4. §. idcirco. D. de vi bonor. rapt.* Nec ex eo, quia pœna quadrupli debetur tantùm intrà annum, non poſt; arguendum mitiùs puniri Rapinæ delictum grauius, quàm Furtum leuius delictum; nàm id eſt vt extimulentur ad
900 agendum Domini rei raptæ, qui Conſcij raptorum nõ agentes ſunt in culpabili mora; non ſic in Dominis rei furatæ, quos latent fures. Criminalitèr punitur Gladio, & actione legis Iuliæ de vi publica, & priuata.

Lex Aquilia

AB Aquilio Tribuno introducta, & dicta. *l. 1. D. ad l. Aquil.* III. delictum priuatum eſt de diminutione Patrimonii, *l. Aquilia* punitur. *l. damnum. 3. D. de*
901 *damn. infect.* Triplici capite. I. Punitur occidens Seruum, vel Pecudem; ſcilicet animantia gregatim paſcentia. II. Interuertẽs alicuius particularis vtilitates. *tit. D. & C. ad l. Aquil.* Quod ſecũdũ caput receſſit ab vſu. *l. ſi ſeruus. 27. §. ſerui. 3. D. ad l. Aquil.* III. puniebantur vulnerantes animãtia, de quibus in primo capite, & effrangendo, vrendo, aut aliter damnificantes. *l. 2. l. ſi ſeruus. 27. §. tertio. D. eod.* Poteſt etiã

901 pro dãno passo agi, iuxtà materiæ capacitatem, actione *Iniuriarum*, vel. *l. Cornelia de Sicarijs. l. si seruum.* 33. *D. ibid.*

Pœna.

IN primo capite soluitur summa æstimatio rei occisæ pro toto anno; considerato eo, quod lucratus esset occisus; puta si in-
903 stitutus hæres, ante aditionem seruus occidatur. *l. inde Neratius.* 23. *D. ad l. Aquil.* In tertio capite summus valor rei pro 30. diebus proximis. *l. ait lex.* 25. §. 1. *d. l.* 23. §. *idem Iulianus. l. ità vulneratus.* 52. §. *æstimatio. D. eod.*

Iniuria

EST, quæ fit contra ius alterius. *l.* 1. *D. de iniur. Re, Verbis, Litteris, Gestu* fieri potest. *l. Item apud Labeonem.* 15. *D. de iniur. l. vn. C. de famos. libell.* Iniuriæ graui-
904 tas intenditur, minuitur iuxtà circumstantias, rei, loci, personarum; & sic, leuis, grauis, grauior, atrox, atrocior datur iniuria. *d. l.* 15. §. *hoc edictum. n. quod ait prætor.* 7. *in fin. D. de iniur.*

Quando facta vni est facta alteri.

RAtione affectus, vel Potestatis iniuria facta vni, alteri irrogatur. *l.* 5. *l. si quis.* 26. *D. de iniur.* Sic iniuria Patris afficit filium; & è contrà; & filio competet actio si
905 nemo patris nomen experiatur. *l. item apud.* 11. §. *fin. D. ibid.* Iniuria serui, vel famuli, afficit dominum. *d. l.* 15. §. *si quis seruo.* Facta vxori est facta marito. *l.* 1. §. *idem ait. D. ibid.* Nõ tamen è contra, quoad agẽdum; cum Vxor nequeat agere pro viro.

l. 2.

l.2. D.de iniur. Licèt si iniuria sit communis, possit agere nomine proprio. *Natt.cõs. 60. n.1.* Illata discipulo in contumeliam Præceptoris, Socio; est illata Præceptori, Consocio itineris. *l.ædiles.25.§.Padius.D.*
906 *de ædil. edict.Alex.ad Bart.in d.l.15. §. si quis seruo.* Facta coniuncto, est facta alijs de eadem cognatione vsque ad 6.gradum; quibus omnibus competit actio contra iniuriantem. *Bart.* in, & ex. *l.lex Cornelia.D.de iniur.* Facta clerico, monacho, ciui, alicui ex collegio, cadaueri, vel famæ defuncti; est facta Ecclesiæ, & Episcopo, cui competit actio criminalis, etiam remissa iniuria à clerico. Videsis. *Bart.*
907 *in l.1.§.item ait.D.de iniur.* Monasterio, Ciuitati, Collegio, Hæredi. *l.5.u.& si fortè.D.ibid.* In dictis actio ab vno intentata non tollit actionem alterius. *d.l.1.§.fin.* & admittitur etiam fœmina prosequendo suam, vel suorum iniuriam, deficientibus alijs. *Fran.dec.381.n.5.*

Pœna Iniuriarum

DVplex. I. ciuilis; æstimatio scilicèt iniuriarum ab iniuriato cum iuramento faciendo, ab iniuriante soluenda; & excedens à Iudice temperanda. *l.Prætor.7.§.si mihi.u.posse.l.constitutionibus.37.l.17. D. de iniur.* II. *Criminalis* arbitraria secundùm iniuriæ grauitatem infligenda fustibus, relegatione, depositione ab officio. *l.*
908 *Dinus.40.l.qui iniuriarum. 43.D.de iniur.l.lex Iulia.7.§.hodie. D. ad l.Iul. repetund.* & quandoque vsque ad mortem; vt

in libello famoso. *l.vn. C.de famos. libell. Affl.in. c.1.§.i niuria.de iuram. pace firm. nu.3.*

Vtraque actio pœnalis est ad vindictam iniuriantis; & sic vna electa altera tollitur. *l. quod Senatus consultum. 6. in fin. D.de iniur.* Ne bis puniatur Reus. *l. Senatus.* 14. *D.de accusat. l. Sanctio.* 41. *in fin. D.de pœnis.* in quo differt ab alijs delictis, in qui-
909 bus licèt criminalis vltio intendatur. *l. vn.C.quand.ciuil.act.crim.praiud.* iudiciũ tamen ciuile non est ad vindictam applicandam parti, sed ad reparationem damnorum, etiam in conscientia soluendorũ sine lite. *Farin.p.3.prax.crim.q.* 105. *insp.* 2.*n.* 30.

Extinguitur iniuriarum actio. I. *Remissione* tacita, vel expressa. *l.non solùm.* 11. §. *iniuriarum.D.de iniur. II. Præscriptione* vnius anni. *l. si non conuicij.* 5. *C.de iniur.* nisi sit ad illam retractandam per Palinodiam; tunc enim etiam ab hæredibus iniuriati per 30. annos intentari valet, tanquàm
910 persecutoria rei; scilicet reparandi honoris, famæ: & actiones persecutoriæ rei, etiam Prætoriæ sunt perpetuæ. *l.in honorarijs.* 34. *D. de act. & oblig. III. Morte* omnia dissoluente. *l. in sententijs.* 19. *l. iniuriarum.* 13. 15. §. *iniuriarum. D. de iniur.*

Quasi delictum, & eius pœna.

QVasi delictum est, si absque directa voluntate, sed negligentia, imperitia, ludo indirectè volens, quis damnificet al-

te-

911 terum. *l. ex maleficijs. 4. § si quis absentis. § si iudex. D. de act. & oblig.*

I. Quasi delinquit iudex ex imperitia malè iudicans. *d. § si iudex*, qui facit litem suã .f. litis onus substinet, & arbitrariè punitur. *d. § si iudex.* Potest tamen impunè sequi opinionem probabilem relicta com-
912 muniori, maximè si ei vera videatur. *Exod. 23.* ibi: *Nec in iudicio plurimorum acquiesces sententiae; & rationibus, ac legibus, non authoritate destituta ratione, iudicandum.*

Huc reducitur medicus ex imperitia malè curans; quod munus apud Romanos, rudi illo seculo, seruis solis demandabatur, & sic
913 seruile. *l. Thais. 42. § Lucius. D. de fideic. liber. l. alimenta. 16. § 1. D. de alim. & cib. leg. l. 1. § ne autem. C de com. ser. manum. l. si duobus. 3. C. comm. de leg.*

II. Eijciens aliquid è fenestra lædens transeuntes, est quasi delinquens. *l. 1. § hac in factum. D. de his, qui deiece. vel effud.*

III. Stabularij, Caupones, Nautæ ex negligentia, ignorantia exercentes proprium munus quasi delicto tenentur. *l. 1. l. licet. 6. § in factum. D. nau. caup. stabul.* qui omnes in duplum damni actione in factum tenentur. *d. § in factum.*

Delicta publica

SVnt, quæ à quouis de populo accusari valent, & bonum publicum Temporale, aut Sacrum lædunt; & sunt illa, quæ à le-
914 gibus, vt talia plectuntur. *l. plagij. 13. C. ad l. Fab. de plagiar. l. 1. D. de publ. iud. l. 37.*

§.*Iulianus.D.de recept.arbitr.* Capitalia dicuntur, quæ capitis puniuntur naturali, vel ciuili diminutione; Non capitalia mitiori pœna, fustigatione, infamia, &c.§.1. *& penult.inst de pub. iudic.* Sūt autem hęc publica flagitia tredecim. *I.* Maiestatis læsæ. *II* Adulterium. *III.* Homicidium. *IV.*
915 Parricidium. V. Falsi. V*I.* Vis publicę. V*II.* Vis priuatæ. V*III.* Plagiatus. *I*X. Ambitus. X. Repetundarum. X*I* Annonæ X*II.* Residuorum. X*III.* Præuaricatio, Apostasia. Hæresis. *l. Manichæus.4.C. de hæret.* & *Manich.l. Apostatarum.3. C.de Apost.*

Læsæ Maiestatis crimen, & eius Pœna.

HOc crimen solo affectu committitur. *l. quisquis.5.* ibi. *cogitauerit.C.ad l. Iul. Maiest.* à solis subditis, non ab alijs, puta
916 Regibus. *Clem. Pastoralis.* §. *deniq.u. rursus. de sent. & re iud.*

Punitur morte naturali, confiscatione bonorum, damnatione memoriæ. *l.eorum.* 9 §. *fin.D.ad l.Iul.Maiest.l.quisquis.1.l.6.C.ad l.Iul.Maiest.*

Adulterium

CRimen publicum fœdissimum. *l.1. D.de publ.iud.* Vitæ fidem, & Sobolis tollens certitudinem. *c.quid in omnibus.* 16.32.q. 7. alieni Tori Violatio. *l.inter liberas.6. l.*
917 *Stuprum.* 34. *D.ad l. Iul.de adul.*

Matrimonio constante vxorem adulteram vir tantùm accusat. *l.miles.11. l.constante* 26. *D.eod.* ne alius turbet pacem coniugalem; nisi priùs accusare velit maritum, vt Lenonem. *Auth.sed nouę iure. C. ad l.Iul.*

de

918 *de adult*. Soluto autem matrimonio, etiã accusat; sed maritus præfertur. *l.* 2. §. *penult. l.* 3. 4. 15. *D. eod.*

Pœna Adulterij

Erat lapidatio. *Genes.* 38. *n.* 24. *Leuit. cap.* 20. *n.* 10. *Deut. c.* 32. *n.* 35. iure ciuili varia, & in. *l. si quis.* 5. *D. de quæst. l. qui cum.* 4. §. *Adulterij. D. de re milit.* est deporta-
919 tio, & relegatio; & adulterio damnatus nequit esse testis. *l. scio.* 14. *l. ex eo.* 18. *D. de testib.* deinde ex *l. quamuis.* 30. *auth. sed hodie. C. ad l. Iul. de adult. l. transigere.* 18. *C. de Transact.* Vir adulter morte punitur;
920 Mulier verberibus ceditur, & detruditur in monasterium; vt si velit maritus illam intra biennium possit repetere. Hodie vsus aliud obtinuit.

Homicidium

Est Hominis, etiam in vtero viuentis cuiusuis sexus cædes ab homine facta. *l. ità vulneratus.* 51. *D. ad l. Aquil.* Et facta
921 ab Animante dicitur *Pauperies. tit. D. si quadr. paup. fecis. dicat.*

Duplex. Vnum directè consultò voluntarium. Alterum casuale indirectè voluntarium, *tit. Decretal. de homicid. volunt. vel casua.* Voluntarium alterum dolosum, quod est verè delictum. *l.* 1. *l. Dinus.* 14. *l. qui cædem.* 17. *D. ad L. Cornel. de Sicar.* Al-
922 terum non dolosum præter directam, sed culpatam occidentis intentionem, factum. *l.* 5. *l. eum qui.* 5. *C. ad l. Corn. de Sicar.* quod extraordinaria pœna homicidij arbitrio iudicis puniendum. *l. in lege.* 7. *D. eod.*

Qua ratione fit . I. intendentem Verbera seriò occisionem prohibendo, si mandatarius fines mandati excedendo occidat, nō esse ordinaria pœna *l.Cornel. de Sicar.* puniendum; Nàm delictum non est secutum eius voluntate, nec eius dolo; sed ad summum eius culpa, qua tenebatur aduertere;
913 quæ culpa. *l. Cornel. de Sicar.* non punitur. *l.* 1. ibi. *hominis occidendi causa. l. in lege.* 7. *D. eod. l. is qui.* 7. *C. eod.* & delicta ex voluntate, & sine delinquentium distinguntur. *l. qui iniuria.* 55. *l. verum.* 25. *D. de furt.*

Nec refert Protestationem contrariam facto nihil operari. *c. cum. M. Ferrariensis.* 9. *de constit.* Nam id est quando quis ponit factum, & protestatur se nolle ponere; tunc enim intrat regula. *Facta nequeunt haberi pro infectis. l. in bello.* 12 §. *facta. D. de*
914 *capt. & posth.* At in re nostra protestans, se nolle occisionem illam non ponit, nec illius causam; cum possit esse vulnus sine occisione; vt docent contra. *Clar. in.* § *fin. q.* 89 *n.* 4. *Couar. in Clem. si furiosus. de homic. p.* 2. § .7. *n.* 3. *de Marsil. cons.* 7. *n.* 54. & *sing.* 170.

Et licèt mandans fiat irregularis. *c fin. de homic. in* 6. non ideò puniendus hac pœna *l. Cornel. de sicar.* cum irregularitas ex homicidio voluntario, ex culpa dante causam
915 morti, cōtrahatur. *c. tua nos.* 19. *de homic.* at pœna *l. Cornel. de Sicar.* tantùm ex dolo malo, vt suprà citata iura autumant.

Nec refert, effectum secutum, vt est homicidium

dium ex vulnere, imputandum danti operam rei illicitæ. *c. sicut. 20. de homicid.* Nàm,
926 verum id est, quādò effectus per se directè immediatè sequitur ex illa re; at in re nostra ab excessu mandatarij, non ex re mādata sequitur homicidium.

Fit. II. Volentem occidere Seium, si occidat alium casu prætereuntem, esse in culpa, nō in dolo respectu occisi, & extraordinariè puniendum. *l. eum, qui. 18. §. si iniuria. D. de iniur. l. 1. §. Diuus. D. ad l. Cornel. de sicar.*
927 *Menoch. 2. de arbit. cent. 4. cas. 324.* contra *Bart. in l. respiciendum. §. fin. D. de pœnis.* Probatur I. ex *l. illud. 3. §. fin. l. si cum seruo. 4. D. de iniur.* Vbi non facit iniuriam liberè percutiens credens esse suum seruum. II. Respectū occisi non est voluntaria actio, sed ex errore tollente consensum. *l. si per errorem. 15. D. de iurisd. omn. iud.* Nec occisor vult occidere hominem vt sic, qui nullibi est, sed talem, puta hostem: Vndè respe-
928 ctū illius, non alterius mors est directè volita; vt docent plures apud *Tiraq. de pœn. tempor. caus. 14. nu. 4. Mascard. lib. 2. de prob. concl. 864. num. 6.* nonnulli apud *Farin. par. 4 prax. tit. de homic. q. 125. num. 152.* contra *Bart. lo. cit. Clar. §. homicidium n. 6. Facchin. 1. contr. c. 37.*

Nec obstat, vt putat *Harppr. l. eum, qui nocentem § si iniuria. D. de iniur.* vbi datur actio iniuriarum aduersùs illum, qui putans aliū
929 esse, iniuriauit. Ergo etiam actio *l. Cornel. de sicar.* aduersùs occidentem vnum, putantem esse alterum.

Nàm

Nàm respondetur illud currere, quoad pœnã ibi arbitrariè datam pro iniuria; quæ pœna etiam minuenda si vera desit voluntas; at non currere in *l.Cornel. de Sicar.* cuius pœna non est arbitraria; vndè talis occisor
930 puniendus extraordinariè. *Gram.vot.* 21. *num.*18. idem dicas ad *l.doli* 5. *D. de seru. corrup.* Et ad *l.si quis.*38. *vers. qui abortionis. D de pœn.* vbi dans amatorium poculum supremo punitur supplicio si indè mors sequatur; dicas id esse in odium artis damnatæ, & mortis illatæ, & sic ob geminatum flagitium.

Pœna

EST mors naturalis. *Genes.*9. *num.*6. ibi. *fundetur sanguis illius.* *Exod.*21. *n.*12. ibi. *morte moriatur. Matth.* 26. *num.* 52.
931 1-*Ioan.*13. *num.* 10. ibi *Gladio oportet occidi. l.qui cadem.*16. *D. ad l. Cornel. de Sicar. l.si quis.* 8. *C. ad l Cornel. de sicar.* Idq; in cuiuscunq; conditionis homicida. *Deuter.* 1. *num.*17. Et statutum, vt pecuniariè puniatur homicida non tenet; ne vita homi-
932 nis sit Venalis. *Clar. lo. cit. num.* 8. Expectet ergo homicida, quod fecit; vt loquitur *tex. in l.nemo.* 3. *C. de Episc. audien.*

A qua pœna excusantur omnes dolo carentes. *l.in lege.*7. *D. eod.* & sic infantes, furiosi, dormientes non data opera, vt occidant. *l.*
933 *infans.*12. *D. eod. l.pœna.* 9. *in fin. D. ad l. Pōp. de parric.*

Quod si patrato delicto delinquẽs incidat in amentiam; putauerim, illum non puniendum, ne indefensus condemnetur ille, qui

for.

934 fortè ex causa rationabili defensionis inculpatæ occisit. *Bald. in l. si furiosum. C. qui testam. facere. Gom. 3. var. c. 1. n. 72.* contra *Roman. in d. l. si furiosum.*

Parricidium, & eius Pœna.

EXecrandum hoc quartum crimen publicum continens parentis occisionem contra iustitiam, & pietatem, plectitur in *l. 1. D. ad l. Pomp. de Sicar.* qua lege etiam
935 mater occidens filium, & occidens fratrem, sororem patruelem, patruum, priuignum, nurum, socerum, patronum (licèt tantùm occidens parentem, & filios puniatur, vt Patricida, alij *l. Cornel. de Sicar.*) cōprehenditur; & id non olim quandò poterat impunè filium occidere cuius accusatio est impræscriptibilis etiam tempore immemorabili. *l. fin.* ibi *semper accusatio*
936 *permittitur. D. ad l. Pomp. de Parricid. l. in cognitione. 12. D. ad Syllan. Decian. lib. 3. c. 6. num.* 10. contra *Cuia. 4. obser. c. 34.*

Pœna I. fuit *Cullei*; qua Parricida Vtre, siue Sacco ex corio inclusus in mare proijciebatur. *Cic. orat. pro Sex. Rosc. Alex. ab Alex. die. genial. lib. 3. c. 5.* II. Culleo addita fuit Vipera, & Simia. III. Ista
937 pœna recedente comburebatur viuus, vel bestijs obijciebatur. *Paul. ib. 5. sent. tit.* 24. IV. à Constantino iterum reposita pœna cullei cum cane, vt occisoris arguatur infidelitas, à quo etiam dedecoretur; Gallo viperæ infesto, vt cantu excitet fortè deficientem Rei animum; Vipera quasi simili notata delicto, & vt horrorem occisori in-

cu-

cutiat;Simia,vt doleat se nõ,vt Simia amat, amasse prolem, & nihil humanitatis habuisse exhorreat;& vt *terra*, *&* *Cælũ mortuo auferatur.* vt loquitur. *l.vn.* C.*de his*,
938 *qui Parent.vel Liber.occid.*Etsi in mare proijci nequeat, bestijs obijcitur. *l. penult. D.ad l.Pomp.de Parric.Cic.ibid.*Quæ seueritas hodie recessit ab vsu, vniuscuiusque regionis moribus in istos criminosos diuersimodè sequientibus.

Crimen falsi,& eius pœna.

COmmittitur crimen hoc, quando quis alterum, veritatem immutando, occultando, verbis, scriptura, &c. decipit. *l.1.l.*
939 *quid sit falsum.23.D. ad l. Cornel. de fals.l.nec.*10.C.*ad l.Cornel.de fals.*

Pœna introducta à Cornelio Sylla dictatore. *l.2.§.capta.D.de orig.iur.*Est depoitatio,& confiscatio bonorum omnium; & potest deueniri ad manus amputationem, ad relegationem ad tempus.*l.falsis.15.§.1.l qui*
940 *duobus.21.l.fin.C.eod.*Et etiam ad mortẽ pro qualitate delicti.*l.vbi.22.* C.*eod l.2.*C. *de falsa mon.*

De octo alijs nihil speciale occurrit; quæ tamen ad eruditionem videas in *tex. lib.* 4. *inst.in fine.*Nobis autem se se offert

Hæresis

ENormissimum crimen consistens in errore volũtario pertinaci contra notam Fidei Catholicæ veritatem. *tit. Decret. de hæret.* Et ad pertinaciam consistentem in firmum nolle assentire Ecclesiæ, non requiritur monitio,cuius finis cesat in pertina-

tina.

941 tinace, cui notum est, quod sentit Ecclesia. *c. cum contumacia. 7. de haret. in 6. Sanch b. decal. n. 4. c. 7.* contra. *Alciat. & Aragon.* Quæ pertinacia, aut hęresis tollitur protestatione non contraria *facto. cap. dixit. 28. q. 1.*

Dubius in fide voluntariè non est hæreticus; cum non erret, nèc sit pertinax. *Sà. u hæresis. n* 1. contra. *Barb & 30. DD.* quos citat

942 *Delbene.* & ad. *c. 1. de haretic.* dicas tò *infidelem*, intelligi *priuatiuè*, non verò esse hæreticum *positiuè.*

Suspecti de hæresi violentè, quæ suspicio habet vim pręsūptionis Iuris, & de iure non admittentis probationem in contrariū, nisi indirectè, scilicet contra testes. *c. quicunq; 2. c filii. 3. de haret. in. 6.* possunt condemnari; quod si leuitèr, aut vehementer sint

943 suspecti non possunt condemnari; Cum hæ suspiciones non plenè probent, nisi in maleficijs. *c. accusatus. 8. ibid. Menoch. 1. prasump. q. 100. n. 11.*

Et damnati de violenta, publicè coram populo debent hæresim, authores, & libros detestari, etiam in futurum iure iurando

944 promittendo, se fidem catholicam secuturos, & detestationis forma est in. *c. Ego Berengarius. dist.* 1. expressa: debet esse in scriptis; ex *const. Iulii. II.*

Spiritualis. I. est excomunicatio reseruata Papæ etiā occulta, ex declaratione Pij V. & aliorum. II. Irregularitas, scilicèt inhabilitas ad beneficia habenda. & priuatio illorum, quæ habentur. *c. didicimus. 15. q. 1. c.*

945 *saluberrimum.* 1. *q.9.* III. Infamia. *c.infames.6.q.1.*

Corporalis pœna est deuastatio domus, carcer, fustigatio, triremis, exilium; & mors in pertinacibus relapsis. *Extrau. vnam. de maior.& obed.Farin. q.195.* Exceptis Dogmatistis, scilicet magistris errorum; qui nõ affliguntur morte, vt alios ad veritatem trahant. *d. c.ego.* Dicti puniendi traduntur brachio seculari; vndè Ecclesiasticus de-
946 gradandus *Realiter* si morte plectendus. *c.ad abolendam. de haret.* qua degradatione amittit priuilegium fori, & canonis. *c. degradatio.* 2.*de pœn.in.6.Verbaliter*, si aliter puniendus. *d.c.degradatio*; quæ degradatio est idem, ac depositio, qua priuilegia fori, etc. non tolluntur. *d. c. degradatio.*

Temporalis pœna est Priuatio omnis iuris ciuilis etiam iuramento firmati, et iurisdictionis. *c.fin. de haret.c. quicunque.* §.*illorum.de haret.in.6.*Intestabilitas actiuè, et passiuè; et hæreticus est indignus, nõ incapax antè sententiam declaratoriã; cũ pœ-
947 næ non incurrantur, nisi post sententiã, *Less.* 2. *de iust. c.* 19. *dub.* 5. Vndè obiens antè sententiam, non facit locum venientibus ab intestato. *l. si quis mihi.* 25.§. *si quis.D de acq.hered.* sed fisco. *l.* 1. *D. de iur. fisci.*

Filii, et nepotes ex masculina, filii tantùm ex fœmina linea hæreticorum sunt irregulares, & inhabiles ad beneficia obtinenda post, non obtenta ante hæresim. *c.quicunq. c. statutum.* 15. *de haret in.6.* Priuantur

bo-

948 bonis paternis, etiam quoad dotem, legitimam, alimenta; sed de habitis post hæresim, non antè, aut fideicommissariis, aut aliundè habitis. *c. vergentis. de haret. in. 6. l. manichaos. 4. C. de haret. Farin.* contra *Angel.* volentem dictos, nec posse institui hæredes ab extraneo.

Dictæ pœnæ non debentur, nisi consumato delicto *c. perpetuo. de elect. in. 6. l. interpretatione. 42. D. de pœn.*

Apostasia

Est recessio à primo instituto. Triplex; I. *ab ordine*, quæ est si clericus dimittat clericatum, & suscipiat statum laicum; & includit crimen, si id fiat ab ordine minori retentione beneficij, & ab ordine sacro di-
949 mittens habitum est infamis. *c. tua. de apost.* Peccat mortaliter *Trid. sess.* 14. irregularis, deponendus, & excommunicatus, si nubat. *c. pracipimus. dist.* 34.

II. *A Religione*, quæ est si Religiosus recedat inuito superiore cum proposito non reuertendi; nisi tendat ad perfectiorem statum. *Clem.* 1. *de elect. Extr.* 1. *de Regular.*

950 III. *A Fide*, quæ est recessus à tota fide. *c. contra.* 13. *de haret. in.* 6. Et recedens ab articulo fidei est hæreticus non Apostata. Vndè Hæresis, & Apostasia non differunt specie, sed tantùm secundùm maius, & minus. *Caiet.* 2. 2. *q.* 10. *art.* 1. contra. *Canum. lib.* 12. *de loc. Theolog.* Apostasia eisdem pœnis, ac hæresis punitur. *Innoc. lib.* 1. *nu.* 2. *de haret.* Et cum inter dictas pœnas
951 præcipua sit confiscatio, ideò hic speciali

calamo discutienda

Confiscatio bonorum

EST pœna currens à die commissi delicti. *l.manichaos.4.C.de haret.* Dominium autem rerum secuta sententia, quæ retrotrahitur ad tempus cōmissi delicti, non à tali die,est penès fiscum.*c.cum secundùm.19.de haret.in 6.* Et confiscantur bona conditionalia futura, in quibus conditio retrotrahitur ad diem commissi delicti.
952 *l.inter 26.in.fin.D de pact.dotal.*aut quæ sunt debita hæredi adeunti titulo hæreditario, ne testator decedat partim intestatus.*§.heres,& purè.inst de hared.inst.*Non autem confiscatur hæreditas delata non adita,nec ius ipsius,cum non sit sub dominio instituti; excepto hærede suo, non repudiante, qui est dominus continuatione dominij. *l. vn C.de his, qui an.apert.tab. Ias.*in *.l.si quis.§.seruus,D.de acq.har.*Nèc debita sub conditione potestatiua,quæ nō retrotrahitur.*l.qui balneum.9.l.11.D.qui pot.in pign.* neque legata, fideicommissa condicionalia,quæ incipiunt deberi à die
953 purificatæ conditionis.*l.substitutio.42.D.de acq.rer.dom.l.vn.§.sin autem.12.C.de cad.toll.* Nec Fiscus reuocat, quæ reus non vult acquirere.*l.cum.26.D.de iur.fisc.l.qui.6.D.qua in fraud.cred.*

Filii delicto,peculium Profectitium,cum nō sit in ipsius bonis non confiscatur. *l.3.§.sed vtrum.D.de minor.l.si filius.3.C.de bon.proscrip.*nec Castrense,vel quasi. *d.l.3. Couar.2.var.c.8.n.7.*contra. *Rom. & Dec.*

sub-

954 substinentes probabiliter oppositum.
Nec legitima viuo Patre, cum tùnc non debeatur. *l.* 1. §. *si impuberi. D. de coll. bon.* innumeri apud *Sanch.* 2. *decal. c.* 34. *nu.* 4. Aduentitium consolidatur patri; cum hoc peculium inalienabile, ad extraneos nequeat trãsire vi contractus; ergo nec ad Fiscum vi delicti. *l. penul. C. qui test. fate. Boer. d.* 7. *in fin.* & alij; excepto crimine læsæ Maiestatis; in quo etiam quoad vsumfructum confiscatur. *l. quisquis.* 5. *C. ad. l. Iul. Maiest.* cum illicò per capitis diminutionem cesset patria potestas. §. *cum autē. inst. quib. mod. ius pat. potest. toll.* quod de vsufructu in post, non ante intelligit. *Mol. to.* 1. *de iust. disp.* 219.

Et *Patris* delicto, filij Peculium profectitiũ non publicatur. *l.* 3. §. *nec eo. D. de minor.* cum illius administratione, quam habet, nequeat sine culpa primari. *l. testamento.* 51. *D. de manum. test.* Aduentitium confi-
955 scatur in illis delictis, in quibus soluitur patria potestas, & fiscus durante vita Rei accipit fructus, ad quos Reus ab initio ius habebat. §. *finitur. Inst. de vsufr. l. si postulauerit.* §. *iubet. D. ad l. Iul. de adult.*

Delicto vnius coniugis non confiscantur bonã alterius; cum culpa suum sequatur authorem. *l. sancimus.* 22. *D. de pœn. l. si quis.* 9. *C. de bon. proscrip.* Dos tamen ob delictũ
956 Vxoris confiscatur tantùm in crimine læsæ Maiestatis, Veneficii, Homicidii, Parricidii, Violentiæ. *l. quinq. D. de bon. damn.* sed adhùc deberi fructus Viro ad

substinenda onera matrimonij, adhùc firmi, probat. *l. dotis.* 8. *D. de iur. dot. l. pro oneribus.* 10. *C. de iur. dot.*

Confiscatis bonis Ecclesiastici non confiscantur bona Ecclesiæ. *Clem.* 2. *de hæret.* nec bona extra Iurisdictionem confiscantis. *l. libertus.* §. *penul. D. ad munic.* nec ius Pa-
957 tronatus, aut fideicommissum, ad quod testator vocauit successores in casu delicti, excluso indigno delinquente, & Fisco. *l. Imperator.* 12. *D. de fideicommiss. lib. Menoch. vol.* 2. *cons.* 91. cum delinquens nequeat venire contra voluntatem defuncti; ergo nec Fiscus, qui contra delinquentem, non voluntatem defuncti innocentis, qui liberè potest disponere de re sua, potest venire.

Confiscata bona transeunt in Fiscum actiuè, & passiuè *l. tutoris* 2. *C. ad l. Iul. de vi publ. l. tutor.* 4. *C. de sentent. pass.* At debitor confiscato patrimonio liberatur ære alieno, etiam in conscientia considerata adhùc meliori fortuna; cum fiscus teneatur ex-
958 tincta obligatione Principalis. *l. si debitori.* 48. *D. de fideiuss.* ibi. *quasi tota obligatio extincta sit contra eum. l.* 1. *C. de fideiuss. & mandat.* Et hæc de pœnis laicis temporalibus; nunc ad spirituales ecclesiasticas se vertat oratio.

DE CENSVRIS.

Censura est pœna per se Ecclesiastica. Tò *per se ecclesiastica*, est ad differentiam om-

959 omnium aliarum pœnarum per se non Ecclesiasticarum carentium ratione censuræ; quia de iure, vel de facto inflictæ etiam à laico, affligunt; non sic Censura, quæ nisi per se imponatur à iurisdictione ecclesiastica de iure, & de facto, nulla est.

Septẽplex est censura, Excommunicatio, Suspensio, Interdictum, Irregularitas ex Delicto diuersa omninò ab irregularitate ex Defectu; illa.n. nõ cessat cessante Delicto;
960 hæc autem cessat amoto defectu; Depositio, Degradatio, Cessatio à Diuinis. Omnibus nanque competit pœna per se Ecclesiastica. *Gabriel à S. Vin. de cens. q. 5. & 1.*

Nec officit. *tex. in. c. quærenti. 20. de verb. signif.* Nàm licèt ibi numerentur prima Alternária cẽsurarũ; non tamẽ dicit Summus Pontifex illas tantùm esse censuras; & sub
961 *Interdicto* continetur Cessatio à Diuinis; sub Suspensione, Irregularitas, Degradatio, Depositio: & sic expressis illis speciebus Alternantibus etiam fuerunt expressę pœnæ istæ per se ecclesiasticæ; sicuti sub specie irrationalis comprehenduntur omnes animantium species. Nec refert, non omnes esse Medicinales; Nam illud tantùm de Excommunicatione decernitur in. *c. 1. de sent. excom. in. 6.* Et omnes pœnæ medicinales sunt, vt, vel reus, vel alij illius flagitio absterriti, resipiscant.

Diuiditur etiam in censurã *à lege*, quæ durat post mortem Legislatoris; & *ab homine*,

quæ

subſtinenda onera matrimonij, adhuc firmi, probat. *l. dotis. 8. D. de iur. dot. l. pro oneribus. 20. C. de iur. dot.*

Confiſcatis bonis Eccleſiaſtici non confiſcantur bona Eccleſiæ. *Clem. 2. de hæret.* nec bona extra Iuriſdictionem confiſcantis. *l. libertus. §. penul. D. ad munic.* nec ius Pa-
957 tronatus, aut fideicommiſſum, ad quod teſtator vocauit ſucceſſores in caſu delicti, excluſo indigno delinquente, & Fiſco. *l. Imperator. 12. D. de fideicommiſſ. lib. Menoch. vol. 2. conſ. 91.* cum delinquens nequeat venire contra voluntatem defuncti; ergo nec Fiſcus, qui contra delinquentem, non voluntatem defuncti innocentis, qui liberè potest diſponere de re ſua, poteſt venire.

Confiſcata bona tranſeunt in Fiſcum actiuè, & paſſiuè *l. tutoris. 2. C. ad l. Iul. de vi publ. l. tutor. 4. C. de ſentent. paſſ.* At debitor confiſcato patrimonio liberatur ære alieno, etiam in conſcientia conſiderata adhuc meliori fortuna; cum fiſcus teneatur ex-
958 tincta obligatione Principalis. *l. ſi debitori. 48. D. de fideiuſſ.* ibi. *quaſi tota obligatio extincta ſit contra eum. l. 1. C. de fideiuſſ. & mandat.* Et hæc de pœnis laicis temporalibus; nunc ad ſpirituales eccleſiaſticas ſe vertat oratio.

DE CENSVRIS.

Cenſura eſt pœna per ſe Eccleſiaſtica. Tò *per ſe eccleſiaſtica*, eſt ad differentiam om-

959 omnium aliarum pœnarum per se non Ecclesiasticarum carentium ratione censuræ; quia de iure, vel de facto inflictæ etiam à laico, affligunt; non sic Censura, quæ nisi per se imponatur à iurisdictione ecclesiastica de iure, & de facto, nulla est.

Septẽplex est censura, Excommunicatio, Suspensio, Interdictum, Irregularitas ex Delicto diuersa omninò ab irregularitate ex Defectu; illa.n. nõ cessat cessante Delicto;
960 hæc autem cessat amoto defectu; Depositio, Degradatio, Cessatio à Diuinis. Omnibus nanque competit pœna per se Ecclesiastica. *Gabriel à S.Vin.de cens.q. 5.&1.*

Nec officit. *tex. in. c.quærenti. 10.de verb.signif.* Nàm licèt ibi numerentur prima Alternaria cẽsurarũ; non tamẽ dicit Summus Pontifex illas tantùm esse censuras; & sub
961 Interdicto continetur Cessatio à Diuinis; sub Suspensione, Irregularitas, Degradatio, Depositio: & sic expressis illis speciebus Alternantibus etiam fuerunt expresse pœnæ istæ per se ecclesiasticæ; sicuti sub specie irrationalis comprehenduntur omnes animantium species. Nec refert, non omnes esse Medicinales; Nam illud tantùm de Excommunicatione decernitur in. *c.1.de sent.excom.in.6.* Et omnes pœnæ medicinales sunt, vt, vel reus, vel alij illius flagitio absterriti, resipiscant.

Diuiditur etiam in censurã *à lege*, quæ durat post mortem Legislatoris; & *ab homine*,

quæ

quæ non incurritur post mortem Præcipientis. In *Latam*, quæ exprimitur verbis
962 de præsenti, & de præterito; & *Ferendã*, quæ fertur per verba de futuro; & in dubio ferenda, non lata præsumitur; vt sic pœnæ interpretatione leniatur. *l.interpretatione.* 42.D.*de pœn.l.fin.C.qui bon. ced.c.odia. de reg.iur.in.6.*

Multa iure requiruntur, vt censura afficiat, quæ per suas causas tradita rem obscuram dilucidant.

Causa effectiua.

POtestas puniendi tradita fuit Ecclesiæ à Christo Domino. *Matth.* 18. Ne Ecclesia perfectum Dei *Monarchicum* Opus, manca, impotens dicatur in flagitiosis puniendis. Punit autem per censuras, quæ competunt non ex vi ordinis, sed ex vi Prælaturæ Ecclesiasticæ; nam requirunt contentiosum tribunal, cum sint sententiæ Iudiciales. *tit. Decr.de sen. excom.* Illi ergo
963 turæ Ecclesiasticæ; nam requirunt contentiosum tribunal, cum sint sententiæ Iudiciales. *tit. Decr.de sen. excom.* Illi ergo singuli, & omnes Prælati Ecclesiastici poterunt ferre censuras, siuè Seculares, siuè Regulares, qui valent Iudicialiter contentiosè cognoscere de delinquente. Summus Pontifex, & Concilium Generale ab ipso indictum in toto orbe. Patriarcha, Archiepiscopus, & eorum Vicarij circa proprios
964 subditos, et etiam Vicarius Capitularis; quia vtitur Iurisdictione Episcopali. *c.1.2.* & *3.de off.Vic.in.6.*

Ferre nequit censuras Iudex ordinarius non clericus saltem primæ tonsuræ. *c.in nona.* 16.*q.*7. nec coniugatus. *c.1.de cler. coniug.*

sn.

965 *in.6.* nec non Viator, vt Episcopus Beatus: nam censura est gladius Ecclesiæ Militantis. *Trid.sess.25.* Nec innodatus censuris Suspensionis, Excommunicationis. *cap. exceptionem. 7. de except.*

Delegatus Iudex à Summo Pontifice potest esse etiam laicus; quia hæc potestas ab ordine non pendet, nisi ex dispositione iuris canonici humani; Imò potest Summus Pontifex de plenitudine potestatis, etiam fœminę hanc potestatem committere iu-
966 ribus oppositis tantùm Verificatis in iurisdictione ordinaria. *c.noua.10.de pœnit. & remiss.c de Monialibus. 33. de sent. excomm.* Nam ab ordine non pendet, & prima tonsura est tantùm iuris positiui. Facitque. *tex.in.c.dilecti.13.de maior.& obedien.* in. *c. dilecti.4. de arbitr.* & potest id etiam committere Summus Pontifex non
967 baptizato; hic enim non proprio, sed delegantis nomine censuras ferret.

Iudex debet sententiam censuræ in scriptis proferre præmissa trina monitione, vel
968 vna pro tribus si periculum sit in mora. *c.reprehensibilis.26. de appell. c.contingit. 45.de sentent. excomm.* Et debet exprimi causa, proptèr quam censura fertur. *c. sacro.§ caueat.ibid.c. nemo.2. q.1.* Ita vt sint suspensi iudices dictam formam non seruantes per mensem. *c.1.§.si quis.de senten. excom.in 6.d.c.sacro. §.cunq.*

Materia censuræ.

Est peccatum externum mortale consummatum cum contumacia, *Matth.8.d.c.*

sa-

facro. ita vt non sufficiat peccatum merè internū. *D.Th.*1.2.*q.*1. *ar.*8. Nec externū destitutum contumacia, & incompletum;
969 nisi incompletum flagitium cum contumacia, superior plectere velit. *c.perpetuo. de elect.in.*6.Vndè metus iniustus grauis, non in odium Religionis, licèt non excusset à culpa, eximit à censuris; quia tollit contumaciam; legibus humanis cum tanto onere non obligantibus, vt supra definiuimus. *n.*8. Contumacia autem est contemnere superioris præceptum, & contu-
970 max est, qui obedire Iudici contendit. *l. contumacia.* §.*pœnam.D.de re iud. c.centũ est.*11.*q.*3.idq; siue sit cõtumacia *Formalis*, quæ est propriè contemptus; siue *Virtualis*; quæ est impropriè contemptus, vt est in citato comparere nolente.

Subiectum Censuræ

EST baptizatus delinquens; nam hic tantùm est contumax; vndè Bruta
971 impropriè censurantur, sumpta censura pro Maledictione.

Mortuus autem in contumacia excommuni-
972 cari valet; sicuti qui commisso flagitio fit amens; nam potest absolui post mortem. *c. à nobis il* 2. *c.sacris.*38.*de sent.excom.*Ergo etiam censurari, cum vterque sit iurisdictionis actus. Patet ex. *c. sanè.* 24.*q.*2. *c.si quis Episcopus.* ibi. *Post mortem ei Anathema dicatur. de harat.*

Illigandus censura debet esse subditus; nam
973 est actus superioritatis, & debet existere intra territorium censurantis. *c.*2.*de const. in*,6.

Po-

Poteſt ſubditus appellare à cenſura lata, deuolutiuè, non ſuſpenſiuè. *c. paſtoralis.* 53.
974 §. *verùm. de appell.* à ferenda, vel à declaratione, ſuſpenſiuè etiam. *c. prætereà.* 11. *de appell. c. per tuas.* 40. *de ſent. excom.*

Abſolutio à cenſura.

ABſoluit ferens, & niſi ſit reſeruata, quiuis confeſſarius. *c. nuper. de ſent. excom.*
975 *Suar. diſp.* 9. *ſect.* 3. *Sylu. v. abſolutio.* 1. *n.* 3. à reſeruatis verò abſoluit ſibi reſeruans, vel cui ipſe facultatem dedit: Et ſic Epiſcopus regulariter abſoluit illos, qui nequeũt Papam adire. Talis eſt exiſtens in periculo mortis *c. quamuis.* 58. *c. quod de his.* 26. *ibid.* fragilitate ſexus, ætatis, ſenectutis aliter impotens ad itinerãdum. *d. c. quamuis.*
976 *c. mulieres.* 6. *ibid.* Habens dominium tẽporale, aut ſpirituale animarum; quando ex ſua abſentia cauſa cenſuræ abſoluendæ, vaſalli, aut oues graue damnum paterentur. *c. de cætero.* 11. *ibid.* Qui non eſt ſui iuris, vt filiusf., ſeruus. *d. c. mulieres.* Paupertate preſſus, niſi ſit mẽdicus. Vltimò omnis alius impeditus, prudentis viri arbitrio decernente impedimentum. *Tander. to.* 4. *diſp.* 6. *q.* 10. *pu.* 6.

Abſolutus ex tali impedimento, niſi ſit impubes, ceſſante impedimento debet ſe præ-
977 ſentare Pontifici ſaltem per Procuratorem; ſecus in mora, reijncidit in excõmunicationem. *DD.*

Abſolutus verò per Iubilæum, pro foro inter-
978 no, re vera eſt abſolutus, & poteſt ſe gerere, vt non excõmunicatus etiam

pro

pro foro externo, coram illis, quibus nota est absolutio obtenta, debetque petere vt pro foro externo tollantur cedulones, & parere mandatis Curiæ. *Suar. de cens disp.* 9. *sect.* 5.

Quando quis potest absolui satisfacta parte talem satisfactionem debet præmittere,
979 dummodo non sit impossibilis; nàm impossibilia superior exigere nequit, vt supra probauimus. *n* 8. Et hæc de censuris in genere; nunc de singulis in specie dicendum.

Excommunicatio

Est pœna ecclesiastica priuãs cõmunione ecclesiastica; hoc est illis, quæ ema-
980 nãt ab ipsa Ecclesia, vt Satisfactio, Impetratio, Suffragia. Quę participatio ecclesiastica includit etiam Politicam. *c. ad mensam.* 11. *quæst.* 3.

Diuiditur in Maiorem, & Minorem. Maior priuat participatione actiua, & passiua; ita vt excommunicatus tali excommunicatione nec possit dare, nec recipere Sacramen-
981 ta. Minor tantùm passiua, & electione ad ecclesiasticas dignitates *c. si celebrat.* 10. *de cler. excom. min. c. si quem pen. de sent. excom.* nomine excõmunicationis venit maior, nõ minor. *d. c. si quẽ. c. iuuenis. de spõs.*

Innodatus minori excommunicatione ministrans Sacramenta alijs peccat venialiter, secundùm *Caiet. u. excõmunicatio minor.*
982 Nec venialiter, vt vult. *Nau. c.* 27 *nu.* 24. *Henriq lib.* 13. *c.* 3. *Suar. de cens disp.* 24. *sect.* 2. Nec celebrando fit irregularis. *d. c. si celebrat.*

Ex-

Excommunicatio maior siue à lege, siue ab homine requirit peccatum mortale externum cum contumacia. *c. nemo episcoporum.* 11. *q.* 3. *c. si habes.* 24. *q.* 3. Ita vt pro veniali
983 ferri nequeat. *Trid. sess.* 17. *c.* 3. Est enim pœna grauis delictum exigēs graue, vt pro mensura delicti sit, & plagarum modus.

Præmittenda est denunciatio. *c. peruenit il* 2.
984 *de appel. clem.* 2. *de pœn.* ita vt cōcedatur defendendi locus. *c. susceptis.* 1. *de pos. & prop.*

Excommunicari valent omnes subditi cuiuscunque etiam Imperialis, ac Regalis di-
985 gnitatis: Non verò Collegium, Vniuersitas; licèt hæc suspendi valeant. *c. Romana de sent. excom. in.* 6. Idque etiam si omnes, & singuli nominentur. *Turrian. lib.* 2. *de cens. disp.* 23. *dub.* 2. Posset tamen Superior distinctis sententijs singulos excommunicare; nam in *d. c. Romana.* prohibetur, vnica sentētia excommunicari Vniuersitates.

Si tamen constaret in probatis omnes, & singulos de collegio deliquisse, & sic neminem esse innocentem, vt potest esse in col-
986 legio peccatorum; potest excommunicari, singulis nominatis; nam cessat finis, ne innocens puniatur in *d. c. Romana.* vbi *glos. u. penitus. Alter. lib.* 3. *disp.* 10. *c.* 6. *u. dico secundò.* Sicuti excommunicatio lata contra ferentes arma extrà collegium ligat omnes de collegio, si omnes deferant arma. *Sot. in.* 4. *dist.* 22 *q.* 2. *art.* 1.

Excommunicationis effectus.

I. MAior excommunicatio priuat participatione Sacramentorum actiua,
987 & passiua. *c. apostolicæ. 9. de cler. excom. min. c. significauit. 18. de sent. excom.*
II. Priuat suffragijs Ecclesiæ. *c. à nobis il 2. c. sacris. 38. ibid. c. alma mater. 24. eod. tit.*
988 *in 6.* Ita, vt nec pro excõmunicato queat offerri oratio publica, nec sacrificiũ in personam Ecclesiæ. *d. c. à nobis. Nau. c. 27. nu.* 36. III. Priuat communione; ita, vt coram, & cum excommunicato non tolerato nequeant diuina officia exerceri. *clem. 1. de sent. excom.* licèt celebrans communicans
989 excommunicato vitando, non fiat irregularis. *c. is qui. ibid. in.* 6. IV. Excommunicatio priuat iurisdictione; ità, vt suspendat, quam inuenit, & irritet acquirendam post excommunicationem. *c. audiuimus. 24. q. 1. c. decernimus. 8. de sen. excom. in. 6.* V. Reddit inhabilem ad officia ecclesiastica, & beneficia. *c. cũ bona. 8. de æt. & qual.*
990 Et excommunicatus priuatur fructibus beneficij pro tempore excõmunicationis. *c. pastoralis. 53. de appel.* & redditur incapax ad noua beneficia, licèt non priuetur obtẽtis. *d. c. pastoralis. in fin. c. postulastis. 7. de cler. excom.*
VI. Priuat ecclesiastica sepultura. *c. sacris. 12. de sepult. d. c. à nobis il 2. clem. 1. de sepult.* licèt excommunicatus moriatur contritus,
991 *d. c. à nobis.* Satis tamen est; si in articulo mortis à quolibet Sacerdote absoluatur. *c. fin. de sepult.* Et si sepeliatur, Ecclesia polluitur;

luitur; estque exhumandus, & proijciendus. *c. consuluisti.7. de consecr.eccl.vel alt.* Et sepeliens proprijs manibus excommunicatum in loco sacro peccat mortaliter. *Abb.in d.c.sacris.*estque excommunicatus. *d. clem.* 1. si excommunicatum vitandum sepeliat.
VII. Priuat communione forensi; ita, vt iudices excommunicati nequeant licitè, & validè iurisdictionem exercere. *c. decerni-*
992 *mus.8. de sent.excom. in.6. c.nos sancto-rum.15.q.6.*
Actor excommunicatus nequit agere. *d.c.decernimus. c.Pia.1. de excep. in.6.* Et reus
993 excōmunicatus potest conueniri, & debet per alium respondere. *c. intelleximus. 7. de iud.* excommunicatus testis in iudicio, & extra esse nequit; nisi in causa hæresis, & matrimonij. *c.licèt.14. de sent.excom.in 6. c.in fidei.5.de hæret. in 6. d.c.decernimus.*
VIII. Priuat commercio politico. *c.nuper.39. de sen. excom. c. à nobis. il 2. de except.*de quo illud
994 *Os, orare, vale, communio, mensa negatur.*
Licere resalutare excommunicatum ait *Henriq. lib. 13. c.7.* cum *Fill.* & alijs; nàm est
995 debitum Vrbanitatis: contradicunt tamen alij.
Communicare cum excommunicato vitando, nō in crimine criminoso, nō in diuinis,
996 est veniale. *D.Th.in.4.dist.18.q.2.Suar. de cens. disp.16.sect.5.*
Excusatur communicans politicè quinque

 modis

modis. I. *Ex ignorantia*; & dubitans, an alius sit excommunicatus, non tenetur abstinere ab illius commercio; nam excommunicatio est *facti* in dubio non præsu-
997 menda. II. *Ex necessitate. c. quoniam.* 11. *q.* 4. idque, siue necessitas sit animæ, siue corporis; siue excommunicati, siuè alterius; sicque potest dari eleemosyna excõmunicato egenti; & ab excommunicato
998 pauper potest petere eleemosynam. III. *Vtilitate*, siue excommunicati, siuè alterius. *c. cum voluntate.* 54. *de sent. excom.* IV. *Lege* coniugali, patriæ potestatis; qua fit, vt pater cum filio, Vir cum Vxore, & è conuerso colloqui valeat. *D. Th.* 3. *p. q.* 13. *art.* 1. *Suar. loc. cit.* V. *humilitate*, scilicèt
999 subiectione, qua fit, vt subditus cum superiore colloquatur. Vnde illud

Vtile, Lex, Humilis, Res ignorata, Necesse.

Absolutio.

ABsolutio Minoris excommunicationis nemini reseruatur; & sic à quolibet Sacerdote tolli potest. *c. nuper.* 39. *de sentent.*
1000 *excom. Dian. p.* 5. *tract.* 9. *resol.* 3. *post. D. Th. Sot. in.* 4. *dist.* 22. *q.* 3. *art.* 2.

Maior excommunicatio non reseruata, nec in foro cõtentioso deducta, absoluitur à quo-
1001 uis confessario. *d. c. nuper.* Reseruata, ab illo, qui reseruatur; excepto mortis articulo. *Trid. sess.* 14. *c* 7.

Regulares excommunicati ab Episcopo Delegato Apostolicæ Sedis, nequeunt absolui
1002 à proprijs Superioribus. *Suar. to.* 4. *de relig. tract.* 8. *lib.* 2. *c.* 20.

Suspensio

EST pœna Ecclesiastica priuans ministrum Ecclesiasticum vsu ecclesiasticæ potestatis, & quibusdam alijs bonis spectanti-
1003 bus ad statum Ecclesiasticum. Triplex à beneficio, officio, & vtroque. *c. sanè. 2. de off. deleg. Clem. vn. de reb. eccl. non alien.*
Nomine officij venit omnis potestas spiritualis Ordinis, Iurisdictionis, Administra-
1004 tionis. *c perfectis. 1. dist. 25.*
Suspensus ab officio est, si quis priuetur vsu officij: qua suspensione durãte, si ministret
1005 in Diuinis, fit irregularis. *c. is qui. 18. c. is cui. 20. de sent. excom. in. 6.*
Suspensus nequit recipere nouum benefi-
1006 cium. *c. postulastis. 7. de cler. excomm. min.*
Idem est suspendi ab ordine, ac ab ordinibus. Vndè Suspensus ab ordine nullius ordinis actum exercere potest; & est suspensus etiã à Iurisdictione annexa ordini secundùm
1007 *Sylu. n. Suspensio.* licèt oppositum doceat. *S. Th. in suppl. ad. 3. p. q. 22. art. 3. Caiet. ve. suspensio.*

Interdictum

PRiuat Sepultura, Diuinis officijs, & vsu quorundam Sacramentorum. Triplex; *Locale, Personale, & Mixtum. c. si ciuitas. 12. c si sententia. 16. c. præsenti. 10. de. sent. excomm. in. 6.* Locale afficit locum, in quo prohibentur Diuina. Personale personam,
1008 cui interdicitur vsus Sepulturæ, receptio Sacramentorum, & assistere Diuinis officijs. *c. is cui. 20. ibid.* Mixtum, Locale,

& Personale includit. Quod potest esse *Ambulatorium* transiens, scilicèt de loco ad locum Subiectum, vbi persona interdicta peruenit. *c. non est nobis.11. de spons.c.dilectis 55 de appell.* Diuiditur etiã in Generale si interdicatur Prouincia, Ciuitas; & Speciale si interdicatur talis Ecclesia.

Interdictum Locale semper infert Personale
1009 illius, qui dedit causam interdicto. *d.c. si sententia 16.*

Interdictũ nõ priuat receptioneBaptismi, Cõfirmationis, Pœnitentiæ, etiam in Parochia interdicta. *c quod in te. 11. de pœnit et remiss.c.responso.43.§.preterea.c.quoniam. 19.de sent.excom.in.6.Sylu. u.interdictum.*
1010 *5.quæst.7.* Exclusis excommunicatis, & dantibus causam interdicto. *c.Alma mater.24.eod.tit.*

Eucharistia non absque necessitate, sed per modum Viatici, etiam cum Solennitate ministrari valet tempore interdicti, pulsata Campana ad conuocandum populum, ob maiorem Sacramenti honorem, exclusis excommunicatis, & dantibus causam interdicto. *d.c.quod in te* vbi. *Calder. Couar.in d.c.Alma.* Extrema Vnctio, & Ordo non ministrantur tempore Interdicti. *d.c.*
1011 *Alma.d.c.quod in te.* Matrimoniũ autẽ fieri valet. *Sanch.7.de matr disp.8 Sylu. v.interdictum.* licèt. *Suar.* velit validè non licitè fieri. *disp. 33.*

Tempore interdicti prohibentur omnia Diuina officia publicè, processiones, exceptis

die-

diebus Natiuitatis Domini, Paschatis, Pẽtecostes,, Assumptionis, Corporis Christi Domini; semper excommunicatis, et dan-
1012 tibus causam interdicto exclusis. *d cap. Alma mater. & bulla Martini V. & Leonis. X.*

Excluduntur ab Ecclesiastica sepultura etiam infantes, nõ tamen clerici, qui; nõ dederũt
1013 causam interdicto. *d.c. Alma. & d.cap. quod in te.*

Violans Interdictum clericus fit Irregularis*,
1014 & priuatur voce actiua, & passiua. *c. is qui. 1. de senten. excom. in. 6.*

Cessatio à Diuinis

Est Suspensio quædam Diuinorum officiorum, Sacramentorum, & rerum sacrarum; Est vera censura secundùm. *Sot.*
1015 *in 4. dist. 22. q. 3.* distincta ab interdicto, secundùm. *Gabr. à S. Vin.*

Duplex, *Generalis* aliquam communitatem; *Particularis* aliquam Ecclesiam afficiens. *Clem. 1 de verb sign.* Et tempore Cessatio-
1016 nis potest celebrari eo modo, quo de interdicto diximus. *c. permittimus. 57. de sent. excom.* Et sine officio, non priuat ecclesiastica sepultura, vt vult. *Hurtad. de cens.*

Præbentes causam Cessationi tenentur restituere clericis amissas distributiones; cum sint in causa damni. *Couar. in. d. c. Alma.*
1017 Formula, & ordo ferendæ Cessationis est in. *c. si canonici. 2. de off. ord. in. 6.* & dictos dantes causam, peccare est certum; An autem id sit contra Iustitiam commu-

catiuam, an contra obedientiam, vel Reli-
1018 gionem; alijs, nostra pendente senten-
tia, decidendum relinquimus.

Clericus transgrediens Cessationem non est irregularis; cum id nullo iure exprimatur. *Monet. de distr. p. 2. q. 29.* Regularis verò
1019 transgrediens est excommunicatus ex-
communicatione non reseruata. *Trid. sess. 15. c. 16. Clem. ex frequentibus. de sentent. excomm.*

Irregularitas

Est impedimentum canonicum, quoad suscipiendos ordines, vel vsum ipsorũ. *c. 1. de cler. non ord. min.* Tò *canonicũ* indi-
1020 cat irregularitatem à iure canonico in-
troductam; licèt à tempore Apostolorum nomen traxerit; ità vt Episcopus Bigamus fuerit irregularis. *1. ad Thim. 3. Sua. disp. 40. de cens. sect. 1.* contra *Abb. in c. sicut. de homicid.*

Duplex. Vna ex defectu; altera ex delicto. Ex Delicto supponit peccatum homicidij, mutilationis, hæresis, infidelitatis, iterationis Baptismi, infamiæ. Ex defectu non supponit peccatum, sed prouenit ex defe-
1021 ctu animæ ratione ignorantiæ, corpo-
ris, deformis, mutilati, defectu ætatis, libertatis, lenitatis, Sacramenti.

Omnis irregularitas debet esse expressa in iure. *c. is qui. 18. de senten. excomm. in 6.* & sic non inducitur à simili, si iure non ex-
1021 primatur. *d. c. is qui. 18.* & in dubio an
sit iure expressa, non intelligitur expressa, nèc incurritur. *d. c. is qui. 18.* & contra-

hi-

hitur etiam à carentibus ordine; dummodò sint capaces ordinis, *c. veniens.3. de presb. non bapt.*

Irregularitas ex delicto

Exigit peccatum mortale completum; est enim pœna grauis grauem suppo. nens culpam. *c. felicis. 5. § illud autem. de pœn. in. 6. c. non afferramus. 22. 24. q. 1.* Vn-
1023 dè ob Veniale irregularitas non contrahitur. *Bonac. de censf. disp. 7. q. 1.*

Irregularitas ex homicidio iniusto contrahitur, siuè homicidium sit Voluntarium,
1024 hoc est directè, præmeditatè volitum; siuè casuale, hoc est indirectè, nempè volitum in causa. *Trid. sess. 14. c. 7.*

Vt quis ex homicidio Voluntario fiat irregularis, debet peccare contra Iustitiam, nèc sufficit peccare contra charitatem;
1025 Nam homicidium ex se supponit regularitèr peccatum contra iustitiam iure consideratum.

Dubius de homicidio non est Irregularis, nisi contrà se habeat præsumptionem iuris, & indicia; puta quia vulnerauit. *c. ad au-*
1026 *dientiam. 12. c. significasti. 16. de homic.* Iustitia nanq; exigit æqualitatem inter delictum, & pœnam; nec pro dubio delicto certa pœna est danda. Secùs in dubio fortè innocens puniretur; & tamen de iure melius est in dubio nocentem absoluere, quàm innocentem condemnare. *l. 1. v. sed et si. D. de ven. in poss. mit.*

Mandans etiàm, & consulens homicidiũ est irregularis illo secuto. *c. significasti. 18, c. si-*

1027 *c.ficut.6.§.illi.ibid. c.fi quis viduam. 8. dift.50.*
Mandans tamen excufatur ab irregularitate, fi mandatarius occidiffet eodem tempore
1028 mandato præcifo; nam tùnc non eft caufa mortis, nec *phyfica*, nec *moralis*. *Sayr. lib.7. c.2.* nec eft irregularis, fi ipfe mãdatarius occidatur; quia mandatũ non
1029 eft caufa mortis. *Vafq.1.2.difp.100. qu. 73.art.9.*
Mandans non eft irregularis, fi ante homicidium reuocet mandatum exprefsè, vel tacitè; dummodò id innotefcat mandatario. *Nauar. c.27.* idque etiam fi mandatarius
1030 pertinax ex fe occidat; iàm enim mandans, reuocato mandato, nullo modo eft caufa.
Ratificans homicidium iam antea patratum, vel negatiuè, aut præcifiuè fe habens, non
1031 eft irregularis: quia non influit in homicidum.
Confulens homicidium illo fecuto eft irregularis. *d. c. ficut. c. fignificafti.* Et fi alius
1032 præcifo Confilio etiam occideret, non eft irregularis confulens: nàm non eft caufa; nifi fuo confilio citiùs occidatur.
Dubitans, an fuo confilio influxerit non eft
1033 irregularis. *Henriq. lib.14.c.16.*
An verò reuocans confilium occidendi vitet Irregularitatem fecuto homicidio? Affirmamus; fi reuocet confilium diffolutis rationibus, quibus cõfuluit; nã tũc cõfiliũ nõ
1034 eft ampliùs confulentis, ficuti opinio
re-

uocata non est authoris reuocantis; & cōsultus non consilio, sed sua malitia deindè mouetur. *Suar. de cens disp.94. sect.3. Hurtad.disp.2.diff.6.*

Auxilians, & cooperans ad homicidiū cum
1035 effectu est irregularis. *c.significasti.18. c.sicut.6.de homic.*

Dans autem arma alicui ira non furenti, quē suspicatur petere ad alterius internicionē, non est irregularis, nisi intendat occisionem; nàm est res indifferens, nec ab ipso
1036 determinatur ad malum; Vt patet in vendente rem indifferentem, qua alius abuti valet. *Hurtad.disp.2 diff.8.*

Dans autem arma ad occidendum, si occisor alijs occisit armis, non est irregularis, quia
1037 suis armis non cooperatus est. *Bonac. disp.7.q.4.pu.8.*

Negans auxilium ex charitate, vel iustitia non est irregularis; quia talis casus iure non expressus; &. *Trid.sess.14.c.7.* exigit influxum positiuum, qualis non est negatio auxilii, siue negans auxilium sit Iudex, siuè medicus, omittens pa-
1038 trocinium Rei, curam ægroti. *Lug. tom.1.de iust.disput.*10. contra. *Sayr.lib.7. cap.4.*

Claudens portam fugienti indè occidendo ab inimico persequente, est irregularis, si claudat, vt fugiens occidatur; non verò si
1039 claudat, ne tumultus fiat in sua domo; quia actio indifferens à fine specificatur.

Fugiens necessariò proterens in via puerum non est irregularis; nàm non peccat, & mors

mors sequitur prætèr intentionem.

Nec est irregularis ad defēsionē inculpatam occidēs iniustū aggressorē tuēdi causa suā, suorum amicorum innocentiam, vitā, honorem, famam, bona. *Clem. si furiosus. de*
1040 *homic. c. significasti. de homic. l. vim vi. D. de iust. & iur. Lug. loc. cit.*

Faciens abortum fœtus animati est irregularis. *c. sicut. 20. de homic.* In dubio verò an
1041 sit animatus non est irregularis, nàm id non est expressum in iure, & non præsumitur in dubio animatus.

Homicidium Casuale

Est, quod accidit prætèr intētionē. In quo si desit omnis culpa, nulla datur irregularitas, vt in homicidio fortuito *c. lator. 9. c. dilectus. 13 c. significasti il. 1. de homic* Si
1042 adsit indirecta Voluntas est peccatum mortale, & etiam casuale dicitur sufficiens ad irregularitatem inducendam. *d. c. significasti. D. Th.* vbi. *Caiet. 2. 2. qu. 64. artic. 8.*

Hanc contrahit irregularitatem dans ope-
1043 rā rei illicitæ non adhibita sufficienti diligentia ne homicidium sequatur, *d. cap. lator. c. presbyterum. 7. eod. tit.* Si verò res illicita per se tēdat ad homicidiū; licèt sequatur præter intentionem directam, facit irregularē; cum volens causam, velit effectus; at periculum præuidens, & sufficienter prospiciens, ne homicidium accidat, non peccat peccato homicidij, nec est irregularis homicidio secuto: quia nec indi-
1044 rectè volitum, nullo enim iure oppositum exprimitur. Nec valet in hoc argumen-

mentum à contrario, vel à simili cum simus in pœnis. *c. Ioannes. 23. de homic. Sà. v. irregularitas.*

Requiritur ergo ad irregularitatem ex homicidio casuali peccatum externum, & actio in se ex se tendens ad necem; ità vt cessā-
1045 te alterutro istorum cesset irregularitas. Vndè non est irregularis cedens arbores die festiuo adhibens diligentiam, ne mors sequatur; licèt ramus cadens hominem occidat. Nèc est irregularis proijciens aliquid ad terrendum, si territus ictum timēs, fugiens, ruens moriatur, si terrens hęc non aduertat; nàm non peccat peccato homicidij. Nec mittens puerum ad flumen si
1046 puer suffocetur. Nec lùdens pilis niueis occidens inaduertenter. Nec proijciēs lapidem contra Petrum, casu occidens Paulum; nàm actio occisionis tùnc est merè fortuita.

Mutilatio

Est abscissio alicu us partis habentis in corpore specialem functionem distin-
1047 ctam ab alijs. *1. ad Corinth.* 12.

Mutilans est irregularis, non verò deformās sine mutilatione; nèc abscindens digitos aliquos carentes speciali officio in corpore; nèc excæcans oculum non eruendo, vt
1048 nec debilitans; nàm non mutilat. *Molin. to. 3. tra. 3. disp. 68. Nauar. c. 27. n. 206.* etiam si ità debilitetur; vt ad nihil deseruiat: nàm re vera non mutilat. Nec abscindens partem protsùs inutilem siccam anima carentem; nàm in pœnis non censetur

1049 pars hominis. *Suar. disp.* 44. *sect.* 2. *num.* 11. Vndè nec mutilans cadauer est irregularis; contra *Maiol lib.* 5. *c.* 50. *n.* 8.

Mutilans se ipsum est irregularis, vt mutilans alium. *c. si quis.* 4. *dist.* 53. *c. clericis.* 5.
1050 *Ne cler. vel mona.*

Minuens sibi aliquem partem membri puta digitum, vel digiti partem ex indignatione est irregularis; quia id iure exprimitur. *c. qui partem.* 6. *dist.* 55. Non verò minuens alteri; quia iure non exprimitur. *Suar. de cens. disp.* 44. *sect.* 2. Dubius verò,
1051 an mutilauerit, non est irregularis. *Suar. de censur, disp.* 40. *sect.* 5.

Consulens mutilationem, non est irregularis secundùm. *Gabriel. à S. Vinc. de cens. disp.* 10. *n.* 71. quia nullo iure id exprimitur:
1052 oppositum docent plures apud. *Dian. p.* 8. *tra.* 2. *resol.* 18.

Iteratio Baptismi solennis

REddit irregularem rebaptizantem, & eius ministrum. *c. ex litterarum.* 2. *de*
1053 *Apost. c. non licet.* 107. *c. placuit.* 111. *distinct.* 9. *Lean. disp.* 18. *q.* 9.

Rebaptizans verò sub conditione non est irregularis: quia non rebaptizat. *Suar. disp.* 31 *sect.* 6. Imò exteriùs conditionem apponentem, nec esse irregularem ob defectū
1054 peccati externi, vult *Propositus.* 3. *pa. q.* 66. *art.* 9. Nec est irregularis reiterans solennitates, non baptismum. *Leand. disp.* 18. *q.* 14. contra. *Maiol. lib.* 3. *c.* 15. *n.* 5. quia iure id non exprimitur.

Iterans verò Confirmationem non est irre-

gularis, nàm iure non est expressum. 13.
1055 DD. apud. *Leand. tom. 1. tract. 3. disp. 4. q. 15.*

Adultus Baptizatus ab hæretico peccans est
1056 irregularis. *c. placuit. 1. q. 4. Suar. to. 5. disp. 44. sect. 1. n. 14.*

Ordinatus

AB Episcopo, qui renunciauit Episcopatui, vel irregulari; vel ordinatus per saltum, vel furtiuè sine approbatione sui ordinarij, non est irregularis, sed suspensus. *c. veniens. 1. de eo, qui furt.*

Exercens actum ordinis non recepti, aut præ-
1057 termissi est irregularis. *c. si quis. 1. de cler. non ord. min.*

Violans censuras maiores

ESt irregularis, exercendo ex officio actũ ordinis. *c. si quis. 7. 11. q. 3. c. fin. de excess.*
1058 *prel. c. is qui. 18. §. is verò. c. is cui. de senten. excom. in. 6.*

Non autem est irregularis celebrans cum minori excommunicatione. *c. si celebrat. 10. de cler. excom. min. Nauar. c. 27. n. 294.* excommunicatus initiatus prima tonsura
1059 non dicitur exercere actum ordinis, & sic nèc est irregularis. *Suar. de cens. disput. 12. sect. 2. n. 8.*

Hæreticus

ESt irregularis. *c. si qui. 8. c. saluberrimũ. 21. 5. q. 7.* Vt etiam sunt irregulares fautores, defensores, receptatores hæ-
1060 reticorum. *c. quicunque. 2. §. hæretici. de hæret. in. 6.* Et nati, licèt catholici post, non ante hæresim patris, etiam sunt irre-

gulares.*d.c.2..Nauar.c.27.nu.215.*
Si verò filij denunciauerint parentes non sũt
1061 irregulares. *Farin.de heres.q.192.*

Neophitus

Nouus in fide est irregularis.*tota.distin.* 48.*c.miramur.5. dist.*61. quæ irregu-
1062 laritas tollitur lapsu temporis. *c. vn. dist.57.*

Infamis

Est irregularis. *c.qui in aliquo.distin.51. cap.omnipotens.4.de accusat.* siue infamia sit iuris,siue facti. *c.infames.6. qu.1.c. aliquantos.1.dist.51.d.1. & 2.C.de his qui*
1063 *nota. inf.* sed recuperata fama desinit esse infamis. *c.testimonium.54.de test.*

Defectus Animæ

Reddit irregularem, siuè sit defectus rationis ex amentia,furore.*c.maritum.2. c.communiter. 3. dist. 33.* & semèl amens
1064 semper est irregularis,nisi certò constet de salute. *Suar.disp.51.sect.1.*
Dęmoniaci,Energumeni sunt irregulares. *c. clerici.4. ibid.* Et sani non promouentur ad alios ordines. *d.c.2. & 3* Licèt possint
1065 exercere susceptos. *d.c.communiter.*
Habens defectum scientiæ ad exercendum
1066 ordinem est irregularis. *c. illitteratos. 1.dist.36.*

Defectus Corporis

Inducit irregularitatem, si sit deformis, monstruosus,generans horrorem. *c.cum percussio.7 q.1.c.2.de corp.vit.* Idque licèt cum horrore adhùc habeatur proprium exercitium, puta Vitio cum deformitate.

Hen-

Henriq. lib. 14. *c.* 8. Hinc Miopia, Luſcities, Mindriaſis, Lippitudo, Cæcitas etiam ſine deformitate, in qua, ſi ſuperueniat ordinato, poteſt Papa diſpēſare celebrationē
1067 cū aſſiſtente Pio, & Docto. *Henriq. l. c.* Surditas, Caluities veniens ex morbo Gallico, quo etiam ſupercilia deformantur; omnis defectus, exceſſus, aut diſtortio membrorum deformis, & ſimilia generātia deformitatem reddunt irregularem. *Zacch. in med. leg q.* 15. & reddit irregularem pars etiam non deformans abſciſſa
1068 proprijs manibus; idque in pœnam delicti. *c. qui partem.* 6. *diſt.* 55. Et abſcindens ſibi teſtes, aut permittens ſibi abſcindi eſt irregularis, etiam ſi zelo caſtitatis id faciat; & ordinatus deponitur. *c. ſi quis.* 9. *diſt.* 55. *c.* 4. *de corp. viti.*

Impotens ad guſtandum vinum eſt irregularis, cum nequeat celebrare ſub vtraque ſpecie. *Nau. c.* 27. in quo Papam non poſ-
1069 ſe diſpēſare vult. *D. Th. Suar. Vaſq.* cōtra. 12. *DD.* apud *Leand. to.* 2. *tr.* 8. *diſp.* 1.

Hermaphroditus præualens virili ſexu non eſt irregularis; nàm iure id non exprimitur. *Vrtad. de irreg. diſp.* 2. *diff.* 14. contra *Suar.* & 9. *DD.* apud *Leand.*

Defectus Natalium.

FAcit irregularem illegitimum. *c.* 1. *cap. fin. de fil. presb. c. per Venerabilem.* 13. *Qui fil. ſint legit.* Filius tamen non tenetur credere matri etiam in articulo mortis iuramento dicenti illum eſſe illigitimum;
1070 quia alleganti propriam turpitudinem non creditur.

Hæc irregularitas tollitur sequenti matrimonio. *c.ex tenore.14.c.tanta.6.ibid.* dūmodò potuerit contrahi matrimonium
1071 aliquo tēpore, quo filius fuit in vtero.
Tollitur etiam protestione Religiosa.

Seruus

EST irregularis ex defectu libertatis. *c. de seruorum.1. de seru. non ord.* Et cessat hæc irregularitas acquisita libertate. *Suar. disp.51 sect.3.* Et libertas acquiritur si or-
1072 dinetur seruus non contradicente Domino. *c frequens.10.dist.54.*

Bigamus.

EST irregularis, siuè bigamia sit *Vera*, vt est si quis contrahat secundas nuptias consumatas. *c.debitum.3.de big.Trid.sess.*
1073 *23. c.17.* siuè sit *Interpretatiua*, vt est si contrahat duo matrimonia, & vnum non teneat, vel ducat viduam. *c. nuper.4. ibid.* siue sit *Similitudinaria*, quæ contrahitur ab illo, qui est in sacris, vel professus, post matrimonium spirituale cum Christo cōtrahente matrimonium carnale consumatum cum altera. *d.c.4.*

Defectus Lenitatis

IDem, ac defectus mansuetudinis in iudicio, reddit irregularem baptizatum, qui cooperatur cum effectu ad mortem, vel
1074 mutilationem Iudicialem ex officio. *c. clericis.5.c sententiam.9. ne cler. vel mon. c.de his.36.dist.50.c.ex litteris.10. de excess.prælat.* Nau.c.27.

Et sic est irregularis Iudex, assessor, siue laicus, siue ecclesiasticus secuta morte, vel mu-

1075 mutilatione à se inflicta. *d.c.*10. *c.suscepimus.*10.*de homic.c. sæpè.*29.23. *qu.*8. Non tamen est irregularis legislator imponens lege pœnam mortis, nec superior cōstituens Iudicem. *c.fin.Ne cler. vel mon.in.*
1076 6. nec delegans iurisdictionem, nisi specialitèr mandet causam sanguinis; Nec confessarius interrogatus dicens Iudici Reum secundùm leges debere mori, nec posse iudicem absoluere, nisi Reum damnet; quia non se gerit, vt minister iustitiæ, sed vt consulens animæ iudicis.

Accusator, vel Denunciator secuta morte, vel mutilatione est irregularis; quia constituit partem iudicij. *c.forus.*10. §.*in omni*.
1077 *de verb. sign. c sententiam.*9. *Ne cler. vel mon.* Et Vitatur irregularitas si accusator protestatur remota pœna sanguinis. *c. prælatis.* 2. *de hom. in.* 6. licèt interiùs
1078 mortem desideret, ecclesia de internis non iudicante.

Testes deponentes in causa sanguinis sunt irregulares. *Suar. disp.* 47. *sect.* 4. [Nisi de Iure Testis deponere teneatur, vel ex
1079 metu deponat; tunc enim irregularis non est; lege non obligante contra leges.

Testes, & Aduocati ad fauorem Rei non sunt irregulares, quia non influunt in mortem, nisi ex aduocati imperitia mors
1080 sequatur. Imò Aduocatus Rei, detegere valet calumniam Accusatoris, facta tamen protestatione, sine periculo Irregularitatis. *Gibal.de irreg.c.*4.*q.*3.

Omnes Curiales cooperantes ad mortem

etiam custodes carcerum aperientes carceres, vt reus ducatur ad mortem, satelli-
1081 tes, carnifex sunt irregulares ex defectu Lenitatis. *Nau.c.27.* non tamen Vendentes funes, furcas, arma; nam non cooperantur iudicialiter ex officio.

Neque impetrantes reum duci breuiori via ad supplicium ad euitandam infamiam, tumultum, detentionem diuturnam Po u-
1082 li; nec instigantes boues ad ambulandum; nec aliquis priuatus dicens reo ascēde scalam, suppone collū securi; aut docēs Carnificem inexpertum. *Vasq. Turr. Leād.* Non enim illi sunt ministri Iustitiæ. *Dian.p.5.tr.5.resol.29.71.*

Pulsans verò Campanam in Signum suspendendi reum, ad conuocandos ministros, vt comitentur Reum, est irregularis; non ve-
1083 rò si sonet, vt populus oret pro reo, & timore pœnæ delicta aueiscatur.

Non est irregularis ex defectu lenitatis assistens ægroto vertens illum causa pietatis in alium latum, licèt moriatur citiùs; nèc
1084 Sacerdos consulens alijs, vt tollant moribundum è medió viæ, luti, aquarum; licèt in illa motione moriatur. *Suar. disp. 47. sect.7. Dian.tra.5.resol.79.*

Effectus Irregularitatis.

I. IMpedit irregularitas licitā receptionē ordinū, etiā primæ tōsuræ disponentis ad ordines. *c.cum contingat.11. de æt, & qual. Suar, de cens. disp.*40.II. Irregularis
1085 non exercet actum ordinis ratione, cuius habèt irregularitatem. Parochus ve-

rò

rò non est irregularis assistens matrimonio; quia non est actus ordinis. III. Irregularis est inhabilis ad iurisdictionem contentiosam annexam dignitati. *c. in quibusdam.* 12. *de pœn. IV.* Irregularis ex homicidio voluntario priuatur beneficiis obtentis non ad titulum Patrimonij; quorum nomine in pœnalibus pensio non venit. *Trid. sess.* 14. *cap.* 7. *Suar. disp.* 40. *de cens. c.* 4. Et antequàm beneficijs priuetur,
1086 vel pendente appellatione, potest illa renunciare alteri. *Suar. de cens. disp.* 40. *sect.* 2.

Vt autem irregularis obtentis priuetur, requiritur sententia; cum ipso iure non sit
1087 priuatus. *c. ex litteris.* 10. *de excess. pral. c. clericis.* 5. *Ne cler. vel mon.*

Irregularis potest facere quidquid potest laicus; sic potest interesse sacro, & rebus sa-
1088 cris. *Suar. disp.* 4. *sect.* 2.

Excusat ab Irregularitate

I. Delictum non mortale excusat ab irregularitate ex delicto. *Clem. vn. de homic.* Vndè excusantia à delicto, ab irregularitate excusant. II Ignorantia non Supina. *c. cognoscentes.* 2. *de const.* III. Metus grauis iniustus cadens in constantem virum, cum lex non obliget cum graui onere ex suprà probatis. *nu.* 8. *IV.* Non expressio irregularitatis in iure. *c. is. qui.* 18. *de sen. excom. in.* 6. dubium enim, &
1089 *DD.* opiniones hinc indè probant, nō esse expressam; nam si esset expressa, nulla opinio *DD.* esset, & nullum dubium. *Ca-*

ram,

ram. fundam. 69. num. 215.

Degradatio

EST priuans officijs, beneficijs ecclesiasticis absque spe restitutionis facta cum solennitate, & priuatione priuilegiorum ecclesiasticorum. *Barb.* in. *c. Veritatis de*
1090 *dol. & cont.* Differt à suspensione; quæ perpetuò non priuat, & habet spem restitutionis.

Duplex. I. *Realis*, siuè *actualis*. II. *Verbalis*, quæ solet appellari Depositio, & est sententia Ecclesiastica, qua persona ecclesia-
1091 stica priuatur omni beneficio, & officio clericali. Et potest fieri in absentem contumacem. *Suar disp.* 3 *sec.* 2.

Realis degradatio habet certam sollennitatem; & nequit fieri in absentem,& degra-
1092 datus realiter traditur brachio seculari. *c. degradatio.* 1. *de pœn. in.* 6.

Et Realis ista Degradatio fit tantùm in casibus iure expressis. I. In Hæresi. *c. ad abolendam.* 9 *de haret. c. super eo.* 4. *ibid. in.* 6.
1093 *II.* In Falsificatione litterarum Apostolicarum. *c. ad falsariorum.* 7. *de crim. fals. III.* In incorrigibilitate. *c. cum non ab homine.* 10. *de iudic.* Alios casus videas apud. *Farin. lib.* 2. *d.* 241.

Depositio.

DEpositio Verbalis est sententia iudicis Ecclesiastici, qua persona ecclesiastica priuatur omni beneficio, & officio cle-
1094 ricali. *Felin. in. c. expressa. de accus.* Habet tamen talis degredatus alimenta ex beneficio. *Felin. loc. cit.*

Vtraq;

Vtraque degradatio spectat ad proprium Episcopum. *Trid. sess. 13. c. 4.*

DE BENEFICIIS.

Beneficium analogicè sumitur etiam pro priuilegio à laico Principe concesso. *l. 3. D. de const.* Vndè feudum beneficium dicitur. Prout autem est ecclesiasticum definitur, Ius percipiendi Ecclesiasticos redditus ex canonica institutione perpe-
1095 tuum. *Barbos. de benef. c. 4. nu. 8.* Aliud Curatum habens curam animarum; aliud simplex carens cura animarum *c. fin. de concess. preb. in. 6.* aliud Regulare, aliud Seculare. Seculare Secularibus clericis. Regulare regularibus competit. *c. cum ad Monasterium. de stat. mon. Clem. 1. de elect.* Et in dubio præsumitur seculare; quia ex institutione seculari est omne beneficiũ. *Barb. loc cit. n. 41.*

Aliud cum præbenda, aliud sine. Et præbenda est ius percipiendi prouentus in Ecclesia collegiata, ob aliquod Diuinum munus exequendum. *c. dilectus. il. 2. de preb.* à beneficio non distinguitur. *c. si quis. 1. qu. 1.*
1096 sed inhæret dignitatibus; ita vt dispensatus ad beneficia etiam curata, non censeatur dispensatus ad præbendas, ad canonicatus. *Barbos. de potest. Episc. alleg. 45. num. 10.*

Rursus beneficium aliud Compatibile, quod potest cũ altero coexistere; aliud incõpatibile, quod cum altero beneficio coexistere

nequit,

nequit, vt duo beneficia curata.

Requisita ad beneficium constituendum.

I. Exigit consensum legitimi superioris Ecclesiastici habentis Episcopalem iurisdictionem. *Rot.p.1.diuers.dec.509.nu.1.* cuius defectu capellaniæ perpetuæ ex
1097 sola dispositione testatoris non sunt beneficia. *Barbos.de iur.eccles.tit.de capel.n.3.* licèt ad titulum talis capellaniæ ordinari possit. *Garz.p.1.c.3.n.112.*

II. Requiritur, vt beneficium sit propter officium. *c.fin.de rescr.in.6.* ita vt cessantibus fructibus beneficij cesset onus dicendi officium.

III. Requisitum est, vt conferatur à persona ecclesiastica. *c.si quis deinceps.16.q.7.* nisi ex Priuilegio Summi Pontificis tale ius
1098 conferendi alteri concedatur. *Serafin. dec.1394.*

IV. Requisitũ est, vt cõferatur clerico, saltem primæ tonsuræ. *d.c.si quis deinceps.c.cum adeo.17.de rescr.* ita vt collatio facta laico sit nulla, nec reconualidetur subsequenti clericatu. *Garz.p.1.c.2.nu.18.*

V. Debet esse perpetuum. *c.postulasti.de rescr.* potest tamen testator reddere beneficium amouibile ad nutum, non tamen ex odio, vel malitia mouentis; & tale beneficium
1099 appelatur Manuale. *Rot.p.1.diuers.decis.579.n.1.*

VI. Nequit quis sibi conferre beneficium; ne sit sui ipsius superior.

Beneficiorũ incompatibilitas nascitur. *I.* Ex

Re-

Residẽtia II. ex Pluralitate beneficiorum, quorum singula sufficiunt ad congruam sustentationem; Nàm non debet diminui Diuinus cultus;& diminueretur, si plura
1100 beneficia vni darentur. *Trid. sess. 7 c.* 4. cum quo stat plura tenuia posse vni dari vsque ad congruam sustentationem. *c. vnio.* 10. *q.* 2. & tenue beneficium censetur 8. ducatorum Secundùm. *Sot. lib.* 10. *de Iust. q.* 5. *art* 3. Alij vsque ad 16. ducatos. *Less. lib. de iust. c.* 24. *n.* 31 tu rem remittas
1101 arbitrio prudentis secundùm personarum,& locorum circumstantias; vni autem personæ,& loco sufficiens, erit insufficiens alijs ad congruam sustentationem.
Incompatibilitas. III. nascitur, si in eodem tecto plura vniformia, quoad officium existant beneficia.

Beneficia reseruata Sedi Apostolicæ.

I. OMnia beneficia Promoti ad prælaturas cum cura, & sine cura vacant in Curia *Extrau. ad regimen. de præb. &*
1102 *dign. II.* Reseruantur omnia, quæ vacãt ex morte Cardinalis, Camerarij,& cuiuslibet officialis Sedis Apostolicæ. *d. Extrau. ad regimen.* III. Semper ac vacant ex prouisione alterius beneficii, canonicatus,&c. collati a Sede Apostolica vacant in Curia, *d. Extrau. ad regimen.* IV. Quæ vacant tempore Sedis vacantis reseruantur Papæ. *ex Bull. Pij. V.* V. Vacant in Curia sẽper, ac beneficiatus moritur Romæ. *c. li-*
1103 *cet. de præb. in.* 6. *VI.* Iure deuolutionis; si curatum per duos menses, simplex per

6. menses ab Episcopo non conferatur, devoluitur ad Summum Pontificem. *c ne pro defectu. de elect. Bul. Pij. V. in cõferẽdis.*

Collatio

Est actus legitimus, quo superior libere alteri confert beneficium. Dicitur libe-
1104 rè ad differentiam iuris patronatus, in quo confertur beneficium instante patrono præsentante.

Collatio debet fieri personæ capaci ratione ætatis, doctrinæ, &c. iuxta. *Trid. sess. 24. c. 12. de reform.* Curatum exigit annum 25. saltem inceptum. *c. cum in cunctis. §. inferiora de elect.* etsi non est Sacerdos, intrà
1105 annum debet promoueri ad sacerdotiũ sub pœna, vt aliàs careat ipso iure beneficio. *c. licet. 14. de elect. in 6.*

Sunt incapaces illitterati *c. illitteratis. dist. 39.* Neophiti. *1. ad Thymot. 3.* Filius hære-
1106 tici, eiusque fautores. *c. quicunque. 2. § heretici. de haret. in 6.*

Ius Patronatus

Est ius honorificum, onerosum competens alicui ex iusto titulo fundationis, donationis, &c. ad prę̃sentandum ad bene-
1107 ficium ecclesiasticum vacans. *c. decernimus. 16. q. 7. c. nobis de iur. patron.*

Ad constituendum ius patronatus requiritur. I consensus Episcopi. *c. nobis de iur. patr. II.* requiritur fundatio dãs fundum: constructio formans ædificium; dotatio
1108 dans dotem. *c. monasterium. 17. qu. 7. Trid. sess. 25. cap. 9. de reform.* quæ tria alternatiuè requiruntur. *Menoch. de præsu. præs. 617.*

Ius

*I*us patronatus est triplex. Ecclesiasticum, Laicale, & Mistum. Ecclesiasticum in bonis ecclesiasticis; Laicale in bonis laicis. Mixtum in vtrisque, in quo ius præsentandi competit laicis, & Ecclesiasticis. *c.*
1109 *vn.§.1.de iur.patr.in.6.*

Subdiuiditur etiam in Hæreditarium, Gentilitium, & Mixtum proportionaliter, vt in feudis supra. *n.557.*

Differt Ecclesiasticũ à laico. I. quia in Ecclesiastico 6. in laico 4. menses ad præsentãdum dantur. *c.vn.de iur. patr. in.6.* quo tempore lapso deuoluitur pro illa vice
1110 ad Episcopum collatio. *c.cum propter, 27.de iur.patr.* In ecclesia verò parochiali datur bimestre ad præsentandum. *Ex Bull.Pij.V.in conferendis.*

II. Laicus præsentans vnum, non ecclesiasticus, potest variare cumulatiuè, scilicèt addendo secundum, non excludendo primũ
1111 præsentatum. *c.24. c.29. de iur.patr.* Et laicus insciè præsentãs indignũ potest intra quadrimestre alium præsentare. *Cresc. de iur.patro.q.10.*

III. Præsentatus ad parochiam iuris pat. laici instituitur sine concursu constito de idoneitate. *Trid. sess.24. de reform. c.18.* nisi sit deuoluta collatio ad Episcopum; Nam tunc fit per concursum. *Sacr.Congr.*
1112 apud. *Barbos. de pot.par.c.2.* At si parochia sit ius pat. ecclesiasticũ prouidetur per concursum. *Trid.loc.cit.*

IV. Legatus inuito patrono potest conferre ius patro. Ecclesiasticum, non laicale. *c.di-*

lectus 6. de offic. leg.

In misto concursus non requiritur. *Antonel. lib. 7. c. 6. nu. 20.* referens decretum *Sacra Congr.* Et in misto præsentatus à laico, & Ecclesiæ Patrono præfertur alio præsẽtato
1113 à laico; & præsentato vno tantùm à laico, altero ab ecclesiastico, tunc potest laicus variare. *c. cum autem. 24. de iur. Patron.*

Quod si Patroni varient, Episcopus potest vnum ex illis electis eligere; & extraneũ etiam, si patronorum mora tempus ad præsentationem statutum labatur. Et in beneficio misto etiam laicus habet sex menses ad præsentandum; in quo sequitur naturam dignioris. *l. quæritur. 10. D. de stat. hom. c. quod in. de cons eccl. vel altar.*
1114 *Antonel. ibid. n. 56.* Quod tempus a die Vacationis notæ (quæ notitia probanda est) currit. *Ricc. par. 1. res. 166.*

Acquiritur Ius patronatus. I. ex testamento, vel ab intestato iuxtà naturam fundationis. *c. 1. de iur. patr.* II. Ius patronatus cum feudo, vel Burgensaticis transit ad successores feudi, vel rei burgensaticæ. *Abb. in. c. cum seculi. de iur patr.* II. donatione omnium bonorum. *c. ex insinuatione. ibid.* IV. emptione hæreditatis. *c. ex litteris. c. de iu-*
1115 *re. ibid.* & vendito feudo transit in emptorem ius patronatus fundatum pro dignitate feudatarij. *c. si gratiosè. 5. de rescr. in. 6.* V. Immemorabili præscriptione. *Put. lib. 5. dec. 540.* VI. Priuilegio à legitimo superiore concesso; vt quibusdam regibus

à Pa-

à Papa concessum volunt aliqui.

Ius autem patronatus competens Vniuersitatibus, Potentioribus, non probatur per priuilegium, & testes; sed continuatis præsentationibus sortitis effectum per 50. annos vnà cum scripturis authenticis, ob
1116 Vsurpationis præsumptionem. *Trid. sess.25.c.9.* Vbi iustus titulus debet esse ex fundatione, & dotatione, non ex priuilegio.

Bona fide possidens potest præsentare. *c. consultationibus. de iur. patr.*

Si destruatur Ecclesia corruit ius patronatus fundatum in constructione, non in fundatione; nam fundum remanet lapso etiã
1117 ædificio. *Glos. in c. quicunque. 16. qu, 7. Lamber. de iur. patr. lib. 1. p. 1. qu. 6. art. 4. nu. 8.*

Extincta familia, cui ius præsentandi competebat, nequeunt insignia patroni amoueri à loco iuris patronatus; quia sunt ad memoriam antiquæ familiæ, & extimulãt
1118 alios. *Ricc. pa. 4. pra. res. 178. Genuen. in pra. c. 91. n. 3.*

Præsentatio, Præsentans, Præsentatus.

PRæsentatio est legitimæ personæ exhibitio facta per patronum illi, cui com-
1119 petit instituere. *Barb. de pote. epis. alleg. 72. n. 112.*

Præsentans debet habere Ius ad præsentandum; & sic debet esse vnus ex vocatis in
1120 institutione iuris patronatus.

Præsẽtatus est is, cui beneficium iuris patronatus cõferri debet; qui debet esse habilis; nam

nã si sit inhabilis ꝑ illa vice patronus priuatur iure præsẽtãdi. Nõ potest præsẽtari absens, ne inidoneus, vel suppositititius præsentetur, & interim patronus colligat fru-
1121 ctus. *Trid. sess.* 24. *c.* 3. nisi absens sit ætate, moribus, & doctrina notus. *Burat. dec.* 22. *n.* 30.

Nequit Patronus præsentare se ipsum. *c. per nostras.* 26. *de iur. patr.* Sicuti nequit quis conferre sibi beneficium. *c. fin. de inst.* Valet tamen præsentari Compatronus à Cõpatronis; imò consentiens præsentationi
1122 à Compatronis factæ, auget numerum pro se;¦ licèt nequeat sibi dare cum compatronis vocem. *d. c per nostras. Burat. dec.* 319. *n.* 2.

Valet Patronus pauper per viam precum sibi ab ordinario, vel Summo Pontifice impe-
1123 trare beneficium simplex iuris patronatus. *Burat. d.* 356. *n.* 19.

Patronus nequit præsentari à suo procuratore. *d. c. fin.* licèt procurator constitutus ab omnibus patronis valeat prçsentare vnum
1124 ex illis. *Rot. par.* 2 *diuers. decis.* 185.

Procurator constitutus ad prçsentandum debet intra legitima tempora exhibere mandatum particulare, cum generale non sufficiat. *c. fin. de off. Vica. in.* 6. Et simul debet
1125 præsentare instituendum. *Ludou. decis.* 177. *n.* 7. & mandatum debet recognosci à parte opponente. *Caputaqu. dec.* 118, *num.* 4.

Si Episcopus nolit admittere præsentatum, potest Prçsentatus recurrere ad Papã pro

be-

beneficio obtinendo; qui Superior præfi-
1126 git terminum inferiori nolenti insti-
tuere; quo lapso ipse instituit ad supplendam negligentiam Prelati inferioris. *c. Pastoralis.11.de off.ordin.*

Potest appellari, vel à denegata, vel retarda-
1127 ta institutione. *Abb. in. c.ex frequentibus.n.7.de instit.*

Præsentatus debet acceptare præsentationē; secùs esset sola nominatio, non præsentatio. Et præsentatio censetur acceptata nō
1128 sola scientia, sed si præsentatus se superiori sistat, vel per procuratorem acceptet.

Facta præsentatione debet fieri edictum, & affigi publicè in locis consuetis Ecclesiæ Vacantis, vel vbi situm est beneficium, &
1129 in Ecclesia Maiori; quo edicto citantur interesse prætendentes, & volentes se opponere præsentationi; & pendente termino edicti, nequit fieri institutio. *c.fin.de elect.in 6.*

Institutio Iuris Patronatus

Est decretum ordinarij, quo definitur habilitas, & Ius præsentati, & declara-
1130 tur præsentatū instituendū esse, & instituitur: ac decernitur, vt expediantur bullæ in forma. *Garz.de benef. par.5.c.9. num.42.*

Præsentatis duobus æquè idoneis Episcopus instituit quem vult. *c.cum autem.24.*
1131 *de Iur patron.* At magis idoneus semper præfertur, *Burat.decis.116.n.7.*

Con-

Concursus ad beneficium.

ANte collationem beneficij curati fit concursus, vt idoneus magis dignoscatur. *Trid.sess.*24. *c.*18. coram saltem
1132 tribus examinatoribus Synodalibus, Episcopo, vel eius Vicario. *Paris.lib.*7.*de resign.q.* 5. *num.* 17. & omisso concursu collatio est nulla, deuoluiturq; ad Papam. *Trid.sess.*28.*c.*18.

Qui concursus non requiritur. I. Si Ecclesia Parochialis resignetur ad fauorem tertij
1133 in manu Summi Pontificis. *Ricc.resol.* 410.*n.*2. II. si beneficia vacent in mense Papæ, vel in curia, vel ad Papam deuoluantur; tunc enim in Vrbe examinatur ibi existens impetrans sibi beneficium. III. in
1134 permutatione curarū, quia per primum examen censentur idonei. *Paris.lib.*8.*q.*8. *num.*95. IV. in Parochia Iuris patronatus laicorum; in quo tantùm examinatur, an sit Idoneus: sicuti nec fit concursus in Parochiali annexa canonicatui principaliori;
1135 nec in Parochiali collata Regularibus; nec in Parochijs tenuissimi redditus, si affixo edicto nemo compareat; nec in Parochiali, habitu, nō actu, vt est si recessit ab eo Populus. *Trid.sess.*29.*c.*18. *Garz. par.*9.*art.*2.*n.*120.

Suppressio beneficij

ESt extinctio beneficij ob diuinum cultum. *Trid.sess.*29. *c.*18. & potest esse
1136 ad tempus, scilicet durante diminutione fructuum, & perpetua, quæ durat semper; vt si prorsùs deficiat corpus beneficij,

vel fructus vniantur alteri extinctiuè. Nequit tamen Episcopus beneficia supprimere, & vnire ad fauorem mensæ. *Rot. in antiq. decis. 1. n. 2.*

Vnio beneficiorum

EST si vnum alteri beneficio vniatur. Triplex. *Subiectiua*, *Incorporatiua*, *&*
1137 *quoad Præsulem.* Subiectiua, quando beneficium vnitur alteri tanquam Principaliori, cui subijciatur. Incorporatiua, quandò vtriusq; beneficij natura per cõmunicationem Iurium fit vna. Quoad Præsulem, si vnus Præsul existat in duobus Episcopatibus realiter separatis, qui repræsentat duplicem personam.

Vniones istæ cum sint odiosæ, probandæ præscriptione quadragenaria, vel immemorabili. *c. 1. de præscr. in 6.* fieri debent
1138 consentiente Patrono tùm laico, tùm Ecclesiastico *Trid. sess. 24. c. 15.* non tamen requiritur consensus beneficiati, si ei in vita non præiudicetur. *Paris. lib. 2. de resig. q. 4. n. 11.*

Vnio facta ab ordinario, vel à Papa requirit consensum capituli, nisi in oppositum stet consuetudo. *Rebuff. in prax. de vnio.*
1139 & causam Rationabilem ex *Trid. sess. 7. cap. 6. de reform.*

SACRAMENTA.

INter res sacras præcipuum vindicant sibi locum diuina Sacramenta, quæ supremam intentionis, & vltimam complent

Chri-

Christianæ vitæ sacram Periodum.

Quid, & quotuplex Sacramentum.

SAcramentum est signum Practicum rei sacræ à Deo institutum. *Signum*, est Ge-
1140 nus. *Practicum*, est differentia à signo Speculatiuo: *à Deo institutum*; ad differētiam rei sacræ institutæ ab homine sacro, vel profano, *l. sanctum. 8. l. sacra. 9. D. de rer. diuis.* Qua ratione Crux, aqua, martyrium carent differentia Sacramenti. Martyrium enim per se non est ordinatum ad causandam gratiam.

Nouæ legis Sacramentum est signum sensibile ad placitum Practicum gratiæ sanctificantis animam. *Signum* est Genus. *Sensi-*
1141 *bile*; quia Ecclesiæ sensibili sensibilia salutis media collata. *Trid. sess. 13. c. 1. ad placitum*; quia omnia sacramenta instituta ex libertate Christi Domini. *Trid. sess. 7. cap. 1. Practicum*; quia Sacramentum producit gratiam, quam significat; ad differentiam signi speculatiui. *Gratiæ sanctificantis*; quia est proprium sacramentorū nouæ legis sanctificare animam suscipiētis: Vndè plena non vacua dicuntur Sacramenta nouæ legis. *Trid. sess. 7. can. 2.*

In noua lege sunt septem. *c. ad abolendam. 9. de hæret. Trid. sess. 7. can. 1.* Instituta à Christo Domino. *Trid. lo. cit.* Componuntur ex rebus tanquam ex materia; & verbis tanquam ex forma. *Concil. Flor. in decr. union.* Determinabile habet rationē materiæ; Determinatiuum rationem for-
1142 mæ ad instar materiæ, & formæ phy-

sicæ

ficæ. Simultas tamen inter materiam, & formam, satis est, si sit moralis. Physica enim gratis, & onerosè exigitur.

Christus Dominus determinauit materiam sensibilem in genere, non verò in indiuiduo in singulis Sacramentis. Patet, quia Græca non eadem in induiduo vtitur, ac Latina Ecclesia in collatione ordinis; &
1143 in Eucharistia vinū & triticū in specie, nō in indiuiduo fuit determinatū, siue albū siue nigrum; siue fermētatum, siue azimū. In matrimonio, contractus validus; non verò ista, vel alia requisita ad valorem. *Innoc. in c. presbyter. de Sacram. non iter. Arriag. to. 7 disp. 6. sect. 1 n. 1.*

Tenet sacramentum semper, ac materia quoad substantiam non mutatur; quam, à
1144 Christo institutam, nec Ecclesia potest mutare. *Trid. sess. 21. c. 2.*

Semper, ac forma retinetur quoad substantiam significationis conficitur Sacramentum; siue verbis æquipollentibus, siue
1145 transpositis, siue diminutè, aut blesè, syncopatè, corruptè, interruptè prolatis.

Effectus Sacramenti.

I. Est gratia sanctificans ex opere operato producta remoto obice. *Trid.*
1146 *sess. 7. can. 8.* infallibiliter ex parte Dei. *Trid. sess. 7. can. 7. Ioan. 2. & 10.* & maior, aut minor pro maiori, aut minori dispositione recipientis. *Trid. lo. cit.*

Causat Physicè, & Moraliter;

Moraliter si non existat quandò causat; tunc enim præterita cognita, & ama-

amata mouent Deum ad conferendam
1147 gratiam; in quo consistit ratio causalitatis moralis. Physicè autem causant Sacramenta, quando existunt, & eleuata physicè secundùm potentiam obedientialem pro vltimo instanti, in quo complentur; pro quo valet dicere, nunc est Sacramentum completum; gratiam produciũt,
1148 vt Instrumenta Diuinitatis physicè operatiuè eleuata ad gratiam producendam. *D.Th. 3. par.q.61.art.1. Bellar.lib. 2.de sacr.c.11.* Patet I. quia tũc nihil deest ad physicè causandum. II. quia Instrumẽtum eadem causalitate causat, ac principalis causa physica. III. quia continent gratiam, quam significãt. *Trid.sess.7.can. 7.* quod indicat physicam causalitatem. Nec in hoc est parcendum miraculis; secùs sine panis destructione, sine conser-
1149 uatione specierum ad parcendum miraculis fuisset constituendum Eucharistiæ Sacramentum; quod omninò *falsum:* Christus enim Dominus, vt non pepercit vitæ, ita nec miraculis.

Sacramenta causant gratiam; Mortuorum (scilicet, quæ supponunt peccatum mor-
1150 tale) primam posita attritione supernaturali. Viuorum (scilicet, quæ supponunt ex se gratiam) producunt secundam gratiam, hoc est gratiæ augmentum.

Sacramenta Viuorum per accidens possunt causare primam gratiam *S.Tho. 3 par.qu. 72.art.7.ad 2.& q.79.art.3.* asserens Eu-
1151 charistiam conferre primam gratiam

attri-

attrito putanti se esse contritum; nec ponere obicem tali gratiæ ignorans se esse in mortali. *Suar. disp.* 63. *sect.* 1. quo sensu dicitur Eucharistiam suscitare mortuos à *D. Cyrillo Alexandr. lib.*4.*in Ioan. c.*14.*D.Damasc.lib.*4.*de fide c.*14.

Sacramenta etiam *mortuorũ* possunt conferre secundam gratiam; vt accidit, si recipian-
1152 tur ab existente in gratia; nàm tunc etiam deest obex. *Trid.sess.*14.*c.*4.

Omnia Sacramenta Valida recepta in mortali conferunt gratiam recedente peccato mortali. *D.Th.in.*4.*dist* 27.*q.*5.*art.*4.*qq.*
1153 1.*in corp.Caiet.*1.*opusc.tract.*5.*q.*3.§ *cõmuni.Arriag.to.*7.*disp.*24.*n.*16. Non enim est differentia inter vnum, & alterum Sacramentum; cum omnia sint opus Viuum ex opere operato conferentia gratiam. Ergo, vt cætera opera viua reuiuiscunt recedente peccato; ità Sacramenta: Idque redundat ad Sacramentorum, & Authoris
1154 Dei gloriam. Reuiuiscunt tamen quoad illam gratiam, quam conferunt quandò recipiuntur ab infanti: nam dispositio præsens respectù Sacramenti iam recepti cum peccato, se habet, vt remouens obicem. *Suar. disp.*28.*sec.*4. *Serr.*3.*p.q.*62. *art.*1.

Character

II. Effectus est character signum spirituale indelebile reddens hominẽ capacem sacramentorum in Baptismo, ad-
1155 ministrandi Sacramenta in Ordine, securiùs propugnandi Christi fidem in Cõ-

T fir-

firmatione. *Trid. sess. 7. can. 9.* Est quid physicum reale; nam in *Trid.* ponitur, vt quid distinctum à potestate ordinis. *sess. 23. c. 3. 4. can. 1. & 4.* Est potentia actiua cum. *D. Th. 3. par. q. 63. art. 4. in arg. sed contrà.* Imprimitur indelebiliter in anima. *Trid. sess. 7. can. 9.* & à solo Sacramento initerabili Baptismi, Confirmationis, & Ordinis.
1156 *Trid. loc. cit. Florent. in decr. Vnio. c. maiores. §. fin. de baptis.*

Causa Sacramenti

PRincipalis Deus homo Christus. *c. multa. 38. c. ità sit. 81. c. non nè. 1. q. 1. Trid. sess. 7. c. 1.*

Instrumentalis est solus homo, ità decernente Christo Domino potente, & nolente etiam Angelis illam ordinariam conferre
1157 potestatem. Non requiritur in ministro gratia sanctificans. *Trid. sess. 7. can. 4.* nec fides in baptismo. *c. à quodam. 22. de cons. dist. 4. c. si celebrat. 10. de cler. excom. min.*

Minister debet habere intentionem saltem Virtualem faciendi, quod Christus instituit, quod Ecclesia Catholica intendit.
1158 *Trid. sess. 7. can. 11. & sess. 14. c. 6.* Id. n. est operari humano modo.

Potest habere intentionem puram, & conditionalem secundùm exigentiam Sacramenti, vt baptizo te *Si viuis, si materia est sufficiens.* Si verò conditio sit extra-
1159 nea, vt baptizo te *si cras pluet;* tùnc est illicita collatio, quia iniuriosa suscipienti; Est valida, quia cum tali conditione nihil
tol-

tollitur ex requisitis ad valorem Sacramētorum, materiam scilicet, & formam, & intentionem faciendi, quod facit Ecclesia. *Trid. sess. 7. can.* 11. & sicuti Deus non abstulit à ministris potestatem reddendi illicitè nullum Sacramentum; ità nec reddendi nullum ob Impertinentem conditionem de futuro; Voluit nanque Christus Dominus, quem decedere in tali casu cum dubio, quàm cum nullo sacramento. *Nec*

1160 *refert* ministrum non habere facultatem apponēdi illas conditiones extraneas; vt mandans non dat facultatē mandatario ad opponendas conditiones Impertinentes. *Nam* sicuti tenet, quoad vtilia reiectis inutilibus mandatum; ità reiectis inutilibus conditionibus deberet tenere sacramentum verificata conditione. Insuper disparitas est; quia mandatarius agit ad Vtilitatem mandantis; Christus Dominus autem instituit Sacramenta pro vtilitate recipientis, & sic debet Sacramentum valere eo modo, quo potest. Accedit non esse maiorem rationem, cur reddatur Sacramentum nullum per aduersarios adiectis conditionibus impertinentibus; & non reddi dubium; cum hoc magis conducat ad salutem animarum à Christo Domino Sacramentis intentam.

Minister in peccato mortali ministrans peccat mortaliter, si sit deputatus consecratus ad conficienda Sacramenta. *D. Th. 3. par. q. 64. ar. 6. ad 3. Sanch. 2. de matr. disp. 6. nu.* 4. Qui enim est deputatus, & consecratus,

debet esse paratus exercere suum officiũ, vt oportet, & sic sancta sanctè debet tractare. *c.fin.de cohab.cler. & mulier.* Hinc minister non consecratus in lethali mini-
1161 strans non peccat, vt obstetrices baptizantes;& laici conficientes matrimonium in lethali non peccant conficiendo,sed recipiendo indignè Sacramentum.

A ministro indigno parato licet sacramentũ recipere. *can.sciscitantibus.* 11. *q.* 8. Et in extrema necessitate licet etiam petere à non parato præualente charitate,tunc vrgente: & minister potens,& nolens se disponere contritione sibi imputet; .n. verò
1162 tunc contritus licitè ministrare valet Sacramenta. *Sot. in* 5. *distin.* 1. *quæst.* 5. *art.*6.

Minister non debet ministrare Sacramenta indignis. *Matth.*7. etiam si petant, si sint publici peccatores; si verò sint occulti, & petant occultè deneganda sunt, dummodò indignitas in confessione non fuerit
1163 nota; Si verò occultè indignus petat publicè, tunc alijs placet ministranda Sacramenta; nobis disquirendum videtur, an sit potius fauendum famæ, quàm honori Diuino? cui indignè recipiens iniuriam facit: Præponderat enim Diuinus honor famæ vilissimę creaturæ nolentis dignè recipere; vt nec est danda hostia si petatur, vt maleficijs inseratur.

Recipientes Sacramentum,

ADulti debent habere Intentionem saltẽ habitualem positiuam;ità vt non sufficiat

1164 ciat non dissentire. *c. maiores.* 3. *de Bap. Concil.* 1. *Aurasic. c.* 12. Christus enim Dominus voluntarios milites lætantes exigit. *Suar. disp.* 14. *sect.* 1.

Baptismus

SAcramentorum ianua. *c. si quis.* 52. & 54. 1. *q.* 1. *c. cum itaq.* 110. *de consec. distin.* 4. est ablutio corporis exterior sub præscripta forma verborũ. *Magist. in.* 4. *dist.* 3. siue est sacramẽtũ ablutionis exterioris delens originale peccatũ, in nomine Patris, Filij, & Spiritus Sancti; quæ duo idẽ sunt. Datur in *Re*, & in *Voto* In *Re*, si re vera baptizetur, & dicitur *fluminis*. In voto, si con-
1165 tritus, vel amans Sanctissimam Trinitatem desiderat baptizari, & dicitur *Flaminis. Sanguinis* verò est Martyrium quod prodest infantibus ante vsum rationis. *D. Aug lib.* 13. *de ciuit. c.* 8. ex *Marc.* 8. *Matth* 10. *Luc.* 9. *Io.* 11. & prodest adulto Sola attritione supernaturali. *D. Tho.* 3. *p. q.* 66. *art.* 12. *c. cathecumenum.* 37. *de consecr. dist.* 4. *c. firmissimè.* 15. *q.* 1. licèt nõ
1166 sit Sacramentum. *D. Th. loc. cit.* est enim eiusdem nunc rationis, ac erat in Veteri lege.

Sacramentum Baptismi institutum à Christo Domino ante mortem; nam ante mortem ordinauit Apostolos Sacerdotes. *Ioa.* 3. *nu.* 22. est Sacramentum necessitatis in *Re*, si haberi valeat; aliàs in *Voto*. *Trid. sess.* 7. *can.*
1167 5. incepit eius necessitas post mortem Domini euacuato antiquo testamento. *ad Hebr.* 9. & eius publicatio à die Pentecostes

stes incepit. *Arriag.to.7. disp.14. num. 33. in fin.*

Materia

REmota est aqua naturalis elementaris cuiuscunque qualitatis, & loci, Putealis, Balnealis, Frigida, Calida. *c. nunquã. 9. de consecr. dist. 4. c. pen. de bapt.* Trid. *sess. 7. c. 2. & can. 7. Ioan. 3. Act. 8.* aqua resoluta
1168 ex gelu, glacie, niue est naturalis; non autem aqua ex Vite, neque aqua salis resoluti, neque Alchimica, Rosacea, Ceruisia; sed satis est Lixiuium; et ex Iure carnium; dummodo retineatur aquæ natura. *D. Th. 3. p. q. 66. ar. 3. ad. 4.*

Quæuis portio aquę, etiam vna gutta, dummodo fluat, est materia. *D. Th. 3. p. qu. 68. art. 11. ad. 4.*

Materia *Dubia*, quando deest *certa*, valet ad-
1169 hiberi sub conditione, si sit sufficiens.

Benedictio aquæ non est essentialis; nec peccat lethalitèr aqua non benedicta bapti-
1170 zans. *Quintanad. de Bapt. sing. 22.*

Proxima est ablutio saltem vna. *Concil. Tolet. 4. can. 5.* quæ ablutio potest fieri aspersione, infusione, immersione: Dummodò
1171 seruetur quoad licitum loci consuetudo. *D. Th. 3. p. q. 66. art. 6.*

Debet ablui pars corporis, caput si haberi possit, & in necessitate quæuis pars; non tamen sufficit ablutio capillorum, vestiũ: nec valet baptizari in vtero existens. *c. qui*
1172 *in maternis. 113. de consec. dist. 4.* licèt *Reginal. lib. 27. c. 3.* velit baptismum esse validum si obstretricis manu aqua ablua-

tur aliqua pars pueri.

Non licet tamen baptizandum moribundum proijcere in puteum; licèt valere baptismũ doceat *Suar. disp.* 20. *sect.* 3. *Arriag. tom.* 7. *disp.* 4. *n.* 9. post. *Maior. in.* 4. *dist.* 4. *q.* 1. nam
1173 re vera est ablutus, nec requiritur, vt abstrahatur; quia abstractio non est ad abluendum, sed ad siccandum.

Forma.

EST; Ego te baptizo in nomine Patris, Filij, & Spiritus Sancti. *c. firmiter.* §. *vlt. de Sum. Trin. Trid. sess.* 7. *can.* 4. exprimenda est persona baptizãda, ne ablutio sit indifferens, sed determinetur ex verbis for-
1174 mæ. *Ego, in, & amen* non sũt essentiales particulę; quia remanet sine illis sẽsus formæ. *c.* 1. *de bapt.* & illarũ omissio est venialis præciso scandalo. *Sot. in.* 4. *distin.* 3. *qu. vn.*

Distincta expressio Vnitatis, & Diuinæ personarum Trinitatis est essentialis; ita vt nequeat dici baptizo in nomine Sanctissi-
1175 mæ Trinitatis, vel in nomine Christi. *c. in Synodo.* 81. *de consecr. dist.* 4. *D. Th.* 3. *p. q.* 66. *ar.* 6.

Valet tamen in nomine Genitoris, Geniti, & Procedentis ab vtroque, siue Spiritus Sancti; nàm non mutatur sensus Verborum
1176 secundùm communem acceptionem; idem enim est Pater, ac Genitor, Filius, ac Genitus, &c. *Caiet.* 3. *pa. q.* 66. *art.* 5. *ad.* 7. *Arriag. to.* 7. *disp.* 24. *num.* 19. plures a pud. *Leand.* hic. *q.* 23. citantẽ pro contraria. *Tolet.* 2. *sum. c.* 19.

Mi-

Minister

ORdinarius, aut Delegatus. *Ordinarius* cui ex officio competit ministrare Sacramentum Baptismi, vt est Episcopus, Vicarius, simplex Sacerdos secularis non regularis extra casum necessitatis. *Florent. in decr. Eugen. c. placuit. 8. 16. q. 1. Delegatus*
1177 potest esse quiuis homo ratione vtens si intendat facere, quod ecclesia facit. *Trid. sess. 7. c. 4.* & minister necessitatis peccat sine necessitate baptizans. *c. quod quidam. 97. 1. q. 1.* venialiter secundùm *Caiet. 3. par. q. 67. art. 3.* mortaliter secundùm *D. Tho. 3 par q. 67 art. 2.* non est tamen irregula-
1178 ris laicus baptizans etiam solenniter; quia nullo iure id exprimitur, & *tex.* in *c. 1. de cler. non ord. min.* loquitur de clerico, in pœnalibus nõ extendendo ad laicos.

Subiectum

ESt omnis homo natus, siue infans, siue adultus. *Trid. sess. 7. c 2. & can. 12. & 13. Math. 19. Ioan. 3. 1. Petr. 3. Matth. vlt* con-
1179 cepti verò ex fœmina, & bruto (si id posset esse) non indigerent baptismo ob defectũ originalis peccati *Trid. sess. 5. can. 3.* Infãtes inuitis parẽtibus infidelibus baptizati sunt validè, non verò licitè; ne fides reddatur odiosa parẽtibus. *S. Th. 2. 2. q. 68. art. 10.* Nisi in mortis extremo articulo,
1180 charitate tunc vrgente ad succurrendũ moribundis infantibus, & cessante periculo subuersionis morte baptizati. *Lorch. 2. 2. q. 10 art. 12. disp. 37.*

Nemo verè, & certè baptizatus rebaptizari potest

potest. *Trid.sess.7.can.*12.*d.c.*97.*c.non licet.* 107.*c.cum itaque.*112.*de consecr.dist.*4. Et
1181 baptizatus domi vrgente necessitate, potest sub conditione rebaptizari in ecclesia ob periculum erroris in conferendo baptismo; & quia obstetrices quandoque veneficæ non baptizant, vt accidit casus, in quo domi non baptizatus, nec fuit in ecclesia baptizatus dicente Parocho obstetrice, infantem se baptizasse domi, quod
1182 erat falsum. Si verò certum sit domi fuisse baptizatum, solennitates in ecclesia supplendæ. *Tolet lib.*2.*c.*13.

Vnus testis probat baptismū *c.paruulos.* 110. *de consecr. dist.* 4. & natus, & conuersatus
1183 inter fideles præsumitur baptizatus, *c.veniens.*3.*de presb.non bapt.*

Effectus baptismi.

I. Est tollere originale, & actuale peccatū cū omni pœna; conferre gratiam san-
1184 ctificantem vnà cum virtutibus annexis. *Trid.sess.*9.*can.*6. & adultis inæqualem confert gratiam ob inæqualem dispositionem. *Trid.sess.*6.*c.*7.

II. Imprimit characterem. *Trid.sess.*5. *can.*9.
1185 Viator fit subditus, & particeps bonorum ecclesiæ. *Trid.sess.*7.*de bapt.can.*7.

Et in baptismo adhibetur Patrinus ex præcepto ecclesiæ; licèt non peccet mortaliter Parochus baptizans solenniter sine Patrino. *Possen. de off.Cur.c.*16.*nu.*52. Qui Patrinus debet esse Catholicus cum debeat docere fidem, & contrahit cognationem
1186 spiritualem cum Matre, & Patre illius; debet

debet tamen tangere Infantem nomine proprio; ita vt per Procuratorem tangens non contrahat cognationem. *c.1.2.& 3. 30.q.1. Veg.pa.1.c.13.cas.44.*

Confirmatio

ROborat fidelem ad pugnam pro fide. *c. 1.& 2.de consecr.dist.5.* Est sacramen-
1187 tum vnctione Chrismatis sub certa forma verborum dans gratiam sanctificãtem firmantem in fide. *Trid.sess.7. cap.1. Magist. in 4. dist.7.* Est Sacramentum à Christo Domino institutum. *Trid.sess.7. can.1 & 9.* nõ est de necessitate medij, aut præcepti etiam sub veniali, licèt recipiantur ordines. *D.Tho.3.p.q.72. art.8. Trid. sess.23.c.3. Sot.in.4.q.vlt art.6.*

Materia

REmota est Chrisma benedictum ab Episcopo cõfectũ ex oleo oliuarum, & bal-
1188 samo. *Flor.in decr.Eug. Trid.sess.7.can.2.* Balsamũ sufficit, siue sit Palestinum, siue Indicum: oleum debet esse oliuarum. *Flor. in decr. Vnio.* Balsamum non est essentiale, sed est pars integralis iure diuino huius Sacramenti. *c. pastoralis. 1. de Sacr. non iter.* vbi suppletur incautè omis-
1189 sum, & sic non est pars essentialis; quia non suppleretur, sed denuò deberet confici Sacramentum. Suppletur: ergo pars integrans naturam Sacramenti iam existentem.

Quæuis immistio balsami sufficit dummodò verificetur balsamum immistum esse.

Chrisma debet esse benedictum ab Episcopo

in die Cœnæ.c.*litteris*.18.*de consec.dist*.3. & dispensante Papa, etiam à simplici Sacerdote. *Flor.loc.cit*.D *Th*.3.*p.q*.72.*art*.3. vbi *Caiet.ex.c.peruenit*.1 *dist*.95. vbi sim-
1190 plex Sacerdos ex dispensatione Summi Pontificis potest ministrare hoc Sacramẽtum. Ergo etiam præparare materiam.

Materia *proxima* est Vnctio in fronte in for-
1191 ma crucis facta manu Episcopi consecrati.*c presb*.119.*de cons.dist*. 9 Si careat fronte,confirmandus in parte quæ supplet locum frontis. Facienda vnctio pollice manus dexteræ Episcopi, & potest fieri medio alio instrumento. *Arriag.hic.nu* 7.

Quæuis Vnctio sufficit, nec requiritur ma-
1192 nuum impositio essentialiter.*c.manus*. 9 *de cons.dist*.5.

Forma

Est signo te signo crucis, & confirmo te charismate salutis in nomine Patris,
1193 Filij,& Spiritus Sancti, *c.nunquid*.101. *c.de his*.3.*c*.4. *de consecr dist*.5.

Sacramentum Eucharistiæ

Est signum sensibile &c. specierum Panis, & Vini, & Christi Dñi.Constat in recto essentialiter speciebus Panis,& Vini,
1194 Corpore,& Sanguine Christi Domini. *c.hoc est*.48. *de consec. dist*.2. est à Christo Domino institutum. *Trid.ses*.13.*c*.2.

Duæ species Panis, & Vini tanquam ex duplici specie partiali vnum specie atoma constituunt Sacramentum per modum conuiuij completi, à Christo Domino in-
1195 stitutum.*Ioan*,6, 1.*ad Corint*.13.Et cõ-

uiuium

uiuium eſt vnum ſpecie cõſtans ex diuer-
ſis ſpeciebus. *D.Th.3.p.q.73.art.2.*

Recipiens vnam ſpeciem totum recipit Sa-
cramentum quoad rem ſignificatam,& in
1196 ſe: quoad ſigna verò totum recipit, &
non totaliter; totum; quia ſignum ſenſi-
bile, & denominatio totius verificatur de
parte; & qui recipit ex conuiuio quantum
ei ſufficit dicitur conuiuaſſe; licèt nõ om-
nes abſumat ferculas, licèt non bibat po-
tu non indigens: ſic laici non indigent
ſpeciebus Vini, & ex ſolis ſpeciebus Panis
percipiunt quantum eis ſufficit; vnde in-
tegrè dicuntur conuiuaſſe.

Numero verò tot ſunt Sacramenta, quot ſpe-
cies ſecundùm quod ex ſpeciebus conſtat;
1197 Non verò multiplex numerò ſecũdùm
quod Chriſtum Dominum continet. Re-
cipiens autem ſimul plures hoſtias dicitur
vnum numero ſumere Sacramentum ob
vnitatem Chriſti, & gratiæ ſanctificantis
collatæ.

Neceſſitas huius Sacramenti

ESt præcepti. *Ioan.6.* ibi. *niſi manducaue-
ritis.* Per ſe non eſt medij, nec in *re*
nec in *voto*. Nam per ſe ſupponit ſaltem
baptiſmum, & ſic gratiam, tum in infan-
tibus, tùm in adultis. *Trid. ſeſ. 21. can.4.*
1198 & *ſeſ. 5. can.3.* Eſt tamen medium ne-
ceſſarium ad facilius perſeuerandũ. *Ioan.
6.* ibi. *viuet propter me. Trid.ſeſ.13.c.2.*

Materia

ESt ſolus panis triticeus aqua naturali
confectus coctus; nam ita eſt vſualis.
Trid.

1199 *Trid.ses.13.can.2.* idque siue *Azimus* apud Latinos, siue *Fermẽtatus* apud Græcos cuiuscunque coloris. *Flor in decr.vn.* §.2.c *firmiter.*§.*vna verò.de Sum.Trin & fid. cath.* Et sic non est materia hordeum, auena, far, typha, centenum, spelta, siligo, lolium, oriza, amidum, massa cruda; Panis verò malè factus est visualis, vt panis in ore contritus, ac madefactus non desinit esse panis vsualis. *Scot in 4. dist. 9. q. 1. art. 3 Suar.disp. 44 sect.2.*

Materia Calicis est vinum de vite usuale cuiuscunque coloris, ac saporis; & sic, contrà *Ric.in 4.dist.11.ar.2.* expressum, nõ intra botrum. *Trid.ses.22. d.c.firmiter.* Si uerò

1200 miraculo, ut in Cana Galileæ, naturale uinum crearetur, esset materia; quia licèt non esset ex vite, esset tunc eiusdem speciei, ac vinum vitis. Lora, acetum, spiritus ardens, vinum coctum non est materia; quia non est vinum vitis vsuale.

Vino est immiscenda gutta saltem aquæ naturalis à Sacerdote, & in solenni à Subdiacono. *c.1.2.6 de cons. dist.2.c.cũ marthæ.6.* §.*quæsiuisti.de celebr.miss* Idque ex præcepto ecclesiæ; non de necessitate Sacramen-

1201 ti. *Trid.sess.22.c.7.* ibi. *preceptum est ab ecclesia sacerdotibus.*

Aqua non debet, & fortè non potest conuerti in vinum, sed per modum vnius trans-

1202 mutatur in sanguinem Christi Domini. *Alan. lib.1. de euch. c.13. Lug.disp.4. sect.3. Innoc.III. lib. 7. de myst.mis.c.11* Patet I.ex *D.Algero.lib.1.de Sacram.Corp*

 Chr.

Chr. ex *c.panis.* 55. §.*accipite.dist.* 2. ex *d. c.cum martha.* §.*verùm.*ibi *aquam cum vino in sanguinem transmutari*. II. Quia res certa, vt est transmutatio in sãguinem, non debet pendere ab incertis, vt est conuersio aquæ in vinum, quæ à multis negatur Phylosophis. *d.c.cum martha. Plin. lib. 16. histor. c.* 35.

1203 Vinum ergo vsuale, quale est lymphatum, est materia huius Sacramenti. *Trid. ses.* 13. *cap.* 3.

1204 Materia debet esse sensibilis; ità vt sit præsens, certa, determinata consecranti ostendibilis per *hoc*, & *hic*.

Substantiæ Panis, & Vini Desitio.

Tota substantia panis, & vini desinit in instanti consumatæ consecrationis. *Flor.* §. 3. *d.c.firmiter.* §. *vna verò. Trid. sess.* 6. *can.* 2. Ità vt non remaneat substantia
1205 panis hypostaticè vnita Christo Domino; contra *Pic. Mirand.* Nec vnita corpori, & animæ Christi; contra *Durand.* nèc existentia Panis, & Vini; contra. *Band.* nec potentia passiua materiæ destructa materia; contra *Auers.*

Desitio substantiæ Panis, & Vini est Transubstantiatio huius substantiæ in Corpus, & sanguinem Christi Domini, quæ dicitur Transubstantiatio; quia desinit in substantiam corporis, & sanguinis Christi *Trid. sess.* 13. *c.* 4. *D. Th.* 3. *par. qu.* 75. *art.* 3.
1206 non annihilatio; quia non desinit in nihil; nec Corruptio; quia nec desinit in materiam.

Christus Dominus Præsens Sacramentalitèr.

CHristus Dominus est præsens in hoc Sacramento vi vonuersionis,& trãsubstãtiatiuè,ratione cuius dicitur reproduci. *c.vtrum sub figura.*72. ibi. *efficitur. c.Pa-*
1207 *nis.*55. ibi.*fit caro, fit corpus Christi.de consecr. dist.* 2. *S.Cyprian. serm. de cœna Dom.* ibi. *corpus suum creat.* est enim transubstantiatio non motus localis; & sic debet habere terminum productum non adductum.

In Christo Domino sub hoc Sacramento illud venit *per se*, quod significatur à verbis; illud *concomitanter* venit, quod est vnitum rei venienti per se; & sic per se venit corpus, & sanguis; concomitanter
1208 cętera vnita corpori,& sanguini.*Trid. sess.*13.*c.*3.& sic venit concomitanter Anima Christi Domini, Diuinitas, Personalitas,etiam tota Sanctissima Trinitas. *Trid. loc.cit.D.Th.opus.*63. Est enim cum Diuina natura Sanctissima Trinitas.Quæ Sanctissima Trinitas potest dici etiam manducari hoc est sumi; non verò dentibus conteri, comprimi in hoc Sacramento secundùm *D. Th.loc.cit.Vasq.disp.*185.*c.*2. *n.*18.

1209 Concomitanter etiam veniunt, quæ complent Christum Dominum naturaliter,vt dentes, capilli,vngues,Accidentia organizationis. *D.Th.*3.*par. qu.*76.*art.*4.

Est Christus Dominus sub speciebus totus in toto, & totus in qualibet parte,etiam facta,

& non facta separatione specierum. *Trid. sess.* 13. *c.* 3. In materia nanque homogenea non est assignabilis pars, in qua sit pes, in
1210 qua caput. Et sic semèl est totus in toto, & in qualibet parte totus, vt Angelus, qui est totus in toto; Anima, quæ est tota in toto corpore, & tota in qualibet parte. Non habet figuram localem, sed in ordine
1211 ad se, quà caput, immediatè est collo, mediatè verò alijs partibus; vnitum.
Christus Dominus in hoc Sacramento exer-
1212 cet potẽtias spirituales, & omnes potẽtias sensitiuas internas. Externas verò, quę requirunt extentionem, non exercet, nisi supernaturalitèr.
Christus Dominus speciebus vnitur ineffabili quodam modo, vt loquitur *D. Th. in 4. dist.* 11. *q.* 1. *art.* 1. *qq.* 1. *ad.* 1. nam subrogatur loco substantiæ Panis vnitæ accidẽtibus, quæ non est Vnio receptionis; nec inhæsionis; nam species non informant, non adhærent, nec inhærent Christo; sed est Vnio coexistentiæ, quæ inuenitur etiam in naturalibus inter cõtinuum,
1213 cuius pars vna alteri vnitur, nec inhæret, nec adhæret. Et in Christo Domino inuenitur vnio coexistentiæ, sine continuatione naturali, vt est Deo possibilis. *Trid. sess.* 13: *c.* 1. ibi. *possibilem tamen esse Deo.*
Desinit Christus Dominus sub istis speciebus quando species desinunt, & sic tandiù est in Stomacho quandiù species sunt incorruptæ, vt existeret substantia panis; quæ

species existunt miraculosè causalitate di-
1214 stincta ab illa, qua conseruabantur à
subiecto; nàm maior causalitas requiritur
extrà, quàm intrà subiectum.

Forma huius Sacramenti

Est, Hoc est Corpus meum, Hic est sanguis meus. *Flor. in decr. Eugen.* quæ
verificatur in vltimo instanti, in quo cō-
1215 pletur eius significatio. Est Tráusub-
stantiatiua. *D.Th.3.par.q.78. art.1.ad.4.
& art.3.*

Minister

Efficiens hoc Sacramentum est solus Sa-
cerdos, licèt depositus, hæreticus.' *ad
Hebr.5. Trid.sess.22.c.1.c firmiter.de Sum.*
1216 *Trin.* & plures possunt consecrare vnā
hostiam, si simùl perficiant formā. *D.Th.
3.p.q.87.art.2.* Et consecrantes cum Epi-
scopo se habent, vt causæ totales; nam
etiam alijs deficientibus vi vnius poneretur Sacramentum. *Vasq. disp.271. cap.6.
n.40.*

Minister verò Ordinarius distribuens est Sa-
cerdos. *Trid.sess.13.c.8 c. peruenit. 29. de
consecr. dist.2.* Delegatus est Diaconus. *c.*
1217 *diaconos.13.c.præsente.18.dist.93.* An
autem laicus in extrema necessitate pos-
sit se ipsum communicare? Affirmant 18.
*DD.*apud *Leand.hic.qu.12. Arriag. Auer.
Suar.* & alij. Negant 15. apud eūdem. Mo-
uentur primi; quia præceptum diuinum
sumendi Eucharistiā in extremis nulla
potest humana lege abrogari; & Regina
1218 Scotiæ Maria se ipsam communicauit;

 &

& olim laici accipientes à Sacerdote Eucharistiam se ipsos communicabant tempore opportuno. *d.c.peruenit.*29.

Et Sacerdos ex sola deuotione potest se ipsũ communicare extrà Sacrum. *Suar.disput.*
1219 52.*sect.*3.etiam præsente alio Sacerdote.*Vasq.disp.*219.*c.*1. *Hena. disp.*15, *n.*41. Si enim alijs, cur non sibi ex deuotione ministrare potest?

Effectus Eucharistiæ.

I. Est Gratia sanctificans per se quoad augmentum. *Trid.ses.*13.*c.*2.quam non causat existens in ore; quia non dicitur manducare, qui non traijcit cibum. *Matth.*27.ibi.*cum gustasset noluit bibere.*
1220 Sed causat postquam valet dici bibitũ est, comestũ est; siue id verificetur traiecto gutture; siue quãdo ad stomachũ deuenit. Et gratiã causat tãtùm pro primo instanti, quo id verificatur. *D.Th.*3.*p. q.*80.*art.*8.*ad* 1. Nàm cibus iste diuinus digestione nõ indiget: aliàs pium esset grandiorem, vel plures simul recipere hostias; quod est falsum. *Henriq.lib.*8 *c.*43 §.2. Et licèt noua dispositio accedat, pro tempore, quo est in vtero, gratiam maiorem non con-
1221 fert; quia gratia confertur illi, qui mãducat non qui manducauit. 1.*ad Corinth.* 11. & fieret iniuria laicis dimidiatam prębendo hostiam; nec esset superstitiosus quærens maius gratiæ augmentum à pluribus particulis diuturniori duratione cõferendum. Nec vtraque species panis, &
1222 vini confert maiorem gratiam, quàm

vna.

vna. *D.Th.3.p.q.80. art.12. ad 3.* Vnum nanque Sacramentum constituunt ambæ species, unam rem significatam. Et quoad fructum attinet, nulla gratia necessaria ad salutem defraudantur, qui unam speciem sumunt. *Trid.ses.24.c.3.* ubi gratia necessaria sumitur pro augmento gratiæ, non pro simpliciter necessaria. Enim uerò definit contra hæreticos asserẽtes, laicos defraudari augmento gratiæ; quæ una gra-
1223 tia habet effectus lętificandi, & confirmandi. *D.Paschal.lib.de corp.Chr.c.14.*

Ad causandam gratiam nõ requiritur actualis deuotio, sed satis est, si desit lethale. *D.Th.3.p.q.76.art.8. ad 1.* ex *Trid.ses.13. c.6.* & 1. *ad Corinth.11.* Imo nec impeditur gratia, si ex fine ṗenialiter uano, puta
1224 uana gloria, quis recipiat Eucharistiã. *Hurtad.disp 8.diff.3.*

II. Est Remissio peccatorum Venialium ex opere operato præcedente aliqua dispositione; & etiam per accidens mortalium oblitorum præcedente supernaturali at-
1225 tritione putata. *Trid.sess.13.c.2. D.Th. 3.par.q.79.art.3.* & præseruat à mortalibus excitando actus pietatis. *Psal. 22. Trid. loc. cit.* ibi. *à peccatis mortalibus præseruemur.*

III. Pro rata remittit etiampœnam. *c. cum omne.7.de consec. dist. 2.* Intellectum illuminat, vnit hominem ad Deum, minuit fomitem; estque medicamen animæ, &
1226 corporis, & habet omnes effectus spiritualitèr, qui corpori communicantur à

cibo,

cibo. Dæmones etiam expellit. *D. August. lib. 21. de ciuit. Dei. c. 8. S. Greg. Nissen. ad Cathec. c. 34. D. Th. opusc. 58. c. 1.* & specialiter cooperatur ad Resurrectionem ex. *Ioan. 6.* ibi. *ego resuscitabo eum. Trid. sess. 13. c. 2.*

Nequit tamen quà Sacramentum, licèt possit quà sacrificium, pro alijs applicari. *D. Th.*

1217 *3. par. q. 79. art. 3 ad 3.* & in. *c. 6. Ioan. lect. 6.* potest tamen opus operantis pro defunctis applicari.

Pœnitentia

EST Virtus, & Sacramentum. Quà uirtus non est aggregatum omnium uirtutũ, quarum quamlibet pœniteat peccati cõ-

1218 missi adversùs ipsius obiectum; Sed est specialis uirtus per se tendens ad detestationem peccatorum, ut sunt offensæ Dei. Quæ ratio nulli alteri competens est specificatiua per se uirtutis pœnitentiæ habentis pro obiecto offensam detestabilem Dei. Quà Sacramentum; Est signum sensibile practicum ad placitum gratiæ sancti-

1219 ficantis hominem à peccatis post baptismum commissis. Est à Christo Domino Institutum post resurrectionem. *Trid. ses. 7. can. 1. sess. 14. c. 1. Ioan. 20.* Lapsis post baptismum est necessarium ad salutem, vel in re, vel in voto. *Trid. sess. 14. c. 7.*

Materia Remota

NEcessaria sũt peccata mortalia post baptismũ commissa, non aliàs confessa:

1230 *Volũtaria* sũt peccata venialia, & mortalia aliàs confessa, *Trid. sess. 14. can. 7.*

Du-

Dubia, an sint commissa? non sunt materia necessaria. Idq; l. ex *Trid. ses.* 14. *ca.* 5. Ibi. *Materia sunt peccata quorum meminit se offendisse Deum:* at de dubijs, nec quis dicitur meminisse, nec offendisse Deum; sicuti, qui meminit se satisfecisse creditori, non dicitur dubius de satisfactione. II:

1231 Quia pœna in dubio innocenti non est imponenda, & talis esset pœna imposita pro peccato dubio fortè non commisso. III. quia absolutio pro dubijs non potest esse pura, sed conditionalis; si scilicèt peccatum existat; hoc est sit certum obiectiuè. Ergo nunquam forma afficit peccatū dubium. Nec quis se exponit damnationis periculo dubia confiteri omittens: nam indirectè, si adsunt, absoluuntur absolutis alijs culpis saltem Venialibus, vt de oblitis asserit *Trid. sess.* 14. *c.* 5.

Peccatum commissum in actu baptismi, puta fictionis, non est materia confessionis, sed remittitur sequenti contritione. D. *Th.*

1232 3. *pa. q.* 69. *art.* 10. *ad* 2. contra *Perez. de pœnit. disp.* 1. *c.* 4. *n.* 17. nam *Trid. sess.* 14. *c.* 2. ait confitenda peccata post baptismum commissa, qualia non sunt commissa in baptismo.

Peccata aliàs confessa sunt materia Voluntaria huius Sacramenti; nam licèt nō sint destruenda, sunt detestanda; nec per con-

1233 fessionem potest tolli commissum esse; & gratia collata vi huius Sacramenti satis est, si ex se sit remissiua peccati, & tribuat effectus, quorum subiectum est capax; non

enim

enim forma omnes effectus, sed tantùm, quorũ subiectum est capax, tribuit. Nõ tamẽ quis tenetur omnia mortalia confessa, nec in Generali confiteri. *Lug. de pœnit. disp.* 18.*num.* 55. Nam est materia voluntaria.

Circumstantiæ peccatorum mutantes non aggrauantes intrà eandem speciem, sunt explicandæ; nam mutantes, non aggrauãtes mutant iudicium confessarij quoad es-
1234 sentiam. Et quia *Trid.* aliud non exigit. *sess.* 14.*c.*5.*D.Th.in.*4.*dist.*16.*q.*3. *art.* 2 *qq.* 1. Si verò quando circumstantiæ mutant species, possint separatim explicari in eadem confessione, vt Sacrilegium, & Furtum; sunt explicandæ, sed possunt simul non explicari, etiam data opera. *Suar. disp.*22 *sect.* 1.*nu* 8 *Sà. v.confessio. nu.*21.
1235 *Sanch* 4.*decal.c.*11. *nu.*24. *Auer. de confes q.* 10.*sect.*7.§.*oportere.* nam nõ aliud à *Trid.* exigitur, quàm quod explicetur essentia peccati, & illa simultas peccatorũ non facit aliam speciem.

Materia proxima

Est confessio dolorosa peccatorum. *Trid. sess* 14 *c* 5. Instituta à Christo Domino. *c.ad abolendam.* 9. *de hæret. Trid.sess.* 15.*c.* 1.*Ioan.*20. Et ab Ecclesia coarctata, vt
1236 semel in anno à fidelibus exequatur. *c. omnis vtriusq.* 12. *de pœnit. & remiss.* quo præcepto non tenentur habentes tantùm venialia. *Scot.in.* 4.*dist.*17. vbi. *D.Th.qu.* 3.*ad.*3. etiam si velit lucrari Iubilæum. *Henriq.lib.*7.*c.*8.*n.*10. Cum autem sint cõ-

fiten-

1137 fitenda Iure diuino omnia peccata, voluntariè omittens sine causa rationabili licita aliquid, præcepto confessionis annuæ non satisfacit. *Nauar. c. 10. n. 4 Suar. disp.*
1138 *16. sect. 3.* non tamen tenetur quis per interpretem confiteri, nec per scripturam Sacerdoti præsenti; nam id nullibi præceptum ab aduersarijs probandum. *Sot.*
1139 *in. 4 dist. 18 q. 1. art. 8.*

Confessio debet esse integra de Iure Diuino materialitèr; vt scilicèt, nisi causa rationabilis damni proximi, vel proprij excuset, explicentur omnia peccata, quæ memoriæ occurrunt facta discussione. *Trid. sess. 14. c. 5. D. Th. in. 4 distin. 47. q. 3. art. 4.* Dimidiari autem potest quandò integri-
1140 tas sit impossibilis; lege Diuina (contra Iansenista;) ad impossibilia non obligante, vt est impotentia ad loquendum, vel obliuio, aut si concurrat aliud præceptum charitatis, puta si alij inconfessi moriãtur; vel sequatur confessario, pœnitenti, vel alteri graue damnum.

Nullum autem signum sensibile ostendens moribundus, adhuc absolui valet sub conditione; quia agonia mortis in quolibet Christiano præsumitur ex dolore peccatorum, quæ tunc præcipuè noluisset fecisse, quando imminet æterna damnatio, qua
1141 interna agitatione timore damnationis exteriùs sudor, timor, palpitus erũpit; & erumpere præsumitur magis ex timore imminentis æterni mali, quàm mortis; Et sic est materia si non certa, saltem

dubia

dubia absolutionis ministrandæ sub conditione, *si capax. Pelliz. to.* 1. *man. tra.* 5. *c.* 3. *sect.* 1. *n.* 60. *Tambur.* 2. *meth. c.* 10. §. 1. *n.* 11. estque hodiè inter Recentiores cōmunis; consulitur enim in dubio animæ sine iniuria Sacramenti.

Confessio repetenda si sit sacrilega; siue omissione doloris, siue peccati. Si tamen
1242 eidem repetatur, satis est vnico verbo repetere. *Suar. disp.* 22. *sect.* 6. *nu.* 5. Nam iā Sacramentalem notitiam confessarius habet.

Dolor

Est detestatio peccati. Debet esse supernaturalis, ex motiuo, scilicèt, supernaturali; & *Perfectus* detestatur peccata;
1243 quia offensa Dei summi boni. *Imperfectus*, scilicet attritio, detestatur ex alijs motiuis, puta timore inferni, amissionis bonorum temporaliu n à Deo inflictæ; in quo non requiritur dilectio supernaturalis Dei. Satis est si præcedat absolutionē, cuius est materia; & potest vnus non retractatus esse materia multiplicis absolu-
1244 tionis. *Suar. disp.* 20. *sect.* 4. *n.* 29. Nec dolor debet ordinari ad confessionem; nam id *Trid. ses.* 14. *c.* 4. non exigit.

Attritio supernaturalis est sufficiens materia huius Sacramenti. *Trid. loc. cit.* nam est Sacramentum mortuorum per se supponens peccatum mortale. Ergo supponit tantùm attritionem supernaturalem, quę
1245 sola non tollit mortale. Dolor debet continere propositum non peccandi in futu-

futurum. *Trid sess.* 14 *c.*4. quod propositum est idem cum dolore supernaturali, ex motiuo vniuersali Diuinæ offensæ. *Arriag. to.*1 *.disp.*38 *.n.*3. & 4. nam exclu-
1246 dit voluntatem peccandi. Et habens tale propositum debet tollere omnem occasionem peccandi proximam voluntariam; nam illam velle est velle esse in periculo peccandi, quod est peccatum.

Forma

Essentialis est, *Absoluo te à peccatis tuis*, reliqua ad integritatem spectāt. *D.Th.* 3*.p q.*84*.ar.*3.licèt *Sot.in* 4*.dis.*21. *q.*1*.ar.*
1247 1. *v postremò.Henriq.lib.*1*.de pœnit.c.* 11 *n.*3. velint formã cõsistere essẽtialitèr in ly *absoluo* determinatã à præsenti pœnitẽte. Omittere *misereatur tui, &c.* nec est Veniale, semoto scãdalo. *Fagund.prac.* 2*.lib.*2*.c.*9*. n.*15. Nequit forma esse con-
1248 ditionalis de futuro; quia conditio nequit suspendere gratiam, quæ est effectus necessarius; & ministraretur absenti, si conditio purificaretur absente Sacerdote, quod est contra *Clementem. VIII.*]
Satis est dicere *te absoluo*, vt absoluat à censuris, & peccatis, sed in priori natura à censuris. *Sot.in.*4 *dist.*14*.q* 1*.artic.*3. *Bo-*
1249 *nac.disp.*5*.q.*4*.pu.*1*.n.*10.

Minister

Ordinarius est quiuis ex officio absoluens, vt Pastor; siue Episcopus, siue Parochus. *Delegatus* est quiuis alius Sacerdos approbatus ab ordinario. *Trid.ses.*
1250 23*.c.*15.ibi. *Ab Episcopis.* Non appro-

batus autem, tantùm à venialibus, & mortalibus aliàs confessis, cum sint materia volũtaria, absoluere potest. *Henriq. lib. 6. c. 8. n. 8. Bonac. disp. 1. q. 7. pu. 1. n. 8. Arriag. disp. 39. n. 26.*

Confessarius debet esse Idoneus, quoad sciẽtiam, & mores, & absoluens debet esse in gratia: nam Sancta sanctè tractanda. *Lug. disp. 6. de sacram sect. 9.* dicens, vnum cõmittere peccatum plurium confessiones excipiens successiuè; cum *Gabr. à S. Vinc.*
1251 *disp. 8. q. 5. §. inquires.* quod displicet ob difficilem disparitatem ab actibus pluribus successiuè completis turpibus. Debet esse Immunis à censuris: secùs incidit in irregularitatem; & Interrogatus à pœnitente, vtatur prudentia in proponenda Veritate; ne præcipitia suffodiat inuincibiliter ignoranti.

In articulo mortis, vel periculo, omnes Sacerdotes Christiani, etiam Infideles absoluere valent, & debent, vrgente charitate
1252 erga proximum. *Trid. sess. 14. c. 7.* vbi pro illo articulo omnis reseruatio cessat; Idque etiam Sacerdos simplex præsente approbato: nam pro illo articulo omnes
1253 sunt paritèr approbati. *Perez. de pœnit. Arriag. loc. cit. nu. 10. Tand. de pœnit. disp. 6. q. 9. dub. 3.* Idque, vt pro illo saltem articulo libera sit facultas confitendi cuilibet Sacerdoti.

Satisfactio

ESt pars intergralis huius Sacramenti necessariò à ministro imponenda, nequeun-

quentnte mutilum facere Sacramentum. *Trid.sess.24.c.3.can.4. D.Th.3.p.q.90.ar.*
1254 2. & ex opere operato concurrit vnà cum alijs partibus ad causandam gratiam. *Reginald.lib.7.c.8.*licèt, non causare gratiam ex opere operato, velint *Lug.*post *Vasq.disp.15.n.2.Arriag.to.8.disp.47.nu.3.* aientes partem essentialem, non integralem Sacramenti causare gratiam. Facta in peccato mortali tollit pœnam remoto obice: nam est satisfactio, non satispassio. *Suar. de pœnit. disp.35. sect.2.* Nec
1255 peccat in peccato mortali implés pœnitentiam; siue pœnitentia causet, siue non causet gratiam; ad summum, enim, causaret augmentum; quod impedire, nec est veniale. *Lug.disp.35.nu.32.Arriag.loc.cit.n.21.* Nec est implenda intentione satisfaciendi; nam satis est opus iniunctum facere. *Sanch.2.decal.c.130.n.17.* Est im-
1256 plenda à pœnitente; quia recipere tenetur Sacramentum integrum: nisi sit impotens; puta sensibus destitutus; & omittere paruam partem, est veniale; Imò, & omittere totam pro Venialibus, vel aliàs confessis impositam; nam leuis satisfactio culpis leuibus debita, est leuis materia.
1257 *Arriag.loc.cit.n.70.Lug.disp.25.sect.4.* Sic, & recipiẽs indulgentias plenarias excusatur à pœnitentia. *DD.* communiter. Cessat enim finis satisfactionis ablata pœna debita per indulgentias plenarias.

Effectus huius Sacramenti.

PLures. I. *Productio gratiæ sanctificantis*
per se tendentis ad delenda peccata. Ità
vt, semper, ac Sacramentum est validum,
causam producat; & consequentèr non
datur hoc Sacramentum validum, & in-
1258 forme. Idque I. quia dolor prærequisi-
tus ad Valorem Sacramenti est dolor di-
sponens ad delenda peccata; qui nequit
esse, nisi ex motiuo vniuersali; cum ne-
1259 queat vnum sine altero deleri; &
dolor de vno sine altero non est dolor
disponens, nec tendens ad delenda pec-
cata.

II. Quia Sacramentum non existit, si forma
sit falsa: Falsa autem esset in Sacramento
informi *Absoluo te*, si non deleret; sicuti
1260 falsum esset, *Hoc est corpus meum*, si
non adesset Corpus Christi Domini.

II. *Effectus* est *delere quodcunque peccatum*:
non enim infinita Diuina bonitas à
malitia quacunque superari valet. *Trid.
sess.* 6. c. 14 *Isai.* 55. *Matth.* 18. *Luc.* 3. Diui-
1261 na tamen absoluta potentia posset vnũ
sine altero remittere; nulla enim euidens
contradictio. *Suar. de pœnit. disp.* 10.
sect. 1. De facto tamen omnia semper re-
mittit. *c. maiores.* 3 *de baptismo*. Ità vt nõ
reuiuiscant peccata, licèt iterùm labatur
1262 absolutus. *Nahun.* 1. *ad Rom.* 11. *c. Di-
uina. de pœnit. dist.* 4.

III. *Effectus est delere reatum pœnæ æternæ*.
Trid. sess. 6. *c.* 14. *ad Roman.* 8. IV. *effectus*
est *Reuiuiscentia* omnium meritorum,
&

& gratiæ anteà factæ in statu vitæ spiritualis; quæ dicuntur opera mortificata per peccatum. *Ad Hebr.* 6. *Ezech.* 18. *Trid.*
1263 *sess.* 6. *c.* 16. ibi. *amissā recuperauerint. Scot. in.* 4. *dist.* 21. *art.* 2. *Suar. opusc. de reuiuisc. merit. disp.* 1. *sect.* 1. *n.* 17. dicens integrè recuperari merita, & gratiam vnà cum virtutibus, quæ gratiam consequuntur. *Ioel.* 2.

Sigillum Confessionis

Est strictissima indispensabilis ab homine iuris diuini obligatio occultandi quidquid dictum est in ordine ad absolutionem, etiam si sint scrupuli, vel defectus
1264 naturales *D. Th. in* 4. *dist.* 21. *q.* 3. *art.* 1. *qq.* 3 *c. placuit.* 3. 6. *q* 2. *c. Sacerdos* 2. *de pœni. dist.* 6. Ita vt, confessarius, nec dicere valeat, illum confessum esse mortalia, nec venialia in specie; etiam si non absoluit pœnitentem; & notitia habita in confessione nequit vti in administratione, & gubernatione Economica, politica: nec propria vita saluanda; nam est ità, ac si, vt homo ei nihil dictum esset; & sic debet in gubernatione vti prudentia, vt cæteri non confessarij gubernant: nec enim ex audi-
1265 tis in confessione debet esse melioris conditionis, quàm si non audiuisset.

Sigillum ligat etiam interpretes, & alios excipientes ex confessione Sacramentali. *D.*
1266 *Th. in.* 4. *dist* 25. *quæst.* 1. *Lug. disp.* 23. *nu.* 39.

Extrema Vnctio

EST signum sensibile sanctificans hominem baptizatum moribundum Vnctione Olei benedicti, quoad certas corporis partes. *Iacob. 5. c. vn. de extr. vnct.*
1267 est à Christo Domino institutum. *Trid. sess. 14. c. 1.* Promulgatum tamen à *D. Iacob. c. 5.* Non adest præceptum illud recipiendi: ita vt, remoto scandalo, & cō-
1268 temptu, nec venialiter peccat illud nō recipiens. *D. Th. in. 4. dist. 32. art. 1. Suar. disp. 44. sect. 1.*

Materia remota

EST Oleum Oliuarum non alterius rei. *Florent. in decr. Eugen.* & potest Parochus miscere benedicto in maiori quantitate non benedictum: quia maius dignū trahit ad se minus dignum. *c. quod*
1269 *in dubijs. 3. de consecr. eccles. vel altar.* ita vt, nullum sit peccatū́m, si sit timor, ne deficiat. *D. Th. in. 4. dist. 12 q. 1.* Debet esse benedictum ab Episcopo de necessitate Sacramenti. *Trid loc. cit.* licèt non sit necessarium, vt eodem anno benedicatur; cum non desinat post annum esse benedictum. Idque, nec de necessitate præcepti Ecclesiæ: quia *c. si quis. 122. de consecr. dist.*
1270 4. loquitur de Chrismate, non de Oleo, *Ledesma* cum *Dian. pa. 10 tract. 8. resolut. 86.* Satis est vna gutta, qua verificetur Vnctio. *Dian. par. 5. tract 2 resol. 88.*

Materia proxima

EST Vnctio; debetque fieri in quinque sensibus. *Flor, in decr. Eugen.* Satis est

si fiat

si fiat à Sacerdote, & necessitate vrgente,
mediante aliquo Instrumento; sufficitque
in necessitate vnica vnctio. *Arriag.hic.n.*
1271 17. nam *D. Iacob:* tantùm vnctionem
requirit. Nec sunt vngendæ duæ manus,
sed sufficit vna; in vnctione debet expri-
mi sensus, qui vngitur, supposito, quod sit
vngendus. Vndè, si in necessitate vngere-
tur vnus pro cunctis, cuncti esent expri-
mendi, dicendo. *Ignoscat tibi* Deus *quid-*
quid deliquisti per gustum, auditum, odo-
ratum, & tactum. Auers.hic.sect.4.§.iam
circa. In singulis vnctionibus confertur
gratia, sed in prima esentialiter; integra-
liter per alias; cum nulla in oppositum ra-
1272 tio conuincat. *Suar.disp.41.sect.2.*con-
tra *Auers.hic.sect.5. §.hoc ergo.* volentem
conferri indiuisibiliter in vltima vnctio-
ne: ità vt nullum, esset Sacramentum,
obeunte infirmo ante vltimam vnctio-
nem.

Forma

E St, *per hanc Sanctam Vnctionem, & suā*
pijssimam misericordiam indulgeat tibi
Deus quidquid per visum deliquisti, &c.
Inuocatio SANCTISSIMÆ TRINITA-
TIS non est esentialis, quia hoc Sacramē-
1273 to' fidem non profitemur, imò nec de
de præcepto ait *Suar.disp.*40. *sect.* 3.
Forma debet esse deprecatiua *Iacob.5.* Trid.
14.*ca.*1. D.Th. *in.* 4. *distinct.*23 *quæst.*1.
art. 4.

Subiectum

ESt baptizatus periculosè infirmus, licèt destitutus rationis vsu nõ excõmunicatus, non interdictus. *c.quod in te. de pœn.& remiss.Iacob.5.* Trid. 14 *c.3.* non alij sani in periculo, vel articulo mortis, nec vrgente leui infirmitate. *Dian pa.9. tra.6.resolut.45.* contra *Quintanad. to. 1.*
1274 *tract. 5. singul. 2. num. 5.* exigentem quamlibet infirmitatem.

Minister

VAlidè est Sacerdos. *Iacob.5.* Licitè tamen est Parochus, vel alius eius licẽtia. Et vrgente necessitate, etiam religiosus
1275 Sacerdos. *Leand.to.1.tra.4.disp. 4. q 3.* Si facta altera vnctione moriatur Sacerdos, debet suppleri ab alio ob probabilem opinionem validitatis Sacramenti, & repetendæ sunt factæ Vnctiones sub conditione, si non fuerint validæ. *Arriag. loc.*
1276 *cit.n.16.* contra *Bonac.pu.4.n.9.* aiẽtẽ supplendum quod deest.

Effectus huius Sacramenti

I. **E**St gratia sanctificans. II. est remittere peccata venialia, & mortalia oblita præcedente dispositione. *Trid. sess.* 14. *c.2,* III. est tollere reliquias peccatorum, scilicet
1277 cet tristitiam, timorem, fastidium in bonis actibus eliciendis. IV. alleuiare infirmum, etiam corporaliter, & sanare, si animæ expediat. *Trid.loc.cit.c 2 Iacob.5.*

Ordo

Est parium, disparium que ministrorum constitutio in ordine ad conficiēdam Eucharistiam. *D. August.* 1 *de ciuit. c.* 13. Est Sacramentum à Christo Domino institutum. *Trid ses.* 23. *can.* 3. Diuiditur in
1278 7. subordinatas species. *Trid. loc. cit. ca.* 2. inter quas non numeratur prima tonsura. *Hurtad. de ord. diff.* 9. Ordines minores non esse Sacramenta docet *Sot. in.* 4. post *Magistr. in.* 4. *dist.* 22. *Vasq. to.* 3. *disp.* 137. *c.* 2. *Bussemb.* 6. *medul. tra.* 5. *c.* 2. oppositum dicens probabilius; quia in Primitiua Ecclesia non aderant. Communius tamen est oppositum. *Leand. de ord. tra.* 6. *q.* 6. citans 33. *DD.* De Subdiaconatu, & Diaconatu negant etiam multi cum *Magist. in.* 4. *dist.* 23. *Durand. q.* 1. *Caiet. tom* 5.
1279 *opusc. tract.* 11. & alijs pluribus. Verùm oppositum receptissimum est cum *Palao. to.* 4. *tra.* 27 *pu.* 3. post. *D. Th.* Presbyteratus est Sacramentum. *Trid. sess.* 23. *can.* 1. & 4. Item & Episcopatus. *Trid. loc. cit. c.* 4. *c. fin. de presbyt. non baptiz.* & distinguitur à Sacramento Sacerdotij, cum possit ha-
1280 beri Sacerdotium sine Episcopatu: Imprimitque characterem. *Hurtad. de ordin. diff.* 3.

Materia

Est res sensibilis instituta ad ostendendā potestatis traditionem. *Arriag. loc. cit. n.* 8. & 9. Ita ùt, si formæ non essent inuētę
1281 Pontifex posset dicere *Sis Sacerdos*; secundùm *Innocent. in c. presbyter.*

Mi-

EST Episcopus. *Concil. Nicen. can.* 4. *Trid. sess.* 23. *can.* 4. & 7. qui potest esse Episcopus originis, domicilij, familiaritatis, & beneficij. *c. nullus.* 4. *de tempor. ordin. in* 6.
1282 6. *Originis*, vbi ipse licèt fortuitò; vel eius pater, vel auus paternus est natus. *l. assumptio.* 6. § *filius. D. ad municip.* Reiecta origine matris. *Barb. de potest. Episc. alleg.* 4. *n.* 15.

Domicilij, in cuius diœcesi ordinandus ha-
1283 bet domicilium. *l. ciues.* 7. *C. de incol. lib.* 10. *Barb. loc. cit. n.* 26.

Beneficij etiam simplicis collatione quis subditur Episcopo conferenti, ratione cuius ordinari valet. *d. c. cum nullus.* 4. & sufficit etiam tenuissimum. *Henriq. lib.*
1284 10. *c.* 22. § 2. *Garz. de benef. p.* 2. *c.* 4. *n.* 8. & habens à diuersis diœcesanis beneficiũ, potest à quolibet illorum Ordinari. *Garz. loc. cit. n.* 2.

An autem possit præsentari laicus ad beneficium, ratione cuius ordinari valeat ab Episcopo non diœcesano, à quo est conferen-
1285 dum beneficium? Negandum omninò: Nàm nequit conferri prima tonsura non subdito sine litteris dimissorialibus sub pœna suspensionis per annum à collatione primæ tonsuræ contra initiantem, & sub pœna suspensionis initiati ad arbitriũ ordinarij. *d. c. nullus.* 4. vbi *Barb. Trid. sess.* 14. *de reform. c.* 7. Cum ergo hic non sit subditus, nec ratione beneficij conferendi vi præsentationis reddatur subditus; nam be-

beneficium non reddit subditum ante collationem, & possessionem, & laico conferri nequit. *c. dudùm.* 12 §. *cum autem. de elect c. ex litteris 6. de transact. c. cum adeò.* vbi *Felin. n.* 4. *de rescript.* ordinans alterius diœcesis laicum præsentatum, ordinaret non subditum. *Staffil. de litter. grat. for. 9. expect. n* 34. *Paris vol. 4. cons* 25. *n.* 12. *Sanch. 7. de matr disp* 42. *n.* 14. & ita in puncto docet *doctissimus Vicar. Gener. Capu. D. Anton Flam. Marchet. de Angelin. in prax. Vic. cap tit.* 88. §. 2. *n.* 82. *& pa.* 2. *tit.* 15. *n* 27. *Tancred. to.* 4 *tra.* 5 *q.* 54. *n.* 4 cōtra *Hyppol. de Maia. in bull. Clementis VIII. de reform. paroch. obseru.* 20. *num.* 62. citantem multos, qui non dicunt, nisi posse præsentari laicum, dummodò antè collationem beneficij fiat clericus; Cum ergo nequeat fieri clericus, cum non sit subditus, nequit ei conferri beneficium.

Ex *familiaritate* triennali completa continua, licèt incepta ante Episcopatum, Episcopus valet ordinare familiarem; dummodò ei deindè vbi primum beneficium
1286 conferat. *Trid sess.* 14. *de reform. cap* 2. *Proposit.* 3 *par. de Sacra. ordin. q. vn. n.* 14. *n.* 142. *Ricc. dec.* 110. *Garz. de benef to.* 1. *p.* 2. *c.* 5. *n.* 83.

Effectus huius Sacramenti

Est collatio gratiæ, characteris cum onere in sacris recitandi horas canonicas. *c. presbyt.* 2. *dist.* 91. in quibus satisfacit præ-
1287 cepto, quoad substantiam recitans 7.

ho-

horas canonicas: & continuatio, tempus, mutatio, essentiam officij nō tollunt; dummodò adsit deuota saltem externa attentio, & vocalis pronunciatio. Ordinati tenentur etiam ad continentiam non iure Diuino. *Trid.sess.24.c.9.* sed ecclesiastico. *Gandau.quodlib.5.q.20.* plures apud *Sanch.7.de matrim.disp.27.q.2.n.9.* & debet
1288 esse tanta continentia, vt non solùm coràm Deo, sed etiam coràm hominibus purissimi sint, & habeantur. *c.1 2.c.sicut.4. de cohab.cler.* Trid. *sess.25.c.14. de reform. Prouerb. 6.* Et omnis mala suspicio auertuncanda. *c.clericus.10. dist.81.*

Matrimonium

Est Sacramentum, & est Contractus. Vt est contractus; Est *Maris, & fœminæ legitima coniunctio indiuiduam vitæ con-*
1289 *suetudinem retinens.l.1.D.de rit.nupt. 1.ad Corinth.6.c.1.27.q 2.* Tò *Maris, & fœminæ* reprobat *Poligamiam*, quæ est pluriuum simul. *c.licet.3. de spon. duor. Legitima coniunctio*; hoc est iuxta leges; & est animorum, non corporum. *d.c.1.l nuptias. 31.D.de reg iur.* *Indiuiduam vitæ* denotat matrimonij contractum sola legitima causa, non vt reliqui contractus, mutuo consensu dissolui posse. *Trid.sess.14.de refor.can.4.*

Vt est contractus, præter reliquas diuisiones, diuiditur in *Legitimum*; celebratum, scili-
1290 cet, consensu iure naturæ non interdicto, vt matrimonium infidelium; quod dissolui potest. *Laym.lib.5.tra.10.pu.1. c.3.*

c.3.n.2. coroll. 3. in Ratum addens legitimo rationem Sacramenti. *c.quanto.7. § si verò. de diuort.* & *Consumatum* Rato addens vsum corporis,ratione cuius indissolubile redditur. *Matth.*10. *n.*11. *Trid sess.* 24.*can.*5.*D.Th.in.*4.*dist.*27.*q.*1.*art.*1.

Vt est Sacramentum , est *Signum sensibile coniunctionis Viri,& Mulieris ad procreationem hominum ex Diuina institutione tendens.Maio in.*4.*dist.*26. *q.* 1. Est Vnum Sacramentum vtrique conferens gratiam
1291 contrahenti;vt Sacrificium multis etiã prodest. Institutum à Christo Domino. *Matth.*10. 9.*Ioan.*2.

Ratum dissolui valet. I.Ex legitima causa à Summo Pontifice probanda. *DD.* 55. quos dat *Sanch.*2.*de matr.disp.*14. *n.*2. & ità vsu receptum ; nam *Pius V.* quatèr di-
1292 spensauit.*Nauar.c.*28.II.Ratum dissoluitur,si alter ingrediatur religionem. *cap. desponsatam.*27.*qu.* 2. *extrau. antiqua.de Vot.* & coniugati rato matrimonio , habent bimestre immediatè post ad deliberandum,an velint ingredi religionem;Idque potest vnus altero inuito. *c.ex publico.*7.*de conuers.coniugat.*Idque nõ potest si matrimonium sit consumatum.Nec di-
1293 citur consumatum quandò non adest; vt si præcederet nuptias actus coniugalis. *Sanch loc.cit. disp.*21.

Materia, & forma.

MAteria *Remota* sunt corpora *Proxima* sunt deliberatæ promissiones corporum; nam indifferens, vt sit, & non sit Sa-

cramentum Forma est Acceptatio delibe-
1294 rata mutua dictæ promissionis; nam determinat, & complet specificè Sacramentum: Non enim sunt verba Parochi, vt gratis voluit *Canus*; cum Parochus nec sit minister.

Minister

SVnt contrahentes Vir, & Vxor. *D.Tho. in.4.dist.28.q.vn.art.3.Amic.to.9 disp.3.* Vndè debent habere intentionem faciendi, quod facit Ecclesia; & Sacerdos in
1295 mortali assistens, cum non sit minister, non peccat. *Sanch.2.de matr.disp.6.n.4.*
Inter absentes matrimonium contrahi valet per procuratorem, qui debet habere speciale mandatum cum determinata persona; nec potest excedere fines man-
1296 dati, nec alium substituere, nisi id exprimatur. *c.honorantur.13.32.q.2. c.fin.de procurat. in.6.* Et fœmina potest esse procuratrix. *Sanch.2.de matr. disp.11.n.15.* quod mandatum non extinguitur amentia mandantis. *Arriag.to.7.disp.19.n.35.*

Impedimenta.

I. FIlius fam. vt inuito patre alios contractus, ità matrimonium inire nequibat. *l.nuptia.18. l.sciendum. 20. D.de*
1297 *rit. nupt.* At hodiè validè matrimoniũ contrahit inuito patre. *Trid.sess.24 .de refor.c.4* & etiam licitè, si pater irrationabiliter sit inuitus. *Sãch.4.de matr.disp.23.n.10.* illicitè, si pater rationabiliter sit inuitus; facit enim iniuriam patri, cuius est filiũ collocare. *l.fin. §.vtramq; C.de dot. promiss.*
II. Se-

II. *Seruus* olim tantùm Contubernium. *l. ferui. 23. C. ad l. Iul. de adult.* Hodiè verò
1298 veras nuptias contrahere valet, etiam cum libera, quæ scit seruitutem; sed cum consensu Domini. *c. si quis liber. 2. c. si quis ingenuus. 4. c. dictum est. 8. 29. q. 2.*

III. *Baptizatus*, & *non baptizatus* poterant olim, non modò inire matrimonium. *1. ad*
1299 *Corint. 6. Nicen. c. 53. c. 67. Sanch. 7. de matr. disp. 71. n. 4.* & vno baptizato dissoluitur matrimonium legitimum, si alter nolit baptizari. *c. gaudemus. 8. de diuor, Abb. in c. quanto. ibid.*

IV. Ligati *Voto solenni professionis* nequeũt contrahere matrimonium, & ratum an-
1300 teà contractum annullatur. *c. meminimus. 3. c. rursus. 6. Qui cler. vel vouen. Solenne ordinis sacri votum*, non soluit anteà contractum, sed impedit contrahendum. *extrau. antiquè. de Vot. Votum* verò *simplex*, excepto Voto Societatis, impedit non dirimit matrimonium. *c. vn. de vot. in 6.*

V. Impediti cognatione

Cõsanguinitatis, affinitatis, legali, spirituali;

Consanguinitas, quæ est Proximitas personarum ab eodem per carnalem generationem descendentium. *l. 1. §. sciẽdum. vpost sues. C. de suis, & legit.* impedit
1301 matrimonium; in linea *recta*, in infinitum, in linea *transuersali*, vsq; ad 4. gradũ. *c. non debet. 8. de consang. & aff. l. incesta. 52. D. de rit. nupt. Linea* est ordinata personarum connexio. *Recta* componitur ex

generantibus, & genitis inter se; vt, Pater, filius. *Transuersalis* componitur ex consãguineis, qui sunt ab eodẽ, licèt inter se, nec geniti, nec generãtes, vt, fratres. Nu-
1302 merãtur gradus in linea recta; *tot sunt gradus, quot sunt personæ vna dempta*; in transuersali *æquali*, vt inter fratres, & sorores; *in illo gradu distant inter se, in quo distant à communi stipite*. In *inæquali*; vt, inter nepotem, & patruum: *In illo gradu distant inter se; in quo remotior distat à communi stipite c. ad sedem. 2. c. 3. c. parẽtelas. 4. 35. q. 5.* Hæc iure canonico: Iure autem ciuili in succesſione seruatur idẽ in linea recta; at in linea tranuersali gradus duplicantur. §. 1. 2 *&. 3. Instit. de grad.*
1303 *l. iurisconsultus. 10. §. nunc singulos. D. de grad.*

Affinitas est Coniunctio cognationum proueniens ex copula naturali consumata. *d. c. non debet. 8.* Vna *per se*, altera *per accidens*. Per accidens est inter consanguineos
1304 Vxoris, & consanguineos viri. Per se est inter virum, & consanguineos Vxoris, inter Vxorem, & consanguineos viri. Affinitas per se, alia ex *thoro licito*, alia ex *illicito. c. discretionem. 6. c. penul. de eo, qui*
1305 *cogn. consang. Vxor.* Affinitas non per accidens, sed per se, impedit matrimonium ex copula licita, vsque ad 4. ex illicita, vsque ad secundum gradum. *c. si quæ mulier. 3. 4. & 5. 35. q. 10. c. nullum. 7. 35. q. 2. c. 1. c. non debet. 8. de consang. & affin. Trid. seſſ. 24. de reform. c. 4.* Idque iure posi-

1306 fitiuo,non naturali. *D. Th.2.2. q.154. art.9 Sanch.2.de matr.lib.7. disp.66.n.7.* patet ex 1. *Reg.2.* & quia Pontifices multoties dispensauerunt *Rebel. lib.3. qu.13. concl.2.*

Cognatio legalis oritur ex adoptione perfecta. Impedit matrimonium inter adoptantem, eius Vxorem, & filios ex vna parte, & adoptatum, vxorem adoptati ex

1307 altera. *c.ità diligere. c.per adoptationem. 30.q.3. c.vn. de cogn. leg.* Remanet inter adoptantem, & eius Vxorem cum adoptato, soluta adoptione, non cum alijs. *Sanch 7.de matrim.disp.63.n.9.*

Spiritualis oritur ex collatione Baptismi, & Confirmationis. *c.super eo.3.c.si vir. 2. de cogn.spirit.* Impedit matrimonium inter baptizantem, confirmantem, patrinum

1308 ex vna parte, & confirmatum, baptizatum, eius matrem, & patrem ex altera. *Trid.sess.24.c.1.&.2.* Non oritur si bapti-

1309 zans sit infidelis; legibus.n.ecclesiasticis solutus est. *D.Th.in 4.dist.42. q.1.art. 3.qq.1. ad.4.*

VI. Impediti errore

Circa substantiam matrimonij, vel circumstantiam, quæ sit obiectum adæquatum Voluntatis ex defectu consensus,

1310 nulliter contrahunt matrimonium. *l.nihil.D. de regul.iur.*

VII. Raptus

Impedit durante rapta in potestate raptoris. *Trid.sess.14.c.15.de refor.*

VIII. *Impediti Crimine*;

1 Homicidij coniugis facti animo cõtrahendi matrimonium cum altera, consentiente homicidio, vel cum qua præcessit adulterium cum occisore, nequeunt contrahere matrimonium. *c. si*
1311 *quis. 31. q. 1. c. 1. de conuers. infid.* II. Impediti sunt crimine dirimente, qui viuente propria Vxore contrahunt serio, non ficto animo sponsalia de præsenti, vel de futuro cum alia, quæ sciebat promittentem coniugatum, vel cum qua præcessit
1312 adulterium cognitum. *c. fin. de eo, qui dux. c. relatum. 31. q. 1. D. Th. in 4. dist. 35. q. vn. in fin.* plures apud *Sanch. 7. de matrim. disp. 69. nu. 2.*

IX. *Metus Iniustus*

Impedit matrimonium, si sit incussus ad finem contrahendi nuptias. *Trid. sess. 24. c. 9. c. requisiuit. 17. c. cum locum. 14.*
1313 *c. gemma. 29. de spons. c. 2. de ijs, quæ vi.* Idque iure naturæ, vt diximus *num.* 407. & 406.

X. *Publica honestas*

Nascitur ex sponsalibus puris de iure validis, de præsenti, vel de futuro. *c. si quis desponsauerit. 11. & 15. 27. q. 2. c. spon-*
1314 *sam. 8. de spons.* & dirimit matrimoniũ ortum ex sponsalibus de futuro in primo gradu; ex sponsalibus de præsenti; scilicet, matrimonio rato, non consumato, vsq; ad 4. gradum. *Trid. sess. 24. c. 3. Pius V. in motu* incipit *ad Romanum*. Dissolutis tamen sponsalibus mutuo consensu euanescit

1315 scit impedimentum. *Guttie. de matr. c.103.*

XI. Impotentia, & Impubertas

Impediunt matrimonium. Impotentia naturalitèr. *c.1.c.quod.2.c.3.de frig.& malef.* Impubertas durante impubertate, de
1316 iure positiuo. *c. de illis. 7.de despon. impub.*

XII. Matrimonium Clandestinum

Est, si ineatur sine Parocho, duobus testibus, & denunciationibus. Est nullum iure positiuo. *Trid.sess.24.c.1. de reform.* Parochus debet esse proprius; & est ille in cuius Parochia quis habitat, etiam modico tempore. *Sà v.Parochus.n.2. Pont. lib.5.*
1317 *c.5.* nec requiritur animus ibi permanendi. *Sacr.Congr.*apud *Barb.in collect.ad Trid.sess.24.c.1.n.10.* Satis enim actualis habitatio; non domicilium. *Fagn.in c.significauit.n.34.de paroch.* Idque etiam, si id fiat causa recreationis, vel nè impediatur à consanguineis. *Sac. Congr.* apud *Amic. hic.disp.7.sect.5.n.26.*

Testes sufficiunt, si habeant vsum rationis, nec debent esse omni exceptione maiores. *Sanch.3. de Mat.disp.42. Bonac.qu.2.*
1318 *pu.8.Denunciationes* non requiruntur ad valorem, sed vt matrimonium sit licitum. 24.*DD.*apud *Sanch.lib.3.disp.5.nu.2.* Et, si contrahentes sint ex duplici parochia, vtrobique sunt faciendæ. *Hurtad. disp.18.diff.3.n.91.* debent fieri diebus festiuis à Parocho, vel alio eius licentia. *Trid.loc.cit.*Episcopus valet in illis dispē-

fare

1319 sare ex causa.*Trid. sess.* 21.c.1. *de reform.*

Impedimenta non dirimentia.

I. SI Episcopus prohibeat quousque cognoscatur de impedimentis. II. tempus feriarum, totum tempus Aduentus vsq; ad diem Epiphaniæ, à die Cinerum
1320 vsque ad 8. Paschatis; potest tamen tunc iniri sine solennitate matrimonium. *Trid. ses.* 24.c.10. III. Est impedimentum ex cognatione legali respondentis in cathechismo, baptizati, quod hodiè sublatum. *Trid. sess.* 24.c.2. IV. est impedimentum sponsalium cum alia. V. Impedimentum Voti simplicis, castitatis, religionis, sacerdotij, matrimonij non ineundi, &c.
1321 VI. est impedimentum hæresis sublatis alijs. *D. Th. in.* 4. *dist.* 39. *q.* 1. *art.* 6.

F I N I S.

Ad laudem, & gloriam Indiuiduę Sanctissimę Trinitatis, Patris, Filij, & Spiritus Sācti, Beatissimæ Virginis, & omnium Sanctorum.

IN-

INDEX
TITVLORVM ORDINE ALPHABETICO.

Omnes numeri sunt marginales.

De

ER-

ERRATA CORRIGE

N 11. Popolus l. Populus. 15. exiftens. exiftentes. 33. interpraetatio. interpretatio. 40. subijecit. subiecit. 38. castrensi. castrensi. 44. siue. siue. 54. succederent. succederet. 122. retiuendae. retinendae. 150. exequationem. exaequationẽ. 225. sequuta. secuta. 233. substinenda. sustinẽda. 247. viuendum videndum 3-0. pure. purẽ. 483. fagitiuus. fugitiuus. 673. sidei fidei. 675. Praecarium. Precarium. 678. priuilegtati. priuilegiati. 742. antiqnos. antiquos. 760. nuncuncupata nuncupata. 828. debiti. delicti. 840. D. de quaest. quaest 842. crimini. criminis. 898. oblatio ablatio. 852. occnltae occultae. 906 praeceptoris. praeceptoris. 911. substinet. sustinet. 951. cnnfiscatio. confiscatio. 972 haraet haeret. 1092. sollenniter. solenniter. 1006. suspensus. suspensus. 1016. securo.. secuto. 1044. sufficieter. sufficienter. 1027 vonuersionis. conuersionis. 1108. Sanctissima. Sanctissima. 1153. intergralis, integralis. 1162. etcrnae. aeternae.